AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ NAUK HUMANISTYCZNYCH

Mgr Henryk LAMPE

OPTYMALIZACJA PRZYGOTOWANIA MEDYCZNO-SANITARNEGO STUDENTEK

(NA PRZYKŁADZIE BYŁYCH STUDIÓW WOJSKOWYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO I WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGIKI SPECJALNEJ)

Rozprawa doktorska

2J

BIBLIOTEKA GŁÓWNA

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/1756
05-001756-002-0

54772

WARSZAWA 1992

A K A D E M I A O B R O N Y N A R O D O W E J

Wydział Nauk Humanistycznych

mgr Henryk LAMPE

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 54772
Akademii Obrony Narodowej

OPTYMALIZACJA PRZYGOTOWANIA MEDYCZNO-SANITARNEGO STUDENTEK

/NA PRZYKŁADZIE BYŁYCH STUDIÓW WOJSKOWYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO I WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGIKI SPECJALNEJ/

2

S/1756

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
III
Działu Zbiorów Jawnych - Akademii ON

Praca doktorska
wykonana pod kierownictwem naukowym
płk. dr hab. Ryszarda STĘPNIA

W A R S Z A W A 1991

SPIS TREŚCI

Strona

WPROWADZENIE 6

Część pierwsza. TEORETYCZNE PROBLEMY OBRONY PAŃSTWA

I. Teoretyczne i praktyczne problemy zagrożenia państwa. 13

1. Rodzaje i formy zagrożenia. 13

2. Teoretyczne zagrożenie wynikające z użycia środków technicznych znajdujących się na wyposażeniu współczesnych armii świata: 24

a/ broń masowego rażenia /ABC/, 24

b/ broń klasyczna. 35

3. Skutki użycia współczesnych środków rażenia ze szczególnym uwzględnieniem broni masowego rażenia: 37

a/ straty sanitarne i bezpowrotne, 37

- w siłach zbrojnych, 38

- wśród ludności cywilnej, 38

b/ straty w gospodarce narodowej. 39

II. Dokumenty normatywno-prawne PRL w aspekcie obrony państwa. 39

1. Prawa i obowiązki obywateli PRL w aspekcie obrony państwa: 39

a/ służba w siłach zbrojnych 41

b/ służba i udział ludności cywilnej w formacjach obrony cywilnej w okresie pokoju i wojny. 46

2. Przygotowanie społeczeństwa w aspekcie obrony cywilnej. 49

a/ ogólna organizacja i zadania obrony cywilnej, 49

Strona

b/ metody i formy przygotowania społeczeństwa - przygotowanie młodzieży: 53

- przygotowanie pozostałej części społeczeństwa 59

- przygotowanie gospodarki narodowej 61

Część druga. ROZDZIAŁ METODOLOGICZNY 66

1. Wyjaśnienia terminologiczne dotyczące spraw militarnych i obrony cywilnej 66

2. Zakres problematyki badawczej, hipotezy 72

3. Cel i przedmiot badań 73

4. Dobór próby 75

5. Organizacja badań i charakterystyka narzędzi badawczych 79

6. Problematyka zmiennych, wskaźników i analizowanych relacji 83

Część trzecia. STOPIEŃ GOTOWOŚCI BADANEJ POPULACJI DO REALIZACJI PROGRAMU SZKOLENIA SANITARNO-OBRONNEGO 98

I. Charakterystyka populacji ze względu na badane kryteria ustosunkowania się studentek do przygotowań obronnych 98

1. Podstawowe cechy społeczno-demograficzne a wskaźniki stosunku do uznanych norm patriotyczno-moralnych: 98

a/ stosunek do ogólnych przygotowań obronnych 98

b/ stosunek do szkolenia obronnego realizowanego w ramach studiów wojskowych 102

c/ potrzeby obronne i społeczne 111

II. Wartości moralne funkcjonujące w życiu młodzieży studiującej 112

1. Wartości uznane przez młodzież 112

2. Stosunek do norm moralnych broniących biologicznego istnienia 114

3. Psychologiczno-moralne aspekty niesienia pomocy innym 115

Strona

Część czwarta. PROCES DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZY REALIZOWANY W STUDIACH WOJSKOWYCH A POTRZEBY OBRONY PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA 117

I. Podstawowe cele, zadania i organizacja kształcenia 117

1. Cele kształcenia: 117

a/ cele kształcenia w zakresie polityki obronnej RP,

b/ cele kształcenia w zakresie ogólnoobronnym, 117

c/ cele kształcenia w zakresie sanitarno-obronnym. 118

2. Zadania kształcenia obronnego 119

3. Organizacja kształcenia w ramach studium wojskowego: 120

a/ zasady ogólne, 120

b/ zasady programowe. 121

II. Cele, zadania i organizacja kształcenia sanitarno-obronnego 123

1. Cele i zadania kształcenia sanitarno-obronnego 123

2. Organizacja kształcenia sanitarno-obronnego w studiach wojskowych: 124

a/ baza dydaktyczna a potrzeby procesu dydaktycznego, 124

b/ kadra nauczająca. 126

3. Realizowany program kształcenia w aspekcie obrony cywilnej i potrzeb społecznych: 130

a/ realizowany program a zakładane cele kształcenia, 130

b/ możliwości i potrzeby w wykorzystaniu bazy dydaktycznej w studiach wojskowych, 163

- gabinety i sale wykładowe w studiach wojskowych, 163

- literatura, jako teoretyczne zabezpieczenie zajęć w studiach wojskowych, 166

Strona

c/ możliwości a potrzeby upraktycznienia zajęć, 170

d/ programowe formy zaliczania kształcenia w świetle dydaktyki własnej i obcej. 172

4. Wnioski i propozycje wynikające z analizy programu pod kątem potrzeb i możliwości obrony państwa i potrzeb społecznych: 179

a/ cele i zadania pod kątem rzeczywistych potrzeb obronnych i społecznych, 179

b/ program i jego realizacja w aspekcie obrony państwa i potrzeb społecznych na przyszłość. 184

Zakończenie. ZNACZENIE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ DLA TEORII I PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ ZWIĄZANEJ Z KSZTAŁCENIEM STUDENTEK W RAMACH STUDIÓW WOJSKOWYCH 188

1. Wnioski do dalszych badań nad problemem dydaktyczno-wychowawczym młodzieży w aspekcie obrony państwa: 189

a/ w okresie pokoju, 190

b/ w okresie wojny. 192

Załączniki 196

Bibliografia 228

WPROWADZENIE

Obserwowane w ostatnich latach zmiany w formach i sposobach prowadzenia wojen są rezultatem ciągłego rozwoju myśli wojskowej i środków walki, a przede wszystkim możliwości użycia broni masowego rażenia i sposobu jej przeznaczenia.

W przyszłej wojnie walczące strony będą dążyły za wszelką cenę do osłabienia potencjału wojennego przeciwnika. Dotyczyć to będzie sił żywych /wojsk i ludności cywilnej/, infrastruktury obronnej, gospodarki narodowej. W związku z tym całe zaplecza potencjalnych przeciwników /stron/ narażone będą na równi z rejonami rozmieszczenia i działań wojsk operacyjnych.

Sytuacja taka powoduje, że obrona cywilna w systemach obronnych państw /tym samym i w Polsce/ nabiera szczególnego znaczenia.

Zadaniem obrony cywilnej w naszym kraju w czasie wojny będzie ochrona i ratowanie ludności cywilnej, gospodarki narodowej, dóbr kultury, wspieranie wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej kraju.

Do zadań w czasie pokoju należeć będzie zwalczanie i zapobieganie skutków klęsk żywiołowych.

Realizacją tych zadań zajmować się będą wyspecjalizowane formacje obrony cywilnej odpowiednio wyszkolone i wyposażone. Formacje te wspierane będą przez określane organizacje paramilitarne i militarne. Formacje obrony cywilnej organizowane są na bazie całego społeczeństwa zdolnego do wykonywania obowiązku obrony państwa, oraz sprzętu i urządzeń technicznych będących w gestii poszczególnych resortów a wśród nich ministerstwa obrony narodowej.

Problematyka teoretycznych i empirycznych problemów dotyczących obronności kraju w aspekcie obrony cywilnej jest jedną z ważniejszych części dyscypliny nauk wojennych. Trafna diagnoza w programach dotyczących przygotowania społeczeństwa i gospodarki narodowej do działań w okresie zagrożenia i wojny jest bardzo ważna, ale nie

daje odpowiedzi na pytania dotyczące potrzeb, zakresu przygotowań i możliwości obronnych społeczeństwa i kraju.

Z praktycznego punktu widzenia istotnym staje się zrozumienie celowości i sposobu przygotowań społeczeństwa i całego potencjału gospodarczego państwa do działań w okresie pokoju i wojny.

Ważnym staje się poznanie czynników kształtujących te potrzeby i możliwości w celu określenia odpowiednich przedsięwzięć rokujących prawidłowe funkcjonowanie systemu obronnego państwa.

"Podejście systemowe zobowiązuje nas, byśmy nie zabierali się do konstrukcji systemów /opracowań programów przygotowań/ zanim nie sporządzimy pełnego opisu jego obecnego stanu, z uwzględnieniem wszystkich istotnych aspektów."[1/]

Takie twierdzenie oraz długoletnia moja praca jako wykładowcy przedmiotów w zakresie obrony cywilnej, wychowawcy studentek i studentów rozbudziły moje zainteresowania dotyczące dokładnego poznania wpływu uwarunkowań dydaktyczno-wychowawczych na przygotowanie tej części młodzieży do obrony cywilnej.

Do głównych uwarunkowań zaliczam:

- Program szkolenia studentek szkół wyższych podległych Ministrowi Edukacji Narodowej realizowany w studiach wojskowych;
- Kadrę dydaktyczną realizującą ten program;
- Bazę dydaktyczną w studiach wojskowych;
- Stopień gotowości studentek do realizacji tego programu.

Program został opracowany przez Departament Spraw Obronnych Ministerstwa Edukacji Narodowej po uzgodnieniach z Inspektoratem Obrony Cywilnej Kraju, Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Zarządem Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża w 1986 roku.

1/ przypis: R.H.Devis, L.T.Alexander, S.L. Yelon. Konstruowanie systemów kształcenia. PWN. W-wa 1983.

Program ten opracowano na dwa kierunki kształcenia obronnego:

I. Kierunek ratownictwa ogólnego i specjalnego dla studentek uczelni technicznych;

II. Kierunek sanitarno-obronny dla studentek uczelni humanistycznych.

Przedstawiony program zawarty jest w czterech rozdziałach i posiada pięć załączników.

Rozdziały tego programu obejmują:

I. Podstawowe cele i zadania kształcenia.

II. Ustalenia organizacyjno-metodyczne.

III. Rozliczenie godzin programowych według działów wiedzy i tematów - następująco:

1. Podstawy polityki obronnej PRL - 46 godzin
2. Podstawowe problemy obrony cywilnej - 27 godzin
3. Ratownictwo ogólne i specjalne - 89 godzin
4. Kształcenie sanitarno-obronne - 89 godzin
5. Informacje - 8 godzin
6. Godziny dyspozycyjne - 10 godzin.

IV. Zasadnicza bibliografia i obudowa dydaktyczna.

Załączniki do programu obejmują:

1. Wykaz literatury do kształcenia studentek z podstaw polityki obronnej PRL.
2. Wykaz aktualnych wydawnictw OC.
3. Wykaz literatury do kształcenia sanitarno-obronnego.
4. Wykaz uczelni /wydziałów/, w których należy realizować program z ratownictwa ogólnego i specjalnego.
5. Wykaz uczelni /wydziałów/, w których należy realizować program kształcenia sanitarno-obronnego studentek.

Pod rozważania w niniejszej pracy poddam drugi kierunek to jest program sanitarno-obronny a w nim rozdział I, II i III z podrozdziałami:

III 1; III 2; III 4; oraz odpowiednie załączniki do tego kierunku kształcenia.

Jak wynika z rozliczeń w obu kierunkach program realizowany jest w czasie 180 godzin, na siódmym i ósmym semestrze.

Program ten poddam głębokiej analizie teoretycznej i praktycznej przy pomocy narzędzi badawczych by wykazać jaki ma on wpływ na osiągnięcie zakładanych celów.

Zasadniczym celem tego programu na obu kierunkach kształcenia jest przygotowanie studentek do pełnienia funkcji kierowniczych w niższych ogniwach organizacyjnych formacji obrony cywilnej.

Zatem są to cele wychowawczo-dydaktyczne.

Jest to kształtowanie postaw moralnych, patriotycznych i humanitarnych studentek, stanowiących przesłanki dla zaangażowanego wykonywania zadań związanych z ochroną zdrowia i życia człowieka.

Jest to niesienie fachowej pomocy poszkodowanym w czasie zagrożenia i wojny. Jest to ratowanie i niesienie pomocy ludziom.

Czy realizowany program przy określonych /istniejących/ uwarunkowaniach osiągnie swoje cele ?

Odpowiedź na to pytanie da głęboka analiza programu i wyniki badań przeprowadzonych przy pomocy narzędzi badawczych oraz protokóły egzaminów końcowych studentek.

Kadra dydaktyczna realizująca ten program to wykładowcy z wyższym wykształceniem wojskowym lub cywilnym o długoletnim stażu i doświadczeniu dydaktycznym. W zdecydowanej większości są to oficerowie zawodowi Wojska Polskiego, oficerowie rezerwy i wykładowcy cywilni. Wykładowcy cywilni to kobiety po wyższych studiach medycznych /lekarze/ i pielęgniarskich oraz pielęgniarki dyplomowane z dużym doświadczeniem i praktyką dydaktyczną.

Analizując bazę dydaktyczną będę miał na uwadze bazę małą i dużą. Do bazy małej zaliczam opracowania metodyczne obudowane /foliogramy, fazogramy, przeźrocza, mapy, plany, zdjęcia, wykresy itp./ dla wykładowców, oraz skrypty, podręczniki, plansze itd. dla studentek.

Do bazy dużej zaliczam specjalistyczne gabinety dydaktyczne, sale wykładowe, budowle ochronne oraz ich wyposażenie w pomoce dydaktyczne i sprzęt techniczny niezbędny do zajęć.

Do pomocy tych zaliczyć należy: fantomy reanimacyjne, środki opatrunkowe, strzykawki, środki i sprzęt do transportu poszkodowanych, modele i inne potrzebne niezbędne do ćwiczeń medyczno-sanitarnych, środki /sprzęt/ techniczne a wśród nich: optyczne, akustyczne, optyczno-akustyczne.

Analizując bazę dydaktyczną chcę wyprowadzić wnioski co do rodzaju, ilości środków nauczania, ich wykorzystania w procesie dydaktycznym i ich wpływu na efekty kształcenia.

W analizie uwarunkowań dydaktycznych będę brał pod uwagę stopień gotowości studentek do realizacji tego programu, to jest ich przygotowanie teoretyczne i praktyczne oraz zaangażowanie.

Są to sprawy wychowania i rodzaju szkół średnich jakie ukończyły przed rozpoczęciem studiów oraz kierunku studiów.

W zależności od kierunku szkół średnich, od teoretycznego i praktycznego przygotowania na studiach, to jest dyscyplin naukowych /przedmiotów/ wykładanych, stopień ich gotowości będzie zróżnicowany.

Rodzaj wykładanych przedmiotów i nacisk na nie na poszczególnych uczelniach humanistycznych i wydziałach tych uczelni będzie różny. Inny będzie w uniwersytecie na wydziale prawa, a inny na wydziale pedagogicznym, a całkiem inny zakres wiedzy będzie wykładany i wymagany dla studentek Wyższej Szkoły Pedagogiki specjalnej na kierunku resocjalizacji czy rewalidacji."

czynników tych nie można pominąć mając na uwadze zakładane cele programu. Należy postawić tu pytanie - jaki wpływ będą miały przedstawione uwarunkowania dydaktyczno-wychowawcze na przygotowanie studentek do obrony cywilnej?

A jaki wpływ będą miały na przygotowanie ich do pracy zawodowej jako nauczycielek i wychowawczyń, oraz jak będą przygotowane do życia w społeczeństwie?

Powstaje kolejne pytanie, czy nie należałoby opracować odrębne programy kształcenia studentek /pod kątem obrony cywilnej/ studiujących na różnych wydziałach, jako że różne mają programy studiów a za tym mają różne przygotowanie teoretyczne i praktyczne.
Na te i inne pytania, odpowiedź powinny dać wyniki badań jakie chcę przeprowadzić wśród studentek i wykładowców dwóch różnych uczelni - w Uniwersytecie Warszawskim i Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej /wydział resocjalizacji i rewalidacji/.
Wyniki badań winny dać podstawę do opracowania optymalnych programów kształcenia, przygotowania bazy dydaktycznej, doboru kadry dydaktycznej która stosując odpowiednie metody i formy nauczania będzie realizować takie programy. Niebagatelne ma to znaczenie, jako że programy te realizowane będą we wszystkich uczelniach w kraju do których zaliczamy: uniwersytety, wyższe szkoły pedagogiczne, akademie rolnicze i ekonomiczne /z wyjątkiem wydziałów na których prowadzi się kształcenie z ratownictwa ogólnego i specjalnego/. Jest to dwadzieścia dziewięć uczelni według załącznika Nr 5 aktualnego programu kształcenia.
Do tej grupy uczelni należy też zaliczyć uczelnie podległe Ministrowi Kultury i Sztuki, oraz uczelnie podległe Przewodniczącemu Kultury Fizycznej i Turystyki.
Są to setki tysięcy młodych kobiet kształconych dla potrzeb formacji obrony cywilnej.
Znaczna część z nich wybierze zawód nauczycielki - wychowawcy kolejnych młodych pokoleń polaków. To w końcu przyszłe żony, matki, które będą miały wpływ na wychowanie swoich dzieci, na higienę, kulturę sanitarno-medyczną w rodzinie,jako podstawowej komórce społecznej.

Kształcenie takiej ilości studentek dla potrzeb obrony cywilnej, kształtowanie przez nich społeczeństwa w duchu patriotyzmu, internacjonalizmu, humanitaryzmu związanych z obroną kraju oraz przygotowaniu ich do życia w społeczeństwie jest zasadniczym celem tej pracy.

Zasadniczy cel można osiągnąć przez:

- opracowanie optymalnych programów kształcenia studentek w studiach wojskowych, dostosowanych do kierunków studiów;
- dobór kadry dydaktycznej o wysokich umiejętnościach pedagogicznych;
- przygotowanie i umiejętne wykorzystanie odpowiedniej bazy dydaktycznej w procesie nauczania i wychowania;
- wyrobienie u studentek przekonania o celowości i potrzebie takiego kształcenia dla zwiększenia bezpieczeństwa naszej ojczyzny.

Część pierwsza. TEORETYCZNE PROBLEMY OBRONY PAŃSTWA

I. Teoretyczne i praktyczne problemy zagrożenia państwa

1. Rodzaje i formy zagrożenia

Rozpatrując zagadnienie dotyczące zagrożenia dla naszego kraju na wypadek wojny należy brać pod uwagę to, że Polska występowała zarówno w polityce zagranicznej jak i w sprawach obronnych wspólnie z całym obozem państw Układu Warszawskiego.

Państwa te miały wspólną koncepcję obronną uzgodnioną w ramach tego układu.

Koncepcja ta oparta była na potencjale przemysłowo-gospodarczym i militarnym tych państw.

Wspólny był wysiłek ekonomiczny i militarny na wypadek wojny państw tego układu.

Zmiany postępujące w stosunkach politycznych między czołowymi potęgami militarnymi światła tj. Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Radzieckim dotyczące redukcji zbrojeń, zaufania współpracy w różnych dziedzinach życia, reorientacje polityczne, które nastąpiły w krajach europy wschodniej,zjednoczenie Niemiec, spowodowały zmianę w dziedzinie obronności tych państwa w tym i w Polsce.

Obecnie następuje reorientacja polityczna, ekonomiczna i militarna w naszym kraju. Zmiany jakie wystąpiły i będą się dokonywały w tych dziedzinach wymagają innego podejścia - koncepcji obronnej państwa w tym i w przygotowaniach obrony cywilnej.

Pociąga to za sobą zmiany w przygotowaniach młodzieży akademickiej do obowiązku obrony kraju.

Na obecnym etapie można wyróżnić następujące rodzaje zagrożenia dla naszego kraju:

1. zagrożenie polityczne,
2. zagrożenie ekonomiczne,

3. zagrożenie wynikające z położenia geograficznego polski w aspekcie prowadzenia wojny obronnej,
4. zagrożenie militarne.

Zagrożenie polityczne - zewnętrzne.

W stosunku do naszego kraju potencjalni przeciwnicy mogą prowadzić, wojnę psychologiczną.

B. Szunyogh wyróżnia siedem zasadniczych celów wojny psychologicznej:

1. zniszczenie ideologicznej jedności narodu i zdobywanie na jego terytorium zwolenników,
2. rozbicie jedności kraju, wykorzystując nacjonalizm, patriotyzm, religię itd., podrywając zaufanie między przywódcami a społeczeństwem,
3. wyeliminowanie indywidualnych przeciwników, propagandystów, przywódców itp.,
4. spowodowanie demoralizacji społeczeństwa przez defetyzm, zastraszenie i szerzenie masowej histerii,
5. demoralizacja sił zbrojnych,
6. zablokowanie produkcji przemysłowej przez przestoje i wywoływanie niezadowolenia w społeczeństwie,
7. taktycznego zastosowania propagandy, dywersji, haosu i obstrukcji. 2/

Wojna psychologiczna może być prowadzona przy pomocy wszystkich dostępnych środków i sposobów. Głównie wykorzystane mogą być środki masowego przekazu jak telewizja satelitarna, krajowa, lokalna, radio, prasa, książki, ulotki.

W treściach działania wojny psychologicznej ważne są argumenty i komentaże ale głównie chodzi o to by były dość wiarygodne, by trafiały w aktualne nastroje, i w emocje społeczeństwa, by odpowiadały zakładanym celom prowadzącym tą wojnę.

2/ B. Szunyogh. Psychological Warfare, An Introduction to Ideological Propaganda and the Techniques of Psychological Warfare. New York 1955, s. 69

Działania wynikające z celów wojny psychologicznej wpływają destruktywnie na społeczeństwo w tym i na młodzież akademicką doprowadzając do podziałów w społeczeństwie głównie w sferze politycznej i ekonomicznej.

Efektem tych działań jest obniżenie poczucia bezpieczeństwa obywateli, a tym samym obniżenie zdolności obronnych państwa.

Zagrożenie polityczno - wewnętrzne

Zagrożenie to wynika głównie z:

- obecnej sytuacji społeczno-politycznej i ekonomicznej kraju, z braku pewności jutra,
- braku jednomyślności w kwestiach zasadniczych państwa, w ugrupowaniach politycznych władzy ustawodawczej lub spóźnione jej decyzje na skutek różnych wizji partii politycznych w dziedzinie kierowania państwem,
- ogólnej dezorientacji społeczno-politycznej i ekonomicznej w społeczeństwie w okresie zmian systemowych,
- niezadowolenia społeczeństwa na tle ekonomicznym, spadek produkcji przemysłowej, bezrobocie, spadek stopy życiowej znacznej części obywateli kraju na skutek rosnących cen artykułów,
- spadek poczucia bezpieczeństwa w społeczeństwie w życiu codziennym.

Te i inne sprawy nurtujące kraj utrudniają stabilizację poczynań państwa - władzy a w dalszej przyszłości stanowić mogą zagrożenie dla jego rozwoju. Zagrożenia te mogą mieć tendencje rosnące lub malejące i zależne mogą być od trafnych i w terminie podejmowanych decyzji władz państwa na różnych szczeblach głównie w swerze polityki społecznej i gospodarczej.

Wynika z tych rozważań, że władze państwowe mogą i powinny być stabilizatorem - regulatorem zachodzących zjawisk społecznych i ekonomicznych w określonych stanach rzeczy w sprzyjających sytuacjach zewnętrznych jak i wewnętrznych państwa.

Tworzenie przez władzę teoretycznych i praktycznych bodźców do postępowych zmian w przedstawianych zjawiskach może i powinno spowodować uspokojenie nastrojów społecznych oraz stabilizację życia gospodarczego.
Spadek omawianego zagrożenia lub jego zanik może stać się początkiem pożądanych zmian w naszym państwie.
Utrzymywanie się tego zagrożenia powodować będzie w dalszym ciągu destabilizację życia społeczno-politycznego i ekonomicznego kraju.
Tendencja taka w konsekwencji doprowadzić może do obniżania potencjału obronnego państwa.

Z a g r o ż e n i e e k o n o m i c z n e

Wacław Stankiewicz pisząc o definicjach rodzajów wojen, które podawane są w literaturze w dziedzinie ekonomicznej, podaje następujące określenie: "wojna gospodarcza jest to zespół działań ekonomicznych i militarnych, skierowanych na osłabienie potencjału wojenno-ekonomicznego przeciwnika."3/

Jan Chmurkowski autor w jednej z prac w dziedzinie ekonomiczno-wojskowej stwierdza, że mimo braku uniwersalnej definicji wojny gospodarczej, pojęcie to obejmuje "/.../ wielostronny, często totalny system osłabienia lub zniszczenia ekonomiki przeciwnika."4/

W badaniach prowadzonych przez ekonomistów państw zachodnich, nawet w czystej dyscyplinie ekonomicznej występują elementy wojny ekonomicznej.
Czołowi przedstawiciele współczesnej ekonomiki wojennej Charles J. Hitch i Roland N. Mc Kean twierdzą, że podstawowym celem wojny ekonomicznej jest "/.../ osłabienie zdolności nieprzyjaciela do prowadzenia mobilizacji lub produkowania przedmiotów wojskowych."5/

3/ W. Stankiewicz. Ekonomika wojenna, MON, wyd.II, W-wa 1981. s.311.
4/ J. Chmurkowski. Embargo strategiczne, MON. W-wa 1971. s. 13
5/ Ch.J.Hitch, R.N. Mc Kean, Ekonomika obrony w erze jądrowej. MON. W-wa. 1965. s. 408.

Wojskowy słownik terminologiczny NATO podaje bardzo zwięzłą definicję wojny ekonomicznej. Jest nią "/.../ agresywne użycie środków ekonomicznych dla osiągnięcia celów narodowych."[6/]

W definicji tej celów narodowych nie precyzuje się, co oznacza, że mogą być różne.

Z definicji tych wynika, że wojny ekonomiczne mogą być prowadzone w okresie pokojowym - poprzedzającym działania militarne i w czasie działań zbrojnych. Mogą być prowadzone przez jedno państwo w stosunku do drugiego i przez szereg państw będących w jednym bloku ekonomiczno-militarnym przeciw innym państwom lub blokom.

Formy i sposoby prowadzenia tych wojen mogą być różne i zależeć mogą od sytuacji polityczno-ekonomicznej w świecie czy regionie.

Podstawowymi źródłami zagrożenia ekonomicznego mogą być następujące czynniki:

- rządowe, przez prowadzenie określonej polityki ekonomicznej w handlu zagranicznym w stosunku do partnerów,
- pozarządowe, stosowane przede wszystkim przez korporacje międzynarodowe, banki światowe, oraz międzynarododwe organizacje gospodarcze,
- systemowe, dotyczące porozumień wielu decydentów /rządów/, wpływu okresu koniunkturalnego w zakresie zmniejszenia się popytu na określone wyroby, wpływu na przepływ "gorącego" pieniądza na określonych rynkach regionalnych, czy zmiany kursu walut.

Uzależnienia ekonomiczne między państwami czy organizacjami światowymi lub regionalnymi tego typu mogą doprowadzić do szeregu zagrożeń w zakresie:

- dochodu narodowego państwa przez wpływanie na jego wielkość,
- stabilizacji gospodarczej państwa przez wpływanie na zatrudnienie, inflację lub zaopatrzenie,
- ekonomicznej suwerenności przez zmniejszenie zdolności partnera do kontroli własnej gospodarki.

6/ NATO Glossary of Military Terms and Definitions in English and French AAP-6/J/1971, s. 2-53.

W klasycznej postaci wojna ekonomiczna przyjmuje dwie formy, które polegają na:

1. uniemożliwianiu krajowi sankcjonowanemu otrzymywanie /czerpanie/ korzyści ekonomicznych, które wynikają ze współpracy międzynarodowej,
2. zmiany cen światowych na określone wytwory na niekorzyść kraju sankcjonowanego.

Pierwsza forma walki - wojny ekonomicznej zawiera następujące środki: embargo, bojkot ekonomiczny, restrykcje licencyjne, czy dyskryminacje cła.

Pomocniczymi środkami w tej formie mogą być: wywiad gospodarczy w państwie sankcjonowanym, penetracja rynku tego państwa itp.

W tego rodzaju walce chodzi o odcięcie sankcjonowanego państwa od rynku światowego, które może być częściowe lub całkowite na określony okres czasu.

Druga forma walki zakłada stymulowanie cen na rynku światowym w celu spowodowania określonych strat gospodarczych w państwie sankcjonowanym. Środkami pomocniczymi w tej formie walki mogą być: dumping, zakupy interwencyjne itp. Wojna gospodarcza może stanowić narzędzie tzw. strategii pośredniej. Składa się na nią równoległe stosowanie kilku form nacisku i zachęty, stwarzanie korzystnych warunków współpracy ekonomicznej w zamian za określone ustępstwa, zrywanie znaczących kontraktów, ograniczenie transferu nauki i techniki, zrywanie stosunków gospodarczych oraz kontrola handlu międzynarodowego.

Z. Bako za J. Chmurkowskim podaje iż "/.../ środki wojny ekonomicznej dzielimy na trzy zasadnicze grupy:

- administracyjno-dyplomatyczne,
- ekonomiczne,
- militarne"[7/]

7/ Z. Bako, Wojna ekonomiczna, MON, W-wa 1983, s. 41

Wojna ekonomiczna z reguły poprzedá stan "wojny gorącej" i towarzyszy tej wojnie przez cały czas trwania i po jej zakończeniu.

Środki administracyjno-dyplomatyczne to różnego rodzaju zakazy i ograniczenia dotyczące stosunków ekonomicznych w szerokim tego słowa znaczeniu.

Celem ich jest spowodowanie określonych trudności gospodarczych u przeciwnika a tym samym zmniejszenie jego możliwości obronnych.

Najbardziej stosowane są różne zakazy i ograniczenia.

Zakazy te i ograniczenia łączą się z pojęciem embarga i mogą dotyczyć: zakazu przywozu lub wywozu pewnych towarów, technologii, usług, kapitału do określonego państwa lub grupy państw.

W określeniach tych kryją się też takie działania jak zatrzymywanie obywateli obcych państw, zajęcia statków i towarów we własnych portach innego państwa, zakaz wyjazdu własnych obywateli czy wywozu własnych środków do innego kraju lub nie wydawanie zezwoleń na przyjazd do własnego państwa obywateli innych państw oraz wpływanie do portów statków państw obłożonych embargiem.

Restrykcje te nabierają szczególnego znaczenia w czasie działań wojennych.

W okresach napięć międzynarodowych /zimnych wojen/ i w czasie działań wojennych za nieprzestrzeganie ustaleń polityki embarga nakładane mogą być kary na określone państwa, przedsiębiorstwa, czy poszczególnych obywateli.

Do takich kar zaliczyć można:

- umieszczanie na tzw. czarnej liście wyżej wymienianych,
- cofanie licencji eksportowych,
- odmowy dotyczące korzystania z pożyczek agencji rządowych,
- ograniczanie lub pozbawianie zamówień rządowych,
- ograniczanie lub pozbawianie dostaw towarów reglamentowanych,
- ograniczanie, czy przerywanie współpracy naukowo-technicznej.

Do środków administracyjno-dyplomatycznych zaliczana jest propaganda i bojkot.

Propaganda prowadzona może być przez uznane auterytety nauki w świecie we wszystkich środkach masowego przekazu w stosunku do określonego państwa lub państw.

Bojkot stosowany przeciw zakupie towarów, urządzeń itp. w stosunku do określonego państwa.

Pewne znaczenie w środkach administracyjno-dyplomatycznych ma wywieranie nacisku polityczno-ekonomicznego nawet na kraje sojusznicze w celu uzyskania określonych zamiarów. Przykładem tego może być doktryna Hollsteina.

Naciski można też wywierać na inne państwa w toku negocjacji handlowych.

Przedstawiając środki ekonomiczne trudno jest dokonać ich podziału na środki służące w ochronie własnej gospodarki a środki służące do wywierania nacisku na przeciwnika.

Większość tych środków może służyć jednym i drugim celom.

Środki militarne stosowane są z zasady już w czasie trwania "wojny gorącej" oraz w stanach napięć polityczno-militarnych.

Do tego typu środków zalicza się blokady ekonomiczne.

Jest to izolowanie gospodarki jednego państwa, czy grupy państw przez inne państwo lub grupę państw, polegające na przerwaniu jego ekonomicznych powiązań i zmierzające do osłabienia albo załamania potencjału wojenno-ekonomicznego.

Działania te prowadzone mogą być przy użyciu siły lub grożenia jej użyciu.

Przykładem takiej blokady ekonomicznej może być Irak - sytuacja w rejonie zatoki perskiej.

Blokada może być prowadzona przy pomocy wszystkich rodzajów wojsk w zależności od środka transportu strony przeciwnej.

Duże znaczenie w wojnie ekonomicznej ma prowadzenie przez strony przeciwne wywiadu gospodarczego.

Dotyczy on badań naukowych, wojskowych, produkcji uzbrojenia, zasobów materiałów, słabych stron przeciwnika.

Dane z takiego rozpoznania stanowią podstawę do opracowania planów wojny ekonomicznej i gorącej.

Z wywiadem gospodarczym wiążą się ściśle działania dywersyjno-sabotażowe, które zmierzają do zakłóceń życia gospodarczego, a tym samym do osłabienia potencjału wojenno-ekonomicznego przeciwnika.

Środki wojny ekonomicznej mogą być stosowane pojedyńczo lub grupowo. Najczęściej mogą być stosowane grupowo-zbiorowo.

Środki te często określa się jako broń gospodarczą, do których zalicza się żywność, ropę naftową i kredyty finansowe.

Potentaci w tych dziedzinach mogą dyktować warunki słabym ekonomicznie narodom i wpływać na ich rozwój gospodarczy, a pośrednio na sprawy obronne.

"Kapitał może występować jako silna broń podobna do międzykontynentalnych balistycznych pocisków rakietowych."[8/] Jest to wypowiedź jednego z bankierów amerykańskich.

Analizując zagrożenie ekonomiczne przedstawiłem w tej pracy tylko część jego oddziaływania w stosunkach między państwami lub grupą państw. Jest to odrębny temat do szerokich opracowań naukowych.

Starałem się przedstawić najważniejsze środki i formy oddziaływania na gospodarkę innych państw jako potencjalnych przeciwników w okresie "zimnej i gorącej wojny".

Zagrożenie wynikające z położenia geograficznego polski w aspekcie prowadzenia wojny obronnej.

Rozpatrując ten "rodzaj zagrożenia" należy mieć na uwadze następujące fakty:

1. Państwo nasze aktualnie nie jest członkiem układów militarnych w Europie i świecie.

8/ R. Thomas, The Debt Weapon: A Carrot or a Stick? "Newssweek" z 25 stycznia 1982.

2. Zjednoczenie Niemiec - powstanie silnego pod każdym względem państwa znajdującego się bezpośrednio na zachodniej granicy obszaru naszego kraju, jako potencjalnego przeciwnika militarnego w przyszłości i członka NATO.

3. Sytuację społeczno-polityczną i narodowościową w b.ZSRR - możliwość powstawania samodzielnych państw /państw-republik/ na wschodniej granicy polski może w przyszłości spowodować powstawanie różnych konfliktów międzypaństwowych.

4. Wielkość obszaru Polski, jej położenie geograficzne między zjednoczonymi Niemcami a powstającymi państwami po rozpadzie b. ZSRR oraz warunki terenowe i klimatyczne, które są sprzyjające do prowadzenia wojen ze strony potencjalnych przeciwników z użyciem wszystkich rodzajów wojsk zarówno w okresie lata jak i zimy.

Biorąc pod uwagę najważniejsze wymienione fakty należy stwierdzić, że położenie geograficzne Polski między czołowymi potęgami militarnymi w tej części europy jest zdecydowanie niesprzyjające do prowadzenia przewidywanej wojny obronnej przez nasze państwo.

Zagrożenie militarne

Zagrożenie militarne wynika z działań wojennych zarówno dla sił zbrojnych, ludności cywilnej oraz potencjału gospodarczego państwa.
Na podstawie tylko analizy sił zbrojnych państw zgrupowanych w "NATO lat osiemdziesiątych"[9/] /jako,że brak szerszego dostępu do odpowiednich danych ZSRR/ oraz możliwości wykorzystania zdobyczy nauki i techniki wojennej możemy wyodrębnić dwie zasadnicze formy oddziaływania. w ramach zagrożenia militarnego:

1. Interwencja w środowisko przyrodnicze

Może być ona realizowana przez działania geofizyczne, biologiczne i kosmiczne.

9/ Bernard Woźnicki, NATO lat osiemdziesiątych, MON, W-wa 1982, s. 160-161.

Działania geofizyczne realizowane mogą być przez:

- aktywne wpływanie na warunki meteorologiczne celem wywołania klęsk żywiołowych,
- spowodowanie zaburzeń w skorupie ziemskiej /lokalne trzęsienie ziemi, sztormy itp./.

Działania biologiczne obejmują:

- wpływ na zmiany zdrowia psychicznego i fizycznego ludzi na określonych obszarach ziemi,
- oddziaływanie na świat roślinny i zwierzęcy /środki ekologiczne/.

Działania kosmiczne polegają na:

- wprowadzeniu zakłóceń w łączności satelitarnej,
- wykorzystaniu przestrzeni kosmicznej do wywoływania zmian meteorologicznych na określonych obszarach ziemi.

2. Interwencja zbrojna

W zależności od sytuacji i czasu prowadzenia działań bojowych interwencja zbrojna może być prowadzona przez uderzenia:

- sił powietrznych,
- sił lądowych,
- sił morskich.

W czasie działań zbrojnych mogą być użyte wojska desantu powietrznego i morskiego oraz siły dywersyjno-sabotażowe.

Arsenał nagromadzonej nowoczesnej techniki wojennej w świecie i Europie jest tak ogromny i o takich możliwościach niszczenia, że trudno jest przedstawić choćby skrótowo jej środki i sposoby użycia w tej pracy.

Straty i zniszczenia jakie mogły by powstać w przypadku użycia tej techniki w czasie działań wojennych po jednej i drugiej stronie walczących mogą być tematem osobnej pracy.

Z charakterystyki form oddziaływania przeciwnika na obszar naszego kraju w warunkach współczesnej wojny /biorąc pod uwagę przygotowania

obrony cywilnej/ wynika, że szczególnego znaczenia nabierają uderzenia sił powietrznych, które zagrażają bezpośrednio ludności cywilnej i gospodarce narodowej.
Pod tym właśnie kątem powinny być prowadzone przygotowania ludności i gospodarki narodowej.
Nie oznacza to, że pozostałe rodzaje i formy zagrożenia są pomniejszane lub lekceważone.

I. 2. Teoretyczne zagrożenie wynikające z użycia środków technicznych znajdujących się na wyposażeniu współczesnych armii świata

a. Broń masowego rażenia

Po II wojnie światowej obserwuje się szybki rozwój nowych rodzajów /typów/ broni konwencjonalnej oraz broni masowego rażenia. Broń masowego rażenia powoduje duże straty wśród organizmów żywych i wszelkich struktur materialnych na dużych obszarach. Zalicza się do niej broń jądrową, chemiczną i biologiczną. Niektórzy autorzy do broni masowego rażenia zaliczają też bojowe środki zapalające i dymotwórcze.

1. Broń jądrowa

W zależności od konstrukcji broń jądrową dzieli się na:

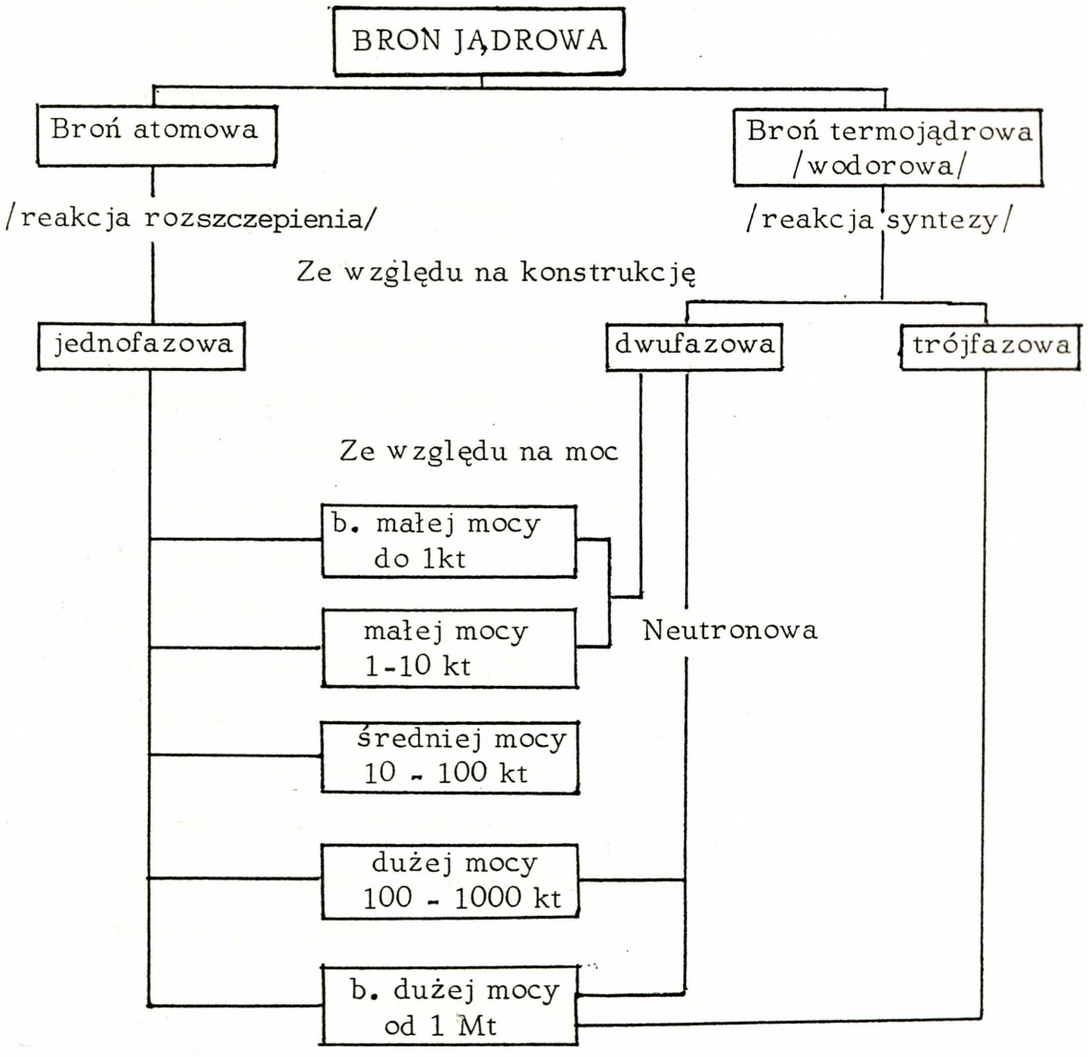
1. Broń atomową, gdzie zachodzi tylko jedna faza rozszczepienia, stąd nazwana jest jednofazowa.
2. Broń termojądrowa i neutronowa w której wykorzystuje się rozszczepienie i syntezę. Dzieli się ją na dwufazową i trójfazową.

Ładunek dwufazowy to broń termojądrowa i neutronowa. Podczas wybuchu tego ładunku zachodzą dwie fazy rozszczepienia i syntezy.
Ładunek trójfazowy możemy osiągnąć przy uranie 238 na którego jądro działać będą bardzo szybkie neutrony.
W czasie takiej reakcji otrzymamy trzy fazy: rozszczepienie, syntezę i ponownie rozczepienie. Takie właśnie ładunki nazywamy trójfazowymi.

Ze względu na moc broń atomowa i termojądrową dzielimy na:

1. bardzo małej mocy do 1 kt
2. małej mocy 1 - 10 kt
3. średniej mocy 10 - 100 kt
4. dużej mocy 100 - 1000 kt
5. bardzo dużej mocy od 1 Mt

Klasyfikację broni jądrowej przedstawi niżej podany schemat.

"Schemat 1.1. Podział broni jądrowej na rodzaje w zależności od konstrukcji i mocy"[10/]

Nie wdając się w szczegóły konstrukcji i zasadę działania /co nie jest tematem tej pracy/ głowic jądrowych należy stwierdzić, że mogą one

---

10/ M. Miłowski. Broń masowego rażenia, COSKOC, 1983, s.13

być przenoszone przez różne typy rakiet o różnych zasięgach i możliwościach, przez artylerię przystosowaną, lotnictwo i mogą być zastosowane w minach.

Czynniki rażenia wybuchu jądrowego

Czynnikami wybuchu jądrowego są:

- fala uderzeniowa
- promieniowanie cieplne,
- promieniowanie przenikliwe,
- promieniotwórcze skażenie terenu,
- impuls elektromagnetyczny.

Fala uderzeniowa

Fala uderzeniowa jest to masa silnie sprężonego powietrza na skutek wysokiej temperatury powstałej w kuli ognistej. Fala ta rozchodzi się z szybkością wielokrotnie większą niż huragan.

Rejon powstały w terenie po przejściu tej fali umownie dzieli się na trzy strefy zniszczeń:

I strefa zniszczeń - zwana strefą całkowitych zniszczeń, gdzie nadciśnienie na czole tej fali Δ pf wynosi powyżej 100 kPa /kilopaskali/,

II strefa zniszczeń - zwana strefą silnych zniszczeń, gdzie Δ pf wynosi od 30 - 100 kPa,

III strefa zniszczeń - zwana strefą średnich zniszczeń gdzie Δ pf wynosi od 10 - 30 kPa.

Promieniowanie cieplne

Promieniowanie to składa się z promieniowania widzialnego ultrafioletowego oraz podczerwonego i trwa kilka sekund. Źródłem tego promieniowania jest kula ognista wybuchu jądrowego, a wskaźnikiem określającym rażące działanie jest impuls cieplny.

Impuls cieplny jest to ilość energii promieniowania cieplnego, padającej na 1 cm^2 powierzchni prostopadłej do kierunku promieniowania.

Wielkość impulsu cieplnego wyraża się w kaloriach na cm^2 powierzchni. Promieniowanie cieplne powoduje u ludzi oparzenia skóry, porażenie oczu i chwilowe oślepienie.

"Rozróżnia się trzy stopnie oparzenia:

I stopnia - impuls cieplny 2 - 4 cal/cm^2, przy którym występuje zaczerwienienie, obrzęk i ból skóry,

II stopnia - impuls cieplny 4 - 10 cal/cm^2, powstają tu pęcherze,

III stopnia - impuls cieplny 10 - 15 cal/cm^2, przy którym następuje obumieranie skóry i tkanek.

Impuls cieplny ponad 15 cal/cm^2 powoduje martwicę i zwęglenie tkanek." 11/

Promieniowanie cieplne powoduje też powstawanie pożarów.

"Rozróżnia się trzy strefy pożarów:

- strefa pożarów w zawałach i tlenie
- strefa pożarów przestrzennych,
- strefa pożarów pojedynczych." 12/

Promieniowanie przenikliwe

Promieniowanie przenikliwe wybuchu jądrowego stanowi strumień promieni gamma i neutronów emitowanych podczas wybuchu jądrowego i trwa ono 10 - 15 sekund.

Działanie rażące tego promieniowania na człowieka polega na jonizacji atomów i cząstek wchodzących w skład organizmu człowieka, w wyniku czego może powstać choroba popromienna.

W zależności od dawki napromieniowania organizmu ludzkiego rozróżnia się cztery stopnie choroby popromiennej:

"I stopień - lekki 100 - 200 R
II stopień - średni 200 - 300 R
III stopień - ciężki 300 - 600 R
IV stopień - bardzo ciężki powyżej 600 R.

Błyskawiczna forma choroby popromiennej występuje powyżej 10000 R." 13/

11/ O.p. cit. s. 22

12/ O.p. cit. s. 22

13/ O.p. cit. s. 23, tabela 3

Lekka postać tej choroby charakteryzuje się ogólną niedyspozycją, słabością, bólami głowy, mdłościami. W organiźmie ludzkim występuje obniżona liczba białych ciałek krwi.

Średnia postać choroby obiawia się silnym bólem głowy, mdłościami z wymiotami, osłabieniem, pragnieniem, suchością, goryczą w gardle i ustach oraz zawrotami głowy. Okres taki trwa 1 - 4 dób.

Potem następuje okres utajony 10 - 14 dni przy ogólnym stanie chorego dobrym. Następnie stan zdrowia chorego pogarsza się i występują: brak apetytu, biegunka, krwotoki i wypadanie włosów. Przy leczeniu choroba ustępuje. Zdażają się jednak przypadki śmiertelne. Ciężki stopień ma podobne objawy jak średni lecz o większym natężeniu. Śmiertelność wśród porażonych wynosi ponad 50 %.

Bardzo ciężki stopień choroby popromiennej już występuje po 30 minutach od chwili napromienienia i kończy się w zasadzie /każdy przypadek/ śmiercią.

Błyskawiczna forma choroby popromiennej występuje natychmiasta po napromienieniu. W tej formie nie występuje okres utajony jak przy drugiej i trzeciej, występują tu symptomy porażenia centralnego systemu nerwowego. Śmierć następuje w ciągu kilku dni po napromienieniu.

Jak widać z powyższych danych służba zdrowia w tym personel pomocniczy /pielęgniarki, siostry PCK/ będzie miała ciężkie zadanie w leczeniu i pielęgnacji osób napromieniowanych, a może ich być nieokreślenie duża ilość.

Promieniotwórcze skażenie terenu

Skażenie promieniotwórcze terenu, wody, żywności i powietrza po wybuchu jądrowym powodują przede wszystkim substancje promieniotwórcze powstałe podczas reakcji jądrowej.

Przyjęto rozróżniać trzy źródła skażeń promieniotwórczych:

- produkty rozszczepienia ładunku jądrowego,
- nierozszczepiona część ładunku jądrowego,
- sztuczne izotopy promieniotwórcze pochodzące z otoczenia wybuchu.

Najważniejszym jednak źródłem skażenia promieniotwórczego są produkty samego rozszczepienie ładunku jądrowego. W czasie reakcji łańcuchowej powstaje około 200 izotopów 36 pierwiastków emitujących promieniowanie gamma i beta.

Drugie źródło - to nierozszczepialna część ładunku jądrowego. W nowych konstrukcjach tylko 20 % ładunku ulega rozszczepieniu, a 80 % /uranu lub plutonu/ będzie skażać teren, wodę i powietrze.

To skażenie promieniotwórcze ma mniejsze znaczenie ponieważ ładunek tych pierwiastków ma małą aktywność promieniotwórczą.

Sztuczne izotopy promieniotwórcze powstają w czasie reakcji jądrowej. Neutrony wydzielające się w czasie tej reakcji po częściowym wytrąceniu energii są wychwytywane przez jądra pierwiastków, które znajdują się w składzie ziemi, tj. sód, glin, krzem, mangan, nikiel, miedź oraz molibden, powodując powstawanie sztucznych izotopów promieniotwórczych.

Z punktu widzenia obrony cywilnej szczególne znaczenie mają wybuchy jądrowe naziemne i na przeszkodach wodnych.

Impuls elektromagnetyczny

Promieniowanie przenikliwe wybuchu jądrowego powoduje jonizację atmosfery, co w konsekwencji prowadzi do powstania pola elektromagnetycznego. Pole to przecinając przewody energetyczne, telekomunikacyjne, naziemne i podziemne, anteny, uzwojenie różnych urządzeń energetycznych i elektronicznych powoduje indukcję prądów o wysokich parametrach, które niszczą częściowo lub całkowicie te urządzenia. Czas trwania tej indukcji liczy się w ułamkach sekund, ale jest on wystarczająco długi do spowodowania zniszczeń w energetyce i łączności niezbędnej w czasie akcji ratunkowej.

Procentowy rozkład energii jądrowej na czynniki rażenia w czasie wybuchu

"Energia wybuchu jądrowego jaka wyzwala się podczas reakcji łańcuchowej /w zależności od rodzaju wybuchu/ orientacyjnie dzieli się następująco na czynniki rażenia:

- fala uderzeniowa 50 - 55 %
- promieniowanie cieplne 30 - 35 %
- promieniotwórcze skażenie terenu 10 %
- promieniowanie przenikliwe 5 %
- impuls elektromagnetyczny 1 %." 14/

Broń neutronowa

Bronią neutronową nazywane są zminiaturyzowane taktyczne ładunki termojądrowe z detonatorami atomowymi których głównym czynnikiem rażenią jest promieniowanie przenikliwe.

Ilość substancji potrzebnej do wybuchu o mocy 1 kt wynosi około 13 gram mieszaniny deuteru i trytu. Moc wybuchu ładunków neutronowych przyjmuje się od O,1 - 2 kt.

"Procentowy podział energii wybuchu atmowego jest następujący:

- fala uderzeniowa 40 - 50 %
- promieniowanie cieplne 15 - 20 %
- promieniotwórcze skażenie terenu 5 %
- promieniowanie przenikliwe 40 - 50 %
- impuls elektromagnetyczny 1 %." 15/

Z podziału tej energii jasno wynika, że głównym czynnikiem rażenia broni neutronowej jest promieniowanie przenikliwe, które będzie razić istoty żywe. Pozostałe czynniki mają podobne skutki rażenia jak przy broni jądrowej.

2. Broń chemiczna

Bronią chemiczną nazywamy bojowe środki trujące /BST/, które mogą być przenoszone za pomocą rakiet lotnictwa i artylerii.

"W zależności od sposobu działania na organizmy żywe, bojowe środki trujące dzielą się na następujące grupy:

1. paralityczno-drgawkowe
2. parzące,

14/ O.p. cit. s. 25-26, rys. 1.9

15/ O.p. cit. 5, rys. 1.10

3. ogólnotrujące,
4. duszące,
5. psychochemiczne,
6. roślinobójcze,
7. drażniące."[16/]

Środki paralityczno-drgawkowe to związki fosforoorganiczne- saman, sarin oraz związki z grupy V najczęściej związek Vx. Te środki mogą spowodować śmiertelne porażenia jeśli dostaną się do organizmu przez drogi oddechowe, skórę lub układ trawienia.

Środki parzące to związki chemiczne /ciecze/, które w zetknięciu z komórkami żywego organizmu powodują ich niszczenie. Do tej grupy należy iperyt oraz luizyt. Środki te powodują poparzenia i infekcje. Przy dużych poparzeniach powodują śmierć.
Środki ogólnotrujące to cjanowodór /kwas pruski/ oraz chlorowcocyjany. Środki te działają na cały organizm powodując zaburzenia przebiegu procesów biologicznych. Środki te przenikają do organizmu głównie przez układ oddechowy i skórę.

Środki duszące to fozgen, dwufozgen oraz chloropikryna. Charakter działania tych środków jest podobny, różnią się tylko stopniem toksyczności.
Działają głównie na tkankę płucną a przez nią dostają się do organizmu. Przy dużych stężeniach i braku szybkiej pomocy powodują śmierć przez uduszenie.

Środki psychochemiczne to głównie LSD-25, BZ, psylocybina, harmina i sernyl.
Substancjami psychochemicznymi /psychotoksycznymi/ nazywa się te które w wyniku działania na organizm ludzki powodują objawy zwane w psychopatologii psychozami /zmiana psychiki człowieka/.

Podczas działania tych środków świadomość człowieka jest ograniczona lub wyłączona.

16/ O.p. cit. s. 31

Środki roślinobójcze są to związki chemiczne stosowane do niszczenia chwastów. Użyte w dużych ilościach o dużym natężeniu będą niszczyły całkowicie rośliny uprawowe.
Do środków tych zalicza się: herbicydy, defolianty, desykanty i arborycydy.

Środki drażniące to grupa związków chemicznych, które porażają zakończenie nerwów czuciowych oczu oraz błon śluzowych górnych dróg oddechowych. Środki te powołują osłabienie wzroku i czucia głównie w kończynach.

Pod względem toksycznym bojowe środki trujące dzielą się na trwałe, działające od kilku godzin do kilku dni i nietrwałe działające przez kilka minut zależnie od warunków atmosferycznych terenowych i sposobu zastosowania.

3. Broń biologiczna

Bronią biologiczną nazywane są bojowe środki biologiczne oraz środki do stosowania w celu porażenia ludzi zwierząt i roślin.
Do bojowych środków biologicznych zaliczane są drobnoustroje chorobotwórcze i wytwarzane przez nie toksyny.

Drobnoustroje chorobotwórcze to mikroskopijne żywe organizmy. "W zależności od budowy, rozmiarów i właściwości biologicznych, drobnoustroje chorobotwórcze dzielą się na: bakterie, wirusy, riketsje i grzybki." [17/]

- Bakterie jako organizmy są pochodzenia roślinnego, przeważnie jednokomórkowe, szybko rozmnażające się przez podział komórek. Są to bakterie tężca, cholery, duru brzusznego, dżumy i tularemi. Bakterie te mogą przetrwać różne warunki atmosferyczne i działać na ludzi i zwierzęta.
- Wirusy są najdrobniejszymi żywymi organizmami rozwijającymi się tylko w organizmach żywych tkanek. Wywołują one takie choroby, jak ospa naturalna i żółta febra.

17/ O.p. cit. s. 39.

- Riketsje stanowią pośrednią grupę między bakteriami a wirusami. Powodują powstawanie chorób zakaźnych zwanych riketsjozami. Żyją tylko w tkankach porażonych przez nie organizmów wywołując u ludzi i zwierząt tyfus plamisty, gorączkę Q i gorączkę plamistą Gór Skalistych.
- Grzybki są pochodzenia roślinnego o bardzo skomplikowanej budowie. Mogą być jedno i wielokomórkowe. Są odporne na różne warunki atmosferyczne. Głównie powodują schorzenia dróg oddechowych, mięśni i skóry.

Do środków biologicznych zaliczane są też toksyny. Są to jady o silnym działaniu wytwarzane przez niektóre bakterie oraz drogą syntetyczną.

Toksyny mogą wywołać takie choroby jak: botulizm, tężec, czy dyfteryt.

Środki przenoszenia broni masowego rażenia

Do głównych środków przenoszenia broni jądrowej, które znajdują się na wyposażeniu państw NATO, należy zaliczyć środki operacyjne i taktyczne. Zespół autorski P. Dobias, W. Kozaczuk, A. Marcinkowski, W. Roschlan, L. Schröter w opracowaniu pt. "NATO - Kronika Fakty Dokumenty 1949 - 1982" wydanym przez MON w 1984 r. s. 365 podają tabelarycznie następujące środki przenoszenia broni jądrowej.

Tabela 1. 2.1.

Operacyjne i taktyczne środki przenoszenia broni jądrowej NATO /1980 r./

Środek przenoszenia	Zasięg operacyjny w km	Rozmieszczenie	Liczba
I. Samoloty bojowe			
F-11 E/F	2415	Wielka Brytania	156
F-104 "Starfighter"	1350	Belgia, RFN, Włochy, Holandia, Norwegia, Turcja, USA	425
F-4 C/D/E	1450	RFN, Grecja, Turcja, USA	384
F-16	600	Holandia, Belgia	36
A-6 E "Intruder" /na lotniskowcach/	1500	Atlantyk, Morze Północne	20
A-7 E "Corsair /na lotniskowcach/	850	Atlantyk, Morze Północne	40
"Jaguar"	1600	Wielka Brytania, RFN, Francja	177
"Buccaneer"	1600	Wielka Brytania	60
"Mirage III E"	1200	Francja	105
"Etendard IV M"	650	Francja	32
"Super Entendard"	1000	Francja	36
			1471
II. Operacyjne pociski rakietowe			
"Pershing 1A"	750	RFN	180
"Lanc"	120	Belgia, RFN, Włochy, Holandia	90
"Bluton"	120	Francja	32
			302
III. Taktyczne środki przenoszenia			
"Honest John"	40	Belgia, RFN, Grecja, Holandia, Turcja, USA	100
Haubice M 109 155 mm	18	W. Brytania, Włochy, Kanada, Holandia, Norwegia, USA	1650
Haubice M 110, 203 mm	30	Belgia, RFN, Grecja, Holandia, Turcja, USA	258
			2012

Łącznie w/w środków przenoszenia broni jądrowej na uzbrojeniu NATO jest 3785 sztuk.

W połowie lat osiemdziesiątych według planu prezydenta Stanów Zjednoczonych R. Regana w Europie Zachodniej zaczęto montować dodatkowo nowe typy rakiet takie jak:

1. Pershing 2 - jest to rakieta samonaprowadzalna w końcowej fazie lotu, zasięg jej wynosi 1800 km.
   Do końca lat osiemdziesiątych ma ich być w europie zachodniej 108 sztuk.
2. Cruize - jest też rakietą samonaprowadzalną w końcowej fazie lotu z automatyczną możliwością omijania przeszkód terenowych, zasięg jej wynosi 2400 km, szybkość 850 km/h, lot na wysokości do 30 m nad ziemią, dokładność trafienia w cel 10-30 m. Może ona przenosić głowice jądrowe o mocy do 200 Kt.
   Docelowa ilość tych rakiet w europie ma wynosić 464 sztuki.
3. MX - samonaprowadzalna o zasięgu 15000 km. Jest ona rakietą najnowszej generacji.

Ponadto w Stanach Zjednoczonych opracowany został nowy system nazwany MX naprowadzania przy pomocy laseru rakiet na cele ziemne i powietrzne.

b. Broń klasyczna

Broń klasyczna zwana też bronią konwencjonalną dzielona jest na białą i palną.

"Broń biała - rodzaj broni zaczepnej, obejmującej wszystkie środki do walki wręcz, a więc broń kłująca, broń drzewcowa, broń obuchowa, broń sieczna, a ponadto wszelkiego rodzaju broń ukryta..." 18/

Broń biała będąca już w zaniku, noszona jest zgodnie z ceremoniałem wojskowym na określonych przepisami i regulaminami uroczystościach.

18/ Komitet Redakcyjny pod kierunkiem gen.br. J. Bordziłowskiego. Mała Encyklopedia Wojskowa. T-I. MON. W-wa 1967, s. 181.

"Broń palna - broń wyrzucająca pociski siłą gazów prochowych powstających w czasie spalania się prochu." 19/

Zjawisko powstawania gazów prochowych wykorzystane jest w broni strzeleckiej w artylerii i bombach lotniczych.

Broń strzelecka jest bronią lufową o kalibrze do 20 mm, przeznaczona głównie do rażenia siły żywej.

Do tej broni zalicza się rewolwery, pistolety, pistolety maszynowe, karabiny automatyczne, maszynowe, przeciwlotnicze oraz granatniki przeciwpancerne.

"Broń altyleryjska - rodzaj broni palnej o kalibrze ponad 20 mm, strzelająca pociskami wypełnionymi różnymi rodzajami materiałów wybuchowych /z wyjątkiem pocisków przeciwpancernych zwykłych i podkalibrowych/ przeznaczonych do niszczenia siły żywej, sprzętu bojowego oraz burzenia urządzeń i umocnień obronnych nieprzyjaciela pociskami lub granatami." 20/

Broń palna znalazła zastosowanie w wojskach zmechanizowanych, pancernych, przeciwpancernych, przeciwlotniczych, w lotnictwie i innych. Broń ta odpowiednio oprzyrządowana w tych rodzajach wojsk ma zwiększone możliwości niszczenia siły żywej, sprzętu bojowego oraz urządzeń i umocnień obronnych.

W ostatnich latach prowadzone są badania w dziedzinie nowych broni kosmicznych. Są to próby z laserem promieniowania rentgenowskiego, pobudzonym wybuchem jądrowym małej mocy. Broń taka umieszczona w kosmosie ma niszczyć rakiety na odległość kilku tysięcy kilometrów. Ponadto prowadzone są też w Stanach Zjednoczonych badania nad wykorzystaniem impulsu elektromagnetycznego jako jednego z czynników rażenia wybuchu jądrowego do obezwładniania systemów łączności, energetycznych i wczesnego ostrzegania.

19/ O.p. cit. s. 185

20/ O.p. cit. s. 181

I. 3. Skutki użycia współczesnych środków rażenia ze szczególnym uwzględnieniem broni masowego rażenia.

a. Straty sanitarne i bezpowrotne

W związku z tym, że obecnie brak jest wielostronnych aktualnych danych dotyczących zagrożenia obszaru Polski w aspekcie wojny posłużę się w tej części pracy danymi przedstawionymi przez B. Woźnickiego - "Tabela 1. Arsenał jądrowy państw NATO przewidziany do działań w Europie oraz przypuszczalna liczba obiektów rażonych na obszarze Polski."[21/]

Dane te jako przykładowe posłużą mi w określeniu przybliżonych skutków użycia środków rażenia /szczególnie masowego rażenia/, jakie mogły by mieć miejsce w minionym okresie.

Z tabeli tej wynika, że 326 uderzeń jądrowych o różnej mocy wybuchów mogło by mieć miejsce w minionym okresie.

Biorąc za podstawę tę liczbę uderzeń na polskę, oraz zakładane cele /zgrupowania wojsk, duże aglomeracje miejsko-przemysłowe/ należy za wspomnianą publikacją przyjąć, że zagrożenie to mogłoby być dla:

- 40 % mieszkańców,
- 50 % potencjału przemysłowego,
- 40 % gospodarki rolno-chodowlanej,
- 70 % dóbr kultury.

Broń chemiczna, którą głównie używana jest przeciw siłom zbrojnym, może dodatkowo spowodować straty w wyżej wymienionych dziedzinach w tym i wśród ludności cywilnej.

Broń biologiczna, która może być użyta w rejonie europy środkowej może dodatkowo spowodować straty wśród ludności i w gospodarce rolno-chodowlanej.

Przy takim potencjalnym zagrożeniu trudno jest przewidzieć szacunkowe straty bezpowrotne i sanitarne w siłach zbrojnych i wśród ludności cywilnej. Przyjąć jednak trzeba, że straty te sięgać będą dziesiątków milionów istnień ludzkich.

21/ B. Woźnicki. NATO lat osiemdziesiątych. MON. W-wa. 1982 s. 113-115.

Straty bezpowrotne i sanitarne w siłach zbrojnych będą znaczne i zależeć będą od przygotowania sztabów, wyszkolenia i zabezpieczenia wojsk oraz od aktualnej sytuacji na polu walki.
Niesieniem pomocy medyczno-sanitarnej zajmować się będą służby medyczno-sanitarne tych wojsk oraz formacje medyczne obrony cywilnej podlegające zmilitaryzowaniu.
Od sprawnego działania i możliwości tych służb i formacji obrony cywilnej - niosących pomoc poszkodowanym, zależeć będzie dalszy wzrost strat bezpowrotnych w siłach zbrojnych.

Straty bezpowrotne i sanitarne wśród ludności cywilnej zależeć będą od działań wojennych oraz od przygotowania całego społeczeństwa do działań w okresie wojny i zabezpieczenia jego w indywidualne i zbiorowe środki ochrony.
Przygotowanie społeczeństwa będzie polegało na jego szkoleniu w zakresie ochrony przed skutkami działań wojennych oraz na umiejętnym posługiwaniu się sprzętem i urządzeniami ochrony indywidualnej a ponadto możliwościami wykorzystania zbiorowych środków ochrony.
Niebagatelną rolę spełniać będą formacje obrony cywilnej - resortowe i administracji państwowej. Formacje te organizowane, wyposażane i szkolone są już w okresie pokoju. Są to formacje ratownictwa ogólnego i specjalne. Wśród formacji specjalnych są oddziały i samodzielne pododdziały medyczno-sanitarne. One właśnie będą niosły pomoc poszkodowanej ludności cywilnej.
Wielkość strat wśród ludności cywilnej w znacznym stopniu zależeć będzie od sprawnego działania tych formacji oraz od wiedzy i umiejętności sanitarnych indywidualnych osób. Dlatego już dziś /w okresie pokoju/ prowadzone są szkolenia w zakładach pracy, instytucjach, przez administrację państwową oraz szkoły w tym i w szkołach wyższych w ramach studium wojskowego /aktualnie zawieszone/.
Programy zakładające przygotowanie społeczeństwa do działań i życia w czasie wojny powinny być tak opracowane i realizowane by można było sprostać zadaniom wynikającym z chwili potrzeby.

I. 3. b. Straty w gospodarce narodowej

Wielkość strat w gospodarce narodowej głównie zależeć będzie od działań wojennych.

Straty te mogą być pomniejszone przez opracowanie i zrealizowanie planów obrony cywilnej.

Plany takie opracowane są na poszczególnych szczeblach administracji państwowej i w resortach gospodarki narodowej. Przedsięwzięcia zawarte w tych planach realizowane są w okresie pokoju i zagrożenia.

W okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa - to jest wojny, winna być już pełna gotowość ochrony cywilnej.

Do zasadniczych przedsięwzięć zawartych w tych planach a dotyczących ochrony gospodarki narodowej zaliczyć należy:

- uodpornienie zakładów pracy, instytucji działających w czasie wojny na miejscu, na działanie współczesnych środków rażenia,
- ewakuację zakładów pracy w rejony "bezpieczne",
- ewakuację zasobów gospodarki narodowej,
- ewakuację i zabezpieczenie dóbr gospodarki rolnej,
- zabezpieczenie substancji budowlanej miast,
- przygotowanie sprzętu i urządzeń do ratowania pozostałych po działaniach wojennych zasobów gospodarki narodowej,
- przygotowanie formacji obrony cywilnej do wykonywania tych zadań.

Czynności - zadania związane z zabezpieczeniem gospodarki narodowej oraz ratowaniem pozostałej jej części są ogromne i nie mieszczą się w tym temacie.

II. Dokumenty normatywno-prawne RP w aspekcie obrony państwa

1. Prawa i obowiązki obywateli RP w aspekcie obrony państwa

Sprawy obronności państwa określa ustawa zasadnicza - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP z 21 listopada 1967, znowelizowana 3 lutego 1984 r. i inne przepisy uzupełniające.

Ustawa zasadnicza w art. 92 określa, że "Obrona Ojczyzny jest najświętszym obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej."[22/] "Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony PRL"[23/] w kolejnych artykułach podaje:

Art. 1. Obrona Ojczyzny i socjalistycznych zdobyczy Narodu Polskiego jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli RP.

Art. 2. Umacnianie obronności RP oraz przygotowania ludności i mienia narodowego na wypadek wojny jest obowiązkiem wszystkich organów władzy i administracji państwowej, instytucji i przedsiębiorstw państwowych, organizacji spółdzielczych i organizacji społecznych oraz każdego obywatela.

Art. 3.1. Na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju stoją Siły Zbrojne RP.

2. W skład Sił Zbrojnych RP wchodzą jako ich rodzaje: wojska lądowe, wojska lotnicze, wojska obrony powietrznej kraju i marynarka wojenna.

3. Rodzaje Sił Zbrojnych składają się z jednostek wojskowych i związków organizacyjnych różnych rodzajów wojsk i służb.

Art. 4.1. Powszechnemu obowiązkowi obrony podlegają wszyscy obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku.

2. W ramach powszechnego obowiązku obrony obywatele są obowiązani do odbywania przysposobienia wojskowego, pełnienia służby wojskowej, zastępczej służby poborowych, służby w obronie cywilnej, odbywania przysposobienia i szkolenia obronnego, uczestniczenia w samoobronie ludności, pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych oraz do wykonywania świadczeń na rzecz obrony - na zasadach i w zakresie określonym w ustawie.

Art. 21. Administrowanie rezerwami osobowymi dla celów powszechnego obowiązku obrony obejmuje:

22/ F. Siemiński, W. Skrzydło, J. Ziembiński. Konstytucja i podstawowe akty ustawodawcze PRL. WP. Warszawa, 1978.

23/ Dziennik Ustaw. PRL Nr 7, 1984.

1/ prowadzenie rejestracji i poboru obywateli,

2/ określanie zdolności do służby wojskowej,

3/ przeznaczenie do:

a/ służby wojskowej,
b/ zastępczej służby poborowych,
c/ służby w obronie cywilnej,
d/ służby w jednostkach zmilitaryzowanych,

4/ uzupełnienie sił zbrojnych,

5/ prowadzenie ewidencji wojskowej,

6/ wykonywanie innych czynności w tym zakresie.

Organami właściwymi do orzekania o zdolności do służby wojskowej są komisje poborowe i wojskowe komisje lekarskie. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określają kategorie zdolności fizycznej i psychicznej do służby wojskowej oraz zasady badania i orzekania o tej zdolności.
Badaniom i orzekaniu stanu zdrowia podlegają też mężczyźni, którzy są przyjęci na studia do szkół wyższych.

Art. 33.1. Pobór zarządzają Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej.

2. Pobór przeprowadzają wojewodowie przy współudziale szefów wojewódzkich sztabów wojskowych oraz naczelników gmin.

Art. 40. 1. Orzeczenie rejonowej komisji poborowej powinno być niezwłocznie podane do wiadomości poborowego.

2. Od orzeczenia rejonowej komisji poborowej przysługuje poborowemu odwołanie do wojewódzkiej komisji poborowej. Wniesienie odwołania nie wstrzymuje powołania poborowego do służby.

II. 1. a/ Służba w siłach zbrojnych

Art. 64.1. Obowiązek służby wojskowej polega na:

1/ odbywaniu zasadniczej służby wojskowej przez poborowych,

2/ odbywanie zajęć wojskowych oraz przeszkolenia wojskowego przez studentów i absolwentów szkół wyższych,

3/ odbywaniu ćwiczeń wojskowych oraz okresowej służby wojskowej przez żołnierzy rezerwy,

4/ pełnieniu czynnej służby w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny przez poborowych i żołnierzy rezerwy.

Drugi punkt tego artykułu stwierdza, że poborowi zamiast służby wojskowej mogą być przeznaczeni do zastępczej służby poborowych, albo do zasadniczej służby lub do szkolenia boborowych w obronie cywilnej.

Odbywanie takiej służby urzeczywistnia pełniejsze uczestnictwo w ochronie zdrowia obywateli i rozwoju opieki społecznej, w racjonalnym kształtowaniu środowiska naturalnego oraz w realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej.

Art. 65.1. Równoznaczne ze spełnieniem obowiązku zasadniczej służby wojskowej jest pełnienie przez poborowych służby w formacjach uzbrojonych nie wchodzących w skład sił zbrojnych.

Służbę w formacjach obrony cywilnej określają rozporządzenia i zarządzenia Komitetu Obrony Kraju, które określają prawa i obowiązki tych osób oraz ich rodzin.

Art. 66.1. Obowiązkowi służby wojskowej... podlegają obywatele polscy:

1/ mężczyźni począwszy od 1 stycznia roku kalendarzowego w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą pięćdziesiąt, a posiadający stopień chorążego lub stopień oficerski - sześćdziesiąt lat życia,

2/ kobiety posiadające kwalifikacje przydatne do tej służby począwszy od 1 stycznia roku kalendarzowego, w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą czterdzieści, a posiadające stopień chorążego lub stopień oficerski - pięćdziesiąt lat życia.

Obowiązkowi temu nie podlegają osoby, które zostały uznane za niezdolne ze względu na stan zdrowia, a ponadto opiekunowie dzieci do lat ośmiu lub szesnastu i innymi zaliczanych do I grupy inwalidów zamieszkałych z nimi.

Powołanie do czynnej służby wojskowej następuje za pomocą kart powołania, wezwań imiennych, kart mobilizacyjnych, albo w drodze obwieszczeń lub inny sposób określony przez Ministra Obrony Narodowej, podaje artykuł 68.1 ustawy. Pobór dokonują właściwe komendy wojskowe.

Powołani do czynnej służby wojskowej są obowiązani stawić się do tej służby w określonym terminie i miejscu.

W momencie stawienia się stają się żołnierzami.

Sposób odbywania służby wojskowej oraz obowiązki i uprawnienia żołnierzy określa Minister Obrony Narodowej zarządzeniami, rozkazami, regulaminami i innymi przepisami wojskowymi.

Żołnierze czynnej służby wojskowej otrzymują:

- bezpłatne wyżywienie,
- umundurowanie i ekwipunek wojskowy.

Żołnierzom czynnej służby wojskowej przysługuje:

- bezpłatna pomoc lecznicza,
- prawo do ulg przy przejazdach komunikacją państwową,
- prawo do urlopów.

Art. 91. 1. Czas trwania zasadniczej służby wojskowej w zależności od rodzaju wojsk określają dodatkowe przepisy MON.

Służba odbywa się w jednym nieprzerwanym czasie, lub podzielona na okresy co ustalają przepisy wojskowe.

Do zasadniczej służby wojskowej powołani mogą być poborowi, którzy zgłosili się ochotniczo do tej służby ale ukończyli osiemnasty rok życia.

Do odbycia zasadniczej służby wojskowej ochotniczo mogą być powołane kobiety, ale nie później niż do końca roku, w którym kończą dwadzieścia dwa lata życia.

Poborowi i ochotnicy mogą zgłaszać się dobrowolnie do długoterminowej zasadniczej służby wojskowej, która może być połączona z nauką

zawodu w zakresie zasadniczej szkoły zawodowej według programu ustalonego przez Ministra Obrony Narodowej z Ministrem Oświaty i Wychowania. Wszyscy ochotnicy przed rozpoczęciem służby wojskowej podlegają badaniom prowadzonym przez rejonowe komisje poborowe. Żołnierze po odbyciu zasadniczej służby wojskowej mogą pozostać w tej służbie jako nadterminowi na zasadach dobrowolności w ustalonym czasie przez nich.

Służba wojskowa studentów i absolwentów szkół wyższych też znalazła swoje odbicie w ustawie o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej w następujących artykułach:

Art. 100.1. Służba wojskowa studentów i absolwentów szkół wyższych polega na:

1/ odbywaniu zajęć wojskowych w czasie trwania studiów,

2/ odbyciu przeszkolenia wojskowego w czasie wolnym od zajęć w szkole wyższej lub po ukończeniu ostatniego roku nauki albo po ukończeniu studiów.

Obowiązkowi temu podlegają też absolwenci szkół wyższych, którzy ze względu na stan zdrowia nie prześli przeszkolenia w ramach studiów lub ukończyli studia za granicą, jeśli są zdolni do służby wojskowej.

2. Obowiązek uczestnictwa w zajęciach wojskowych i odbycia przeszkolenia wojskowego, może być nałożony przez Ministra Obrony Narodowej również na studentki i absolwentki szkół wyższych.

Studenci będący żołnierzami rezerwy mogą być poddani obowiązkowi odbywania zajęć wojskowych i przeszkoleniu wojskowemu, ale na własną prośbę.

Program i nadzór nad zajęciami wojskowymi ustanawia i sprawuje Minister Obrony Narodowej.

Przeszkolenie wojskowe dotyczące w/w może być:

- krótkotrwałe, przez okres do trzech miesięcy,
- długotrwałe, przez okres do dwunastu miesięcy.

Na takie przeszkolenie powołuje się ich nie później niż osiemnaście miesięcy od ukończenia studiów do dwudziestego ósmego roku życia.

Żołnierzy, którzy odbyli przeszkolenie wojskowe przenosi się do rezerwy według odpowiednich przepisów o służbie wojskowej.
W związku ze zmianami społeczno-politycznymi zachodzącymi w naszym kraju sprawy dotyczące przygotowań studentów i studentek szkół wyższych oraz absolwentów tych szkół mogą ulec zmianie /aktualnie są zawieszone i prowadzone są rozważania na szczeblu państwowym/.
Żołnierze rezerwy mogą być powoływani na ćwiczenia, a niezależnie od nich można powołać podoficerów, chorążych i oficerów rezerwy w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony Państwa lub potrzebami sił zbrojnych do okresowej służby wojskowej.

Art. 109.1. Żołnierze rezerwy mogą być zobowiązani do doskonalenia kwalifikacji wojskowych w drodze zorganizowanego samokształcenia prowadzonego w zakładach pracy, w miejscu zamieszkania, albo w organizacjach społecznych, których statuty przewidują działalność w zakresie obronności lub uprawnienia dziedzin sportu, mających znaczenie obronne.

W razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny poborowi uznani za zdolnych do służby wojskowej oraz żołnierze rezerwy niezależnie od ich przeznaczenia mogą być w każdym czasie powołani do czynnej służby wojskowej.
Ustawa o powszechnym obowiązku obrony z 21.XI.1967 r. ustanawia szczególne uprawnienia dla żołnierzy i ich rodzin, a wśród nich:

- Art. 123. O nie przerywaniu stosunku pracy,
- Art. 124. O zwolnieniu z pracy w celu załatwienia spraw wojskowych,
- Art. 125. O ponownym rozpoczęciu pracy po odbyciu służby wojskowej,
- Art. 127. O przedterminowym zwolnieniu ze służby wojskowej żołnierza i wynikających z tego faktu obowiązkach i uprawnieniach,
- Art. 128. O wynagrodzeniach za czas odbywania ćwiczeń wojskowych,
- Art. 129. O zasadach rozwiązywania stosunku pracy przez zakład z żoną żołnierza,
- Art. 130. O wypłacaniu zasiłków rodzinie żołnierza, który w czasie odbywania ćwiczeń nie jest pracownikiem,

- Art. 131. O zasiłkach dla rodziny żołnierza jako jednego rzywiciela.
- Art. 132. O prawie rodzin żołnierza do korzystania z bezpłatnej służby zdrowia zakładów społecznych,
- Art. 133. O nie usuwaniu rodzin żołnierza z mieszkań.

Kolejne artykuły dotyczą odpłatności - należności za najem mieszkań żołnierzy na czas pokoju i wojny.

Artykuły 140 - 148 dotyczą odbywania zastępczej służby poborowych w zakładach społecznych służby zdrowia, opieki społecznej, ochrony środowiska naturalnego i innych zakładach użyteczności publicznej.

II. 1. b/ Służba i udział ludności cywilnej w formacjach obrony cywilnej w okresie pokoju i wojny.

Art. 149. Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i usuwaniu ich skutków.

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej. Formacje te składają się z oddziałów i samodzielnych pododdziałów przeznaczonych do wykonywania zadań ogólnych i specjalnych.

Formacje te organizowane są przez poszczególne resorty gospodarki narodowej i administrację państwową oraz przez organizacje społeczne.

Obowiązek obywateli w zakresie obrony cywilnej w myśl artykułu 151.1. ustawy polega na:

1. odbywaniu:
   a/ służby w obronie cywilnej,
   b/ przysposobienia obronnego młodzieży szkolnej i szkolenia obronnego studentek szkół wyższych,
   c/ szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony ludności;
2. wykonywania innych zadań przewidzianych w ustawie.

Służba w obronie cywilnej odbywa się w formacjach lub innych jednostkach nie będących formacjami obrony cywilnej, określonymi przez Komitet Obrony Kraju.

Art. 153. Obowiązek służby w obronie cywilnej polega na:

1. odbywaniu w czasie pokoju:
   a/ zasadniczej służby lub szkolenia poborowych,
   b/ ćwiczeń,
2. pełnienia w czasie wojny czynnej służby.

Obowiązkowi służby w obronie cywilnej podlegają:

1/ Poborowi uznani za zdolnych do służby wojskowej, przeznaczeni do odbycia:
   a/ zasadniczej służby w oddziałach obrony cywilnej, jeżeli nie korzystają z odroczenia zasadniczej służby wojskowej,
   b/ szkolenia poborowych w tych oddziałach.
2/ Przeznaczeni do tej służby:
   a/ żołnierze rezerwy nie przeznaczeni do służby wojskowej, albo do służby w jednostkach zmilitaryzowanych,
   b/ mężczyźni nie podlegający obowiązkowi służby wojskowej, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą sześćdziesiąt lat życia,
   c/ kobiety począwszy od 1 stycznia roku, w którym kończą osiemnaście lat życia, do końca roku kalendarzowego w którym kończą pięćdziesiąt lat życia.

Obowiązkowi odbycia szkolenia w oddziałach obrony cywilnej mogą być poddani przedpoborowi zdolni do tej służby zgłaszający się ochotniczo.

Obowiązkowi służby w obronie cywilnej nie podlegają:

- inwalidzi,
- kobiety w ciąży, i sześć miesięcy po niej,
- osoby sprawujące opiekę nad dziećmi do lat ośmiu,
- osoby sprawujące opiekę nad dziećmi od lat ośmiu do szesnastu i innymi osobami zaliczonymi do I grupy inwalidów, oraz z obłożnie chorymi zamieszkujących z nimi.

Do służby w obronie cywilnej przeznaczją:

1/ poborowych i przedpoborowych - wojskowi komendanci uzupełnień,

2/ pozostałe osoby - właściwy komendant formacji obrony cywilnej lub kierownicy zakładów pracy i administracji państwowej.

Przeznaczenie do służby następuje w drodze nadania przydziału organizacyjno-mobilizacyjnego.

Osoby przeznaczone do omawianej służby mają obowiązek zgłaszać się do służby w miejscu i terminie określonym w karcie przydziału, lub na wezwanie komendanta formacji i kierownika zakładu/zakładu pracy/.

Zasadniczą służbę w obronie cywilnej poborowi odbywają w oddziałach obrony cywilnej i jednostkach w jednym nieprzerwanym okresie przez dwadzieścia cztery miesiące. Odbywanie tej służby może być w kilku okresach w ciągu trzech lat, ale łączny czas nie może przekraczać osiemnastu miesięcy. Sprawami tymi reguluje szef Obrony Cywilnej Kraju. W czasie odbywania tej służby junacy są skoszarowani i przechodzą szkolenie praktyczne w zakresie przygotowania do działań w obronie cywilnej.

Szkoleniem poborowych w obronie cywilnej mogą być objęte również kobiety uznane za zdolne do służby wojskowej. Powołanie kobiet do odbywania tego szkolenia może nastąpić do końca roku kalendarzowego w którym kończą dwadzieścia cztery lata życia.

Art. 162.1. W razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny osoby przeznaczone do służby w obronie cywilnej są obowiązane do pełnienia czynnej służby przez czas i w zakresie wynikającym z wykonywania zadań.

Komite Obrony Kraju może określić formacje obrony cywilnej w których będzie obowiązywała militaryzacja na okres wojny i zagrożenia.

Decyzje o skoszarowaniu formacji obrony cywilnej podejmują ministrowie lub wojewodowie.

Osoby odbywające służbę w obronie cywilnej mogą być wyróżniane, nagradzane, oznaczane oraz upominane i karane według odrębnych przepisów.

Osoby odbywające służbę w obronie cywilnej są obowiązane do zachowania tajemnicy w związku z tą służbą. Obowiązek ten trwa w czasie służby i po jej zakończeniu.
Osoby te korzystają z bezpłatnej służby zdrowia, zakwaterowania, żywienia. Zachowują też prawo do wynagrodzenia z zakładu pracy za okres odbywania przeszkolenia na obozie szkoleniowym według określonych przepisów.
Osobom odbywającym służbę w obronie cywilnej, które doznały uszczerbku na zdrowiu w tej służbie, a w razie śmierci rodzinie przysługują świadczenia według odrębnych przepisów.

Artykuł 175.1. Określa uprawnienia poborowych odbywających zasadniczą służbę w obronie cywilnej i członków ich rodzin z zastosowaniem wspomnianych artykułów 123, 124 punkt 1, 125, 126, 128 punkt 1, 129, 130 punkt 2-5, 131-135 i 139.

II. 2. Przygotowanie społeczeństwa w aspekcie obrony cywilnej

a/ Ogólna organizacja i zadania obrony cywilnej

Formalno-prawnym odbiciem koncepcji obronnej naszego kraju jest wspominana ustawa z 21 listopada 1967 r. /Dz.U. z 1984 r. Nr 7, s. 67/ o powszechnym obowiązku obrony kraju. Zgodnie z postanowieniami tej ustawy w realizacji zadań uwarunkowanych potrzebami obrony państwa partycypują w odpowiednim zakresie siły zbrojne, organizacje polityczne i społeczne, instytucje administracji i gospodarki narodowej oraz całe społeczeństwo.

Patrząc na system obronny z punktu widzenia zadań /funkcji/, które realizowane są w jego ramach, można wyodrębnić zespół elementów, między którymi istnieje określony typ powiązań tworzących jego strukturę funkcjonalną.
Do elementów tych zalicza się podsystemy:
- polityczno-obronny,
- gospodarczo-obronny,
- militarny,
- porządku wewnętrznego,

- bezpieczeństwa publicznego,
- obrony cywilnej.

Patrząc na system obronny z punktu kierowania można w nim wyodrębnić zbiór elementów kierujących działalnością obronną państwa.
W jego ramach działają w Polsce rozbudowane hierarchicznie i prawnie usankcjonowane organa administracji podstawowej, gospodarczej, powiązane siecią zależności służbowych.
Dla sprawnego działania tego systemu istnieje jeszcze podsystem: finansowania, wyposażenia i szkolenia.

System obronny RP ujmuje umownie w swych ramach dwa układy działalności obronnej:

1. Układ koalicyjny - zewnętrzny dotyczący przygotowania, wyposażenia, zabezpieczenia i szkolenia sił zbrojnych.
2. Układ wewnętrzny - służący do zabezpieczenia działań koalicyjnych oraz zapewnienia wszechstronnej ochrony i obrony organizmu społecznego, gospodarczego i państwowego.
   Układ ten nazywamy obroną terytorium kraju.
   Charakterystyczną cechą systemu obronnego RP jest to, że zadania mieszczące się w obu układach wzajemnie się uzupełniają.
   Obrona terytorium kraju nie stanowi samoistnego układu organizacyjnego, lecz jej części składowe tworzą specyficzną strukturę zadaniowo-funkcjonalną, którą obejmuje:
   - militarną obronę terytorium kraju,
   - polityczno-obronne przygotowanie państwa i społeczeństwa,
   - obronę cywilną,
   - utrzymanie porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego.

Odpowiednio do tych części składowych obrony terytorium kraju działalność organizacyjno-decyzyjną z mocą wykonawczą - zarządzającą sprawuje Rada Ministrów i Komitet Obrony Kraju za pośrednictwem organów sztabowo-planistycznych i koordynacyjnych.
Do tych organów zalicza się:
- Sztab Generalny WP - w odniesieniu do działalności militarnej,

- Komisja Planowania przy Radzie Ministrów - w odniesieniu do organizacji i funkcjonowania ekonomiki państwa,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych - w odniesieniu do bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- Inspektorat Obrony Cywilnej Kraju - w odniesieniu do: przygotowania ochrony ludności, zakładów pracy, dóbr materialnych i kultury, ochrony wody, żywności, zwierząt, paszy, a także przygotowania i prowadzenia prac ratunkowych.

Inspektorat Obrony Cywilnej Kraju kieruje obroną cywilną zorganizowaną i działającą na poszczególnych szczeblach administracji państwowej i gospodarczej poprzez komitety obrony cywilnej i inspektoraty.

W skład obrony cywilnej oprócz wymienionych organów kierowania wchodzą formacje obrony cywilnej odpowiednio wyposażone przeszkolone w zależności od ich przeznaczenia i zadań.

Do formacji obrony cywilnej zalicza się:

- zakładowe i terenowe oddziały i samodzielne pododdziały ratownictwa ogólnego,
- zakładowe i samodzielne pododdziały służb obrony cywilnej, przeznaczone do wykonywania zadań specjalnych,
- oddziały w których odbywana jest zasadnicza służba w obronie cywilnej /Ochotnicze Hufce Pracy/,
- specjalistyczne oddziały techniczne /SOT/,
- zgrupowania jednostek ratowniczych /ZJR/.

W zakładach pracy lub gminie, w których występują co najmniej dwa oddziały obrony cywilnej mogą być tworzone Komendy Obrony Cywilnej.

Pod względem podległości operacyjnej formacje dzielą się na oddziały i pododdziały podporządkowania:

- lokalnego - podległe szefom obrony cywilnej gminy i zakładu pracy,
- miejskiego - podległe szefom obrony cywilnej miasta,
- wojewódzkiego - szefom obrony cywilnej województwa,
- centralnego - podległe właściwym instytucjom centralnym.

Ilość, rodzaj tych formacji i ich rozmieszczenie odpowiada stopniowi przewidywanego zagrożenia w poszczególnych rejonach kraju.

Obrona cywilna ma na celu realizację następujących zadań:

1. W zakresie ochrony ludności przed środkami rażenia:
   a/ ostrzeganie i alarmowanie ludności oraz wykrywanie skażeń i zakażeń,
   b/ przygotowanie i przeprowadzenie rozśrodkowania załóg zakładów pracy oraz ewakuację pozostałej ludności,
   c/ przygotowanie budowli ochronnych i urządzeń specjalnych,
   d/ zaopatrywanie ludności w sprzęt i środki ochrony indywidualnej.
2. W zakresie ochrony zakładów pracy oraz obiektów i urządzeń użyteczności publicznej przed działaniem środków rażenia:
   a/ ochrona ujęć wodnych oraz zapewnienie awaryjnych ujęć wodnych,
   b/ przygotowanie i realizacja zaciemniania i wygaszania oświatlenia,
   c/ ochrona unikalnej aparatury i dokumentacji naukowej oraz ważnej dokumentacji technicznej i technologicznej,
   d/ przygotowanie stanowisk kierowania obroną cywilną,
   e/ zabezpieczenie szczególnie ważnych urządzeń /stanowisk/ pracy, których nieprzerwane funkcjonowanie jest niezbędne,
   f/ ochrona płodów rolnych i produktów żywnościowych oraz zwierząt gospodarskich i pasz,
   g/ wykonywanie innych przedsięwzięć zwiększających stopień ochrony przed działaniem środków rażenia i wtórnymi skutkami tego rażenia.
3. W zakresie ochrony dóbr kultury:
   a/ zabezpieczenie lub przygotowanie i przeprowadzenie ewakuacji ruchomych dóbr kultury,
   b/ zabezpieczenie nieruchomych dóbr kultury przed środkami rażenia.

4. W zakresie ratowania i udzielania pomocy poszkodowanym /rannym, chorym, napromieniowanym/:
   a/ wydobywanie zasypanych ludzi z budowli ochronnych i gruzów,
   b/ udzielanie pomocy przedlekarskiej rannym i chorym,
   c/ ewakuacja rannych i chorych,
   d/ udzielanie pomocy lekarskiej /w tym specjalistycznej/ rannym i chorym.
5. W zakresie współdziałania w zwalczaniu klęsk żywiołowych, katastrof, awarii i usuwaniu ich skutków.

Oddzielną grupę stanowią zadania związane z przygotowaniem organów kierowniczych, sił i środków oraz organizacyjno-funkcjonalnych systemów obrony cywilnej, bez których niemożliwa jest realizacja powyższych zadań.

Tak w ogólnym zarysie przedstawia się organizacja obrony naszego państwa w tym organizacja obrony cywilnej i jej zadania na okres pokoju, zagrożenia i wojny.

W tej części pracy przedstawiłem w ogólnym zarysie dokumenty normatywno-prawne RP w aspekcie obrony państwa.

Dokumenty te /ustalenia/ będą ulegały zmianom w zależności od zmian zachodzących w kraju.

Należy się tu liczyć z wejściem nowej ustawy dotyczącej obrony RP.

b/ Metody i formy przygotowania społeczeństwa - przygotowanie młodzieży

Przygotowaniu obronnemu w ramach obrony cywilnej w myśl ustawy "O powszechnym obowiązku obrony cywilnej" rozdział 3 i 4 oraz Zarządzeniu Nr 2/OC Szefa Obrony Cywilnej Kraju z 4 marca 1986 roku podlegają:

- młodzież szkół podstawowych i ponadpodstawowych,
- studentki szkół wyższych z wyjątkiem tych na które został nałożony obowiązek uczestniczenia w zajęciach wojskowych i odbycia przeszkolenia wojskowego,

- studenci szkół wyższych, którzy ze względu na stan zdrowia /kat. E - trwale niezdolny do służby wojskowej, kat. B - czasowo niezdolny do służby wojskowej/ lub innych przyczyn nie zostali objęci odbywaniem zajęć wojskowych w studiach wojskowych,
- pozostałą część ludności zdolną ze względu na stan zdrowia i wiek /wg obowiązującej ustawy/.

Młodzież szkół podstawowych i ponadpodstawowych podlega przysposobieniu obronnemu z wyjątkiem uczniów:

- objętych przysposobieniem wojskowym,
- którzy odbyli zasadniczą służbę wojskową, zastępczą służbę poborowych lub szkolenie poborowych w obronie cywilnej,
- szkół dla pracujących,
- szkół specjalnych,
- słuchaczy rocznych policealnych studiów zawodowych,
- niezdolnych ze względu na stan zdrowia.

"Przysposobienie obronne jest obowiązkowym przedmiotem nauki w szkole i polega na uczestniczeniu uczniów w programowych zajęciach lekcyjnych tego przedmiotu."[24/]

W ramach tego przysposobienia mogą być w czasie wakacji organizowane obozy letnie do trzydziestu dni.

Przysposobienie obronne w tych szkołach realizowane jest na wykładach, ćwiczeniach terenowych, pokazach i obozach letnich.

Ilość godzin na ten przedmiot w zależności od rodzaju szkoły i ilości lat nauki określa Zarządzenie Nr 2/OC w § 2.4.

"Zajęcia z przysposobienia obronnego młodzieży szkolnej mogą prowadzić tylko nauczyciele posiadający kwalifikacje do nauczania tego przedmiotu...."[25/]

Nadzór pedagogiczny nad realizacją przysposobienia obronnego młodzieży szkolnej sprawują właściwe kuratoria i oddziały szkolenia poza wojskiem okręgów wojskowych. Ogólny nadzór merytoryczny sprawuje Departament Spraw Obronnych, Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Zarządem Szkolenia Poza Wojskiem Ministerstwa Obrony Narodowej.

24/ Zarządzenie Nr 2/OC. SOCK. MON. 1986, s. 2 § 2.1

25/ O.p. cit. s. 3 § 4

Kształcenie obronne studentek szkół wyższych

"Obowiązek odbywania szkolenia obronnego przez studentki /studentów/ polegał na:

1. Uczestniczeniu w zajęciach teoretycznych i praktycznych w zakresie obrony cywilnej organizowanych w ramach studium wojskowego.
2. Uczestniczeniu w praktycznym szkoleniu w czasie ferii letnich lub innym czasie wolnym od zajęć w szkole wyższej przez okres do trzydziestu dni.
3. Złożeniu egzaminów końcowych oraz uzyskaniu semestralnych zaliczeń i innych form bieżącej kontroli wiedzy i umiejętności." [26] /został zniesiony/.

Zajęcia teoretyczne i praktyczne z tego szkolenia prowadzone były w studium wojskowym systemem zajęć jednodniowych /jeden dzień w tygodniu/ lub w innej formie uzasadnionej możliwościami szkoły wyższej, która zapewniała pełną realizację programu nauczania. Inna forma musiała mieć akceptację Szefa Zarządu Szkolenia Poza Wojskiem.

Zarządzeniem Nr 2/OC z 4.06.1986 r. Szef Obrony Cywilnej Kraju ustalił następujący czasokres /ilość godzin/ szkolenia obronnego w szkołach wyższych podporządkowanych poszczególnym resortom:

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki na wszystkich kierunkach studiów o wymiarze 180 godzin,
2. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej na kierunkach: lekarskich, farmacji, analityki medycznej i stomatologii w wymiarze 330 godzin oraz na kierunkach pielęgniarstwa - 180 godzin.

Program ten realizowany był zgodnie ze wspomnianym zarządzeniem § 10.2 na poszczególnych semestrach.

W kolejnych latach ilość godzin ulegała zmniejszeniu.

26/ o.p. cit. s. 4 § 8.1

Zajęcia teoretyczne i praktyczne z kształcenia obronnego prowadzone były w następujących kierunkach:

1. ratownictwo ogólne i specjalne - realizują: politechniki, wyższe szkoły inżynierskie oraz określone wydziały akademii rolniczych i szkół ekonomicznych,
2. sanitarno-obronny - realizowały: uniwersytety, wyższe szkoły pedagogiczne, akademie wychowania fizycznego, akademie rolnicze, wyższe szkoły artystyczne oraz wydziały pielęgniarstwa akademii medycznych,
3. medyczno-obronne - realizują akademie medyczne.

Podstawy do opracowania programów nauczania z zakresue problematyki teoretycznej i praktycznej stanowiły założenia programowe, opracowane przez Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem uzgodnione z Inspektoratem Obrony Cywilnej Kraju i zainteresowanymi resortami.

Programy nauczania opracowane były przez resorty administrujące uczelniami, po uzgodnieniu merytorycznej treści z właściwymi organami /IDCK, MZiOS, ZG PCK/. Następnie programy te musiały być akceptowane pod względem zgodności z założeniami systemowymi przez Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem.

Poza programowymi godzinami zajęć kształcenia obronnego właściwy minister mógł organizować praktyczne szkolenie studentek /studentów/ w czasie ferii letnich w wymiarze do 30 dni, na podstawie programów uzgodnionych z Zarządem Szkolenia Poza Wojskiem.

W ramach szkolenia praktycznego na podstawie decyzji wojewody studentki /studenci/ mogli brać udział w sposób zorganizowany w zwalczaniu klęsk żywiołowych i usuwaniu ich skutków.

"Ogólne kierownictwo i nadzór służbowy nad prawidłową organizacją i przebiegiem kształcenia obronnego w studiach wojskowych szkół wyższych sprawował Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem w ścisłym współdziałaniu z właściwymi organami resortów i zainteresowanych instytucji." 27/

27/ O.p. cit. s. 8 § 17

Studia Wojskowe szkół wyższych posiadały statut nadany Zarządzeniem Nr 13 Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej z 4 marca 1986 roku. Statut ten zawiera w poszczególnych rozdziałach:

I. Przepisy ogólne,

II. Organizację studium wojskowego

III. Obowiązki i prawa studentów,

IV. Organizację i tok pracy studium.

Rozdział I wyjaśnia czym jest Studium Wojskowe, jaki jest jego cel i zadania, kto sprawuje nadzór nad procesem dydaktycznym i kto go zabezpiecza.

Rozdział II podaje organizację studium wojskowego, kierownictwo, kadrę dydaktyczną, personel pomocniczy oraz ich prawa i obowiązki.

Rozdział III omawia szczegółowo obowiązki i prawa studentów objętych kształceniem wojskowym i obronnym w studiach wojskowych szkół wyższych.

Rozdział IV określa główne zadania studium wojskowego, a wśród nich pracę polityczno-wychowawczą kształcenia kadry dydaktycznej studium, zajęcia wojskowe i obronne studentów, rozbudowę bazy dydaktycznej oraz sprawy administracyjno-gospodarcze.

Priorytet tu jednak wiodą sprawy dydaktyczno-wychowawcze - proces dydaktyczno-wychowawczy.

Proces ten realizowała kadra dydaktyczna Studium Wojskowego w oparciu o "Program szkolenia obronnego studentek /studentów/ szkół wyższych podległych Min. Edukacji Narodowej" [28], zarządzenia przełożonych na bazie dydaktycznej zorganizowanej przez szkołę wyższą i organa wojskowe.

W toku procesu dydaktycznego przestrzegane były ogólnie przyjęte w pedagogice zasady, metody i formy nauczania.

W procesie dydaktycznym w studiach wojskowych stosowane były metody:

28/ J. Nowakowski. Program szkolenia obronnego studentek /studentów/ szkół wyższych podległych Min. Eduk. Narodowej Dep. Spraw Obronnych. W-wa 1986.

1. Podające:
   a/ słowne - opis, wykład i praca z podręcznikiem,
   b/ poglądowe - obrazy, filmy, schematy, mapy, przedmioty.
2. Poszukujące
3. Praktyczne.

Wśród form nauczania najczęściej stosowane były:

1. Teoretyczne - wykład, opis, opowiadanie, dyskusja /repetycje, seminaria - w pierwszym okresie/, konsultacje.
2. Praktyczne - kontrole bieżące i okresowe, instruktaże, ćwiczenia na planach i mapach, ćwiczenia ze sprzętem i urządzeniami.
3. Pozaprogramowe - sporadycznie organizowane i dotyczą oglądania filmów o tematyce zbliżonej do programu nauczania, oraz zapoznania się z przeznaczeniem i pracą komputerów.

W celu ujednolicenia "Przepisów sprawdzenia wiedzy i umiejętności studentów szkolonych w studiach wojskowych" Główny Inspektor Obrony Terytorialnej wydał Zarządzenie Nr 15 z 4 marca 1986 r. Zarządzenie to w ogólnym zarysie obejmowało:

- przepisy ogólne,
- sposoby oceny wiedzy i umiejętności studentów,
- metody i formy sprawdzania wyników nauczania,
- organizację i tok egzaminów,
- zaliczanie szkolenia.

Zarządzenie to później zniesiono.

Poza wymienionymi ustawami, zarządzeniami dotyczącymi kształcenia obronnego studentek, w studiach wojskowych obowiązywały regulaminy, przepisy ustalone przez MON i Kolegia Kierowników Studiów Wojskowych mające wpływ na proces dydaktyczno-wychowawczy. Do tych ustaleń należy zaliczyć:

1. Obowiązki i wskazówki organizacyjno-metodyczne dla wykładowców.
2. Zakres obowiązków dowódcy kompanii studentów /kierownika zespołu/.

3. Zakres obowiązków dowódcy plutonu studentów /kierownika grupy/.
4. Regulamin Rady Zespołu Studium Wojskowego Szkoły Wyższej.
5. Regulamin przodownictwa i współzawodnictwa w Studium Wojskowym uczelni.
6. Organizacja i sposób realizacji przysposobienia obronnego młodzieży szkolnej oraz szkolenia obronnego studentek i studentów szkół wyższych.
7. Przepisy prowadzenia ewidencji studentów szkolonych w studiach wojskowych szkół wyższych.
8. Przepisy wewnętrzne występujące w poszczególnych studiach wojskowych, dotyczące realizacji programu nauczania i dyscypliny w procesie szkolenia obronnego studentek.

Przygotowanie pozostałej części społeczeństwa

Tak jak młodzież tak i pozostałą część ludności zgodnie z przedstawionymi przepisami prawnymi podlega przygotowaniu w ramach obrony cywilnej, lecz w innym zakresie i inne stawiane są jej cele i zadania. Zasadniczym celem szkolenia ludności cywilnej jest jej przygotowanie do działań w formacjach obrony cywilnej i przygotowanie z zakresu powszechnej samoobrony.

Przygotowaniem ludności w ramach formacji obrony cywilnej zajmują się organa obrony cywilnej na poszczególnych szczeblach organizacji państwowej i gospodarczej pod patronatem Inspektoratów Obrony Cywilnej.

Ta część ludności przechodzi przeszkolenie w zakładach pracy i instytucjach według ustalonych programów przez Inspektora Obrony Cywilnej Kraju Ministerstwa Obrony Narodowej.

"Celem szkolenia stanów osobowych oddziałów i samodzielnych poddziałów ratownictwa ogólnego jest ich przygotowanie do indywidualnego i zespołowego działania podczas prowadzenia akcji ratunkowej

w rejonie porażenia i udziału w likwidacji skutków klęsk żywiołowych." 29/

Program ten realizowany jest w cyklu pięcioletnim obejmującym szkolenie podstawowe i doskonalące.

Pod pojęciem szkolenia doskonalącego, należy rozumieć ćwiczenia w pododdziałach /drużynach, plutonach/, ćwiczenia zgrywające całą formację oraz udział tych formacji w czasie klęsk żywiołowych, katastrof i awarii. Program ten jest realizowany na wykładach i ćwiczeniach z wykorzystaniem dostępnych środków technicznych i pomocy wizualnych przez odpowiednią kadrę dydaktyczną.

Przygotowaniem ludności z zakresu powszechnej samoobrony zajmują się:

- w miastach i gminach - szefowie OC stopnia podstawowego,
- w zakładach pracy - dyrektorzy.

Merytoryczny nadzór nad szkoleniem ludności sprawują terenowe inspektoraty obrony cywilnej.

"Zasadniczym celem szkolenia ludności z zakresu powszechnej samoobrony jest odpowiednie przygotowanie obywateli - mieszkańców miast, wsi i załóg zakładów pracy nie zorganizowanych w siłach OC, do indywidualnej samoobrony i zbiorowej ochrony przed skutkami działania współczesnych środków rażenia." 30/

Program tego szkolenia głównie ma formę praktyczną z wykorzystaniem sprzętu, urządzeń i środków stosowanych w obronie cywilnej.

Przy omawianiu poszczególnych tematów zaleca się wykorzystać odpowiednie filmy do zilustrowania zagadnień teoretycznych.

Wykładowcami prowadzącymi zajęcia według tego programu są najlepsi instruktorzy obrony cywilnej.

Instruktorami są absolwentki szkół wyższych zatrudnione w tych zakładach pracy, czy instytucjach.

29/ Program Szkolenia Podstawowego Oddziałów i Samodzielnych Pododdziałów Ratownictwa Ogólnego. IOCK. MON. W-wa 1985. IOCK 116/85 s. 1.

30/ Program Szkolenia Ludności z Zakresu Powszechnej Samoobrony. IOCK. MON. W-wa 1983. IOCK 96/83, s. 5.

W realizacji wspomnianych programów uczestniczą organizacje społeczne i państwowe takie jak: straż pożarna, LOK, Aeroklub RP itp.

Przygotowanie gospodarki narodowej

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia w swej treści m.in.sprawy gospodarczo-obronne i zabezpieczenie sił zbrojnych zgodnie z pokojowym charakterem politycznym naszego państwa.

W artykule 7 punkcie 3 Konstytucji RP czytamy - "Zasadniczym celem planowanej polityki gospodarczej Rzeczypospolitej Polskiej jest stały rozwój sił wytwórczych kraju, nieustanne podnoszenie poziomu życiowego mas pracujących, umacnianie siły, obronności i niezależności Ojczyzny."

Jednak trzeba stwierdzić, że ciągłe potencjalne zagrożenie zmusza nasze państwo do utrzymania wysokiej gotowości mobilizacyjnej gospodarki narodowej i ponoszenia w związku z tym znacznych kosztów.

Koncepcja gospodarczo-obronna naszego państwa oparta jest na wypracowanej w sposób naukowy doktrynie obronnej. Doktryna ta łączy w sobie elementy wewnętrzne i zewnętrzne obrony kraju z możliwościami gospodarczymi naszego państwa.

Zakładając prawdopodobieństwo wybuchu wojny rakietowo-jądrowej należy przyjąć, że obszar naszego kraju będzie obiektem uderzeń bronią jądrową i innymi środkami rażenia.

Analizując układ sił militarnych w europie obu stron należy dojść do wniosku, że Polska ma szczególne znaczenie strategiczne, jako obszar znajdujący się między tymi stronami.

Dlatego nasza doktryna obronna musi w sobie zawierać koncepcję dwóch frontów walki obronnej:

a/ frontu zewnętrznego na którym działać będą wojska operacyjne,

b/ frontu wewnętrznego, który musi być nastawiony na obronę obszaru kraju przed atakami z powietrza, morza i lądu /dywersja i sabotaż/.

Na froncie wewnętrznym działać będą wojska obrony wewnętrznej, obrony powietrznej kraju i obrony terytorialnej kraju w których składzie występują formacje zmilitaryzowane i inne obrony cywilnej. Przypisując duże znaczenie obronie terytorialnej kraju realizujemy zasadę powszechności systemu obronnego. Jest to podporządkowanie wszystkich sił społecznych, gospodarczych i militarnych umacnianiu obronnemu państwa.
Wśród zadań obronnych na jedno z czołowych miejsc wysuwają się zadania gospodarczo-obronne.
Oznacza to, że nasza gospodarka narodowa musi zabezpieczyć działania wojsk frontu zewnętrznego i działanie sił na froncie wewnętrznym.

W obecnych warunkach można mówić o następujących kierunkach w polityce gospodarczo-obronnej RP.

Po pierwsze, musimy stale utrzymywać wysokie tempo modernizacji sił zbrojnych w stosunku do potencjalnego przeciwnika. Modernizacja ta zawsze zależeć będzie od potencjału gospodarczego i naukowego kraju, a dotyczy ona wojsk operacyjnych i wewnętrznych.

Po drugie, zadania gospodarczo-obronne muszą kształtować się na miarę potencjalnego zagrożenia.

Po trzecie rola naszego kraju, który stać się może obszarem starć dwóch głównych sił militarnych europy wymagać będzie prac dotyczących rozbudowy infrastruktury gospodarczo-obronnej a szczególnie infrastruktury dotyczącej ochrony ludności cywilnej.

Dlatego przedsięwzięcia dotyczące rozwoju gospodarki narodowej, w tym sprawy obronne państwa, muszą być szczegółowo rozpatrywane i realizowane w naszych warunkach i planach strategiczno obronnych. Ustalenia te oraz potrzeby narodowe znajdują swoje odzwierciedlenie w Narodowym Planie Gospodarczym Polski. Planując rozwój gospodarczy kraju trzeba też mieć na uwadze funkcjonowanie tej gospodarki w okresie wojny. Chodzi tu o żywotność gospodarki przez którą rozumie się zdolność organizmu państwowego, społecznego i ekonomicznego

do zabezpieczenia podstawowych procesów w czasie wojny w warunkach szczególnie niszczącego działania potencjalnego przeciwnika na obszarze kraju.

Analizując przygotowanie gospodarki narodowej do działania w okresie wojny trzeba mieć głównie na uwadze:

- przygotowanie i wykorzystanie zasobów ludzkich zarówno dla sił zbrojnych jak i dla gospodarki narodowej to jest dla przemysłu, transportu, rolnictwa i pozostałych dziedzin. Sprawy te reguluje wspomniana ustawa dotycząca obrony kraju w dziele II i IV, uchwały i zarządzenia Komitetu Obrony Kraju oraz rozporządzenia poszczególnych resortów gospodarczych,
- przygotowanie przemysłu głównie wydobywczego, ciężkiego i maszynowego, chemicznego, energetycznego, budowlanego i innych do przejścia na produkcję dla potrzeb obrony kraju,
- przygotowanie transportu kolejowego, samochodowego, lotniczego, wodnego śródlądowego i morskiego, rurociągowego /do przesyłania paliw/ a nawet transportu konnego dla potrzeb sił zbrojnych na froncie zewnętrznym i wewnętrznym.

  Mówiąc o transporcie trzeba mieć na uwadze drogi dla tego transportu po których będą się przemieszczać wojska i ich zaopatrzenie.
- przygotowanie gospodarki rolnej i przemysłu przetwórczego w celu zaopatrzenia w żywność sił zbrojnych i ludności cywilnej,
- przygotowanie zakładów i placówek służby zdrowia do działania w okresie wojny. Chodzi tu o sprawy lecznicze, zaopatrzenia medycznego w sprzęt, leki, środki opatrunkowe itd.

Ponadto w okresie wojny oraz w okresie pokoju występować będą przedsięwzięcia dotyczące ochrony środowiska przed skażeniami i zakażeniami promieniotwórczymi, chemicznymi i biologicznymi.
Jest to ochrona środowiska w którym trzeba żyć, tworzyć, a w okresie wojny nieść pomoc poszkodowanym oraz odtwarzać gospodarkę narodową do życia i dalszej działalności kraju.

W tych przedsięwzięciach w zależności od potrzeb i przygotowiania biorą udział absolwentki szkół wyższych /w określonym zakresie/ dziś studentki odbywające przeszkolenie w ramach studiów wojskowych uczelni wyższych.

Dlatego "Program Szkolenia Studentek" i jego realizacją musi być poddana głębokiej i dokładnej analizie pod kątem potrzeb obrony cywilnej i potrzeb społeczeństwa.

Część druga. ROZDZIAŁ METODOLOGICZNY

1. Wyjaśnienia terminologiczne dotyczące spraw militarnych i obrony cywilnej

S p r a w y m i l i t a r n e

1/ Pakt Północnoatlantycki - NATO /North Atlantik Treaty Organization/ jako ugrupowanie polityczno-wojskowe państw zachodnich powstało 4.04.1949 r.

Pierwszymi członkami tego paktu były następujące państwa. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Kanada, Wielka Brytania, Francja, Portugalia, Holandia, Belgia, Luksemburg, Dania, Norwegia, Islandia i Włochy; Grecja i Turcja przystąpiły 18.02.1952; Republika Federalna Niemiec 5.05.1955 r. oraz Hiszpania 29.05.1982 r.

Organem kierowniczym paktu jest Rada NATO.

Organem decydującym w sprawach militarnych jest Komitet Planowania Obrony NATO.

Bieżącymi sprawami wojskowymi kieruje Komitet Wojskowy w którego skład wchodzą szefowie sztabów generalnych państw członków /bez Francji i Grecji/.

Komitetowi wojskowemu podlegają:

- Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych w Europie,
- Regionalna Grupa Strategiczna Stanów Zjednoczonych i Kanady,
- Akademia Wojskowa NATO,
- Grupa doradców,
- Wojskowe Biuro Standaryzacji,
- Komitety i agencje.

Siły i środki NATO zostały rozmieszczone na trzech teatrach działań wojennych /TDW/.

Stany Zjednoczone ponadto posiadają flotę wojenną na morzu śródziemnym.

Po powstaniu NATO i wstąpieniu do niego FRN sytuacja militarna w świecie uległa zmianie /rozbudowa potencjału militarnego układu NATO/ co spowodowało zagrożenie dla państw byłego obozu socjalistycznego.

2/ Układ Warszawski

W tej sytuacji "z inicjatywy ZSRR i Polski osiem państw uczestników Konferencji Moskiewskiej w 1954 r. postanowiło zebrać się ponownie celem omówienia zaistniałej sytuacji oraz podjęcia niezbędnych decyzji na rzecz umocnienia bezpieczeństwa i pokoju europejskiego."[31/]

Na konferencji w Warszawie "14 maja 1955 r. szefowie rządów Albanii, Bułgarii, Węgier, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, ZSRR i Czechosłowacji podpisali kolektywny sojusznicy układ o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej, który wszedł do historii jako Układ Warszawski."[32/]

W dniu 4 czerwca 1955 r. po przekazaniu listów ratyfikacyjnych tych państw - rządowi PRL Układ Warszawski nabrał mocy prawnej. Dla koordynacji poczynań wojskowych sygnatariusze układu powołali:

- Komitet Ministrów Obrony,
- Zjednoczone Dowództwo,
- Radę Wojskową,
- Sztab i Komitet Techniczny Zjednoczonych Sił Zbrojnych.

Na naradzie Doradczego Komitetu Politycznego w marcu 1969 roku uchwalono przepisy prawne określające prawa i obowiązki ogniw kierownictwa wojskowego organizacji Układu Warszawskiego.

3/ Broń masowego rażenia

W omawianej BMR występują definicje, określenia, jednostki miary, rząd ich wielkości, przy pomocy których przedstawia się prognozowaną lub rzeczywistą sytuację.

31/ Układ Warszawski - Sojusz w imię pokoju. Wydawnictwo Agencji Prawowej Nowosti. 1984. s. 36

32/ Op. cit. s. 37.

Broń jądrowa - "Jądrowy wybuch, nadzwyczaj szybkie wydzielenie ogromnej ilości energii w wyniku reakcji jądrowej, jaka przebiega w ładunku jądrowym." 33/

Wielkość tej reakcji zależy od mocy, rodzaju i miejsca wybuchu. Rodzaj i miejsce wybuchu opisałem w pierwszej części pracy. Moc wybuchu określa się najczęściej w kilotonach lub megatonach.

"Kilotona - jednostka określająca energię wybuchów jądrowych równoważnych wybuchowi 1000 ton trotylu." 34/

"Megatona, jednostka określająca energię wybuchów jądrowych równoważnych wybuchowi miliona ton trotylu." 35/

W czasie wybuchu jądrowego występują opisane czynniki rażenia:

- "Fala uderzeniowa, silna fala ciśnieniowa przemieszczająca się względem ośrodka z prędkością większą od prędkości dźwięku." 36/ Ciśnienie na czole fali uderzeniowej może dochodzić do kilkudziesięciu milionów atmosfer. Według układu SI jednostką miary jest paskal lub kilopaskal. Paskal jest to ciśnienie występujące na powierzchni płaskiej 1 m^2, na którą działa prostopadle siła 1 N /niutona/.

$$1Pa = \frac{1\,N}{1\,m^2}$$

- Promieniowanie cieplne składa się z promieniowania ultrafioletowego /widzialnego/ i podczerwonego - trwa kilka sekund. Zródłem jego jest kula ognista. Wskaźnikiem jest impuls cieplny. Impuls cieplny to ilość energii promieniowania cieplnego podająca na 1 cm^2 powierzchni prostopadłej do kierunku promieniowania,

---

33/ Komitet Radakcyjny. Przewodniczący gen.br. J. Bordziłowski. Mała Encyklopedia Wojskowa. Tom I. MON. W-wa 1967. Wyd. I s. 47

34/ Komitet Redakcyjny. Przewodniczący gen. dyw. J. Urbanowicz MEW. Tom II. MON. W-wa 1970. Wyd. I. s. 47.

35/ Op. cit. s. 95.

36/ Op. cit. s. 384.

wyrażona w cal/cm^2 lub w joulach /J/

1 cal = 4,1868 J 1 J = 1N · 1 m

- Promieniowanie przenikliwe /opisane w rozdziale I niniejszej pracy/ działa rażąco na organizmy żywe, powodując chorobę popromienną tj. jonizację cząstek organizmów. Stopień porażenia określa się w rentgenach /R/ "Rentgen, ilość promieniowania rentgenowskiego lub gamma pochłonięta przez 1 cm^3 ruchomego powietrza w którym przy ciśnieniu 760 mm Hg i temp. $0^{\circ}C$ powstaje 2,1 . 10^9 par jonów obu znaków przenoszących każdy po jednej jednostce elektrostatycznej elektryczności." 37/

- Promieniotwórcze skażenie powstaje po wybuchu jądrowym. Jest to pył, który zawiera promieniotwórcze produkty rozszczepienia jądrowego materiału wybuchowego oraz cząsteczki ziemi, które nabrały własności promieniotwórczych w czasie wybuchu.
  Opadający pył na ziemię skaża na duże odległości od punktu zerowego wybuchu i skaża teren, struktury i organizmy żywe. Skażenie terenu mierzy się w rentgenach /R/, ludzi w rentgenach na godzinę /R/h/.

- "Jonizacja - powstawanie cząsteczek naładowanych z obojętnych atomów lub cząsteczek w wyniku oderwania lub przyłączenia elektronów." 38/
  "Jonizujące promieniowanie . . . a/ wywołujące bezpośrednio lub pośrednio jonizację w substancjach przez które przechodzi." 39/

P o d s t a w o w e o b o w i ą z u j ą c e w i e l k o ś c i i j e d n o s t k i p o m i a r o w e

"Dawkę pochłoniętą promieniowania jonizującego określa się w grejach

---

37/ Op. cit. MEW. Tom III. W-wa 1971. MON. Wyd. I s. 44

38/ Zespół Encyklopedii i Słowników GWN pod kierunkiem C. Sojeckiego. Leksykon PWN. W-wa. 1972. PWN. Wyd. I s. 478

39/ Op. cit. s. 478

/Gy/. Grej jest to dawka pochłonięta promieniowania jonizującego, przy jakiej energia 1 J / Joule / zostaje przekazana ciału w masie 1 kg:

$$1\ Gy = 1\ J : /1\ kg/" \ ^{40/}$$

"Moc dawki pochłoniętej promieniowania jonizującego określa się w grejach na sekundę /Gy/s/. Grej na sekundę jest to moc dawki pochłoniętej promieniowania jonizującego, przy jakiej dawka pochłonięta 1 Gy jest wytworzona w czasie 1 s:

$$1\ Gy/s = \frac{1\ J}{1kg.1s}\ " \ ^{41/}$$

"Aktywność ciała promieniotwórczego określa się w bekerelach /Bg/. Bekerel jest to aktywność ciała promieniotwórczego, w którym jedna samoistna przemiana jądrowa /1 rozpad/ zachodzi w czasie 1s:

$$1\ Bq = 1\ rozp. : /1s/" \ ^{42/}$$

Impuls elektromagnetyczny zwany nuklearnym powstaje po wybuchu jądrowym na dużych wysokościach po zjonizowaniu atmosfery. W efekcie tego powstaje pole elektromagnetyczne. Pole to powoduje indukcję prądów - napięć o dużych parametrach w sieciach energetycznych i telekomunikacyjnych niszcząc je na znacznych obszarach ziemi. Impulsy IEM w pewnych przypadkach mogą zdominować nawet pozostałe czynniki rażenia wybuchu jądrowego. Natężenie pola elektromagnetycznego mierzy się w amperach na metr /A/m/ według układu SI.

W pierwszej części pracy w podrozdziale broń masowego rażenia przedstawiłem opis broni B i C oraz wyjaśnienia terminologiczne.

40/ A. Cybulski. Metodyka prognozowania i oceny skutków uderzeń jądrowych. MON W-wa. 1983. s. 68.

41/ Op. cit. s. 68.

42/ Op. cit. s. 69.

Wyjaśnienia dotyczące obrony cywilnej w strukturze hierarchicznej systemu obrony RP - skróty.

S z c z e b e l c e n t r a l n y:

- KOK - Komitet Obrony Kraju
- RM - Rada Ministrów
- MON - Ministerstwo Obrony Narodowej
- IOC - Inspektorat Obrony Cywilnej
- Sztab Gen. - Sztab Generalny Wojska Polskiego
- Sekr. KOK - Sekretariat Komitetu Obrony Kraju
- MSW - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
- MSZ - Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- KPp RM - Komitet Planowania przy Radzie Ministrów
- OW - Okręg Wojskowy.

Na s z c z e b l u w o j e w ó d z k i m występują:

- WKO - Wojewódzki Komitet Obrony
- WszW - Wojewódzki Sztab Wojskowy

Na s z c z e b l u g m i n y występują:

- WKU - Wojskowa Komenda Uzupełnień
- FOC - Formacje Obrony Cywilnej

Szefowie Obrony cywilnej na poszczególnych szczeblach administracji państwowej i gospodarczej kraju

- Główny Inspektor Obrony Terytorialnej - Szef Obrony Cywilnej
- Wojewoda - Szef Wojewódzkiego Komitetu OC
- Ministrowie /równorzędni/ - Szefowie OC ministerstw
- Naczelnicy Gmin /dzielnic/, Prezydenci miast - Szefowie OC tych komórek administracyjnych
- Dyrektorzy Zjednoczeń - Zrzeszeń - Szefowie OC tych komórek gospodarczych
- Dyrektor Zakładu - Szef OC zakładu pracy.

Na wyżej omawianych szczeblach administracji państwowej i gospodarczej występują formacje obrony cywilnej /FOC/:

1. Do wykonywania zadań ogólnych w rejonie porażenia /RP/
   - ZORO - Zakładowy Oddział Ratownictwa Ogólnego
   - ZSPRO - Zakładowy Samodzielny Pododdział Ratownictwa Ogólnego
   - TORO - Terenowy Oddział Ratownictwa Ogólnego
   - TSPRO - Samodzielny Pododdział Ratownictwa Ogólnego /Terenowy/.
2. Do wykonywania zadań specjalnych w RP /resortowe FOC/
   - ZOS OC - Zakładowy Oddział Służb OC
   - ZSPS OC - Zakładowy Samodzielny Pododdział Służb OC
   - OPPM - Oddział Pierwszej Pomocy Medycznej
   - OREnerg - Oddział Ratownictwa Energetycznego
   - OLS - Oddział Likwidacji Skażeń
   - ORK - Oddział Ratownictwa Komunalnego
   - OSchr - Oddział Schronowy
   - OPpoż - Oddział Przeciwpożarowy
   - OŁącz. - Oddział Łączności
   - OPO - Oddział Porządkowo-Ochronny
   - OŁącz. - Oddział Łączności
   - OZaop. - Oddział Zaopatrzenia
   - ORB - Oddział Ratownictwa Budowlanego
   - OOPR - Oddział Ochrony Płodów Rolnych
   - OOŻP - Oddział Ochrony Żywności i Pasz.
3. Do samodzielnego prowadzenia AR w RP w okręgach i miastach
   - ZJR - Zgrupowanie Jednostek Ratowniczych
   - OOC w OHP - Oddziały Obrony Cywilnej w Ochotniczych Hufcach Pracy /jako ORO - Oddziały Ratownictwa Ogólnego/
   - SOT - Specjalne Oddziały Techniczne
   - Jednostki Zmilitaryzowane.

Wyżej wymienione FOC powoływane są przez odpowiednie organy kierownicze.

Do przedstawionych formacji otrzymują przydziały mobilizacyjne absolwentki uczelni w których realizowany był w ramach studiów wojskowych program szkolenia sanitarno-obronnego.
W tych formacjach pełnią podstawowe funkcje medyczno-sanitarne, jako komendanci drużyn.
Kształcenie studentek w studiach wojskowych było przygotowaniem ich do działania w tych formacjach. W ramach formacji - po przydziale mobilizacyjnym w dalszym ciągu absolwentki przechodzą różne kursy sanitarne, a w ramach ćwiczeń poznają sprzęt medyczny i urządzenia będące na wyposażeniu tych FOC.

2. Zakres problematyki badawczej, hipotezy

W celu uzyskania odpowiedzi na zasadnicze pytanie, jakie wynika z tytułu pracy - "Jaki wpływ mają uwarunkowania dydaktyczno-wychowawcze na przygotowanie studentek do obrony cywilnej - na przykładzie Studium Wojskowego Uniwersytetu Warszawskiego i Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej" oraz wpływu tych uwarunkowań na przygotowanie ich do życia w rodzinie i społeczeństwie dla podnoszenia kultury zdrowotnej. ?
Pytania te spowodowały powstanie pięciu głównych problemów badawczych, które zawarte są w następujących pytaniach:

1/ Jaki jest stosunek studentek do problemu obrony kraju w ogóle i do szkolenia /nauczania/ obronnego w szczególności ?
2/ Jaki ma wpływ program szkolenia /nauczania/ na osiąganie zakładanych celów dydaktyczno-wychowawczych ?
3/ Jaki jest wpływ dotychczas stosowanych zasad, form i metod w realizacji omawianego programu na efekty nauczania ?
4/ Jaki jest wpływ możliwości oraz stopnia wykorzystania aktualnie istniejącej bazy dydaktycznej na zakładane efekty nauczania ?
5/ Jaki jest stopień gotowości kadry dydaktycznej i studentek do realizacji programu szkolenia /nauczania/ ?

Na podstawie długoletnich doświadczeń, wywiadów, dyskusji z kadrą dydaktyczną, studentkami oraz analiz dokumentów dydaktycznych w szeregu lat badający przypuszcza - domniema , że program i jego realizacja nie spełniają zakładanych oczekiwań zarówno ze strony Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Edukacji Narodowej jak i samych studentek.

Przypuszczenie to wynika z analizy:

- stosunku studentek do szkolenia /nauczania/ obronnego, które nie wpełni jest przez nie akceptowane, ponieważ nie spełnia ich oczekiwań i w związku z tym traktują go jako rygor niezbędny w ukończeniu studiów,
- programu, który ma ogólny charakter - jest dla wszystkich uczelni typu humanistycznego w polsce niezależnie od rodzaju i zakresu wykładanych dyscyplin naukowych i stopnia przygotowania studentek ten sam,
- form, metod stosowanych oraz treści przekazywanych na tym szkoleniu /nauczania/, które nie wpełni są aktywizujące,
- programu mimo wskazówek metodycznych co do realizacji poszczególnych tematów ze względów organizacyjnych ma teoretyczny charakter.

Przypuszczenia, domysły, długoletnie doświadczenie, analiza całej dokumentacji dydaktycznej legły u podstaw przeprowadzenia dogłębnych badań przeze mnie w tej dziedzinie.

3. Cel i przedmiot badań

Celem badań rzeczywistych uwarunkowań dydaktyczno-wychowawczych w realizacji aktualnego programu jest naukowe ich poznanie dla określenia zasadności zakładanych efektów szkolenia /nauczania/ oraz wyprowadzenia wniosków dla stworzenia optymalnych uwarunkowań na przyszłość.

Badającemu chodzi o to by rozwijać teorię w tej dziedzinie, która służyć będzie potrzebom praktycznym w przyszłości w realizacji zakładanych celów dydaktycznych i ich osiąganiu w ramach Studiów Wojskowych. Przedmiotem badań będą:

1/ Wypowiedzi i odpowiedzi ankietowanych odnośnie ich stosunku do obronności kraju w ogóle i do szkolenia /nauczania/ obronnego w szczególności;

2/ Wyniki analizy programu szkolenia /nauczania/ w aspekcie osiągania zakładanych celów dydaktyczno-wychowawczych w zakresie:
   - stopnia przygotowania studentek do udzialania pierwszej pomocy poszkodowanym w FOC oraz sprawowania opieki nad rannymi, chorymi, inwalidami i starcami w zakładach służby zdrowia w czasie pokoju i wojny,
   - nauczania udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach,
   - wyrabiania nawyków samodzielności w sprawowaniu opieki nad ludźmi starymi, osamotnionymi, niedołężnymi oraz chorymi i poszkodowanymi, a także nad matką i dzieckiem,
   - poszerzenie kręgu osób mających podstawowe wiadomości z zakresu udzielania pomocy w nagłych wypadkach i zachowaniach oraz opieki nad chorymi, a przez to przyczynanie się do wzrostu kultury zdrowotnej społeczeństwa, zwłaszcza w zakresie zasad profilaktyki zdrowotnej.

3/ Analiza zalecanych i dotychczas stosowanych zasad, form i metod w realizacji programu w aspekcie efektów nauczania w zależności od:
   - możliwości organizacyjnych w Studiach Wojskowych,
   - stopnia przygotowania kadry dydaktycznej.

4/ Możliwości i stopień wykorzystania aktualnie istniejącej bazy dydaktycznej w zakresie:
   - wyposażenia bazy gabinetowej tj. - rodzaju, ilości i stanu technicznego urządzeń, sprzętu, środków i materiałów dydaktycznych,

- celowości wykorzystania w/w bazy,
- wyposażenia bibliotek w odpowiednią co do ilości i jakości pomocy dydaktycznych w tym: podręczników, instrukcji, skryptów, map i plansz specjalistycznych, itp.,
- rzeczywistego wykorzystania przez studentki w/w pomocy.

5/ Stopień gotowości kadry dydaktycznej i studentek w zakresie realizacji programu szkolenia /nauczania/ a w tym:
- analiza kadry dydaktycznej pod kątem jej wykształcenia ogólnego, specjalistycznego, społeczno-politycznego, pedagogicznego i technicznego odnośnie posługiwania się sprzętem i aparaturą, a także zdolności przygotowania materiałów dydaktycznych,
- analiza danych o studentkach pod kątem ich wykształcenia ogólnego, specjalistycznego tj. pod kątem realizacji omawianego programu /rodzaj szkoły średniej i kursy sanitarne PCK/.

4. Dobór próby

Przystępując do doboru próby w pierwszej kolejności ustaliłem wielkość populacji /w obu uczelniach/ na podstawie spisu ewidencyjnego i dzienników kształcenia studentek w Studium Wojskowym Uniwersytetu Warszawskiego i Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej.

Odnośnie Uniwersytetu Warszawskiego ustaliłem, że w roku akademickim 1988/1989 w ramach Studium Wojskowego kształciło się 1200 studentek w 46 grupach. Tę wielkość przyjąłem jako całą populację, która w końcu kształcenia mogła dać odpowiedzi - wyrazić swój pogląd na stawiane pytania i problemy zawarte w narzędziach badawczych tzn. że mogła stanowić populację w doborze próby.
Skład populacji Uniwersytetu Warszawskiego załącznik Nr 1.
Pożądaną wielkość próby obliczono wg wzoru." 43/

$$n = \frac{t^2 \cdot p\,/1-p/}{d^2}$$

43/ S. Szulc. Metody statystyczne. Warszawa 1954. PWN, t. II, s. 199

gdzie:

n = poszukiwana wielkość próby,

t = współczynnik znany ze wzorów i tablic - będący funkcją odpowiedniego poziomu istotności współczynnika ufności. Dla prawdopodobieństwa = 0,99/t = 2,58/, przyjęto do obliczeń.

p = oszacowanie frakcji osób w danej populacji posiadającej daną cechę. Szacujemy ją na podstawie p´ w próbie,

1-p = oszacowanie frakcji osób w danej populacji nie posiadających danej cechy,

d = półprzedział ufności, czyli dopuszczalna różnica między parametrem populacji a statystyką próby /różnica wyrażona w %% lub w ułamkach/ - przyjęto do wyliczeń współczynnik ufności = 9 % /d = 0,09/.

Oszacowanie frakcji osób w danej populacji posiadającej daną cechę ustalono:

a/ wg miejsca zamieszkania:

- na wsi = 6 % /p = 0,06/
- w małym mieście = 25 % /p = 0,25/
- w średnim mieście = 11 % /p = 0,11/
- w dużym mieście = 57 % /p = 0,57/

b/ wg pochodzenia społecznego:

- chłopskie = 6 % /p = 0,06/
- robotnicze = 23 % /p = 0,23/
- inteligienckie = 70 % /p = 0,70/

Podstawiając przyjęte wielkości do wzoru /t = 2,58, d = 0,09/ oraz oszacowanie frakcji w/g podpunktu "a" otrzymamy dla zamieszkałych:

- na wsi = 46,34 ~ 46
- w małym mieście = 154,08 ~ 154
- w średnim mieście = 80,45 ~ 80
- w dużym mieście = 201,41 ~ 201

Podstawiając wyżej podane wielkości do wzoru oraz oszacowanie frakcji w/g podpunktu "b" otrzymamy dla pochodzenia:

- chłopskiego - 46,34 ~ 46
- robotniczego - 145,53 ~ 146
- inteligienckiego - 172,57 ~ 173

Analizując otrzymane wielkości liczbowe z wyliczeń z punktu "a i b" minimum wyniosłoby 46 studentek co stanowi 3,83 % całej populacji oraz maksimum dla podpunktu "a" - 201 studentek co wynosi 16,75 %, a dla podpunktu "b" - 173 studentki co wynosi 14,41 % całej populacji.

Z. Pawłowski wielkość próby określa w granicach 1 - 5 % populacji [44/] S. Nowak po przeliczeniu opisu na 3,3 %, [45/] K. Szaniawski pisząc "reprezentatywna próba jest miniaturą populacji" [46/], wielkość jej określa w zależności od jednej lub kilku zmiennych /wskaźnik struktury/, które mogą dać różne wielkości liczbowe.

A. Górski pisze o "niezbędnym minimum i zapewnieniu jednakowego prawdopodobieństwa zaliczenia do próby każdemu obiektowi populacji. [47/]

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawione dane liczbowe wielkości, rozważania /literatura statystyczna badań/ oraz możliwości dostępu do badanych studentek, autor pracy przyjął średnią z oszacowania frakcji wg zamieszkania studentek /podpunkt a/, która wynosi = 24,75 tj. 25 %.

Jest to kompromis jaki opisuje Z. Pawłowski w podanej literaturze.

Podstawiając dane do wzoru:

- t = 2,58 - współczynnik ufności
- p = 25 % /0,25/ - oszacowanie /średnia/ frakcji zamieszkania,

---

44/ Z. Pawłowski. Wstęp do statystycznej metody reprezentacyjnej. W-wa 1972, PWN. s. 10

45/ S. Nowak. Metody badań socjologicznych. W-wa 1965. PWN s. 521

46/ K. Szaniawski. Metody statystyczne w socjologii. W-wa 1968. PWN s. 13.

47/ A. Górski. Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice. W-wa 1987. PWN s. 138

- d = 9 % /0,09/ - półprzedział ufności /dopuszczalna różnica między parametrem populacji a statystyką próby/ Tabela [48]

Otrzymałem

$$n = \frac{t^2 \cdot p\,/1-p/}{d^2} = \frac{2{,}58^2 \cdot 0{,}25\,/1-0{,}25/}{0{,}09^2} = 154{,}08 \sim 154$$

Liczba ta została przyjęta jako wielkość próby do badań i stanowi to 12,83 % całej populacji.

Wielkość ta całkowicie spełnia postulat dokładności w odniesieniu do błędu szacunkowego.

Ze względu na dostęp do badanej populacji tj.:

- ograniczony czas badań wynikający z realizacji procesu dydaktycznego tego studium,
- organizacji grup szkolnych studentek na bazie wydziałów uczelni,
- określonych ustaleniami uczelni i studium wojskowego dni kształcenia studentek,
- warunków /możliwości/ praktycznej realizacji programu kształcenia studentek /ilość kadry, warunki lokalowe/,
- czasu zakończenia procesu kształcenia w studium, przyjąłem schemat losowania warstwowego grup, ponieważ istniały tylko takie możliwości przeprowadzenia badań.

W badaniach pod uwagę brałem to by przeprowadzić je po zrealizowanym programie kształcenia w 100 %%, lub przynajmniej na przedostatnich zajęciach.

Jesto to związane z pełnym poznaniem programu kształcenia i jego realizacji przez studentki i możliwością dania przez nie odpowiedzi na pytania zawarte w narzędziach badawczych.

W wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej badania /w Studium Wojskowym/ przeprowadziłem w roku akademickim 1988/89 na całej populacji liczącej 85 studentek. Studentki na zajęciach obronno-medycznych zorganizowane były w czterech grupach kształcenia na bazie

---

48/ S. Nowak. Metody badań socjologicznych. W-wa 1965. PWN s. 535

dwóch istniejących wydziałów uczelni tj. resocjalizacji - jedna grupa 20 studentek i rewalidacji - trzy grupy 21, 22, 23, łącznie 85 studentek.

Badania prowadzono przy pomocy tych samych narzędzi badawczych.

5. Organizacja badań i charakterystyka narzędzi badawczych

Po otrzymaniu zgody na przeprowadzenie badań wśród studentek UW i WSPS opracowałem plan organizacji badań, który określał tok /kolejność/ postępowania przy zbieraniu danych niezbędnych do dalszej pracy badawczej.

Plan ten zawierał następujące punkty:

1. Zapoznanie się z lokalizacją i organizacją studium,
2. Zapoznanie się z ogólną realizacją programu kształcenia w studium:
   - a/ miejsce i czas realizacji programu,
   - b/ zabezpieczenie kadrowe realizowanego programu,
   - c/ zabezpieczenie materiałowo-techniczne programu.
3. Ustalenie danych liczbowych kształconych studentek w SW
   - a/ ogólny stan kształconych studentek w SW,
   - b/ stany kształconych studentek w SW z poszczególnych wydziałów,
   - c/ stany kształconych studentek w grupach szkolnych SW,
   - d/ dane personalne studentek w grupach szkolnych i za cały stan kształconych.
4. Ustalenie czasu i miejsca badań po losowaniu doboru próby.

5.1. Organizacja badań w WSPS

W pierwszej kolejności autor przystąpił do badań w WSPS. Studentki tej uczelni kształcenie obronno-medyczne przechodziły w ramach SWPW w dwóch dniach tygodnia.

Dwie grupy we wtorek i dwie grupy w piątek.

Badania prowadzone były w przedostatnich dniach i ostatnich dniach kształcenia od godz. $12^{\frac{15}{}}$ przy minimalnym zmęczeniu psychicznym

i fizycznym po czterech godzinach zajęć. Miało to pozytywny wpływ na pełne i rzetelne odpowiedzi na pytania zawarte w narzędziach badawczych. Badania prowadzone były osobiście przeze mnie z pojedynczymi grupami studentek.

W każdej z badanych grup po przedstawieniu się podałem: cel badań, scharakteryzowałem /przypomniałem/ program szkolenia, jego cele i zadania, podział tematów na zajęcia i godziny, charakterystykę narzędzi badawczych, sposób wpisywania odpowiedzi oraz podałem anonimowość badań.

Po ogólnym zapoznaniu studentek z problematyką badań udzieliłem odpowiedzi na stawiane pytania w tej materii i poprosiłem o niekonsultowanie się między sobą w czasie badań.

Czas badań nie był rygorystycznie przestrzegany.

Studentki oddawały wypełnione narzędzia badawcze i indywidualnie opuszczały sale wykładowe już po dwóch godzinach lekcyjnych.

Ostatnie studentki kończyły odpowiedzi po dwóch i pół godzinach lekcyjnych. Studentki między sobą nie prowadziły konsultacji w czasie prowadzenia badań. W kilku przypadkach konsultowały się ze mną. Pytania te głównie dotyczyły elementów programu i jego realizacji. W czasie prowadzenia badań w tej uczelni nie stwierdziłem negatywnej postawy studentek do prowadzonych badań. Studentki przez swoje zainteresowanie badaniami dały dowody chęci ulepszenia merytorycznego i metodycznego programu szkolenia, jego realizacji jako niezbędnej wiedzy i umiejętności potrzebnych im w życiu prywatnym.

5.2. Organizacja badań w Uniwersytecie Warszawskim

Przystępując do badań w tej uczelni miałem ustaloną wielkość populacji wynoszącą 1200 studentek w 46 grupach szkolnych /spis z ewidencji kształconych studentek w SW/ oraz przyjętą z wyliczeń wielkość próby /154 studentki/.

W celu przeprowadzenia losowania warstwowego ponumerowałem wspomniane grupy szkolne zorganizowane na bazie wydziałów uczelni w następującej kolejności:
historia nr 1-4, historia z polonistyką nr 5, polonistyka nr 6-9, dziennikarstwo nr 10 i 11, filozofia z socjologią nr 12, pedagogika nr 13-17, fizyka nr 18, geologia nr 19, geografia nr 20, matematyka informatyka mechaniczna nr 21-23, profilaktyka społeczna 24 i 25, prawo administracyjne nr 26-31, neofilologia nr 32-37, biologia nr 38 i 39, chemia nr 40, ekonomia nr 41, psychologia nr 42, psychologia i zarządzanie nr 43, rucysystyka nr 44-46.
Część grup /nr 5, 12, 43/ były zorganizowane na bazie dwóch wydziałów.
Numery tych grup zostały wprowadzone do komputera, który wylosował z:
- polomityki grupę nr 8 - 24 studentki,
- fizyki " nr 18 - 20 studentek,
- geografii " nr 20 - 25 studentek,
- neofilologii " nr 32 - 26 studentek i grupę nr 34 - 29 studentek,
- biologii " nr 38 - 31 studentek.

Dało to w sumie 155 studentek, o jedną więcej od wyliczonej próby.
Gdyby się w praktyce okazało /w czasie badań/, że wymagana wielkość próby nie jest spełniona, dodatkowo /doraźnie/ wylosowałbym brakującą ilość studentek z pozostałych grup będących na zajęciach w danym dniu.

5.3. Charakterystyka narzędzi badawczych

W badaniach wykorzystałem dwa narzędzia badawcze:
- jako główne - Ankietę kwestionariusz /załącznik nr 2/,
- jako pomocnicze - Test sytuacyjny /załącznik nr 3/.

Ankieta kwestionariusz posiada dwie części /I, II/ - Załącznik Nr 2, 3.
Część I dotyczy zebrania danych studentek odnośnie:
- uczelni, wydziału, roku studiów i płci,
- miejsca zamieszkania do 15 roku życia,
- rodzaju ukończonej szkoły średniej,

- miejsca zamieszkania w czasie studiów,
- stanu cywilnego,
- rodzeństwa - jego wielkości,
- przynależności do organizacji politycznych i społecznych,
- przygotowania sanitarno-medycznego wyniesionego ze szkoły średniej i przeszkoleń PCK.
- uczestnictwa w honorowym dawstwie krwi,
- przygotowania sanitarno-medycznego wyniesionego z domu rodzinnego,
- wykształcenia rodziców i pochodzenia społecznego,
- stosunku rodziców i studentki do niesienia pomocy potrzebującym.
- sytuacji materialnej rodziny studentki lub jej samej.

Po otrzymaniu odpowiedzi na pytania zawarte w tej części autor pracy uważa, że będzie mógł określić poza danymi personalnymi:

a/ przygotowanie studentek do rozpoczęcia kształcenia w ramach SW pod kątem:
   - patriotyczno-obronnym /stosunek do spraw obronnych państwa/,
   - humanitarnym /stosunek do niesienia pomocy potrzebującym/
   - przygotowania merytorycznego /rodzaj szkoły średniej i kursy sanitarne/,

b/ ogólny wpływ rodziny i środowiska na wychowanie młodzieży.

Część II dotyczy sprawdzenia wiedzy studentek jaką osiągnęły po zakończeniu kształcenia sanitarno-obronnego w ramach SW w zakresie:

- zadań sił sanitarno-obronnych OC w tym organizacji PCK,
- zadań, wiadomości i umiejętności sióstr PCK,
- środków i sposobów ochrony ludności,
- udzielania pierwszej pomocy /przedlekarskiej/ poszkodowanym,
- opieki nad chorymi, rannymi i starszymi ludźmi,
- profilaktyki sanitarno-medycznej,
- opieki nad dziećmi,
- wykonywania podstawowych czynności sanitarno-medycznych w zakresie obowiązującym siostry PCK,
- wychowania dzieci i młodzieży pod kątem patriotyczno-obronnym,
- wydania opinii /osądu/ co do potrzeb obronno-społecznych na przyszłość mając krytyczny stosunek do programu kształcenia i jego realizacji w SW.

Test sytuacyjny jako drugie /pomocnicze/ narzędzie badawcze winno dać odpowiedzi teoretyczne na:

- stworzone sytuacje teoretyczne w różnym czasie i warunkach - chodzi tu o zakres wiedzy i umiejętności będących podstawą do natychmiastowego podejmowania decyzji przez studentki zarówno pod kątem sanitarno-medycznym jak i humanitarnym,
- pytania dotyczące treści, form, metod realizowanego programu i ewentualnych propozycji zmian jako potrzeb wynikających z punktu widzenia studentek,
- pytania dotyczące zabezpieczenia materiałowo technicznego realizowanego procesu dydaktycznego i jego wykorzystania, a zatem wpływu na osiągane cele i zadania stawiane w programie kształcenia.

Ocena otrzymanych odpowiedzi z obu narzędzi badawczych będzie podstawą do krytycznej analizy realizowanego programu kształcenia w ramach studiów wojskowych tych uczelni i może stanowić odniesienie do pozostałych uczelni w polsce w których realizowany jest ten sam program.

6. Problematyka zmiennych, wskaźników i analizowanych relacji

Badaniami obiąłem jak wspomniałem studentki dwóch uczelni, kształconych w studiach wojskowych WSPS i UW.
W WSPS badaniami obiąłem całą populację a w UW pobrałem próbę, którą poddałem badaniom przy pomocy narzędzi badawczych.

6.1. Charakterystyka populacji generalnej studentek WSPS.

Na podstawie Ankiety-Kwestionariusza - Część I /wg punktów/ ustalono:

Tabela 2. 6.1. Miejsce zamieszkania do 15 roku życia /punkt 5/

Lp.	Miejsce zamieszkania	Wydział				Razem	%
		Resocjalizacja	Rewalidacja				
		grupa 1	grupa 1	grupa 2	grupa 3		
	1	2	3	4	5	6	7
1/	wieś	1	2	5	5	13	15,29
2/	małe miasto	8	4	4	3	19	22,35
3/	średnie miasto	6	7	6	4	23	27,06
4/	duże miasto	5	8	7	10	30	35,29
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

Tabela 2. 6.2. Pochodzenie społeczne /punkt 5 i 15/

Lp.	Pochodzenie	2	3	4	5	6	7
1	chłopskie	1	2	5	5	13	15,29
2	robotnicze	10	13	8	2	33	38,83
3	inteligienckie	9	6	9	15	39	45,88
4	inne	-	-	-	-	-	-
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

Tabela 2. 6.3. Rodzaj ukończonej szkoły /punkt 6/

Lp.	Rodzaj szkoły	2	3	4	5	6	7
1	ogólnokształca	19	21	19	21	80	94,12
2	medyczna	1	-	1	-	2	2,35
3	średnia techn.	-	-	1	1	2	2,35
4	St.Wych. Przedszkol.	-	-	1	-	1	1,18
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

Tabela 2. 6.4. Aktualne zamieszkanie /punkt 7/

Lp.	Aktualne zamieszkanie	Wydział				Razem	%
		Resocjalizacja	Rewalidacja				
		grupa 1	grupa 1	grupa 2	grupa 3		
	1	2	3	4	5	6	7
1	z rodzicami	7	9	3	9	28	32,94
2	w internacie	13	9	14	13	49	57,65
3	na stancji	-	1	2	-	3	3,53
4	gdzie indziej	-	2w	3w	-	5	5,88
	Razem	20	21	32	22	85	100,00

w - własne mieszkanie

Tabela 2. 6.5. Stan cywilny /punkt 8/

Stan cywilny		2	3	4	5	6	7
a/	wolna	18	16	17	18	69	81,18
b/	mężatka	2	5	5	4	16	18,82
c/	tak	1	-	3	2	/6/	/7,06/
	nie	1	-	2/	2/	/5/	/5.88/
	ile	1		1	1	/3/	/2,35/
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

Tabela 2. 6.6. Posiadanie rodzeństwa /punkt 9/

Posiadanie rodzeństwa		2	3	4	5	6	7
a/	tak	17	17	17	18	69	81,20
b/	nie	3	4	5	4	16	18,22
-	b	/15/	/9/	/9/	/11/	/44/	-
-	s	/11/	/9/	/16/	/16/	/52/	-
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

b - brak
s - siostra

Tabela 2. 6.7. Przynależność organizacyjna /punkt 10/

Lp.	Przynależność	Wydział				Razem	%
		Resocjalizacja	Rewalidacja				
		grupa 1	grupa 1	grupa 2	grupa 3		
	1	2	3	4	5	6	7
a/	tak	3	1	6	10	20	23,53
b/	nie	17	20	16	12	65	76,47
	Razem	20	21	22	22	85	100,00

Tabela 2. 6.8. Wykształcenie rodziców /punkt 15/

Lp.	Wykształcenie ojciec/matka	2	3	4	5	6	7
1	niepełne podstawowe	-/-	-/-	-/2	-/-	-/2	1,18/ 2,35
2	podstawowe	2/5	4/2	2/-	2/3	10/10	11,76/11,76
3	zasadnicze zaw.	7/4	5/-	2/-	1/-	15/4	17,64/4,70
4	niepełne średn.	2/1	1/2	2/4	2/1	7/7	8,23/8,23
5	średnim	6/6	5/9	6/10	2/7	19/32	22,35/37,65
6	niepełne wyższe	-/1	2/4	2/2	3/3	7/9	8,23/10,59
7	wyższe	3/1	4/4	7/4	12/7	26/16	30,59/18,82
8	nie wie	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
9	brak odp.	-/4	-/-	1/-	-/1	1/5	1,18/5,88
10	nie ma ojca	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-

Tabela 2. 6.9. Jaki jest twój stosunek do niesienia pomocy potrzebującym

Lp.	Jaki stosunek	2	3	4	5	6	7
1	zdecydowanie tak	20	21	21	22	84	98,82
2	obojętny	-	-	1	-	1	1,18
3	zdecydowanie nie	-	-	-	-	-	-
4	brak odp.	-	-	-	-	-	-

Tabela 2 6.10. Jaki jest stosunek twoich rodziców do niesienia pomocy potrzebującym

Lp.	Stosunek rodziców ojciec/matka	Wydział				Razem	%
		Resocjalizacja	Rewalidacja				
		grupa 1	grupa 1	grupa 2			
	1	2	3	4	5	6	7
1	zdecydowanie tak	17/16	19/19	12/15	17/21	65/71	76,47/83,53
2	obojętny	1/1	2/2	2/2	3/-	8/5	9,41/5,88
3	zdecydowanie nie	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-
4	nie wie	1/-	-/-	2/2	1/-	4/2	4,70/2,35
5	brak odp.	1/3	-/-	5/3	1/1	7/7	8,23/8,33
6	nie żyje	-/-	-/-	1/-	-/-	1/-	1,76/ -

Tabela 2 6.11. Jak oceniasz generalnie sytuację materialną rodziny

	Sytuacja materialna	2	3	4	5	6	7
1	b.drobra	-	1	-	-	1	1,18
2	dobra	9	8	12	11	40	47,06
3	przeciętna	11	12	8	8	39	45,88
4	raczej zła	-	-	2	3	5	5,58
5	b. zła	-	-	-	-	-	-
6	brak odp.	-	-	-	-	-	-
		20	21	22	22	85	100,00

Analizując kolejno tablice należy stwierdzić, że:

ad 2.6.1. Na wsi zamieszkiwało 15,29 % studentek tej uczelni, zaś 84,71 % w mieście. Zdecydowana większość zamieszkałych w mieście tj. 62,35 % w dużych i średnich miastach, głównie Warszawa i okoliczne miasta. Sytuacja ta związana jest z dojazdem do tej uczelni i niewielkimi możliwościami jej akademika.

ad 2.6.2. Najmniejszy procent bo tylko 15,29 stanowią studentki pochodzenia chłopskiego.
Robotniczego pochodzenia jest 38,83 %.
Najwięcej - 45,88 % stanowią studentki pochodzenia inteligienckiego.
Podane wyżej liczby świadczą, że:
- w pierwszym przypadku to tendencja zdobycia zawodu nauczycielki i możliwość wyjazdu ze wsi do miasta,
- w drugim zdobycie zawodu nauczycielki i status uzyskania wyższego wykształcenia,
- w trzecim status wyższego wykształcenia i tradycje rodzinne, oraz nie dostanie się na uniwersytet. Dane te przedstawiłem na podstawie dodatkowych wywiadów jakie prowadziłem w tych grupach studentek, oraz częstych rozmów jako, że byłem też wykładowcą przedmiotów obronnych w tej uczelni w ramach studium wojskowego.

ad 2.6.3. Zdecydowana większość studentek - 94,12 % ukończyła szkołę ogólnokształcącą, pozostałą część stanowi 5,88 % w tym tylko 2,35 % średnią medyczną /tj. 2 studentki/.
Dane liczbowe świadczą o tym, że przygotowanie ich do studiów w tej uczelni jest wyrównane a pod kątem medycznym niskie.

ad 2.6.4. Zdecydowana większość studentek mieszka na miejscu tj. w Warszawie i nie ma większych trudności z dojazdem do uczelni na zajęcia. Warunki zamieszkania w zasadzie podobne.

ad 2.6.5. Zdecydowana większość studentek - 81,18 % są wolne.
Tylko 18,82 % to mężatki /16 studentek/ wśród których tylko 6 posiada po jednym dziecku. Studentki te mieszkają w Warszawie, 5 z nich posiada własne mieszkanie.
Jest tu stosunkowo duży procent mężatek, poważnie traktujących kształcenie w ramach SW.

ad 2.6.6. Zdecydowana większość studentek - 81,20 % posiada rodzeństwo, 50,52 % dwoje, 18,82 % troje, 18,82 % jedno, 8,24 % czworo, 1,18 % pięcioro.
Świadczy to o możliwości oddziaływania studentek na rodzeństwo pod kątem wychowania medycznego w znacznym zakresie.

ad 2.6.7. Przynależność studentek do różnych organizacji społecznych /młodzieżowych/ jest niewielka bo stanowi 23,53 % /20 studentek/. Głównie to AZS, ZHP i PTTK.
Na podstawie w/w danych liczbowych można wnioskować, że uspołecznienie studentek w tej uczelni jest niewielkie.

ad 2.6.8. Największy procent - 30,59/18,82 stanowią ojcowie z wyższym wykształceniem, 22,35/37,65 matki i ojcowie ze średnim, oraz 17,64/4,70 ojcowie z zasadniczą szkołą zawodową.
Jak wynika z tych danych poziom intelektualny rodziców może świadczyć o dość wysokim przygotowaniu ich do wychowania - przygotowania badanych studentek do życia w społeczeństwie i ogólnej o niej wiedzy.
Jest to pozytywny czynnik społeczny.

ad 2.6.9. Prawie 100 % /bez jednej studentki/ badanych ma właściwy stosunek do niesienia pomocy potrzebującym. Świadczy to jak autor wspomniał o właściwym wychowaniu /kształtowaniu/ ich przez rodzinę, szkołę podstawową i średnią.
Humanitarne wychowanie badanych było właściwe.
Należy przypuszczać, że jedna odpowiedź "obojętny" była raczej wynikiem chwilowej nierozwagi badanej lub braku zastanowienia się.

ad 2.6.10. Wypowiedzi studentek /w ad 3.6.10/ wynikają z prawidłowości ich kształtowania przez rodziców, którzy podobny mają stosunek do tej kwestii.
Świadczą o tym odpowiedzi - "zdecydowanie tak" 76,47/83,53 % "obojętny" tylko 9,41/5,86 %.

ad 2.6.11. Sytuacja materialna rodziców jest dobra /47,06 %/ lub przeciętna /45,88 %/.

Raczej zła /5,88 %/ b.dobra /1,18 %/ stanowi minimalny procent badanej populacji.

Na podstawie wyżej podanych liczbowych, należy wyciągnąć wniosek, że studiujące studentki nie mają w większości problemów bytowych.

Z wywiadów wynika, że minimalny procent badanych okresowo zatrudnia się w spółdzielniach studenckich najczęściej w okresie wakacji i przerw międzysemestralnych.

6.2. Charakterystyka populacji generalnej studentek UW

Na podstawie spisu ewidencyjnego studentek kształconych w studium wojskowym badający ustalił:

Tabela 2.6.12. Zestawienie w/g wydziałów

Lp.	Wydziały	Ilość grup	Stan student.	%
1	2	3	4	5
1.	Historii	5[x]	103	8,58
2.	Polonistyki	4	95	7,92
3.	Dziennikarstwo	2	40	3,33
4.	Filozofia i socjologia	1	25	2,08
5.	Pedagogika	5	141	11,75
6.	Fizyka	1	20	1,66
7.	Geologia	1	26	2,17
8.	Geografia	1	25	2,08
9.	Matematyka. Inform. Mech.	3	81	6,75
10.	Profilaktyka społeczna	2	47	3,92
11.	Prawo administracyjne	6	169	14,08
12.	Neofilologia	6	156	13,00
13.	Biologia	2	62	5,17
14.	Chemia	1	27	2,25
15.	Ekonomia	1	28	2,33
16.	Psychologia	1	29	2,41
17.	Psychologia zarządzania	1	30	2,50
18.	Rucysystyka	3	96	8,00
	Razem	46	1200	100,00

x/ - jedna grupa zbiorcza /historia - 13, polonistyka - 10/

Tabela 2.6.13 Zestawienie w/g pochodzenia na wydziałach

Lp.	Wydział	chłopskie	% całej populacji	robotnicze	% całej populacji	inteligencja	% całej populacji
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Historia	5	0,42	38	3,17	60	5,00
2.	Polonistyka	3	0,25	23	1,92	69	5,75
3.	Dziennikarstwo	4	0,33	7	0,58	29	2,42
4.	Filozofia i socjologia	2	0,17	4	0,33	19	1,58
5.	Pedagofika	6	0,50	50	4,17	85	7,08
6.	Fizyka	-	-	4	0,33	16	1,33
7.	Geologia	2	0,17	8	0,67	16	1,33
8.	Geografia	2	0,17	9	0,75	14	1,17
9.	Matemat.Inform.Mech.	7	0,58	22	1,83	52	4,33
10.	Profilaktyka społeczna	8	0,67	3	0,25	36	3,00
11.	Prawo administr.	6	0,50	32	2,67	131	10,92
12.	Neofilologia	6	0,50	33	2,75	117	9,75
13.	Biologia	-	-	3	0,25	59	4,92
14.	Chemia	2	0,16	4	0,33	21	1,75
15.	Ekonomia	2	0,16	12	1,00	14	1,17
16.	Psychologia	-	-	5	0,42	24	2,00
17.	Psychologia zarządz.	9	0,75	-	-	21	1,75
18.	Rucysystyka	12	1,00	23	1,91	61	5,08
	Razem	76	6,33	280	23,33	844	70,33

Tabela 2.6.14 Średnia w populacji

Lp.	Pochodzenie	Stan	Średnia
1.	Chłopskie	76	1,6521
2.	Robotnicze	280	6,0869
3.	Inteligenckie	844	18,3478
	Razem	1200	-

Lp.	Wydziały	Wieś	% całej populacji	małe miasto	% całej populacji	średnie miasto	% całej populacji	duże miasto	% całej populacji
1	2	3	4	5	6	7	8	9	1o
1.	Historia	8	0,67	20	1,67	19	1,58	56	4,67
2.	Polonistyka	7	0,58	20	1,67	15	1,25	53	4,42
3.	Dziennikarstwo	3	0,25	8	0,67	5	0,42	24	2,00
4.	Filozofia i socjologia	2	0,17	4	0,33	1	0,08	18	1,50
5.	Pedagogika	6	0,50	53	4,42	9	0,75	73	6,08
6.	Fizyka	--	-	5	0,42	5	0,42	10	0,83
7.	Geologia	2	0,17	9	0,75	2	0,17	13	1,08
8.	Geografia	3	0,25	6	0,50	3	0,25	13	1,08
9.	Matemat. Inform. Mech.	4	0,33	22	1,83	12	1,00	43	3,58
10.	Profilaktyka społeczna	2	0,17	23	1,92	4	0,33	18	1,50
11.	Prawo administracyjne	6	0,50	39	3,25	11	0,92	113	9,42
12.	Neofilologia	4	0,33	16	1,33	20	1,67	116	9,67
13.	Biologia	9	0,75	7	0,58	21	1,75	25	2,08
14.	Chemia	2	0,17	10	0,83	1	0,08	14	1,17
15.	Ekonomia	2	0,16	6	0,50	2	0,17	18	1,50
16.	Psychologia	--	-	6	0,50	1	0,08	22	1,83
17.	Psychologia zarządzania	-	-	10	0,83	1	0,08	19	1,58
18.	Rucysystyka	12	1,00	41	3,42	5	0,42	38	3,17
	Razem	72	6,00	305	25,42	137	11,42	686	57,16

Układ ten potwierdzają dane dotyczące zamieszkania tych studentek /tabela 6.2.4/ na terenie Warszawy i w okolicznych miastach województwa warszawskiego oraz dane ewidencyjne SW,UW.

Z wywiadów jakie prowadził autor pracy w grupach badanych studentek można stwierdzić, że na rodzaj wybranych studiów miały wpływ: zamieszkanie i tradycje rodzinne. Tylko znikomy procent stanowiły studentki spoza województwa warszawskiego 3 /0,25 %/. Były to studentki, które przeniosły się z innych uczelni.

6.3. Porównanie populacji WSPS i UW

Tabela 2.6.16. Zestawienie - WSPS i UW wg pochodzenia

Lp.	Pochodzenie	WSPS stan	% WSPS	UW stan	% UW	Razem pochodz.	% Razem
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Chłopskie	13	15,29	76	6,33	89	6,93
2.	Robotnicze	33	38,83	280	23,33	313	24,36
3.	Inteligenckie	39	45,88	844	70,33	883	68,71
	R a z e m	85	100,00	1200	100,00	1285	100,00

Tabela 2.6.17. Zestawienie - WSPS i UW wg zamieszkania

Lp.	Miejsce zamieszkania	WSPS	% WSPS	UW stan	% UW	Razem zam.	% Razem
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Wieś	15	15,29	72	6,00	85	6,61
2.	m. miasto	19	22,35	305	25,42	324	25,21
3.	s. miasto	23	27,06	137	11,42	160	12,45
4.	d. miasto	30	35,29	686	57,16	716	55,72
	R a z e m	85	100,00	1200	100,00	1285	100,00

Analizując dane tabeli 3.6.17 w punkcie 1 daje się zauważyć zdecydowaną przewagę procentową studentek pochodzenia chłopskiego WSPS nad UW o 8,96 % badanych populacji.

Tabela 2.6.18. Średnia w populacji

Lp.	Zamieszkanie	Stan	Średnia
1	2	3	4
1.	Wieś	72	1,5652
2.	m. miasto	303	6,6304
3.	śr. miasto	137	2,9782
4.	d. miasto	686	14,9130
	R a z e m	1200	

Analizując dane z tabel 2.6.12 i 2.6.15 należy stwierdzić, że:

1/ Na czwartym roku w UW studiowało studentek na wydziałach:

a/ n a j w i ę c e j:

- Prawo administracyjne - 169 studentek/14,00%/całej populacji
- Neofilologia - 156 " /13,00 %/ "
- Pedagogika - 141 " /11,75 %/ "

b/ n a j m n i e j:

- Fizyka - 20 studentek /1,66 %/ całej populacji
- Filozofia i socjologia - 25 " /2,08 %/ "
- Geografia - 25 " /2,08 %/ "
- Chemia - 27 " /2,25 %/ "
- Ekonomia - 28 " /2,33 %/ "
- Psychologia - 29 " /2,41 %/ "

Należy przypuszczać, że dane liczbowe świadczą o popularności opisanych wydziałów i zapotrzebowaniu na tego typu specjalności kadry w okresie ich rekrutyzacji.

2/ Analizując badaną populację pod kątem pochodzenia, należy stwierdzić, że zasadniczą część stanowią studentki pochodzenia inteligenckiego - 844 /70,33 %/, w drugiej kolejności robotniczego 280 /23,33 %/, a w trzeciej kolejności chłopskiego 76 /6,33 %/.

Jest to wynikiem większych możliwości dostania się na studia w WSPS tej grupy dziewcząt ze względu na niższe kryteria rekrutacyjne i mniejszą atrakcyjność tej uczelni w porównaniu do UW. Jest to "niejako łatwiejsza"

droga awansu społecznego absolwentek szkół średnich pochodzenia chłopskiego i jednocześnie zdobycia zawodu nauczycielki uznanego w środowisku wiejskim /własnym/.
Były to wypowiedzi studentek jakie autor pracy uzyskał prowadząc z nimi wywiady oraz rozmowy w czasie prowadzenia przez niego zajęć programowych w tych grupach szkolnych.

W punkcie 2 /pochodzenie robotnicze/ omwiawianej tabeli różnica na korzyść studentek WSPS jest znacznie większa i wynosi 15,5 %. Jest ona wynikiem wspomnianych kryteriów rekrutacyjnych i zdobycia zawodu nauczycielki, oraz zamieszkania - 85,29 % w Warszawie i 49,41 % w okolicznych miastach stolicy studentek WSPS. W UW odpowiednio dane zamieszkania wynoszą w Warszawie 45,81 % w okolicznych miastach 45,0 %, bez odpowiedzi 1,29 %. Łącznie w obu uczelniach badanych populacji w Warszawie 42,10 % w okolicznych miastach 45,0 %, bez odpowiedzi 0,82 % i 12,08 % zamieszkałych na wsi.

W punkcie 3 /pochodzenie inteligenckie/ różnica jest na korzyść studentek UW i wynosi 24,45 %. Jest to wynikiem usytuowania tych uczelni w Warszawie /na miejscu/ oraz aspiracji studentek tego pochodzenia do pozostania po studiach w uczelni i kontynuowanie pracy naukowej i pedagogicznej. Z wywiadów wynika, że w uczelniach chce pozostać w tej grupie 23 % tj. 203 studentki.
Analizując tabele 3.6.18 należy stwierdzić, że pochodzenie i zamieszkanie studentek WSPS w punktach pierwszych tych tabel jest zgodne, zaś w UW jest nieznaczna różnica wynosząca 0,33 % co świadczy, że około 4 studentek zmieniło zamieszkanie przenosząc się do miasta.
Pochodzenie robotnicze i inteligienckie badanych populacji pod względem zamieszkania w przedstawionych miastach jest zróżnicowane między studentkami tych uczelni. Ogólnie należy stwierdzić, że 55,72 % zamieszkuje: w dużym 25,21 % w małym 12,45 %, w średnim mieście i 6,61 na wsi. Dane te potwierdzają analizę poprzedniej tabeli /3.6.17/ oraz wypowiedzi studentek co do motywacji wyboru uczelni.

6.4. Porównanie populacji i próby w UW

Tabela 2.6.19. Porównanie populacji i próby w UW w/g pochodzenia

Lp.	Pochodzenie	Populacja stan	Populacja %	Próba stan	Próba% w populacji	Próba% z pochodzenia	% w próbie
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Chłopskie	76	6,63	16	1,33	21,05	10,32
2.	Robotnicze	280	23,33	30	2,50	10,71	19,35
3.	Inteligienckie	844	70,33	109	9,08	12,91	70,32
	R a z e m	1200	100,00	155	-	-	100,00

Tabela 2.6.20.Porównanie populacji i próby w UW w/g zamieszkania

Lp.	Zamieszkanie	3	4	5	6	7	8
1.	Wieś	72	6,00	16	1,33	22,22	10,32
2.	m. miasto	305	25,42	21	1,75	6,88	13,55
3.	śr. miasto	137	11,16	45	3,75	32,84	29,03
4.	d. miasto	686	57,16	71	5,92	10,34	45,81
	R a z e m	1200	100,00	153[x]	-	-	98,71[x]

x - brak 2 odpowiedzi - 1,29 % w próbie

Dane dotyczące pochodzenia i zamieszkania studentek badanej populacji UW jakie autor otrzymał z ewidencji studium wojskowego świadczą o stabilności zainteresowań absolwentek szkół średnich Warszawy i okolic jaka utrzymuje się od kilku dziesiątek lat. Niewielkie wahania w tej materii jakie występowałyby, są powodem pewnych zmian w zapotrzebowaniu na kadry tej uczelni i orientacji absolwentek dotyczących możliwości zatrudnienia w rejonie zamieszkania.

Analizując tabelę 6.4.19 należy stwierdzić, że zdecydowaną przewagę wśród studiujących stanowią studentki pochodzenia inteligenckiego 70,33 % w dalszej kolejności robotniczego 23,33 % i chłopskiego 6,63 %.

Należy przypuszczać, że jest to wynikiem zainteresowań /wyobrażeń o uczelni i jej kierunkach studiów/ ubiegających się o dostanie się do uczelni, tradycji rodzinnych i możliwości ekonomicznych rodzin studiujących oraz zdobycia intratnego, a niekiedy atrakcyjnego zawodu.

Dane liczbowe rubryk 5 - 8 są wynikiem losowania i zawierają się w granicach określonych przez Z. Pawłowskiego.[49/]

Dane liczbowe tabeli 6.4.20 w pierwszym wierszu potwierdzają z niewielkimi odchyleniami dane tego samego wiersza poprzedniej tabeli.

Dane liczbowe wiersza 2-4 rubryki 3 i 4 są zróżnicowane na korzyść dużych, następnie małych i średnich miast i są wynikiem geografii zamieszkania studentek.

Dane pozostałych rubryk to wyniki losowania próby z całej populacji, które w określonym zakresie potwierdzają prawidłowość doboru reprezentatywnej próby.

49/ Z. Pawłowski. Wstęp do statystycznej metody reprezentacyjnej. Warszawa 1972, PWN, s. 10.

Część trzecia. STOPIEŃ GOTOWOŚCI BADANEJ POPULACJI DO REALIZACJI PROGRAMU SZKOLENIA SANITARNO-OBRONNEGO

I. Charakterystyka populacji ze względu na badane kryteria ustosunkowania się studentek do przygotowań obronnych państwa

1. Podstawowe cechy społeczno-demograficzne a wskaźniki stosunku do uznanych norm patriotyczno-moralnych

Pod pojęciem stopnia gotowości badanej populacji do realizacji programu szkolenia sanitarno-obronnego - jako głównych cech /społeczno-demograficznych/ uważam:

- stosunek do ogólnych przygotowań obronnych,
- stosunek do szkolenia obronnego realizowanego w ramach studium wojskowego,
- potrzeby obronne i społeczne.

W tej części pracy chodzi mi o:

- postawy patriotyczno-obronne badanej populacji,
- emocjonalne zaangażowanie w procesie nauczania w studium wojskowym studentek,
- zasób wiedzy teoretyczno-praktycznej w tym zakresie wyniesionych ze szkoły średniej, jako gotowości do dalszej edukacji w ramach studium wojskowego,
- potrzeby obronne i społeczne widziane oczami badanej populacji.

I. 1.a. Stosunek studentek do ogólnych przygotowań obronnych

Na podstawie otrzymanych odpowiedzi od studentek na określone pytania zawarte w narzędziach badawczych, oraz przeprowadzonych wywiadów w grupach szkolnych i indywidualnych rozmów, można stwierdzić, że stosunek ich do ogólnych przygotowań obronnych w zdecydowanej większości badanej populacji jest pozytywny.

Studentki rozumieją cel i potrzebę takiego kształcenia dla potrzeb obronności państwa oraz potrzeb własnych. W odpowiedziach i wypowiedziach studentek przewija się patriotyzm, zaangażowanie, humanitaryzm i zainteresowanie tą tematyką ze szczególnym podkreśleniem w WSPS.

Studentki uważają jednak, że program należy zmienić wprowadzając do niego więcej ćwiczeń praktycznych /forma/ oraz lepiej w nowoczesny sprzęt wyposażyć bazę dydaktyczną.

Tabela 3.I. 21 Ankieta-Kwestionariusz, część I pytanie 11. /Czy wymienione wiadomości sanitarno-medyczne ze szkoły średniej uważasz za wystarczające ?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	9	10,59	35	22,58	44	18,33
2	nie	75	88,23	119	76,77	194	80,83
3	br.odp.	1	1,18	1	0,64	2	0,83
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Powyższe dane świadczą o krytycznej analizie/obecnych studentek/ realizowanych programów oraz niedostatków w tym zakresie wyniesionych ze szkół średnich.

Różnice występujące /liczbowe/ w 1 i 2 wierszu tych uczelni świadczą o większym zainteresowaniu studentek WSPS co wynika z kierunku nauczania tej uczelni.

Sumaryczna odpowiedź w pozycji 2 /80,83 %/ świadczyć może o patriotycznej potrzebie dokonania pozytywnych zmian w tym zakresie odczuwanych przez studentki.

Tabela 3.I.22. Ankieta-Kwestionariusz, część I, pytanie 14 /Czy z domu wyniosłaś podstawowe wiadomości i umiejętności sanitarno-medyczne/.

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	58	68,23	95	61,29	153	63,75
2.	nie	24	28,23	56	36,13	80	33,33
3.	br. odp.	3	3,53	4	2,58	7	2,92
	Czy jest apteczka						
4.	tak	77	90,59	127	81,93	204	85,00
5.	nie	8	9,41	27	17,42	35	14,58
6.	br. odp.	-	-	1	0,63	1	0,42

Dane liczbowe tej tabeli świadczą o rozumieniu potrzeb medyczno-sanitarnych rodziców studentek i mają charakter patriotyczno-humanitarny i wychowawczy ze szczególnym podkreśleniem wśród badanych WSPS.

Tabela 3.I.23. Ankieta-Kwestionariusz, część II, pytanie 41 /Jak widzisz w kontekście badanych spraw wychowanie dzieci i młodzieży/

Lp.	Odpowiedź	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	nie mam zdania	2	2,35	11	7,10	13	5,41
2.	nie widzi	1	1,17	16	10,32	17	7,08
3.	br. odp.	37	43,52	42	27,10	79	32,91
4.	nie wie	-	-	2	1,29	2	0,83
5.	nie umie opisać	-	-	1	0,64	1	0,41
	R a z e m	40	47,04	72	46,45	112	46,64

Z danych liczbowych tabeli wynika, że 46,64 % badanych negatywnie widzi /w kontekście badanych spraw/ wychowanie dzieci i młodzieży. Jest to

znacząca wielkość. Pozostała część tj. 53,36 % widzi konieczność nauczania w szkołach podstawowych, ponadpodstawowych, średnich i wyższych, oceniając dotychczasowe jako niepełne, niewystarczające i małopraktyczne w tej dziedzinie.

Badane studentki obu uczelni widziałyby więcej w programie tematów praktycznych dotyczących I pomocy przedlekarskiej.

W sprawach wychowawczych więcej patriotyzmu i humanitaryzmu do walki z obojętnością i z nieczulizmem społecznym.

Tabela 3.I.24. Ankieta Kwestionariusz, część II, pytanie 42. /Jakie elementy szkolenia obronnego wykorzystasz jako nauczycielka w wychowaniu patriotycznym/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	żadnych	1	1,17	45	29,03	46	19,16
2.	nie wie	6	7,05	15	9,67	21	8,75
3.	br. odp.	41	48,23	30	19,35	71	29,58
4.	nie widzi	-	-	1	0,64	1	0,41
5.	nie mam zdania	-	-	1	0,64	1	0,41
	R a z e m	48	56,45	92	59,35	140	58,31

Analizując otrzymane dane w tej tabeli można stwierdzić, że badane studentki tych uczelni tj. 58,31 % /~ 60 %/ nie mają teoretycznych podstaw /elementów/ wyprowadzonych z realizowanych programów do prowadzenia wychowania patriotycznego jako nauczycielki w przyszłości. Brak odpowiedzi /poz. 3, 29,58 %/ świadczy według wypowiedzi badanych o braku tych elementów w programach nauczania i w aktualnej niestabilnej sytuacji polityczno-społecznej.

Pozostałą część badanych tj. 42,69 % uważa, że w wychowaniu patriotycznym wykorzystałaby: zaangażowanie, elementy obronne kraju, historię polski, podstawowe problemy obrony kraju. Są to odpowiedzi bardzo zróżnicowane.

Część studentek UW tj. 22 /14,19 %/ twierdzi zdecydowanie, że nie będą nauczycielkami.
Otrzymane dane /odpowiedzi/ tej tabeli są potwierdzeniem danych z poprzedniej.

Ogólnie należy stwierdzić, że stosunek badanych studentek do przygotowań obronnych jest pozytywny. Uważają konieczność tych przygotowań, szczególnie jest to widoczne wśród studentek WSPS. Stosunek tych studentek jest podyktowany kierunkiem studiów tej uczelni oraz przyszłym zawodem nauczycielki - wychowawcy.
Studentki UW w przyszłości w znacznej mierze nie widzą się w tym zawodzie, stąd ich stosunek do opisywanych spraw jest mniej pozytywny.

I. 1.b. Stosunek do szkolenia obronnego realizowanego w ramach Studium Wojskowego

Stosunek studentek do szkolenia obronnego, które było realizowane w studiach wojskowych tych uczelni, można określić na podstawie odpowiedzi jakie otrzymałem głównie w teście sytuacyjnym.

Tabela 3.I.25. Test sytuacyjny, pytanie 7,
/Czy uważasz, że program szkolenia obronnego realizowany w ramach SW jest: dbr, b.dbr, dost., n.dst. nie mam wyrobionego poglądu ?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
1	2	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1.	a/ b.dbr	5	5,88	1	0,65	6	2,5
2.	b/ dbr	37	43,53	15	9,68	52	21,67
3.	c/ dst.	37	43,53	59	38,06	96	40,00
4.	d/ n.dost.	-	-	41	26,45	41	17,08
5.	e/ nie mam pogl.	4	4,71	30	19,35	34	14,16
6.	bc/	1	1,18	-	-	1	0,42
7.	ac/	1	1,18	1	0,65	2	0,83
8.	nieskuteczny	-	-	4	2,58	4	1,66
9.	za obszerny	-	-	1	0,65	1	0,42
10.	br. odp.	-	-	3	1,93	3	1,25
	R a z e m	85	100 %	155	100 %	240	100 %

Odpowiedzi na to pytanie studentek tych uczelni /badanych/ są zróżnicowane szczególnie w pozycji d, c i e.

Korzystniej o programie tym wypowiadają się studentki WSPS w pozycji a i b, a niekorzystnie w pozycji c.

Stosunek studentek WSPS do programu jest bardziej krytyczny i wynika z ich potrzeb jako przyszłych nauczycielek. Różnica wypowiedzi w pozycji a i c studentek WSPS /dbr - 43,53 %, c - 43,53 %/ wynika z kolei z rodzaju szkół średnich jakie one kończyły. Część ich jest po liceach medycznych. Stąd różnica w ocenie programu.

Znaczna różnica jest w pozycji d /n.dst. - 26,45 %/ po stronie UW.

Tabela 3.I.26. Test sytuacyjny, pytanie 8, /Co sądzisz o I bloku programu szkolenia sanitarno-obronnego?/ dot. struktury, zadań i działalności FOC /Czy podawane treści są wystarczające ?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	ilość	%	ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	51	60,00	61	39,35	112	46,67
2.	nie	24	28,24	27	17,42	51	21,25
3.	nie mam poglądu	8	9,41	60	38,71	68	28,33
4.	za dużo	-	-	3	1,93	3	1,25
5.	br. odp.	2	2,35	4	2,58	6	2,50
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Znaczne różnice występujące w odpowiedziach badanych studentek tych uczelni świadczą o braku rozeznania co do praktycznej działalności struktur OC i współdziałania między nimi. Szczególnie daje się to zauważyć wśród studentek UW.

Ponadto z wypowiedzi indywidualnych wynika, że badane studentki większą wagę przykładają do praktycznych ćwiczeń niż teorii związanej ze strukturami.

Tabela 3.I.27. Test sytuacyjny, pytanie 9,
/Co sądzisz o I bloku programu/
dot. struktur organizacyjnych formacji medycznych
/Czy podawane treści są wystarczające?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	82	96,47	102	65,81	184	76,67
2.	nie	2	2,35	36	23,23	38	15,83
3.	nie mam poglądu	1	1,18	7	4,52	8	3,33
4.	nie wie	-	-	7	4,52	7	2,92
5.	br.odp.	-	-	3	1,93	3	1,25
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Otrzymane dane w tej tabeli między uczelniami są zróżnicowane i świadczą o większym zakresie wiedzy studentek WSPS dot. tego bloku od studentek UW, które tej tematyki w programie uczelni nie mają. Jednak dane pierwszego wiersza poz. 8 świadczą o mniejszej wadze studentek przykładanych do struktur organizacyjnych niż do ćwiczeń praktycznych, co poświadczają dodatkowe wyjaśnienia.

Tabela 3.I.28. Test sytuacyjny, pytanie 10,
/Czy wiadomości przekazane z III bloku programu
dot. chorób zakaźnych, zatruć i zakażeń BST są
wystarczające ?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	40	47,06	78	50,32	118	49,17
2.	nie	45	52,94	49	31,61	94	39,17
3.	nie wie	-	-	20	12,90	20	8,33
4.	nie było	-	-	2	1,29	2	0,83
5.	br. odp.	-	-	6	3,87	6	2,50
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Opinie badanych studentek co do III bloku są podzielone zarówno w uczelniach z osobna jak i łącznie.

W uzupełnieniu odpowiedzi za "tak" studentki odpowiądają: wystarczająco dla orientacji i podstawowej pomocy z wyjątkiem pomocy po skażeniach BST.

Za "nie" studentki odpowiadają: nie umiem udzielić pomocy po skażeniach BST, powierzchowna wiedza, słabo omówione, wąski zakres, to tylko teoria itp.

Świadczy to o czysto teoretycznych zajęciach /tego bloku/ prowadzonych w SW, oraz braku szerokiej teorii co do BST i pomocy potrzebujących skażonym tymi środkami /Program - jedno zagadnienie w temacie 2 godz./.

Tabela I.I.29. Test sytuacyjny, pytanie 11,
/Czy wiadomości przekazane z IV bloku programu dotyczące pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach są wystarczające ?/

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	tak	77	90,59	96	61,94	173	72,08
2.	nie	8	9,41	45	29,03	53	22,08
3.	nie mam poglądu	-	-	10	6,45	10	4,16
4.	br. odp.	-	-	4	2,58	4	1,66
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Zakres przekazywanej wiedzy w tym bloku /odpowiedzi na "tak"/ jest duży, szczególnie w WSPS. Jest to podyktowane kierunkiem studiów.

Na poparcie tych danych badane stwierdzają:

- dużo teorii do praktyki,
- szeroka teoria mało filmów dydaktycznych i praktyki,
- więcej wiedzy o praktycznym stosowaniu leków.

W odpowiedzi na "nie" wyższy procent prezentują badane studentki UW /uczelnia o innym kierunku/.

Dla potwierdzenia tych danych badane obu uczelni podają:

- mało ćwiczeń praktycznych,
- duża teoria, mała praktyka,

- natłok informacji,
- więcej praktyki dla potrzeb życia codziennego.

Za większym upraktycznieniem zajęć tego bloku opowiadają się studentki badane obu uczelni w kolejnych pytaniach testu sytuacyjnego.

Pytanie 12 - 98,82 % WSPS i 97,41 % UW; łącznie 97,72 %

Pytanie 13 - 60,00 % WSPS i 65,16 % UW; łącznie 63,33 %,

dodając: każdy sam to powinien praktycznie wykonać, należy uczyć się przez praktykę, działania nie uczy się słuchaniem lub oglądaniem, praktyka daje pewność w działaniu, nie każdy przećwiczył.

To tylko kilka uzupełniających wypowiedzi do pytania, jakie dały badane studentki.

Pytanie 15a. Jakie metody, środki były stosowane na zajęciach ?

- wykład 5,88 % WSPS, 27,10 % UW, łącznie 19,58 %,
- wykład i film 10,58 % WSPS, 16,77 % UW, łącznie 14,58 %,
- film 70,58 % WSPS, 14,84 % UW, łącznie 34,58 %
- praktyczna łącznie - 2,08 %.

Pozostałe jak, pokaz, sprzęt, plansze, manekiny stosowane były na zajęciach w znikomej ilości i czasie.

Pytanie 15b. Jakie twoim zdaniem należy stosować?

- film dydaktyczny 20,0 % WSPS, 20,0 % UW, łącznie 20,0 %
- praktyka szpitalna 17,64 % tylko WSPS,
- pokaz w przychodni 12,94 % tylko WSPS,
- film praktyka 2,08 % łącznie
- nie ma zdania 4,58 % UW.

Pozostałe jak, przeźrocza, modele, ćwiczenia pozorujące, manekiny, przekroje itp. w mniejszych ilościach procentowych zależnie od uczelni.

Pytanie 16a. Czy był pokaz wzorcowy udzielenia pomocy ?

- tak - 90,58 % WSPS, 79,35 % UW, łącznie 83,33 %,

Czy brałaś udział w tym ćwiczeniu ?

b/ - tak - 91,76 % WSPS, 60,64 % UW, łącznie 71,66 %, ale bardzo krótko.

Pytanie 17. Dotyczące formy zajęć z laryngologii - były:
- wykład 50,58 % WSPS, 74,19 % UW, łącznie 66,25 %,
- wykład z pokazem 28,23 % WSPS, 16,12 % UW, łącznie 20,41 §,
- ćwiczenie 4,70 % WSPS, 3,22 % UW, łącznie 3,75 %,
- wykład ćwiczenie 10,58 % WSPS, 3,87 % UW, łącznie 6,25 %.

Dane procentowe dotyczące teorii i praktyki w nauczaniu mówią w przedstawionych wyżej pytaniach same za siebie i są jeszcze uzupełnione dodatkowymi odpowiedziami badanych studentek.

Pytanie 18. Test sytuacyjny - V blok tematyczny.
/opieka nad chorymi, inwalidami, matką i dzieckiem/

a/ Czy wykonywałeś praktycznie przedstawione czynności:
WSPS - na 510 możliwych odpowiedzi otrzymano 283, tj. 55,49 % - studentki wykonały czynności na ćwiczeniach
UW - na 930 możliwych odpowiedzi otrzymano 331, tj. 35,59 % - studentki wykonały czynności na ćwiczeniach.

Łącznie w obu uczelniach badane studentki wykonały praktyczne ćwiczenia - czynności w 42,63 %.
Ta liczba pod kątem praktycznych ćwiczeń mówi już sama za siebie.

b/ Czy przygotowałaś takie narzędzia do pracy
WSPS - na 510 możliwych odpowiedzi otrzymano 194, tj. 38,03 % - wykonanych czynności przez studentki,
UW - na 930 możliwych odpowiedzi otrzymano 252, tj. 27,09 % - wykonanych czynności przez studentki.

Łącznie w obu uczelniach badane studentki wykonały praktyczne ćwiczenia - czynności w 30,97 %.
Tu komentarz też jest niepotrzebny.

Pytanie 19. Jakie tematy ze znanego ci programu uważasz za niepotrzebne i dlaczego ?

Do podstawowych - zbędnych tematów w programie studentki badane w tych uczelniach zaliczały:

- Organizację i zadania PCK - 41,66 %
- Obronę cywilną - 16,66 % tylko UW
- Podstawowe Problemy Obrony - 15,42 % "
- Organizację Służby Zdrowia - 10,42 %
- Ograniczenie historii wojska - 8,75 % tylko UW
- PPO i OC - 5,42 %
- Organizację OC - 4,16 % tylko UW
- Organizację OC w innych państwach - 3,33 %

Pozostałe wymienione tematy stanowiły minimalne wielkości procentowe. Tematy te nie mają praktycznego uznania.

Pytanie 20. Jakie tematy ze znanego ci programu uważasz za potrzebne ? /dlaczego/

Do potrzebnych tematów w programie badane studentki zaliczyły:

- I pomoc przedlekarską - 53,75 %
- opieka nad matką i dzieckiem - 21,66 %
- opieka nad chorymi i rannymi - 28,33 %
- opieka nad dzieckiem - 16,66 %
- ciąża połóg wychowanie - 6,66 %
- opieka nad matką - 5,00 %
- anatomia fizjologia - 3,75 % tylko UW
- reanimacja - 2,92 %

Pozostałe tematy stanowiły minimalne wielkości procentowe.

Motywacja ogólna tych tematów to ogólna potrzeba życia codziennego - ratowania zdrowia i życia.

Pytanie 21. Jakie tematy twoim zdaniem powinny znaleźć się w programie ?

a/ dla potrzeb obrony cywilnej

Do najczęściej zaliczanych tematów badane zaliczają:

- broń ABC i niesienie pomocy po skażeniach - 10,00 %
- I pomoc przedlekarska - 7,50 %
- żadne - 7,08 %
- zadania formacji medycznych w akcji - 6,25 % tylko WSPS

- skażenia i pomoc - 5,00 % tylko WSPS
- bojowe środki trujące i pomoc - 5,00 % tylko UW
- zatrucia - 2,92 %
- alarmy i zachowanie się po nich ludności - 2,50 %

Pozostałe tematy stanowiły minimalną wielkość procentową.

Badane studentki stosowanie tych tematów motywowały: ochroną ludności, pomocą innym, umiejętnością postępowania, potrzebą w życiu.

b/ dla potrzeb własnych

Do najczęściej zaliczanych tematów w tej potrzebie zaliczały:

- ciążę i połóg - 16,25 %
- I pomoc przedlekarską - 14,58 %
- opiekę nad dzieckiem - 11,67 %
- opiekę nad noworodkiem - 9,67 %
- higienę współżycia - 8,33 %
- oparzenia - 2,92 %

Pozostałe tematy stanowiły minimalną wielkość procentową.

Motywacja tych tematów związana jest z potrzebą umiejętności działania i postępowania.

Pytanie 22. Jakie są twoje poglądy o środkach i sprzęcie dydaktycznym stosowanym w SW ?

Na pytanie to w podpunktach a i j otrzymałem odpowiedź ogólnie oceniając na dostateczną z zastrzeżeniem, że nie były w pełni wykorzystywane i nie dały większych efektów w procesie nauczania.

W podpunktach b - i padały najczęściej odpowiedzi:

b/ dobrze, mało, rzadko stosowane,

c/ częściowo przestarzałe, mało przestarzałe, zużyte, awarie, niekomunikatywne,

d/ dobre, dostateczne, brak, nie wykorzystane, niekompletne,

e/ 1 fonton do reanimacji /na całe SW/, brak, zniszczony,

f/ dobre, dostateczne, mało stosowane, a tak potrzebne,

g/ dobre, dostateczne, brak, za mało do ćwiczeń,

h/ niewystarczająca ilość, brak podstawowych środków do ćwiczeń, zużyte, niekompletne, to atrapy,

i/ brak, za mało, stare wydawnictwa, nie dla wszystkich niewystarczająca ilość,

j/ tylko foliogramy, więcej nowoczesnej techniki i sprzętu, TV i Video rzadko stosowane - brak nagrań.

Należy stwierdzić ogólne braki, środków opatrunkowych, strzykawek, przyrządów "Ambu", ciśnieniomierzy, rękawiczek medycznych, sprzętu i urządzeń do tematów opieka nad dzieckiem, filmów i przeźroczy.

Ilości, rodzaj, stan sprzętu i urządzeń niewystarczający do prowadzenia ćwiczeń. Bardzo częste przypadki na ćwiczeniach biernego udziału studentek ze względu na brak wyposażenia do ćwiczeń.

Pytanie 23. Czy uważasz, że potrzebna jest po takim kształceniu praktyka w szpitalu lub na punkcie sióstr PCK ?

Tabela 3.I.30.

Lp. Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
	ilość	%	ilość	%	ilość	%
1 2	3	4	5	6	7	8
1. tak	64	75,29	66	42,58	130	54,17
2. nie	21	24,71	61	52,26	102	42,50
3. br. odp.	-	-	8	516	8	3,33
R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Jak widać z danych, studentki badane WSPS ze względu na przyszły wykonywany zawód /nauczyciel-wychowawca/ bardziej doceniają potrzebę praktyk, niż badane studentki UW, które w znacznej mierze nie widzą się w tym zawodzie.

Jednak 54,17 % łącznie, uważa celowość tych praktyk.

Zakres czasowy tych praktyk określają od 10 h do jednego miesiąca.

Są też propozycje odbywania tych praktyk w czasie tego kształcenia w SW, od jednego dnia w tygodniu do 2 razy w miesiącu /30-60 dni/.

Praktyki - ćwiczenia głównie powinny dotyczyć:

- pomocy na punkcie sióstr PCK,
- I pomocy przedlekarskiej,
- praktyki z chorymi,
- opieki nad chorymi i starymi,
- ćwiczeń utrwalających nawyki i umiejętności.

I.1.c. Potrzeby obronne i społeczne

Stosunek badanych studentek do potrzeb obronnych i społecznych jest pozytywny. Badane doceniają w pełni potrzebę posiadania przeszkolonych rezerw medycznych w społeczeństwie, zarówno na okres wojny jak i pokoju.

W kotekście obronnym spośród badanych 41,67 % dodatkowo podaje w narzędziach badawczych /tekst sytuacyjny pyt. 21 a/ wprowadzenie do programów tematów /w pełnym zakresie czasowym/ dotyczących:

- broni ABC i zagrożenia wynikającego z jej użycia,
- TSP i ich działania,
- ochrony ludności przed bronią ABC i TSP, tj. sposobów i środków ochrony /ewakuacja-rozśrodkowanie, budowle ochronne, odzież ochronna i maski przeciwgazowe/,
- niesienie pomocy porażonym środkami ABC i TSP, których to tematów w programie szkolenia SW nie ma.

Badane studentki w/w tematy uważają za niezbędne.

W kontekście społecznym głównie preferują takie tematy jak:

- I pomoc przedlekarska - 14,58 %
- opieka nad ciężarną, ciąża, połóg - 12,92 %
- opieka nad dzieckiem - 11,67 %
- opieka nad noworodkiem - 9,17 %
- opieka nad chorymi i starymi - 9,17 %
- higiena współżycia seksualnego - 8,33 %
- choroby kobiece - 5,83 %
- opieka nad dzieckiem w szkole - 4,58 %

Są to tematy przygotowujące kobietę młodą do życia w społeczności - w rodzinie. Przemawiają tu przez badane: kobieta żona, matka i opiekunka.

Pozostałe tematy w tym zakresie stanowią marginalny procent badanych, ale do nich należy zaliczyć:

- przygotowanie do połogu,
- choroby zakaźne,
- antykoncepcja,
- wychowanie dzieci,
- oparzenia i pomoc,
- podstawowe leki i ich podawanie.

Motywacja tych tematów wynika w/g badanych potrzebą życia codziennego kobiet, humanitaryzmem oraz podniesieniem wiedzy i umiejętności w tym zakresie tj. ogólnego poziomu higieny w społeczeństwie.

II. Wartości moralne funkcjonujące w życiu młodzieży studiującej

II.1. Wartości uznane przez młodzież

"Wartościami są te przedmioty lub stany rzeczy, które jednostkom i grupom zapewniają równowagę psychiczną, dają zadowolenie, dążenie do nich lub ich osiągnięcie daje poczucie dobrze spełnionego obowiązku, lub te które są niezbędne dla utrzymania wewnętrznej spójności grupy, jej siły i jej znaczenia wśród innych grup." 50/

Wartościami uznanymi w kontekście badanych spraw wśród studentek są przede wszystkim moralność i humanitarność postaw ludzkich.

W kontekście moralnym wysoko oceniane są: uspołecznienie, uczciwość, sprawiedliwość, spolegliwość, dzielność.

W kontekście humanitarnym głównie troska o człowieka, poszanowanie jego godności i wolności.

Troska o jego bezpieczeństwo i stan zdrowia.

Przykładami uspołecznienia i dzielności /gotowość niesienia pomocy innym/ są odpowiedzi w narzędziach badawczych.

50/ J. Szczepański. Elementarne pojęcie socjologii. PWN W-wa 1970, s.97

Pytanie 16 /Ankieta - Kwestionariusz , część I/

Jaki jest twój stosunek do niesienia pomocy potrzebującym ?

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	zdecydowanie tak	84	98,82	133	85,81	217	90,42
2.	obojętny	1	1,18	20	12,90	21	8,75
3.	zdecydowanie nie	-	-	-		-	-
4.	br. odp.	-	-	2	1,29	2	0,83
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Potwierdzeniem tych odpowiedzi jest stosunek rodziców do tego pytania /17/ za tak - ojciec - 68,33 %, matka - 80,42 %.

Uczciwość - sprawiedliwość ceniona przez badane uwidoczniona jest poważnym i rzetelnym potraktowaniem przeprowadzonych badań.

Normy, wzory i oceny moralności gotowe są przestrzegać i stosować w życiu i wychowaniu dzieci i młoedzieży. Uczestnictwo w organizacjach społecznych WSPS - 23,53 %, UW - 19,35; razem - 20,83 % przy niskiej aktywności.

Wartości humanitarne wysoko są oceniane przez badane studentki w wywiadach, indywidualnych wypowiedziach. W praktycznym podejściu do tych wartości widzianych przez pryzmat honorowego krwiodawstwa należy ocenić badane wyjątkowo nisko. Na 240 badanych tylko 9 studentek oddało krew tj. 3,75 %.

Na pytanie dlaczego padały najczęściej odpowiedzi:

- brak uzasadnienia WSPS - 40,0 %, UW - 34,83, razem - 36,66 %,
- stan zdrowia WSPS - 16,47 %, UW - 12,25 %, razem - 13,75 %,
- brak okazji WSPS - 2,35 %, UW - 6,45 %, razem - 5,00 %,
- nie wie WSPS - 1,18 %, UW - 6,45 %, razem - 4,58 %,
- jak trzeba będzie to oddam, nie jestem okazem zdrowia, uczulenie i tp. to już marginalny procent wypowiedzi.

Na pytanie 22 /Ankieta - Kwestionariusz część II/

Podaj podstawowe funkcje dot. opieki nad chorymi ?

Lekarz oceniający wypowiedzi studentek ocenił uczelnie:

WSPS - 2,80, UW - 2,69, razem - 2,73.

To świadectwo powagi i stosunku badanych do spraw humanitarnych i wynik nauczania.

II.2. Stosunek do norm moralnych broniących biologicznego istnienia

Z wywiadów i rozmów indywidualnych prowadzonych przeze mnie ze studentkami /między innymi na zajęciach, które prowadziłem/ jasno wynika, że są przeciw wszelkiej zagładzie ludzkości. Zdecydowanie są przeciwne wszelkim wojnom i stosowania w nich broni masowego rażenia. Zabijanie, ranienie, wyrządzanie krzywdy innym w pojęciu badanych jest wysoce amoralne.

Za moralnym obowiązkiem niesienia pomocy opowiada się wysoki procent badanych - 90,42 % /tabela II.I.29/.

Badane uważają, że ilość i rodzaj środków ochronnych jest niewystarczający /nawet w czasie katastrof w okresie pokoju/.

Obciążają za to Państwo - jako obowiązek moralny.

Normy moralne nakładają obowiązek niesienia pomocy wszelakiej, w tym i medyczno-sanitarnej w stosunku do ludzi.

Na pytanie 2 w teście sytuacyjnym - masz udzielić pomocy rannym, któremu w pierwszej kolejności ?

Otrzymałem następujące dane:

Tabela 3.II.32

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	żołnierzowi własnej armii	80	94,12	113	72,90	193	80,42
2.	żołnierzowi obcej armii	1	1,18	1	0,64	2	0,83
3.	nie udzieli ż.obcej armii	-	-	2	1,29	2	0,83
4.	bardziej potrzeb.	23[x]	27,05	26	16,77	26	10,83
5.	nie wie	-	-	7	4,51	7	2,92
6.	brak odp.	1	1,18	1	0,64	2	0,83
7.	punkt 1 i 2	3	3,52	5	3,22	8	3,33
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	-

x - podwójne odpowiedzi do punktu 1 i 2.

Jak wynika z danych tabeli poz. 1.2 rubryka 8 oraz poz. 4 rubryka 8 i pozycja 3 rubryka 8 stosunek do norm moralnych broniących biologicznego istnienia badane studentki mają głównie pozytywny do żołnierzy własnej armii.

Poz. 4 rubryka 8, 10,83 % jest wielkością świadczącą, że tylko taki procent badanych będzie niosło pomoc bardziej potrzebującym.

Poz. 4 rubryka 4, 27,05 % badanych studentek WSPS będzie niosła pomoc bardziej potrzebującym żołnierzom własnej armii.

Wynika z tych danych, że stosunek badanych do opisywanych norm jest podzielony, a nie jednolity i zależy od tego czy swój czy wróg.

Na pytanie 3 tego narzędzia - czy udzielisz pomocy potrzebującym przy zagrożeniu własnym:

- tak WSPS - 82,35 %, UW - 24,52, razem - 45,00 %,
- nie WSPS - 18,97 %, UW - 50,99, razem - 37,50 %,
- na krótko WSPS - 14,12 %, UW - 0,00, razem - 5,83 %,
- nie wie WSPS - 2,35 %, UW - 22,58, razem - 15,42 %,
- br.odp. WSPS - 2,35%, UW - 1,93, razem - 2,08 %.

Na podstawie tych danych należy stwierdzić, że stosunek/do omawianych norm/ badanych studentek WSPS /łącznie poz. 1 i 2 bliski 100 %/ jest bardzo wysoki w porównaniu do danych dot. studentek UW / 24 %/.

Uważam, że wyniki jakie otrzymałem po badaniach w WSPS uwarunkowane są kierunkiem studiów. Jest to pozytywny sygnał ze strony tych studentek jako przyszłych nauczycielek - wychowawczyń.

II. 3. Psychologiczno-moralne aspekty niesienia pomocy innym

Do najczęściej zaliczanych przez badane studentki psychologiczno-moralnych aspektów niesienia pomocy innym zaliczyć należy:

- względy humanitarne - 12,08 % badanych,
- obowiązek moralny - 9,17 %,
- pomoc potrzebna każdemu - 5,83 %
- naturalna pomoc innym - 4,17 %

- życie ludzkie jest najwyższą wartością - 3,75 %
- wychowanie - 3,33 %
- wewnętrzna potrzeba - 1,67 %

Pozostałe aspekty którymi badane się kierowały stanowią minimalne wielkości.

Spośród badanych 54 studentki /tj. - 22,5 %/ nie podały uzasadnienia zdecydowanej postawy niesienia pomocy. Zapytane wprost dlaczego - dały odpowiedź "to chyba jasne, chodzi o zdrowie i życie ludzkie".

Spośród badanych 4,17 % gotowych jest wykonać transfuzje własnej krwi dla innych.

Z psychicznego punktu widzenia na pytanie - /14 test sytuacyjny/ jak reagujesz na rany i krew w czasie projekcji filmu otrzymałem następujące odpowiedzi.

Tabela 3.II.33

Lp.	Odpowiedzi	WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	oglądam bez napięć	43	50,59	61	39,35	104	43,33
2.	na pewne obrazy nie patrzę	40	47,06	75	48,39	115	47,92
3.	wychodzę z sali	1	1,18	12	7,74	13	5,42
4.	mdleje	1	1,17	2	1,29	3	1,25
5.	poz. 2 i 3 łącznie	-	-	4	2,58	4	1,67
6.	z napięciem	-	-	-	-	-	-
7.	br. odp.	-	-	1	0,65	1	0,41
	R a z e m	85	100,0	155	100,0	240	100,0

Różnice w reakcji studentek tych uczelni są niewielkie. Jednak sumaryczna wielkość pozycji 2 - 6 rubryki 8 wynosząca - 56,26 % jest znaczna i świadczyć może o zahamowaniach tych studentek w czasie niesienia pomocy innym w rzeczywistych sytuacjach.

Ogólnie na podstawie wyników badań stwierdzić należy, że badane studentki tych uczelni kierują się w życiu wartościami moralnymi i humanitarnymi uznanymi w społeczeństwie.

Część czwarta. PROCES DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZY REALIZOWANY W STUDIACH WOJSKOWYCH A POTRZEBY OBRONNE PAŃSTWA I SPOŁECZEŃSTWA

I. Podstawowe cele, zadania i organizacja kształcenia

1. Cele kształcenia

I.1. a/ Cele kształcenia w zakresie polityki obronnej kraju

Głównymi celami tematyki z podstaw polityki obronnej kraju są:

- zapoznanie studentek z podstawowymi założeniami polityki obronnej Polski i jej historycznymi uwarunkowaniami,
- kształtowanie pozytywnych motywacji studentek do identyfikowania się z treściami "Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP", tworząc przesłanki do osiągania wysokich wyników w nauce i dobrego przygotowania ich do pełnienia funkcji w FOC.

Cele te należy osiągnąć przez eksponowanie treści zawartych w programie kształcenia, głównie patriotyzmu, humanitarności i moralności.

I.1. b/ Cele kształcenia w zakresie ogólnoobronnym

"Zasadniczym celem kształcenia obronnego ratownictwa ogólnego i specjalnego, kierunek sanitarno-obronny/ w szkołach wyższych podległych MNiSzW /dziś Edukacji/ jest przygotowanie studentek /studentów/ do pełnienia funkcji kierowniczych w niższych ogniwach organizacyjnych formacji OC i prowadzenia ich szkolenia..."[51/] a także /skrótowo ujmując/:

- przygotowania studentek do zadań związanych z prowadzeniem akcji ratunkowej w zakładzie pracy i gminie w okresie wojny i pokoju,

---

51/ Program szkolenia obronnego studentek szkół wyższych. MNiSzW W-wa 1986, rozdz. I s. 3.

- przyswajanie przez studentki zasad dot. organizacji, planowania OC w zakładzie pracy, gminie oraz zasad kierowania formacjami i współdziałaniami między nimi w zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków,
- zapoznanie studentek z rolą i zadaniami OC w systemie obronnym kraju.

Cele dydaktyczno-wychowawcze kształcenia obronnego studia wojskowe mają osiągać poprzez:

- zapewnienie wzorowej organizacji procesu kształcenia, należyte przygotowanie i prowadzenie zajęć oraz pełne zabezpieczenie materiałowo-techniczne,
- stałe doskonalenie form i metod nauczania oraz stosowania najnowszej techniki dydaktycznej,
- wymaganie od studentek pełnego opanowania materiału programowego,
- wzbudzania w studentkach umotywowanych zainteresowań problematyką OC, zwłaszcza zagadnieniami sanitarno-obronnymi.

I.1. c/ Cele szkolenia w zakresie sanitarno-obronnym

"Kształcenie sanitarno-obronne ma na celu:

- przygotowanie studentek do udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym w FOC oraz sprawowania opieki nad rannymi, chorymi, inwalidami i starcami w zakładach służby zdrowia w czasie pokoju i wojny,
- nauczanie studentek udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach,
- wyrabianie w studentkach nawyków samodzielności w sprawowaniu opieki nad ludźmi starymi, osamotnionymi i niedołężnymi oraz chorymi i poszkodowanymi, a także nad matką i dzieckiem,
- poszerzenie kręgu osób mających podstawowe wiadomości z zakresu udzielania pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach oraz opieki nad chorym, a przez to przyczynianie się do wzrostu kultury zdro-

wotnej społeczeństwa, zwłaszcza w zakresie zasad profilaktyki zdrowotnej." 52/

Cele te należy osiągać w czasie realizacji programu kształcenia eksponując zawarte w nim treści merytoryczne stosując formy i metody dające wyniki nauczania.

2. Zadania kształcenia obronnego

Do zadań kształcenia obronnego w zakresie podstawowych problemów obrony cywilnej /PPOC/ wg programu należy zapoznanie studentek z:

- aktualnym zagrożeniem kraju rozpatrywanym w aspekcie OC,
- istotą systemu obronnego państwa oraz z organizacją, celami i zadaniami OC w systemie obronnym kraju,
- zasadami prowadzenia akcji ratunkowej w rejonie porażenia /RP/,
- ogólnymi zasadami ochrony ludności przed współczesnymi środkami rażenia,
- systemem ostrzegania i alarmowania oraz systemem wykrywania skażeń w OC,
- tendencjami rozwojowymi OC wybranych państw UW i NATO /temat kwestionowany przez studentki/.

Do zadań w zakresie kształcenia sanitarno-obronnego należy zapoznanie studentek z:

- ogólną organizacją i zadaniami PCK oraz rolą i zadaniami sióstr PCK,
- ogólną strukturą organizacyjną służby zdrowia i opieki społecznej w czasie pokoju i wojny,
- organizacją, zasadami działania formacji OC typu medycznego i ich przygotowania do działań,
- chorobami zakaźnymi, zatruciami, działaniem jonizującym na organizm ludzki.

52/ O.p. cit. s. 34-35

Zapoznać, nauczyć udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach przy: wstrząsach pourazowych, reanimacji, krwotokach, ranach, złamaniach, oparzeniach i odmrożeniach, uszkodzeniach narządów organów ludzkich.
Zapoznać i nauczyć opieki nad ludźmi: starymi, samotnymi, ciężko chorymi, inwalidami, rannymi oraz nad matką i dzieckiem.
Ponadto zapoznać studentki z opieką nad rannymi i chorymi porażonymi bronią chemiczną i czynnikami rażenia broni jądrowej.
Jak wynika z programu dwie ostatnie części zadań mają charakter praktycznych ćwiczeń.

3. Organizacja kształcenia w ramach Studium Wojskowego

3. a/ Zasady ogólne

Całą działalnością w tym organizacyjną i dydaktyczno-wychowawczą w Studiach Wojskowych kierują ich kierownicy na podstawie rozkazów, zarządzeń i wytycznych wyższych przełożonych MON i MEN.
Procesem dydaktyczno-wychowawczym kieruje w WSPS kierownik szkolenia w UW - zastępca d/s dydaktycznych.
Proces ten planowany i realizowany jest na 7 i 8 semestrze studiów przez kierownika i kadrę dydaktyczną cyklu.
Zajęcia są tak planowane w semestrach by kończyły się w terminach ustalonych w porozumieniu z władzami uczelni.
Studentki do realizacji tego procesu zorganizowane są w zespoły i grupy szkolne /dawniej kompanie i plutony/, którymi kieruje kierownik zespołu /oficer zawodowy - wykładowca/.
Zespoły i grupy organizowane są na bazie wydziałów uczelni. Zajęcia programowe odbywają się raz w tygodniu w dniach uzgodnionych z władzami uczelni w pojedynczych grupach. W WSPS - rano, w UW - rano i w godzinach popołudniowych ze względu na małą ilość sal wykładowych i dużą ilość studentek przeznaczonych do tego kształcenia.

Łącznie w obu semestrach studentki przychodzą na zajęcia 30 razy /30 dni/. Zajęcia te są obowiązkowe. Każda nieobecność studentki na zajęciach musi być usprawiedliwiona i zaliczona w ciągu 21 dni od daty nieobecności. Trzykrotne nieusprawiedliwienie nieobecności jest podstawą do skreślenia studentki z tego kształcenia.
Każdy semestr kończył się zaliczeniem na ocenę na podstawie otrzymanych ocen z bieżącego materiału, ze sprawdzianów i kolokwiów.
Całość kształcenia kończyła się egzaminem a w roku akademickim 1987/88 zaliczeniem - średnią za dwa semestry.
Zaliczenia semestralne do indeksu studentkom wpisują kierownicy zespołów, egzamin przewodniczący komisji egzaminacyjnych.
Na zakończenie studentki otrzymują zaświadczenie ukończenia kursu sióstr PCK.

3. b/ Zasady programowe

W zakresie podstaw obronności państwa /POO/ program realizować poprzez wykłady, seminaria i samokształcenie.
Dla poszerzenia wiedzy studentek zajęcia prowadzić w oparciu o obiekty gromadzące pamiątki historyczne oraz stosować inne oryginalne formy kontaktu z materialnym i duchowym dorobkiem narodu, państwa, regionu i środowiska.
Realizacja tematów powinna być ściśle skorelowana z kierunkiem kształcenia zawodowego studentek.
Zajęcia należy prowadzić na wysokim poziomie merytorycznym i metodycznym. Ich treść należy aktualizować i uzupełniać stosownie do dokonujących się zmian w systemie obrony państwa.
W czasie zajęć stosować formę dialogu uwzględniającą różnorodność poglądów i stanowisk /zapis wprowadzono w roku akademickim 1989/90/.
Tematy z tego przedmiotu /9 temaktów - 30 godz. lekcyjnych/ realizować równomiernie w obu semestrach.
Temat ostatni - "Zwiedzanie muzeów wojska i sal tradycji uczelni i jednostek" /6 godz./ w terminie uzgodnionym z tymi instytucjami i jednostkami.

Zasady te dodatkowo były uzupełniane w toku kształcenia w tych latach przez wytyczne i zarządzenia Zarządu Szkolenia poza Wojskiem i Departament Obronny MEN.

W zakresie podstawowych problemów OC jako drugiego przedmiotu /umownie przyjętego/ tematy jego należy tak planować by wyprzedzały odpowiednio tematy sanitarno-obronne, a ponadto powinny być z nimi ściśle skorelowane.

Chodzi o to by na bazie ogólnej wiedzy o obronie cywilnej jaką powinny posiadać stutentki rozpocząć zajęcia z problematyki sanitarnej.

Będzie to podstawa do szczegółowych rozważań przez studentki co do miejsca, celu i zadań służb medycznych w akcji ratunkowej.

W miarę możliwości określone zajęcia należy prowadzić na bazie istniejących urządzeń, budowli i specjalistycznych ośrodków kształcenia OC.

Zajęcia praktyczne należy prowadzić w małych grupach na dostępnym sprzęcie i urządzeniach.

Program zaleca prowadzenie wybranych zajęć przez specjalistów z uczelni wojskowych i inspektoratów OC.

W zakresie kształcenia sanitarno-obronnego w pierwszej kolejności należy studentki zapoznać z teorią zawartą w tematyce tych zajęć.

Następnie, w toku ćwiczeń w małych zespołach na dostępnym sprzęcie, urządzeniach w symulowanych sytuacjach nauczyć studentki praktycznego wykonania czynności związanych z niesieniem pomocy poszkodowanym.

Studentka w czasie ćwiczeń powinna co najmniej dwukrotnie wykonywać różne czynności.

W ćwiczeniach należy stopniować wiedzę teoretyczną i praktyczną. Od łatwych i prostych do trudnych i skomplikowanych zabiegów.

Niektóre zabiegi należy wykonywać na współuczestnikach ćwiczeń.

Część określonych zajęć można prowadzić w domach pomocy społecznej i innych co pozwoli studentkom na bezpośredni kontakt z ludźmi potrzebującymi pomocy.

Podstawową bazą do zajęć powinny być gabinety przedmiotowe odpowiednio wyposażone do konkretnych ćwiczeń w odpowiedni sprzęt, materiały me-

dyczne jak i bazę audio-wizualną.
Zajęcia należy prowadzić - oprzeć na "Doktrynie pierwszej pomocy w RP", wydawnictwach PCK, JOCK i służby zdrowia i opieki społecznej.
Były to ważne zasady, jakie mogłem wyprowadzić z programu obowiązującego i dodatkowych wspomnianych zarządzeń i wytycznych.

II. Cele, zadania i organizacja kształcenia sanitarno-obronnego

1. Cele i zadania kształcenia sanitarno-obronnego

Głównymi celami i zadaniami kształcenia studentek wg programu szkolenia obronnego jest ich przygotowanie do wykonywania zadań związanych z ratownictwem ogólnym i specjalnym ze szczególnym uwzględnieniem prowadzenia akcji ratunkowej w zakładzie pracy i gminie po uderzeniach środkami rażenia /w okresie wojny/ oraz w czasie likwidacji skutków klęsk żywiołowych w czasie pokoju.
Program omawiany w rozdziale I nie precyzuje - nie podaje w tej mierze celów szczegółowych.
W części dotyczącej podstawowych problemów OC za główne cele i zadania kształcenia uważa:

- zapoznanie studentek z niektórymi problemami prawa międzynarodowego tj. "Konwencji Genewskiej" z 1949 r. "Protokółu dodatkowego" z 1977r. o ochronie ludności cywilnej, organów OC w czasie wojny,
- kształtowanie pozytywnych motywacji studentek do identyfikowania się z treściami w sprawie obrony cywilnej /Uchwała nr 191/83 RM/ i przygotowania ich do wykonywania zadań OC, w podstawowych ogniwach administracyjno-gospodarczych kraju / program str. 13-14/.

Są to cele i zadania według mnie bardzo ogólne.

W toku realizacji tej części programu studentki mają być zapoznane:

z zagrożeniem kraju w aspekcie OC, z istotą systemu obronnego, ogólnymi zadaniami OC, ogólnymi zasadami kierowania i prowadzenia AR.

W części dotyczącej "szkolenia" sanitarno-obronnego do celów i zadań program zalicza:

- przygotowanie studentek do udzielania pomocy poszkodowanym w formacjach obrony cywilnej oraz sprawowania opieki nad chorymi, rannymi inwalidami i starcami w zakładach służby zdrowia w czasie pokoju i wojny,
- nauczanie studentek udzielania pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach,
- wyrabianie w studentkach nawyków samodzielności w sprawowaniu opieki nad wyżej wymienionymi oraz nad matką i dzieckiem,
- poszerzanie kręgu osób mających podstawowe wiadomości z zakresu udzielania tej pomocy.

Jak widać z tych określeń brak znowu precyzji celów i zadań. Kim mają być studentki /w przyszłości/ po takim kształceniu, jeśli zajdzie taka potrzeba, co mają umieć i gdzie działać w tej części programu na to pytanie nie odpowiada.

2. Organizacja kształcenia sanitarno-obronnego w studiach wojskowych

a/ Baza dydaktyczna a potrzeby procesu dydaktycznego

W tej części pracy przedstawię bazę gabinetową w ogólnym zarysie.

Baza gabinetowa studium wojskowego UW.

Studium Wojskowe UW mieści się w rejonie ulicy Miecznikowej w barakach lekkiej konstrukcji i posiada 15 sal wykładowych - gabinetów. W dyspozycji cyklu kształcenia sanitarno-obronnego jest 7 sal, pozostałe sale w dyspozycji cyklu kształcenia wojskowego.
Spośród 7 sal cyklu sanitarno-obronnego dwie przeznaczone są do prowadzenia zajęć z podstawowych problemów OC i podstaw polityki obronnej. Na tą część program ustala 20 tematów zawierających się w 73 godz. lekcyjnych.

Jedna z tych sal może pomieścić 25 studentek /grupę szkolną/, druga dwie takie grupy.

Pozostałe 5 sal - gabinetów przeznaczone były do prowadzenia zajęć sanitarno-obronnych na które program ustalał 11 tematów zawierających się w 89 godz. lekcyjnych. Sale te mogą pomieścić jedną grupę - 25 studentek. Część tych tematów na ogólną ilość 53 godz. lecyjnych to ćwiczenia które powinny być prowadzone /wg ustaleń programu/ nie całymi grupami szkolnymi, lecz w podgrupach, tak by każda studentka mogła praktycznie wykonać wszystkie czynności.

W związku z tym na tę ilość godzin potrzebna była podwójna ilość sal - gabinetów.

Przyjęte ustalenia w tej uczelni zakładały, że program kształcenia ma być zrealizowany w ciągu dwóch semestrów. Przyjmując wg programu 180 godzin na to kształcenie i po 6 - 8 godzin /średnio 7 godz./ dziennie na sale daje to przy 7 salach - gabinetach 8820 godzino-sal.

Przyjmując ilość godzin wg programu oraz dodatkowe 53 godz. na ćwiczenia /podwójna ilość sal/ na 46 grup szkolnych otrzymamy 10718 godzino-sal.

Z różnicy potrzeb i możliwości godzino-sal wynika, że na 1898 godz. brak jest pokrycia w salach - gabinetach.

W rzeczywistości miało to miejsce. Kierownictwo studium planując zajęcia zmuszone było do łączenia grup, a we wtorki i czwartki dla określonych wydziałów planować zajęcia w godzinach popołudniowych. Takiego stanu rzeczy nie zaleca współczesna dydaktyka.

W pierwszym przypadku uwaga słuchaczy i prowadzącego zajęcia jest rozproszona, wykładowca ma o połowę mniej czasu na czynności wykonywane w jednostce lekcyjnej. Słuchacze w przypadku ćwiczeń nie mogą wykonać czynności przewidzianych programem.

W drugim przypadku występuje duże znużenie słuchaczy i brak uwagi na zajęciach.

W sumie powoduje to obniżenie efektów dydaktycznych.

Baza gabinetowa Studium Wojskowego WSPS

Studium Wojskowe tej uczelni swojej bazy gabinetowej nie posiada. Zajęcia dla studentek prowadzone są na bazie Studium Wojskowego PW, które mieści się przy ulicy Koszykowej.

Studium to posiada 23 gabinety specjalistyczne - wyposażone pod kątem potrzeb programów realizowanych w tej uczelni.

Do dyspozycji WSPS w dniach zajęć /wtorek i piątek/ Kierownik cyklu obronnego SWPW /autor pracy/ oddawał 3-5 gabinetów. Należy nadmienić, że w/w dni zajęć przychodziło po dwie grupy szkolne z WSPS.

Jeden do dwóch gabinetów przeznaczone były do prowadzenia zajęć z podstawowych problemów OC i podstaw polityki obronnej /ta sama ilość tematów i godzin jak w UW/.

Pozostałe trzy gabinety służyły do prowadzenia zajęć sanitarno obronnych.

Grupy szkolne z tej uczelni w zależności od potrzeb mogły być dzielone /na ćwiczenia/ na podgrupy i każda z nich miała osobny gabinet.

Ćwiczenia prowadzone w podgrupach w osobnych gabinetach pozwalały na pełniejszy udział studentek w praktycznym wykonywaniu czynności.

Zajęcia odbywały się tylko do południa.

Problemów związanych z brakiem gabinetów do prowadzenia zajęć /łączenia grup/ w studium tej uczelni nie było.

b/ Kadra nauczająca

Dane dotyczące UW

Tabela 4.II.34. Skład kadry dydaktycznej UW cyklu kształcenia sanitarno-obronnego

Lp.	Kadra dydaktyczna	Rodzaj ukończonej uczelni								Razem
		ASG AP	Med.	Psychologia	Pedagogika	WSPS	WSP	Farbmacja	Biologia	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	1o	11
1.	Kadra zawodowa	2[x]	2	-	-	-	-	-	-	4
2.	Kadra cywilna	-	-	1	2	1	6	1 dr	1 dr	12
	R a z e m									16

U w a g a:

WSPS - Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej
WSP - Wyższa Szkoła Pielęgniarska
dr - doktor nauk
x - kurs OC

Kadra dydaktyczna tego Studium /wykładowcy wojskowi i cywilni/ organizowane mają w każdym roku akademickim dodatkowe kształcenie merytoryczno-metodyczne w ramach Kolegium Kierowników Studiów Wojskowych m.st. Warszawy w ilości 120 godz. Ponadto w ramach studium prowadzone jest samokształcenie w cyklu w ilości 160 godzin rocznie.

Z danych tabeli, opinii kierownika studium, oraz ocen z kontroli prowadzonej przez szczebel nadrzędny / Zarząd Szkolenia poza Wojskiem, Departament Obronny MEN/ wynika, że kadra dydaktyczna jest dobrze przygotowana do realizacji programu kształcenia.

Z wywiadów i rozmów indywidualnych prowadzonych ze studentkami wynika, że kadra dydaktyczna jest - na ogół dobrze przygotowana do prowadzenia zajęć.

Dane dotyczące realizacji programu w kontekście obciążenia dydaktycznego kadry.

- Ilość godzin dydaktycznych wg programu - 180
- Ilość zespołów /komp./ szkolnych - 15
- Ilość kierowników zespołów - 15
- Ilość grup szkolnych - 46
- Ogólna ilość godzin dydaktycznych do realizacji - 8280

Tabela 4.II.35. Możliwości obciążenia dydaktycznego kadry nauczającej

Lp.	Kadra dydaktyczna	Ilość wykładowców	Obciążenie wg zatrudnienia	Razem godzin
1	2	3	4	5
1.	Kierownik cyklu	1	270	270
2.	Kadra zawodowa	3	540	1620
3.	Kadra cywilna St.wykładowcy	2	300	600
4.	Wykładowcy	10	360	3600
	R a z e m	16	1470	6090

Każdemu kierownikowi zespołu /komp./ obniżono normę dydaktyczną zgodnie z zarządzeniem Zarządu Szkolenia poza Wojskiem o 15 min. na studentkę w zespole /prace administracyjne/.
W stosunku do 1200 studentek stanowi to 400 godzin lekcyjnych /45'/.
W związku z tym łączne obciążenie wyżej opisanej kadry wyniosło 5690 godzin.
Biorąc pod uwagę 8280 godzin do realizacji wg programu i możliwości obciążenia kadry /5690 godz./ brak było kadry dydaktycznej na 2590 godzin lekcyjnych.
Przyjmując średnie obciążenie /starszy wykładowca i wykładowca/ 330 godzin, należy stwierdzić niedobór w ilości 8 wykładowców.
W istniejącej sytuacji kadra ta musiała przejąć na siebie to obciążenie - średnio wyniosło 162 godziny.

Dane dotyczące WSPS

Tabela 4.II.36. Skład kadry dydaktycznej WSPS

Lp.	Kadra dydaktyczna	Rodzaj ukończonej uczelni						Razem
		Prawo	Pedagogika	WAT	AP	WSP	Lic. Pielęgn.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Kadra zawodowa	1p[x]	1p[x]	1	-	-	-	3
2.	Kadra cywilna	-	1 dr	-	1	2	1	5
	Razem	1	2	1	1	2	1	8

p - podyplomowe
x - kurs OC
dr - doktor nauk

Kadra dydaktyczna tego studium /wykładowcy wojskowi i cywilni/ przechodziła takie same dokształcenie jak opisana kadra UW.
Z danych tabeli opinii kierownika studium, ocen otrzymanych po kontroli przez szczebel nadrzędny oraz wywiadów prowadzonych wśród studentek należy stwierdzić, że kadra dydaktyczna była dobrze przygotowana do realizacji programu kształcenia.

Dane dotyczące realizacji programu w kontekście obciążenia dydaktycznego kadry:

- Ilość godzin dydaktycznych wg programu - 180
- Ilość zespołów /kamp./ szkolnych - 2
- Ilość kierowników zespołów - 2
- Ilość grup szkolnych - 4
- Ogólna ilość godzin dydaktycznych do realizacji - 720

Tabela 4.II.37. Możliwości obciążenia dydaktycznego kadry nauczającej

Lp.	Kadra dydaktyczna	Ilość wykładowców	Obciążenie wg zatrudnienia	Razem
1	2	3	4	5
1.	Kierownik szkolenia	1	90	90
2.	Kadra zawodowa x/	2	18	18
3.	St.wykł. cywilny	1	300	300
4.	St.wykł. " 3/4 et.	1	225	225
5.	Wykł.cywilny 1/2 et.	2	180	360
6.	Instruktor	1	20	20
	R a z e m	8	883	1013

x/ - wykładowcy i instruktor dodatkowo zatrudnieni na godziny zlecone.

Kierownikom zespołów obniżono normę dydaktyczną o 15 min. na studentkę /85 studentek/ co dało ~ 28 godzin lekcyjnych.

Część ćwiczeń wg programu /Temat - 9 - 25 godzin, Temat - 10 - 28 godzin/ prowadzone były przez dwóch wykładowców /za zgodą rektora WSPS/.

Łączna ilość godzin do realizacji programu wynosiła 932 godziny lekcyjne.

Porównując godziny do realizacji /932 godz./ z możliwym obciążeniem kadry /985 godz./ otrzymamy wynik /53 godz./ który wskazuje, że ilość kadry była w tym studium wystarczająca.

Kadra przeciążenia dydaktycznego nie miała jak to miało miejsce w UW.

3. Realizacja programu kształcenia w aspekcie obrony cywilnej i potrzeb społecznych

a/ Realizacja programu a zakładane cele kształcenia

W celu ustalenia rzeczywistej realizacji programu w kontekście zakładanych celów przeprowadziłem badania przy pomocy opisanych narzędzi, wywiady z kadrą nauczającą i studentkami oraz hospitowałem

zajęcia w kilku grupach SW UW a w grupach szkolnych SW WSPS prowadziłem szereg zajęć programowych z podstawowych problemów obrony cywilnej.

Hospitując grupy szkolne w UW oraz prowadząc zajęcia w WSPS miałem możliwość dodatkowego poznania opinii studentek co do programu i jego realizacji w istniejących warunkach tych studiów wojskowych.

Jak podaje program "Zasadniczym celem szkolenia obronnego /kierunek ratownictwa ogólnego i specjalnego, kierunek sanitarno-obronny/ w szkołach wyższych podległych MNiSzW /dziś MEN/ jest przygotowanie studentek do pełnienia funkcji kierowniczych w niższych ogniwach organizacyjnych formacji OC i prowadzenia ich szkolenia..."[53/]

Jak wynika z tego stwierdzenia studentki mają w przyszłości nie tylko kierować /bliżej nieokreślonymi/ formacjami ale i szkolić ich członków. Powstaje tu pytanie - co należy rozumieć pod pojęciem niższych ogniw? Czy mają to być sekcja, drużyna, pluton, czy może kompania. Nie mając w programie odpowiedzi na te pytania, nie możemy określić kogo mamy wyszkolić /wykształcić/, co za tym idzie nie można opracować precyzyjnego programu co do zakresu wiedzy i umiejętności w jakie mamy wyposażyć studentki.

W tym punkcie /zasadniczym/ program nauczania musi precyzyjnie określać cele i zadania do jakich mają być przygotowane studentki. Z tego określenia mogą wynikać dopiero pozostałe cele i zadania /cząstkowe/ dotyczące części tego programu tj. PPO, PPOC, szkolenia sanitarnego jako przedmiotów oraz godzin przeznaczonych na nie oraz na informację i na godziny dyspozycyjne.

Mając w szczegółach opracowany program tak pod kątem merytorycznym jak i metodycznym oraz pełne zabezpieczenie w odpowiednio przygotowaną kadrę nauczającą oraz niezbędną bazę dydaktyczną można przystąpić do takiego kształcenia.

53/ O.p. cit. s. 3

Jak był realizowany omawiany program w kontekście stawianych celów w studiach wojskowych tych uczelni przedstawię analizując jego działy /przedmioty/ tematyczne.

Podstawy polityki obronnej /PPO/

"Główne cele realizacji tematyki z PPO są następujące:

- zapoznać studentki z podstawowymi założeniami polityki obronnej Polski i jej historycznymi uwarunkowaniami,
- kształtować pozytywne motywacje studentek do identyfikowania się z treściami Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP , tworząc tym samym zasadniczą przesłankę dla uzyskiwania wysokich wyników w nauce i dobrego przygotowania studentek do sprawowania odpowiednich funkcji w organach i siłach OC." 54/

Na ten dział program przewidywał 46 h co stanowi 25,5 % całego programu. Wskazówki organizacyjno-metodyczne w programie podają - "Program szkolenia z PPO realizuje się poprzez wykłady, seminaria, ćwiczenia, zajęcia w muzeach /salach tradycji, jednostek/, kolokwia i egzaminy." 55/

"Rozliczenie /podział/ godzin na tematy i zajęcia /ćwiczenia/" 56/

Tabela 4.II.3a.38.

Temat	Zajęcie	Treść tematu /zajęcia/	Liczba godzin			
			Wykład	Sem.	Ćwiczen.	razem
1	2	3	4	5	6	7
1	1.2.3.4	Pochodzenie i istota wojen i wojska	6	2	-	8
2	1.2.3.4	Podstawowe problemy historii wojskowości do II wojny świat.	6	-	2	8
3	1.2.3.4	Polska myśl wojskowo-polityczna i czyn zbrojny w okresie II wojny światowej	6	4	-	10

54/ O.p. cit. s. 8-9

55/ O.p. cit. s. 10

56/ O.p. cit. s. 55

1	2	3	4	5	6	7
4	1.2.3.4.	Aktualny układ sił polityczno-militarnych w świecie	6	-	4	10
5		Podstawowe założenia polityki obronnej i systemu obronnego Polski	2	-	-	2
6		Wojna psychologiczna i dywersja ideologiczna na obecnym etapie	2	-	-	2
7		Zwiedzanie muzeów oręża i sal tradycji /historii/ jednostek Wojska Polskiego	6	-	-	6
	OGÓŁEM		34	6	6	46

Tematy tego działu /przedmiotu/ realizowane były w ogólnym zarysie w tych studiach wojskowych /ustalenia Kolegium Kierowników Studiów Wojskowych miasta Warszawy/ następująco:

Temat 1. Pochodzenie i istota wojen i wojska

Zajęcia były dwugodzinne i obejmowały następujące zagadnienia:

Zajęcie 1:

- Pojęcie /definicja/ wojny,
- Pochodzenie wojen i ich istota,
- Materialistyczno-dialektyczna teoria wojen,
- Klasyfikacja wojen współczesnych,

Zajęcie 2:

- Dialektyka wpływu wojen na procesy rozwojowe społeczeństwa oraz państw i narodów,
- Pojęcie /definicja/ sił zbrojnych /armii wojska/,
- Miejsce armii w klasowej strukturze społeczeństwa,
- Funkcje sił zbrojnych,
- Zadania sił zbrojnych państwa klasowo-antagonistycznego.

Zajęcie 3:

- Teoretyczne i praktyczno-polityczne przesłanki oraz zasady powstawania i rozwoju armii,
- Funkcje oraz zadania sił zbrojnych - tego państwa,
- Odmienność klasowych zadań sił zbrojnych państw kapitalistycznych i socjalistycznych,
- Historyczna misja sił zbrojnych państw socjalistycznych w okresie przejścia od kapitalizmu do komunizmu.

Zajęcia te miały charakter wykładów czysto teoretycznych, w których niekiedy wykładowca posługiwał się cytatami z opracowań naukowych. Studentki w zasadzie nie brały udziału w rozważaniach ograniczając się do wysłuchania wykładu.
Wykładowca prowadząc zajęcia posiadał przygotowany przez siebie skrypt - plan konspekt lub opracowany przez innego oficera z tej grupy /cyklu/.
Rozpoczynając kolejne zajęcia /poza wstępnymi czynnościami/ wykładowca nawiązując do zajęcia poprzedniego stawiał pytania studentkom. Odpowiedzi te były oceniane i wpisywane do dzienników lekcyjnych w pierwszym semestrze.
W drugim zniesiono tę zasadę /zajęcia bez ocen/ na podstawie wytycznych Zarządu Szkolenia poza Wojskiem.

Zajęcie 4 prowadzone było jako seminarium na którym studentki miały pogłębić swoją wiedzę.
Polegały one na stawianiu pytań przez wykładowcę z poprzednich zajęć studentkom i ich odpowiedziach uzupełnianych przez inną studentkę i wykładowcę, który całość zajęć podsumowywał.
Wykładowca pod koniec drugiej godziny mógł zarządzić kartkówkę w celu uzyskania ocen niezbędnych w dzienniku dla wystawienia ocen studentkom na koniec semestru.
Spotkałem się też z przykładami /głównie w WSPS/ gdzie wykładowca odpowiednio wcześniej podawał dla studentek zagadnienia w celu wykonania opracowań - referatów.

Referaty takie wygłaszane przez studentki poddawane były pod ogólną dyskusję na tych zajęciach i podsumowywane przez wykładowcę. Podobnie prowadzone były pozostałe tematy tego działu poza tematem ostatnim.

Temat 7 dotyczący zwiedzania muzeum był realizowany w muzeum WP. Zajęcia prowadzone były przez pracowników naukowych tej placówki. Zwiedzanie muzeum było ukierunkowane pod kątem tematów zawartych w tym dziale tematycznym programu. Studentki tych uczelni w ramach tego kształcenia nie zwiedzały sal tradycji jednostek wojskowych. Należy dodać, że poza foliogramami z których nieraz wykładowcy korzystali na zajęciach, studia wojskowe nie posiadały materiałów audiowizualnych /filmy wideo lub na projektory filmowe/ przygotowanych pod tę część programu.

Wytyczne kierownictwa studiów wojskowych nakazywały by zajęcia tak planować, żeby w określonych grupach szkolnych ten sam wykładowca prowadził wykłady.

Miało to zapewnić lepsze poznanie grup głównie pod kątem opanowywania przez studentki wykładanych treści programowych, ciągłości tematycznej prowadzonych zajęć, poznania słuchaczek przez wykładowcę i na odwrót co do stawianych przez niego wymogów.

W praktyce okazało się, że nie w pełni można było tę zasadę zrealizować ze względu na niedostateczną ilość kadry dydaktycznej i jej absencję.

Wskazówki organizacyjno-metodyczne zawarte w programie zalecają - "W celu wzbogacenia wykładanych treści i uatrakcyjnienia zajęć, należy planować wykłady gościnne, angażując do ich prowadzenia przedstawicieli IC MON, okręgów wojskowych /rodzajów sił zbrojnych/ a także wybitnych naukowców cywilnych." 57/

W rzeczywistości tylko kilka przypadków tych zaleceń miało miejsce w UW. Powodem tego był brak czasu ze strony zapraszanych oraz tematyka tych zajęć i ograniczenia finansowe uczelni.

57/ O.p. cit. s. 10-11

W tych przypadkach byli to naukowcy WAP, którzy prowadzili zajęcia na wysokim poziomie mając uznanie studentek.

Z wypowiedzi jakie uzyskałem od wykładowców tych studiów pod kątem realizacji tej części programu wynika, że:

- program tego działu jest za obszerny a ponadto nie stwarza przesłanek przedstawionych w drugim zasadniczym celu jego realizacji,
- poglądy studentek nie w pełni pokrywają się z wykładanymi treściami,
- brak jest aktualnych materiałów źródłowych do opracowań metodycznych wykładanych tematów, co stwarza trudności w przygotowaniu się do zajęć wykładowców,
- brak jest aktualnych pomocy dydaktycznych w szerokim zakresie, głównie zabezpieczenia audiowizualnego prowadzących zajęć,
- zniesienia rygorów dotyczących sprawdzenia wiedzy studentek /pytania przed i wśródlekcyjne, seminaria, kolokwia/ spowodowało obniżenie zainteresowania słuchaczek tą tematyką, a tym samym obniżenia wiedzy z zakresu podstaw polityki obronnej kraju.

Są to wypowiedzi wykładowców o dużym stażu dydaktycznym.

Co sądzą o realizacji tej części programu badane studentki ?

Na podstawie otrzymanych wypowiedzi w narzędziach badawczych można stwierdzić, że studentki nisko oceniają program i jego realizację, co przedstawia tabela 3.1.25 w trzeciej części pracy dział 1.1.b.

Na pytanie 7 testu sytuacyjnego dotyczącego ogólnej oceny całego programu otrzymałem następujące wyniki ocen: b. dobrych - 2,5 %, dobrych - 21,67 %, dostatecznych - 40,0 % i aż 17,08 % niedostatecznych oraz - nie mam poglądu 14,16 %.

Pozostałe odpowiedzi jak: b.dbr - dst. - 0,42 %, dbr - dst. - 0,83 %, nieskuteczny - 1,67 %, za obszerny - 0,42 %, brak odpowiedzi - 1,25 %.

Na pytanie 19 testu sytuacyjnego - "Jakie tematy ze znanego Ci programu uważasz za niepotrzebne i dlaczego ?" - otrzymałem 20,83 % odpowiedzi dotyczących omawianego działu /PPO/ - negatywnych.

Na drugą część tego pytania /dlaczego ?/ podały następujące motywacje: PPO nic nie daje, po co ten przedmiot, skrócić historię wojskowości,

ograniczyć przedmiot do minimum, zbędny, źle prowadzony oraz brak uzasadnień.

Na dodatkowe ustne pytanie, które stawiałem studentkom nie podającym uzasadnienia /były to studentki z UW/ - dlaczego? najczęściej padały odpowiedzi:

- nie interesuje mnie ta tematyka,
- to treści już znane,
- moje poglądy nie w pełni się pokrywają z wykładanymi treściami.

Na pytanie 41 ankiety kwestionariusza - "Jak widzisz w kontekście badanych spraw wychowanie dzieci i młodzieży?" - tylko jedna studentka /0,41 % badanej populacji/ z WSPS dała odpowiedź powołując się na zajęcia z PPO, cztery /1,66 %/ przez wychowanie humanitarne w tym jedna studentka z UW.

Na pytanie 42 tego samego narzędzia badawczego - "Jakie elementy szkolenia obronnego wykorzystasz jako nauczycielka w wychowaniu patriotycznym dzieci i młodzieży?" - otrzymałem następujące odpowiedzi:

- obrona kraju - 11 studentek - 4,58 % /4 studentki z UW, 7 z WSPS/
- dział PPO - 1 studentka - 0,41 % /studentka z WSPS/
- historię wojska i kraju - 3 studentki - 1,25 % /2 studentki z UW 1 z WSPS/.

Ogólnie 15 studentek powołało się na tematykę tego działu programu co stanowi 6,25 % badanej populacji.

Na pytanie 43 tego samego narzędzia a dotyczące wykorzystania treści tego działu w wychowaniu humanitarnym dzieci jako nauczycielki, nie ma ani jednej odpowiedzi w której studentki podkreślałyby znaczenie tego działu programu.

Na pytanie 44 - "Czy szkolenie obronne ułatwi ci pracę z dziećmi i młoedzieżą w szkole?" - tylko jedna z 72 studentek /30,00 %/ odpowiadających "tak" powołuje się na treśći zawarte w tej części programu dodając, że będzie uświadamiała wśród uczniów potrzebę obrony kraju.

Na to samo pytanie aż 116 studentek /48,33 %/ odpowiada "nie".

Dlaczego "nie" podaję następujące odpowiedzi:

- nie będę nauczycielką - 23 studentki /9,58 %/ z UW,

- bez uzasadnienia - 31 studentek /12,91 %/, 6 studentek z WSPS, 25 z UW.

Pozostałe to zbiór negujących odpowiedzi dotyczących wykorzystania tego działu nauczania wahających się w granicach od 0,41 % - 2,08 % badanych w ilości 45 motywacji.

Do najczęściej występujących motywacji negujących należą następujące wypowiedzi:

- nie widzę co można wykorzystać,
- to szkolenie nie ma nic do rzeczy,
- zmarnowany czas,
- nie ma wpływu,
- niepotrzebne szkolenie,
- szkolenie to zło konieczne,
- itp.

Analizując odpowiedzi badanych studentek tych uczelni odnośnie tej części programu i jego realizacji należy stwierdzić, że:

- treści tego działu są za obszerne i nie spełniają zakładanych celów programowych co stwierdzali też wykładowcy,
- poglądy badanych nie pokrywają się z treściami tematów tego działu /tylko w minimalnym zakresie/,
- studentki krytycznie analizując tę część programu dają negatywne odpowiedzi,
- studentki nie widzą potrzeby tej części kształcenia co do treści, metod i form przekazywanych wiadomości, które byłyby pomocne w ich przyszłej pracy, jako nauczycielki,

Analizując wypowiedzi wykładowców i studentek należy stwierdzić, że przy pomocy treści programowych oraz metod i form stosowanych, mając na uwadze brak zaangażowania studentek na zajęciach a wywołanego zniesieniem wspomnianych rygorów /dot. zaliczeń, egzaminów/ cele dydaktyczno-wychowawcze nie mogły być osiągnięte.

Trzeba pamiętać, że jest to okres dużych zmian społeczno-politycznych w naszym kraju na które nie są obojętne studentki nie tylko tych uczelni.

Treści i metody nauczania zalecane w tej części programu stosowane w studiach wojskowych nie przystawały do potrzeb i poglądów badanych studentek.

Podstawowe Problemy Obrony Cywilnej /PPOC/

"Główne cele szkolenia z podstawowych problemów OC są następujące:

- zapoznać studentki z niektórymi problemami prawa międzynarodowego, dotyczącymi zwłaszcza "IV Konwencji Genewskiej" z 1949 r. i "Protokółu dodatkowego" z 1977 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny oraz zasadach ochrony organów, sił i urządzeń OC w czasie wojny,
- kształtować pozytywną motywację studentek do identyfikowania się z treściami zawartymi w Uchwale nr 191/83 RM w sprawie obrony cywilnej i przygotować je do wykonywania zadań OC na szczeblu podstawowych ogniw administracyjno-gospodarczych kraju, zwłaszcza na terenie zakładu pracy i gminy." [58/]

Wskazówki organizacyjno-metodyczne dotyczące tej części programu zalecają by ta tematyka wyprzedzała tematykę sanitarno-obronną i stwarzała u studentek ogólną podstawę do szczegółowych rozważań w ramach tej drugiej, "Ćwiczenia /zajęcia praktyczne/ należy wykorzystać do utrwalania i poszerzania o nowe zagadnienia i informacje, wiedzy poszczególnych tematów studentkom wcześniej na wykładach." [59/]

W dalszej części wskazówek metodycznych zaleca się prowadzić wykłady przez specjalistów OC z okręgów wojskowych i terenowych inspektoratów OC w celu zwiększenia atrakcyjności zajęć. Ponadto program zaleca stosowanie filmów, przeźroczy, modeli itp. pomocy dydaktycznych. A w końcowej części wskazówek metodycznych program podaje - "W miarę możliwości - w porozumieniu z szefami terenowych inspektoratów OC - należy wykorzystać w procesie szkolenia urządzenia i ośrodki szkoleniowe OC /w szczególności przy przerabianiu tematów: 7,8,9 i 10/." [60/]

58/ O.p. cit. s. 15

59/ O.p. cit. s. 16

60/ O.p. cit. s. 17

"Rozliczenie /podział/ godzin na tematy i zajęcia /ćwiczenia/" [61]

Tabela 4.II.3a.39

Temat	Zajęcia	Treść tematu /zajęcia/	Liczba godzin			
			Wykł.	Ćwicz.	Repe-tyto-rium	Razem
1	2	3	4	5	6	7
1		Ochrona ludności cywilnej w czasie wojny w świetle prawa międzynarodowego	2	-	-	2
2		Zagrożenie RP w aspekcie OC	2	-	-	2
3		System obrony RP	2	-	-	2
4		Miejsce, rola i zadania OC w systemie obronnym RP	2	-	-	2
5		Organizacja i ogólne zasady użycia sił OC	2	-	-	2
6		Założenia ogólne organizacji i prowadzenia AR w RP	2	-	-	2
7		Zbiorowe i indywidualne sposoby ochrony ludności	-	-	-	4
	1	Rozśrodkowanie i ewakuacja ludności	2			
	2	Budowle ochronne i specjalne OC	1	-	-	
	3	Indywidualne środki ochrony przed skażeniami	1	-	-	
8		Ostrzeganie i alarmowanie w OC	2	-	-	2
9		System wykrywania skażeń w OC	2	-	-	2
10		Zaciemnianie oświetlenia	1	-	-	1

61/ O.p. cit. s. 17

1	2	3	4	5	6	7
11		Organizacja OC w niektórych państwach Europy Środkowej i Wschodniej	1	-	-	1
12		Organizacja OC w niektórych państwach NATO	1	-	-	1
13		Repetytorium z wybranych zagadnień tematów 1-12	-	-	4	4
OGÓŁEM			23	-	4	27

Tematy tego działu /przedmiotu/ prowadzone były następująco:

Temat 1 - jako wykład w oparciu o "IV Konwencję Genewską" z 1949 r. i "Protokół dodatkowy" z 1977 r.

Temat 2 - dotyczący zagrożenia przy pomocy fizycznej mapy europy na której opisywano teatry działań wojennych /TDW/ państw NATO i wynikające z nich zagrożenie dla Polski.
Część wykładowców korzystała z 20' filmów - "Współczesne środki rażenia, które aktualne były 20 lat temu.

Temat 3 - prowadzony był jako wykład przy pomocy kilku foliogramów służących do wyjaśniania organizacji systemu obronnego kraju.

Temat 4 - prowadzony był jak poprzedni.

Temat 5 - jak wyżej.

Temat 6 - prowadzony jako wykład z wykorzystaniem mapy fikcyjnego miasta dla wyjaśnienia podziału miasta do obrony oraz foliogramów dotyczących opisów możliwych skutków napadu przeciwnika.
Można było też wykorzystać stary film sprzed kilkunastu lat /mocno sfatygowany/ "Wrocław".

Temat 7 / 1,2,3 prowadzono jako wykład przy pomocy kilku foliogramów opisując rozśrodkowanie ludności i ogólne zasady planowania, budowli ochronnych. Praktycznego pokazu budowli ochronnych w ciągu 1 godz. lekcyjnej na terenie uczelni, czy miasta Warszawy nie było możliwości zorganizować.

Zajęcie 3 - prowadzone było teoretycznie bez środków ochrony indywidualnych, które pokazywane miały być w szkołach średnich.

Temat 8 - prowadzony był jako wykład przy pomocy foliogramu opisującego rodzaje alarmów.

W WSPS wykorzystano raz ręczną syrenę alarmową dla zademonstrowania tych alarmów.

Temat 9 - był wykładem popartym przez foliogramy przy pomocy których opisywano systemy wykrywania skażeń.

Temat 10 - dotyczący zaciemniania oświetlenia /1 godz. lekcyjna/ prowadzono jako krótki opis spraw w/w, oraz korzystano z 13´ filmu sprzed dwudziestu lat mocno wyeksploatowanego na zajęciach pod tytułem - "Zaciemnienie oświetlenia". Na niektórych zajęciach w WSPS i UW spotkałem się z przykładami korzystania przez wykładowców z foliogramów dotyczących rodzajów oświetlenia.

Tematy 11 i 12 - traktowane jako wykłady w ogólnych zarysach przedstawiały organizację i zadania obrony cywilnej głównych państw dwóch bloków militarnych /UW i NATO/.

Wykładowcy wykorzystywali tylko foliogramy dotyczące organizacji OC tych państw.

Studentki w znikomym procencie /1,66 %/ uważały, te tematy za potrzebne.

Temat 12 - repetytorium planowany był jako sprawdzian dwuczęściowy po dwie godziny po pierwszych sześciu tematach i po następnych.

W rzeczywistości po zarządzeniu Zarządu poza Wojskiem początkowo był jako seminarium a później ten rygor zniesiono na skutek nacisku studentek i studentów w uczelniach kraju.

Analizując tą część programu na podstawie wypowiedzi wykładowców, studentek w narzędziach badawczych i własnego spojrzenia na realizację tych treści popartych znajomością praktycznego prowadzenia zajęć z tego przedmiotu w SW PW i SW WSPS dochodzę do wniosku, że miała charakter czystoteoretyczny. Było to bardzo ogólne zapoznanie z tematyką

tego działu, które nie stwarzało w umysłach studentek ogólnej - korzystnej podstawy do szczegółowych rozważań w ramach III części tego programu tj. sanitarno-obronnego na co zwracają uwagę wskazówki organizacyjno-metodyczne.

Wskazówki organizacyjno-metodyczne tej części programu zalecają wykorzystać ćwiczenia do utrwalenia i poszerzenia wiedzy, a rozliczenie godzin na tematy i zajęcia tabela 4.II.3a.39 nie przewiduje ćwiczeń tylko wykłady. Jest tu sprzeczność w programie. W zasadzie temat 7/1 można przeprowadzić w formie pokazu wybranej budowli ochronnej ale nie ma na to czasu /tylko 45´/ ani możliwości w warunkach tych studiów wojskowych. Temat 7/3 który mógłby być prowadzony w formie ćwiczenia z tymi środkami lub pokazu ich, traktuje o podziale, przeznaczeniu i zaopatrywaniu w te środki w ciągu jednej godziny lekcyjnej. Czy podział, przeznaczenie lub zaopatrywanie było ważniejsze od posługiwania się tymi środkami ?

Na pytanie 6 II części ankiety-kwestionariusza - "Co sądzisz o zastępczych środkach ochrony dróg oddechowych ?" /a - półmaska, b - maska przeciwpyłowa, c - tampony/ studentki dały odpowiedzi, które oceniłem.

Tabela 4.II.3a.40 - półmaska.

Lp	Ocena	WSPS		UW		Razem		WSPS średn. ocena	UW średn. ocena	Razem średn. ocena
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	b.dbr	-	-	-	-	-	-			
2	dbr plus	-	-	-	-	-	-			
3	dbr	-	-	2	1,29	2	0,83	2,86	2,79	2,82
4	dst plus	3	3,53	19	12,26	22	9,17			
5	dost.	55	64,70	47	30,32	102	42,50			
6	n.dst.	27	31,76	87	56,13	114	47,50			
7	br.odp	10	11,76	32	20,64	42	17,50			
Razem bez 7 poz.		85	100,0	155	100,0	240	100,0			

Tabela 4.II.3a.41 - maska przeciwpyłowa

Lp	Ocena	WSPS		UW		Razem		WSPS średn. ocena	UW średn. ocena	Razem średn. ocena
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	b.dbr	-		-		-				
2	dbr plus	-		-		-				
3	dbr	-		2	1,29	2	0,83			
4	dst plus	3	3,53	19	12,26	22	9,17	2,86	2,81	2,83
5	dst	55	64,70	52	33,54	107	44,58			
6	n.dst.	27	31,76	82	52,90	109	45,42			
7	br.odp.	11	12,94	29	12,90	40	16,66			
Razem bez 7 poz.		85	100,0	155	100,0	24	100,0			

Tabela 4.II.3a.42 - tampon

Lp	Ocena	WSPS		UW		Razem		WSPS średn. ocena	UW średn ocena	Razem średn. ocena
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	b.dbr	-		-		-				
2	dbr plus	-		-		-				
3	dbr	-		2	1,29	2	0,83			
4	dst plus	3	3,53	16	10,32	19	7,92	2,86	2,80	2,82
5	dst.	55	64,70	56	36,13	111	46,25			
6	n.dst.	27	31,76	81	52,26	108	45,00			
7	br.odp.	10	11,76	32	20,64	42	17,50			
Razem bez 7 poz.		85	100,0	155	100,0	240	100,0			

Z analizy tych tabel wysuwają się następujące wnioski:

- bardzo mały zakres wiedzy studentek dotyczący środków ochrony dróg oddechowych co przedstawiają średnia ocen tych tabel w rubrykach 9 - 11 /średnia trzech tabel poz. 11 - 2,83/,
- brak ocen bardzo dobrych i dobrych plus,
- bardzo mały procent ocen dobrych /zaledwie - 0,83 %, po dwie studentki/,
- duży procent ocen niedostatecznych wahający się w granicach 45,00 % /tabela 4.II.3a.42 poz. 8/ do 47,50 % /tabela 4.II.3a.40 poz. 8/,

- znaczny procent braku odpowiedzi /jako niedostateczne/ w granicach 16,66 % /tabela 4.II.3a.41, poz. 8/ do 17,50 % w pozostałych dwóch tabelach.

Na podstawie tych danych należy stwierdzić, że wiadomości wyniesione ze szkoły średniej w tym zakresie są niewystarczające i byłoby celowe w prowadzeniu do programu tego tematu.

Ponadto etatowe środki ochrony dróg oddechowych oraz etatowe i zastępcze środki ochrony skóry w omawianym programie nie znalazły miejsca jako tematy wśród twórców programu.
Doświadczenia wojen lokalnych po II wojnie światowej w tym wojny w zatoce perskiej i katastrofy w Czarnobylu wskazują na konieczność znajomości tych zagadnień wśród społeczności cywilnej. Celowość wprowadzenia tych treści do programu stwierdzają też badane studentki.

Wśród twórców programu nie znalzły też uznania treści dotyczące zabiegów sanitarnych /usuwanie z ciała odzieży, sprzętu i terenu skażeń chemicznych/.
Na pytanie 15 tej samej części ankiety-kwestionariusza - "Czego dotyczą i na czym polegają zabiegi sanitarne ?" - studentki dały odpowiedzi, które zostały ocenione następująco:

Tabela 4.II.3a.43.

Lp	Ocena	WSPS		UW		Razem		WSPS średn. ocena	UW średn. ocena	Razem średn. ocena
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%			
1	2'	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	b.dbr	-	-	-	-	-	-			
2	dbr.plus	17	20,00	1	0,64	18	7,50			
3	dbr	18	21,18	2	1,29	20	8,33	3,27	2,55	2,80
4	dst.plus	3	3,53	-	-	3	1,25			
5	dst	3	3,53	3	1,93	6	2,50			
6	n.dst.	44	51,76	149	96,13	193	80,42			
7	br.odp.	40	47,05	59	38,06	99	41,25			
Razem bez poz. 7		85	100,0	155	100,0	240	100,0			

Analizując tabelę widzimy brak ocen b.dbr, niski procent ocen dbr. plus - 7,50 %, dbr - 8,33 %, dst.plus - 1,25 %, dst. - 2,50 %, oraz duży procent n.dst - 80,42 %, w tym 41,25 % bez odpowiedzi. Średnia z odpowiedzi w WSPS - 3,27 wyższa ponieważ w tych grupach wykładowca prowadzący temat 7/1 wyświetlał film pt. Zabiegi sanitarne /15'/.

Średnia w UW - 2,55 i ocena całej badanej populacji - 2,80.

Spośród odpowiedzi ocenianych na n.dst. znaczny procent stanowiły odpowiedzi - "nie wiem o co tu chodzi", lub były odpowiedzi dotyczące zabiegów medycznych - niewłaściwe.

Na pytanie 21 testu sytuacyjnego - "Jakie tematy twoim zdaniem powinny znaleźć się w programie ?" padały następujące odpowiedzi /dotyczące tej części programu/:

- broń ABC i pomoc porażonym tą bronią - 10,00 % WSPS,
- sposoby i środki ochrony ludności - 5,88 % WSPS, 5,80 % UW, razem 5,83 %,
- zadania FOC /formacji medycznych/ w akcji - 17,64 % WSPS,
- bojowe środki trujące - 7,74 % UW.

Studentki motywowały potrzebę tych tematów ich nie znajomością /brak w programie/ i pomocnych w działaniu w czasie niesienia pomocy poszkodowanym. Uważają, że tematy dotyczące broni ABC powinny być powiązane z tematami niesienia pomocy poszkodowanym. Chodzi tu o porażenia ludzi tą bronią i sposobów niesienia im pomocy medycznej. Analizując tę część programu /PPOC/ można stwierdzić występowanie szeregu sprzeczności i niedoskonałości tematycznych i metodycznych, które nie spełniają zakładanych celów w realizacji programu.

Szkolenie sanitarno-obronne

Dział ten jest zasadniczą częścią omawianego programu, który zawiera się w 89 godz. lekcyjnych, co stanowi 49,44 % czasu przeznaczonego na całe kształcenie.

Głównymi celami tego działu /w ogólnym zarysie/ są:

- przygotowanie studentek do udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym, sprawowania opieki nad osobami, które jej wymagają z punktu widzenia medycznego,
- nauczanie studentek udzielania pomocy w nagłych wypadkach,
- wyrabianie w studentkach nawyków w samodzielności działania w zakresie medyczno-sanitarnym,
- poszerzanie kręgu osób umiejących udzielić pierwszej pomocy oraz umiejących opiekować się chorymi, a przez to przyczynianie się do wzrostu kultury zdrowotnej, głównie w zakresie profilaktyki zdrowotnej.

"Rozliczenie /dział/ godzin na tematy i zajęcia /ćwiczenia/" 62/

Tabela 4.II.3a.44

Temat	Zajęcie	Treść tematu /zajęcia/	Liczba godzin			
			wykł.	ćwiczen.	zajęcia spr.	Razem
1	2	3	4	5	6	7
1		Ogólne wiadomości o Czerwonym Krzyżu. Rola i zadania sióstr pogotowia PCK	2	-	-	2
2		Struktura organizacyjna służby zdrowia i opieki społecznej w czasie pokoju i w czasie wojny	2	-	-	2
3		Organizacja, zadania i zasady działania oddziałów i samodzielnych pododdziałów pierwszej pomocy medycznej	2	-	-	2
4		Zasady działania OPPM w składzie ZJR podczas AR w RP	2	-	-	2
5		Działanie SPPPM w RP na terenie zakładu pracy lub gminy /ćwiczenie grupy/	-	4	-	4
6		Zakres, organizacja i metodyka szkolenia pododdziałów medyczno-sanitarnych OC	2	-	-	2

62/ O.p. cit. s. 36

1	2	3	4	5	6	7
7		Choroby zakaźne	2	-	-	2
8		Zatrucia, oddziaływanie promieniowania jonizującego na organizm ludzki	2	-	-	2
9		Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach i zachowaniach	-	-	-	30
	1	Wstrząs i postępowanie przeciwwstrząsowe	2	-	-	
	2	Zabiegi reanimacyjne /ożywienie/	-	6	-	
	3	Krwotoki	-	3	-	
	4	Rany	-	4	-	
	5	Złamania	-	4	-	
	6	Oparzenia i odmrożenia	-	2	-	
	7	Uszkodzenia narządu wzroku, uszkodzenia uszu, nosa, jamy ustnej, gardła, krtani i twarzoczaszki	-	2	-	
	8	Uszkodzenia klatki piersiowej, brzucha, zewnętrznych narządów moczowo-płciowych. Uszkodzenia mnogie	-	2	-	
	9	Nagłe wypadki zagrażające zdrowiu i życiu	-	2	-	
	10	Sprawdzian wiedzy z wybranych tematów 1-9	-	-	3	
10		Opieka nad ludźmi starymi, samotnymi, ciężko chorymi i inwalidami, opieka nad rannymi oraz opieka nad matką i dzieckiem				37
	1	Warunki jakim winna odpowiadać osoba opiekująca się chorym i zasady postępowania z chorym	2	-	-	
	2	Higiena osobista chorego	-	4	-	

1	2	3	4	5	6	7
	3	Obserwacja chorego	-	4	-	
	4	Czynności przy chorym zlecane przez lekarza	-	4	-	
	5	Żywienie chorego	2	-	-	
	6	Zasady i technika postępowania z chorym w przebiegu schorzeń poszczególnych układów człowieka	-	2	-	
	7	Wiadomości o lekach	-	4	-	
	8	Okres zdrowienia chorego	-	2	-	
	9	Opieka nad matką	-	4	-	
	10	Opieka nad dzieckiem	-	4	-	
	11	Opieka nad chorymi i rannymi w warunkach skażenia promieniotwórczego oraz w czasie rozśrodkowania i ewakuacji	2	-	-	
	12	Sprawdzian wiedzy z wybranych zajęć tematu 10	-	-	3	
11		Przenoszenie i transport poszkodowanych	-	4	-	4

Tematy tego działu prowadzone były w podobny sposób w tych studiach wojskowych.

Temat 1-4 prowadzony był w formie wykładów w których wykładowcy korzystali z przygotowanych foliogramów dotyczących struktur organizacyjnych PCK i formacji medycznych.

Temat 5 według programu powinien być prowadzony w formie ćwiczenia grupowego.

Ze względu na brak w programie tematów poprzedzających to ćwiczenie, na których studentki poznałyby: zasady prowadzenia akcji, zasady nanoszenia sytuacji na mapę - plan, zasady wypracowania decyzji i wprowadzenia ich do działań, założenie do ćwiczenia z czym wiążą się określone czynności do wykonania, temat ten nie można było przeprowadzić w tej formie.

W związku z tym temat ten prowadzony był w formie teoretycznej jako wykład z wykorzystaniem dwu lub trzech filmów /fragmentów/, które tylko w pewnym zakresie dały studentkom pojęcie o działaniu formacji medycznych w akcji ratunkowej. Filmy te nie dotyczyły bezpośrednio działań tych formacji.

Temat 6 prowadzony był w formie wykładu na którym przedstawiono: zakres i organizację szkolenia sanitarnego w OC, zasady, formy i metody nauczania oraz rolę instruktorów OC w procesie nauczania. W czasie zajęć wykorzystywano foliogramy ilustrujące zasady, formy i metody nauczania.

Temat 7. Choroby zakaźne planowany jako wykład /tabela 4.II.3a.44/ W części szczegółowej dotyczących zagadnień przedstawiony jest jako wykład i ćwiczenie bez określania czasu.
Część pierwsza dotyczy teoretycznych zagadnień traktujących o chorobach zakaźnych.
Część druga /ćwiczenie/ zawiera takie zagadnienia jak:
- postępowanie z chorym podejrzanym o chorobę zakaźną /izolacja, oddzielne naczynia, przestrzeganie zasad higieny, dezynfekcja rzeczy osobistych i wydalin chorego/,
- pobieranie próbek gleby, wody, roślinności, artykułów żywnościowych i sposób dostarczania ich do badań laboratoryjnych.

W warunkach studiów wojskowych zagadnienia te w formie ćwiczenia w ciągu jednostki lekcyjnej nie można przeprowadzić. Pomijając czas przeznaczony na to ćwiczenie, trzeba stwierdzić, że studia wojskowe nie posiadają laboratoriów do prowadzenia takich badań, ani urządzeń do dezynfekcji. Część ta też musiała być prowadzona w formie wykładu. Filmów dydaktycznych o tej tematyce studia wojskowe nie posiadają.

Temat 8 to czysto teoretyczny wykład, w którym jako pierwsze zagadnienie występuje podział bojowych środków trujących /BST/, które powinny występować w PPOC, co zgodne byłoby z zaleceniami organizacyjno-metodycznymi.

W wykładzie tym wykorzystany był foliogram przedstawiający podział BST oraz film "Zabiegi sanitarne i specjalne w zakładzie pracy" wyprodukowany w WF - Czołówka w 1979 r. /17'/

Temat 9 zajęcie 1. Wstrząs i postępowanie przeciwwstrząsowe prowadzone było w formie wykładu dwugodzinnego na końcu którego wykorzystywany był film "Wstrząs oligowoliczny TWF "Poltel" z 1967 r. /18'/.

Temat 9 zajęcie 2. Zabiegi reanimacyjne - ćwiczenie 6 godzin. Zajęcie to prowadzone było w dwóch częściach po 3 godziny. Pierwsza część obejmowała takie zagadnienia jak:

- Podstawowe wiadomości o budowie i fizjologii układu oddechowego, /wykorzystywano plansze dot. tego układu/.
- Przyczyny i objawy bezdechu /opis/
- Sztuczne oddychanie metodą "usta-usta" oraz metodą Holger-Nielsona /opis i pokaz na manekinie/.
- Anatomia i fizjologia serca /opis na planszy/
- Przyczyny i objawy nagłego zatrzymania czynności serca /opis/
- Śmierć kliniczna i biologiczna /opis/
- Metody przywracania czynności serca /opis i pokaz na maniekinie/
- Pozycja boczna ustalona /opis i pokaz na jednej wybranej studentce z grupy/.

W tej części wykładowcy korzystali z filmu "Resuscytacja" wytworni Państwowych Zakładów Wydawnictw Leczniczych z 1969 r. /20' - przestarzałego i wyeksploatowanego/.

Druga część tego zajęcia była prowadzona jako ćwiczenie. Część studentek ćwiczyła sztuczne oddychanie na maniekinie /usta-usta, usta-nos, tylko jeden manekin w studium/ pozostała część występowała w roli obserwatorek ze względu na brak czasu. Następne ćwiczenie dotyczyło sztucznego oddychania metodą Holger-Nielsona, zewnętrzny ucisk serca i sztuczne oddychanie przy dwóch ratownikach - podobne uczestnictwo studentek.

Ostatnie ćwiczenie to pokaz ułożenia nieprzytomnego w pozycji bocznej ustalonej /na łóżku wybrana studentka/ i opis.
W ćwiczeniu tym wykorzystywane były dwa filmy /w zależności od czasu i decyzji wykładowcy/: "Sztuczne oddychanie", Telewizyjnej Wytwórni Filmów "Poltel" z 1979 r. /15'/ i "Zewnętrzny ucisk serca" tej samej firmy /15'/.

Temat 9 zajęcie 3. Krwotoki - 3 godz. /ćwiczenie/

Na pierwszej godzinie prowadzony był wykład dotyczący anatomii i fizjologii układu krążenia, rodzaju krwotoków, zasad udzielania pomocy, wykrwawienia i zasad przetaczania krwi i płynów krwiozastępczych. Wykład poparty był planszami i foliogramami.
Na pozostałych trzech godzinach wykładowca dawał pokaz tamowania omawianych rodzajów krwotoków /na studentkach/ po czym studentki ćwiczyły te czynności w grupach dwu lub czteroosobowych.
Ostatnie zagadnienie dotyczące przetaczania krwi i płynów nie było prowadzone ponieważ nie ma do tego celu aparatury w studium oraz mówiło tylko o zasadach.
W zajęciu tym tylko sześć studentek brała udział ze względu na brak czasu i pomocy.
Rekompensować miał to film - "Tamowanie krwotoków" sprzed dwudziestu lat /brak danych 20'/.

Temat 9, zajęcie 4. Rany - 4 godziny - ćwiczenie.

Zajęcie to prowadzone było w formie wykładu i pokazu prowadzonego przez wykładowców na wybranych studentkach, lub wyznaczonych wcześniej /na tydzień przed zajęciami/.
Zajęcia te dotyczyły rodzaju ran, rodzaju opatrunków, zasad opatrywania różnych ran, częściowych zabiegów przy skażeniach chemicznych i biologicznych.

W zależności od stanu technicznego mogły być wykorzystane całe lub framenty takich filmów jak:

- Chirurgiczne opatrywanie ran - PZWL z 1968 r. /18'/
- Udzielenie pierwszej pomocy - PZWL
- Zabiegi sanitarne i specjalne - WF "Czołówka" z 1979 r. /20'/
- Materiały opatrunkowe - PZWL - 1975 r. /15'/

Ilość środków opatrunkowych na zajęciach niewystarczająca.
Środki te używane były w ciągu całego kształcenia.

Temat 9 zajęcie 5. Złamania - 4 godziny - ćwiczenie.

Zajęcie podobnie prowadzone jak poprzednie.
Wykład dotyczący budowy układu narządu ruchu, rodzaju ran, postępowanie przy różnych rodzajach złamań, skręceniach, zwichnięciach, stłuczeniach i pierwsza pomoc.
W drugiej części pokazy unieruchomienia złamań i film "Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach - PZWL.
W czasie zajęć wykładowcy korzystali z kilku foliogramów obrazujących złamania kończyn górnych i dolnych.
Jeśli czas pozwolił wtedy wyznaczona grupa /dwie, trzy studentki/ praktycznie wykonywały unieruchomienie kończyn.

Temat 9, zajęcie 6. Oparzenia i odmrożenia - 2 godziny - ćwiczenie.

Zajęcie to praktycznie było wykładem na którym omówione były takie zagadnienia jak: anatomia i fizjologia skóry, rodzaje oparzeń, stopnie oparzeń termicznych, choroba oparzeniowa, pierwsza pomoc w oparzeniach termicznych, chemicznych, promieniotwórczych oraz odmrożenia i pierwsza pomoc.
Na ćwiczenia praktyczne wykonywane przez studentki nie starczało już czasu.
Wykładowca mógł wykorzystać /jeśli starczyło czasu/ filmy:
Pierwsza pomoc poparzonym napalmem - Łudzkich Zakładów Wytwórczych wyprodukowanego 1976 r. /19'/, "Pierwsza pomoc przy oparzeniach" PZWL z 1968 / 17'/. "Doraźne postępowanie w przypadku oparzeń tej samej wytwórni".

Temat 9 -zajęcie 7. Uszkodzenia narządu wzroku, uszkodzenia uszu, nosa, jamy ustnej, gardła, krtani i twarzoczaszki 2 godziny - ćwiczenie.

Zajęcia te ze względu na duży zakres wiedzy i umiejętności jakie należałoby przekazać miały formę wykładów na których wykładowcy mogli tylko wykorzystać plansze i przygotowane przez siebie foliogramy.
Filmów do tego zajęcia nie było.

Temat 9 - zajęcie 8. Uszkodzenie klatki pierwsiowej, brzucha, zewnętrznych narządów moczopłciowych, uszkodzenia mnogie - 2 godziny - ćwiczenie.

Zajęcie to podobnie z tych samych przyczyn prowadzone było jak poprzednie.

Temat 9 - zajęcie 9. Nagłe wypadki zagrażające zdrowiu i życiu - 2 godziny - ćwiczenie.

Zagadnienia: udar cieplny i słoneczny, porażenie prądem i piorunem, wstrząs mózgu, ratowanie tonącego oraz pierwsza pomoc, prowadzone były czysto teoretycznie - wykład /opis/.
Jeśli był czas, wykładowcy organizowali pokaz dokrwienia mózgu przy omdleniach.

Temat 9 - zajęcie 10. Sprawdzian wiedzy z wybranych zagadnień tematu 9/1 - 9/9. 3 godziny.

Na skutek zniesienia przez Zarząd Szkolenia poza Wojskiem rygorów dotyczących sprawdzania wiedzy wykładowcy na tym zajęciu prowadzili ćwiczenia praktyczne, pogłębiające umiejętności studentek z przerobionych zajęć, które uważali za słabiej opanowane.
Na zajęciach tych wykorzystywane były dostępne pomoce w ramach studiów wojskowych.

Temat 10 - zajęcie 1. Warunki jakim winna odpowiadać osoba opekująca się chorym i zasady postępowania z chorym - 2 godziny - wykład.

Był to wykład traktujący o warunkach jakim winny odpowiadać osoby opiekujące się chorymi i zasadach postępowania w różnych sytuacjach i przy różnych chorobach.

W czasie tych zajęć wykorzystywany był film "Pielęgnacja chorych w oddziałach intensywnej opieki - PZWL z 1971 r. /przestarzały i wyeksploatowany 20'/.

Temat 10 - zajęcie 2. Higiena osobista chorego. 4 godziny - ćwiczenie.

Pierwsza godzina w tym zajęciu miała formę wykładu i opowiadania omawiającego takie zagadnienia jak:

- Przygotowanie pokoju i łóżka chorego,
- Czynności chigieniczne wykonywane u chorego leżącego,
- Zapobieganie odleżynom i wyprzeniom oraz udział w ich leczeniu,
- Stosowanie udogodnień w łóżku,
- Zaspokajanie potrzeb ruchu u człowieka chorego,

Na koniec tej części zajęcia wyświetlany był film "Zapobieganie odleżynom" - PZWL z 1984 r. /18'/.

Był to jeden z nowszych filmów w kolorze.

Druga część 3 godzinna miała formę ćwiczenia w którym brały udział studentki podzielone na dwie grupy w dwóch różnych salach. Ćwiczenie to prowadzone było przez dwóch wykładowców z udziałem pielęgniarek, jako instruktorek.

Ćwiczenie to obejmowało: słanie łóżka, zmiany pościeli i bielizny chorego, zmiany pozycji chorego, wykonywanie toalety, kąpiel chorego, czynności zapobiegające odleżynom, stosowanie udogodnień choremu oraz ćwiczenia bierne i czynne u chorego długo leżącego.

W tej części wszystkie studentki brały udział w ćwiczeniu, lecz nie przy wszystkich czynnościach ze względu na brak czasu.

Temat 10 - zajęcie 3. Obserwacja chorego 4 godziny - ćwiczenie.

Tradycyjnie pierwsza godzina była wykładem na którym omawiane były zagadnienia:

- Istota i znaczenie obserwacji /schematy obserwacji chorego przy różnych stanach fizycznych i psychicznych/,
- Pobieranie do badania wydzielin i wydalin chorego,
- Podstawowe wykresy i zapisy na karcie gorączkowej,
- Zasady pomiaru temperatury, tętna, oddechu, ciśnienia tętniczego oraz ich zapisów,
- Podawanie choremu basenu, kaczki i spluwaczki.

W tej części wykorzystany bywał film "Pielęgnacja w oddziale intensywnej opieki" jeśli wcześniej w tej grupie nie był przedstawiany.
Druga część była już ćwiczeniem w której studentki praktycznie wykonywały te czynności w dwóch podgrupach, z wykorzystaniem niezbędnego sprzętu i urządzeń.
W czasie ćwiczenia prowadzące osoby kontrolowały wykonywane czynności przez studentki i udzielały fachowych rad i wyjaśnień.
Praktycznie w ćwiczeniu brały udział wszystkie studentki jak w poprzednim.

Temat 10 zajęcie 4. Czynności przy chorym zlecone przez lekarza, 4 godz. - ćwiczenie.

Pierwsza godzina wykład wprowadzający do ćwiczenia z omówieniem zagadnień:

- Zapalenie jako odczyn obronny organizmu,
- Podział środków przeciwzapalnych,
- Inhalacja i tlenoterapia,
- Stawianie baniek,
- Wykonywanie inhalacji,
- Wykonywanie lewatywy przeczyszczającej,
- Nacieranie chorego.

Na koniec tej części zajęcia film "Podawanie tlenu" PZWL z 1975 r. /15/.

Druga część ćwiczenia w jednej lub dwóch podgrupach z instruktorami. Trzeba zwrócić uwagę, że zagadnienie trzecie miało często charakter opisowy ze względu na brak tlenu, oraz zagadnienie przedostatnie ze względów zrozumiałych tylko opisowo.

Temat 10 zajęcie 5. Żywienie chorego - 2 godziny - wykład.

Był to wykład tradycyjny obejmujący następujące zagadnienia:

- Ogólne zasady żywienia,
- Zasady żywienia w domu i szpitalu,
- Podstawowe składniki pokarmowe i ich wartości odżywcze z uwzględnieniem potrzeb starego człowieka,
- Podstawowe rodzaje diet,

W zajęciu tym zalecano karmienie chorych jako ćwiczenie /w programie/. Ze względu na brak czasu i zabezpieczenia tych czynności ten fragment ćwiczenia nie był prowadzony.

Temat 10 - zajęcie 6. Zasady i technika postępowania z chorym w przebiegu schorzeń poszczególnych układów człowieka.
2 godziny - ćwiczenie.

Ćwiczenie to prowadzone było w dwóch podgrupach na osobnych salach przez wykładowców lub pielęgniarki i dotyczyło:

- Postępowania z chorym w schorzeniach układu krążenia, oddechowego, pokarmowego, moczowo-płciowego, obwodowego układu nerwowego, układu ruchu,
- Postępowanie w sytuacji unieruchomienia przez opatrunek gipsowy i łóżeczko gipsowe,
- Postępowanie z chorym z podwyższoną temperaturą ciała.

Na tym ćwiczeniu wykorzystane było przygotowane łóżko lekarskie na którym przygotowana studentka służyła za eksponat do teoretycznego omówienia przedstawionych zagadnień.

Temat 10 - zajęcie 7. Wiadomości o lekach - 4 godziny - ćwiczenie.

Zajęcie to prowadzone było ze względu na podział czasu różnie tak w grupach UW jak i WSPS.

W jednych grupach część pierwsza prowadzona była jako wykład przez jedną jednostkę lekcyjną w innych przez dwie jednostki lub jedną i pół jednostki lecyjnej.

Zależało to od ilości posiadanych i omawianych leków, oraz możliwości korzystania z filmów dydaktycznych, które dało się na czas wypożyczyć z wytwórni filmów.

W pierwszej części omawiano takie zagadnienia jak:

- Rodzaje i zasady stosowania leków /dość ogólnie/,
- Działanie leków i stosowane dawki,
- Drogi wprowadzania i wydalania leków,
- Niebezpieczeństwa stosowania leków - lekomania,
- Sposoby przechowywania leków,
- Zasady skompletowania apteczki domowej,
- Aseptyka i antyseptyka.

Po przeprowadzeniu trzeciego zagadnienia lub na koniec pierwszej części wyświetlano film - "Pierwsza pomoc na polu walki - "Strzykawka" Łódzkich Zakładów Wytwórczych sprzed 10 lat /15'/.

Druga część zajęcia to ćwiczenia dotyczące:

- Przygotowania zestawu do wstrzyknięć podskórnych i domięśniowych,
- Wstrzyknięcia podskórne i domięśniowe,
- Zakraplanie leków do oka, ucha i nosa.

Zagadnienie pierwsze wykonywały praktycznie wszystkie studentki.

Zagadnienie drugie wykonywały studentki na tamponach a nie na żywych ludziach.

Zagadnienie trzecie wykonywane było pokazowo przez lekarza prowadzącego zajęcia na studentce zgłaszającej się dobrowolnie i dotyczyło tylko oczu lub nosa, jeśli były leki i celowość ich zastosowania.

Temat 10 - zajęcie 8. Okres zdrowienia chorego - 2 godziny - ćwiczenie.

W zasadzie były to wykłady teoretyczne przeplatane opowiadaniem.
Zajęcie to obejmowało takie zagadnienia jak:

- Pojęcie zdrowia i choroby,
- Okresy choroby /jej przebieg i zejście/
- Organizacja wolnego czasu /rozrywka, odpoczynek, sen/,
- Rehabilitacja.

W drugiej części, która w/g programu powinna była być ćwiczeniem, występowały następujące zagadnienia:

- Podstawowe zasady opieki nad chorymi po zabiegu operacyjnym,
- Zasady opieki nad chorym nieprzytomnym /określenie świadomości, nieprzytomności, śpiączki/.

Temat 10 zajęcie 9. Opieka nad matką - 4 godziny - ćwiczenie.

To zajęcie miało formę teoretyczną - wykład i obejmowało takie zagadnienia jak:

- Zasady opieki nad matką i dzieckiem,
- Rola poradni planowania rodziny oraz poradni "K" i "D",
- Współczesne metody zapobiegania ciąży,
- Higiena kobiety ciężarnej /fizjologia ciąży/,
- Przebieg porodu,
- Higiena w okresie połogu.

Odpowiednio do zagadnień wykorzystane były filmy:

- Zapobieganie ciąży film PZWL z 1985 r. / 20'/,
- Szkoła rodzenia film PZWL z 1982 r. / 20'/.

Dodatkowo do programu wprowadzono zagadnienie - Profilaktyka zachorowań na choroby weneryczne.
Zagadnienie to było potraktowane filmem kolorowym "Choroby weneryczne" tej samej wytwórni z 1982 r. / 18'/.
To zagadnienie traktowane było bardzo poważnie przez studentki.

Temat 10 zajęcie 10. Opieka nad dzieckiem. 4 godziny - ćwiczenie.

Pierwsza część od 1 - 1 1/2 jednostki lekcyjne to wykład dotyczący:

- Noworodek, jego charakterystyka, zasady pielęgnacji i żywienia,
- Rozwój niemowlęcia w pierwszym roku życia,
- Higiena osobista, otoczenia i niemowlęcia,
- Podstawy żywienia niemowlęcia oraz dziecka w wieku przedszkolnym i szkolnym,
- Czynności profilaktyczne /szczepienia/
- Czynności zlecone przez lekarza.

Ta część kończyła się filmem - "Pielęgnowanie niemowląt" film PZWL z 1974 r. /19/.

W drugiej części praktycznie w dwóch grupach studentki wykonywały czynności praktyczne takie jak:

- higieniczne: mycie rąk, toaleta jamy ustnej i kąpiel niemowląt /dwie lalki, dwie wanienki i niezbędne pomoce toaletowe/,
- dietetyczne: karmienie niemowlęcia piersią, z butelki, ułożenie do karmienia i po karmieniu.

  Przy tym zagadnieniu posługiwano się lalką i butelką do karmienia /pokaz - opis/,
- profilaktyczne: ubieranie dziecka, zabiegi higieniczne po oddaniu moczu i stolca.

Czynności tej części wykonywały studentki w określonym tylko zakresie i nie wszystkie ze względu na ograniczony czas. W tej części wyświetlany był często film - "Kąpiel noworodka" PZWL - 1983 r. /17/,

Ponadto czynności zlecone przez lekarza:

- mierzenie temperatury,
- podawanie leków,
- wykonywanie lewatywki przeczyszczającej.

Czynności te omawiane były teoretycznie.

Temat 10 - zajęcie 11. Opieka nad rannymi i chorymi w warunkach skażenia promieniotwórczego oraz w czasie rozśrodkowania i ewakuacji. 2 godziny wykład.

Omówiono zagadnienia:

- Ogólne zasady postępowania z poszkodowanymi, napromieniowanymi i skażonymi,
- Czynności higieniczne przy chorym z chorobą popromienną.
- Opieka nad chorymi, rannymi i niedołężnymi w czasie rozśrodkowania i ewakuacji ludności.

Temat 10 - zajęcie 12. Sprawdzian wiedzy z wybranych zajęć tematu 10 - 3 godz.

Wykładowcy na tym zajęciu ze względu na zniesienie rygoru sprawdzenia wiedzy prowadzili powtórkę wybranych zagadnień /najsłabiej opanowanych/.

Oceny indywidualnej nie było. Ilustracje i pokaz filmów.

Temat 12. Przenoszenie i transport poszkodowanych 4 godziny - ćwiczenie.

Ćwiczenie to jak poprzednie prowadzone było w dwóch częściach.

Pierwszą część jako wykład jednogodzinny obejmujący zagadnienia:

- Ogólne zasady przenoszenia i transport poszkodowanych przez jedną i więcej osób, z użyciem środków podręcznych i typowych,
- Zasady ustawiania noszy w środkach transportowych.

W drugiej części trzygodzinnej praktycznie prowadzone były ćwiczenia przez studentki w zakresie:

- Przenoszenia poszkodowanych przez jedną, dwie i więcej osób, z użyciem środków podręcznych i typowych,
- Użycie pasa noszowego,
- Układanie poszkodowanych na noszach w zależności od rodzaju schorzenia i urazu,
- Ustawianie sekcji noszowych oraz przenoszenie poszkodowanych na noszach w różnych warunkach terenowych.

- Ładowanie noszy z poszkodowanymi do środków transportowych.

Pierwsze trzy zagadnienia - ćwiczenia praktycznie były wykonywane przez studetnki studiów wojskowych.

Czwarte zagadnienie dotyczące przenoszenia poszkodowanych w różnych warunkach terenowych tylko częściowo w WSPS - przenoszenie na kladkach schodowych.

W UW było to niemożliwe ze względu na to, że barak tego studium jest parterowy.

Zagadnienie - ćwiczenie ostatnie ładowanie noszy z poszkodowanymi do środków transportowych nie wykonywano ze względu na brak tego typu transportu.

Wykaz filmów dydaktycznych, załącznik nr 4/.

Analizując realizację tej części programu w warunkach omawianych studiach wojskowych tych uczelni, należy stwierdzić, że zakładane cztery podstawowe cele nie zostały w zadowalający sposób osiągnięte z następujących powodów:

1. Małej ilości godzin lekcyjnych przeznaczonych na tą część programu ze szczególnym podkreśleniem ćwiczeń.

   Ze szczegółowej analizy godzin przeznaczonych na tą część programu wynika, że na poszczególne zajęcia przypada:

   a/ Wykłady - 22 jednostki lekcyjne po 45 minut /godziny/,

   b/ Ćwiczenia - 61 jednostek lekcyjnych,

   c/ Sprawdziany - powtórki - 12 jednostek lekcyjnych.

   W każdym ćwiczeniu /za wyjątkiem tematu 5/ około 1 - 1 1/2 godziny lekcyjnej, wykładowcy w myśl programu przeznaczali na niezbędne teoretyczne wprowadzenie do ćwiczeń, co daje 17 godzin lekcyjnych. To spowodowało, że na praktyczne ćwiczenia pozostało 44 godziny lecyjne na grupę szkolną.

   Przyjmując średnią wielkość grup /z wyliczeń/ w UW - 28, a w WSPS - 21 studentek otrzymamy, że na jedną studentkę w UW przypada 1 godz. i 10 min., a w WSPS 1 godz. i 34 min. na wszystkie ćwiczenia objęte programem.

Ta ilość czasu spowodowała, że tylko mała część studentek brała udział bezpośrednio w ćwiczeniach. Program zaś zakładał nauczenie ich wykonywania określonych czynności, co w realizacji było niemożliwe.

2. Zbyt małej ilości pomocy dydaktycznych /często przestarzałych i wyeksploatowanych/ niezbędnych do przeprowadzenia wykładów i ćwiczeń.

3. Braku odpowiedniej ilości gabinetów, który spowodował prowadzenie ćwiczeń w dużych podgrupach, co też nie dawało możliwości udziału studentek w praktycznym wykonywaniu czynności.

4. Nieobecność na zajęciach części studentek z powodu zwolnień lekarskich i pełnienia służby w studium powodowała dodatkowe braki w zakresie wiedzy i umiejętności praktycznych.

5. Braku odpowiedniej ilości literatury dla studentek /o czym w dalszej części pracy/ do pogłębienia wiedzy przekazywanej na zajęciach.

6. Zniesienie rygorów dotyczących zaliczeń semestrów i końcowych egzaminów powodowało częściowe lekceważenie części realizowanego programu przez studentki, co podkreślają wykładowcy i instruktorzy w wypowiedziach na naradach w cyklach szkolnych i na posiedzeniach rad pedagogicznych studiów wojskowych.
Taki stosunek części studentek też nie sprzyjał pomyślnej realizacji programu.
Należy stwierdzić, że w okresie opisywanym w studium wojskowym UW miały miejsce strajki okupacyjne studentów i studentek na tle niezadowolenia z programów i ich realizacji, co nie stwarzało dobrej atmosfery dydaktyczno-wychowawczej w tej uczelni i studium.

b/ Możliwości i potrzeby w wykorzystaniu bazy dydaktycznej w studiach wojskowych

Gabinety i sale wykładowe w studiach wojskowych.

W tym rozdziale pracy w II części punkt 2a "baza dydaktyczna, a potrzeby

procesu dydaktycznego" - opisałem możliwości i potrzeby bazy gabinetowej studiów wojskowych omawianych uczelni.
Teraz przedstawię wyposażenie gabinetów specjalistycznych i sal wykładowych tych studiów wojskowych.

Studium Wojskowe WSPS

Jak wcześniej wspomniałem studentki WSPS odbywały to kształcenie na bazie studium wojskowego PW.
W dyspozycji WSPS było 3-5 gabinetów i sal wykładowych.
Wszystkie gabinety, sale wykładowe posiadały tradycyjne wyposażenie tj. tablice, ławki, krzesła lub taborety oraz rzutniki światła dziennego - grafoskopy typu "Lech-2", rzutniki zdalnego kierowania do przeźroczy - diaskopy typu "Diapol".

Zajęcia z PPO prowadzone były w gabinecie, który oprócz w/w wyposażenia posiadał:

- monitor i magnetowid do odtwarzania filmów /video/,
- zasłaniane automatycznie okna przy projekcji filmów z projektora przenośnego,
- wystrój ścian w zdjęcia z opisem-chronologicznie ułożone pod kątem realizacji tej części programu.

Podstawowe problemy obrony cywilnej /PPOC/ prowadzone były w gabinetach OC wyposażonych w monitory i magnetowidy /video/ i projektory filmowe na stałe.
Każdy z tych gabinetów posiadał niezbędne pomoce do wykładanej tematyki - gabinety tematyczne: organizacji i systemu obronnego kraju, organizacji formacji OC, zbiorowe i indywidualne sposoby ochrony ludności przed skażeniami oraz gabinety organizacji prowadzenia akcji ratunkowej.

Zajęcia sanitarne prowadzone były w trzech gabinetach "medycznych" wyposażonych w video, projektory filmowe /z klatką stop/ oraz:

- łóżka szpitalne z kompletem pościelowym, wózki lekarskie z pomocami do określonych tematów, sprzęt medyczny, przekroje narządów ludzkich /modele/, środki opatrunkowe, plansze itp., w ilościach

niewystarczających do prowadzenia zajęć szczególnie ćwiczeń dotyczących udzielania pierwszej pomocy, opieki nad dzieckiem i do badań laboratoryjnych.

Ilość gabinetów - sal wykładowych do realizacji programu była wystarczająca nawet przy dzieleniu grup szkolnych na podgrupy w czasie ćwiczeń medyczno-sanitarnych.

Studium Wojskowe UW

W tym Studium do dyspozycji kształcenia sanitarnego było 7 gabinetów i sal wykładowych.

Zajęcia z PPO i PPOC prowadzone były w gabinetach i salach przygotowanych do zajęć w podobny sposób jak WSPS /PW/. Sale do prowadzenia zajęć medyczno-sanitarnych były w rozbudowie i nie dawały takich możliwości realizacji programu jak w Studium WSPS.

Ilość gabinetów - sal była niewystarczająca do prowadzenia zajęć szczególnie medyczno-sanitarnych, stąd często były prowadzone zajęcia całą grupą lub łączenia grup na wykłady, oraz prowadzenia zajęć /wtorki i czwartki/ w godzinach popołudniowych.

Brak pełnego wyposażenia sal medycznych miał negatywny wpływ na efekty nauczania.

"Nieodzownym składnikiem racjonalnie zorganizowanego i realizowanego procesu nauczania - uczenia się - twierdzi Cz. Kupisiewicz są środki dydaktyczne. Wprawdzie nie one wyłącznie decydują o końcowych wynikach pracy dydaktyczno-wychowawczej, nie mniej wzbogacają stosowne metody kształcenia, przyczyniając się do wzrostu ich efektywności." 63/

Środków tych głównie projektorów filmowych i video była wystarczająca ilość w SW, brak natomiast było do nich współczesnych filmów, stąd wykorzystanie ich było niewielkie.

63/ Cz. Kupisiewicz. Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN. W-wa 1977.

L. Leja powołując się na W. Okonia podaje - "... środek dydaktyczny dzięki temu, że wzbogaca i ułatwia zastosowanie metody jest skutecznym narzędziem nauczania." 64/ Tak jest, ale trzeba mieć ten środek i wspomagające materiały, które na polskim rynku są trudnodostępne.

K. Simons proponuje podział środków - "na systemy oparte na wideokasetach i na systemy sieci transmisyjnej zbiorczej /system oparty na łączności za pośrednictwem linii kablowej lub satelitów oraz na łączności radiofonicznej." 65/ Na systemy te w Polsce musimy jeszcze poczekać przynajmniej kilkanaście lat ze względów głównie ekonomicznych.

"Środki nauczania stają się jakby narzędziem w nawiązywaniu kontaktu pozainteliktualnego między poznającym a poznawanym, kontaktu realizowanego kanałem sfery emocjonalnej, która zajmuje ważne miejsce w kształtowaniu osobowości." 66/

Tą osobowość w SW kształtowano, ale z niewielkim efektem, ponieważ środki nauczania były przestarzałe i wyeksploatowane.

Jak wynika z powyższych danych uwarunkowania w tym zakresie miały negatywny wpływ na efekty w nauczaniu.

Literatura, jako teoretyczne zabezpieczenie zajęć w studiach wojskowych

Zabezpieczenie w literaturę fachową w omawianych studiach wojskowych było podobne.

Studia te posiadały biblioteki w których była określona ilość podręczników zawierających treści często ilustrowane wykresami, schematami, zdjęciami i rysunkami, rozszerzając podawane treści na wykładach bądź ilustrując czynności z opisem na ćwiczeniach.

64/ L. Leja. Unowocześnienie infrastruktury dydaktycznej. UAM Poznań. 1976, s. 54

65/ K. Simons. Multimedia "Studio" 1973. nr 5-12, s. 15

66/ F. Januszkiewicz. Technologia kształcenia i jej uwarunkowania. PWN W-wa 1976. s. 110

Podręczniki te "zabezpieczały" proces dydaktyczny trzech wspomnianych działów nauczania.
Ilość tych podręczników, skryptów i instrukcji w zasadzie była wystarczająca. Średnio jeden wypadał na sześć studentek.
Zasadnicze podręczniki studentki otrzymywały na grupy szkolne na cały okres kształcenia, pozostałe były do wypożyczenia jednorazowego na rewers.

Do podstawowych podręczników w poszczególnych działach nauczania należy zaliczyć:

1. Podstawy Polityki Obronnej jako dział nauczania posiadał zasadniczy podręcznik zatytułowany "Podstawy Poliki Obronnej". Jest to praca zbiorowa takich autorów jak: Z. Grela, Cz. Łuszczyna, J. Mazurek, A. Podkowski, L. Ratajczyk, J. Sikorski, Cz. Staciwa, M. Wieczorek.
   Wstęp do tego podręcznika napisał K. Sobczak.
   Podręcznik ten wydało MON. Warszawa 1985 r.
   Praca ta została napisana pod kątem kolejnych tematów występujących w tej części programu.
   Ilość tych podręczników w bilbiotekach wynosiła 300 sztuk.
   Średnio jeden podręcznik na cztery studentki w studium.
   Należy zwrócić uwagę, że z tych podręczników w SW PW korzystały studentki WSPS i PW.
   Pozostała literatura w tym dziale to skrypty opracowane przez wykładowców studiów wojskowych w polsce przesyłane na zasadzie wymiany.
   Skrypty te dotyczyły poszczególnych tematów programu.
   Jako literatura uzupełniająca to opracowania naukowe dotyczące wojska i wojen wśród nich "Historia Drugiej Wojny Światowej", w dwunastu tomach wydana przez MON w Warszawie w 1979 r., "Wojna Ekonomiczna" Z. Boko, wydana przez MON w Warszawie - 1983 r., "Nauka i Doktryna Wojenna" pod redakcją J. Kaczmarka, wydana przez MON w Warszawie - 1984 r. część I i II, "Wojna

Wyzwoleńcza Narodu Polskiego - 1939-1945, T. Rawski, Z. Stąpor , J. Zamojski, MON. Warszawa 1966 r. i inne.
Ilość tych opracowań naukowych była ograniczona i wahała się w granicach do 10 egzemplarzy.
Z tej literatury po sprawdzeniu rewersów studentki nie korzystały.

2. Podstawowe Problemy Obrony Cywilnej

Ten dział posiadał dwa podręczniki.

- "Szkolenie Obronne" praca zbiorowa. PWN. Warszawa 1976, wydanie I i wydanie II z 1979 r.

Podręczniki te opracowane były pod kątem tematów występujących w programie ratownictwa ogólnego i specjalnego.
Faktycznie podręczniki te na skutek zmian jakie w ostatnich latach nastąpiły w systemie obrony cywilnej stały się nieaktualne.
Jedyną literaturą pomocniczą były skrypty opracowane przez wykładowców do prowadzenia zajęć, z których studentki korzystały w przypadku zaliczenia tematów na których były nieobecne.
W dziale tym występowały jeszcze instrukcje MON dotyczące obrony przed bronią masowego rażenia w ilościach od 300 - 350 sztuk w studium wydane w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych.

3. Szkolenie sanitarno-obronne

Dział ten zabezpieczały dwa wspomniane podręczniki "Szkolenie Obronne" cz. I i II, rozdział VIII - Ogólne zasady udzielania pomocy w urazach i zachorowaniach oraz Skrypt "Szkolenie sanitarne" E. Gołąbek, Politechnika Wrocławska z 1972 r.
Rozdział VIII podręcznika oraz skrypty opracowane są pod kątem tematów występujących w tej części programu.
Dodatkowa literatura w tej dziedzinie to S. Wołynka "Pielęgniarstwo Ogólne" cz. I i II. PZWL. Warszawa, 1986 r., Praca zbiorowa "Higiena Psychiczna a Wojsko". MON. Warszawa 1977, Praca zbiorowa. Pielęgnowanie chorych i rannych IOCK. MON. Warszawa 1983 r., A. Dziak. Podręcznik dla średnich szkół medycznych.

PZWL. Warszawa, 1985, oraz skrypty opracowywane przez wykładowców studiów wojskowych w polsce przesyłane na zasadzie wymiany.

Skrypty te opracowane były pod kątem tematów występujących w programie.

Biorąc pod uwagę ilość i rodzaj tej literatury należy stwierdzić, że była niewystarczająca i przestarzała.

Literatura pedagogiczna dla nauczycieli akademickich:

- M. Godlewski. Pedagogika. Podręcznik Akademicki. PWN. Warszawa, 1974.,
- W. Szczerba. Pedagogika Wojskowa. MON. Warszawa 1966,
- A. Kamiński. Funkcje pedagogiki społecznej. PWN Warszawa.1982,
- Cz. Kupisiewicz. Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN Warszawa, 1976,
- J. Bogusz. Dydaktyka wojskowa. MON Warszawa, 1983,
- W. Okoń. Słownik pedagogiczny. PWN Warszawa 1975,
- Kwartalniki pedagogiczne. PWN.
- J. Wysyluk. Podstawy dydaktyki medycznej. PZWL Warszawa 1986,
- Cz. Kupisiewicz. O efektywności nauczania problemowego PWN, Warszawa 1973,
- W. Szczerba. Eksperyment pedagogiczny w wojsku. MON, Warszawa 1969,
- B. Suchodolski. Problemy wychowania w cywilizacji nowoczesnej. PWN. Warszawa, 1974,
- Z. Grzelak. Socjologowie o wychowaniu. ISKRY . Warszawa 1974,
- M. Cieślak. Modele zapotrzebowania na kadry kwalifikowane. PWN Warszawa 1976 i inne.

Ta część literatury wahała się w granicach od 1-4 podręczników. Rodzaj i ilość podanej literatury była niewystarczająca dla potrzeb kadry, która powinna ciągle podnosić swoją wiedzę i umiejętności dydaktyczne.

c/ Możliwości a potrzeby upraktycznienia zajęć

Możliwości upraktycznienia zajęć prowadzonych w studiach wojskowych uwarunkowane były:

- możliwościami lokalowymi /ilość gabinetów i sal wykładowych/,
- ilością i rodzajem pomocy dydaktycznych /sprzęt, urządzenia, materiał itp./,
- ilością godzin lekcyjnych przeznaczonych na te zajęcia,
- ilością wykładowców, instruktorów /pielęgniarek/ prowadzących ćwiczenia, którą określały etaty,

Warunki lokalowe w tych studiach wojskowych były różne. Korzystniej wyglądała baza gabinetów i sal wykładowych w WSPS /PW/, co przy zwiększonej ilości godzin na ćwiczenia stwarzało możliwości prowadzenia ich w większej ilości podgrup /większy udział studentek w praktycznie wykonywanych czynnościach/.
Korzystniej wyglądała też sytuacja w WSPS pod kątem ilości pomocy dydaktycznych do ćwiczeń na ilość kształconych studentek.
W WSPS w ciągu tygodnia kształcono 85 studentek a w UW 1200 studentek, przy tym samym rodzaju i przybliżonych ilościach pomocy dydaktycznych. Ilość pomocy dydaktycznych warunkowała ilość podgrup na ćwiczeniach.
W WSPS część ćwiczeń prowadzona była w dwóch a część w trzech podgrupach. W UW ćwiczenia prowadzone były w dwóch podgrupach. Biorąc pod uwagę średnią wielkość grup w WSPS - 21 studentek, a w UW - 28 studentek przy podziale na dwie podgrupy wielkość ich była różna, w WSPS ~10, a w UW - 14 studentek.
Przy niewielkiej ilości pomocy dydaktycznych do ćwiczeń korzystniej wyglądała sytuacja w WSPS.

Rozpatrując ilość godzin lekcyjnych przeznaczonych na ćwiczenia należy stwierdzić /pod kątem możliwości i potrzeb/, że dla szeregu tematów była niewystarczająca.

Temat 5 - Działanie SPPPM w rejonie porażenia na terenie zakładu pracy lub gminy.

Na ten temat przeznaczono tylko 4 godziny, a potrzeby wynosiły 6 godzin w tym 2 godziny na czynności związane z przygotowaniem studentek do ćwiczenia /wprowadzenie do ćwiczenia, przygotowanie map lub planów, naniesienie sytuacji itd./.

Temat 9/2 - Zabiegi reanimacyjne

Na ten temat program przewidywał 6 godzin lekcyjnych.
W ciągu 3 godzin prowadzony był wykład z pokazem czynności, a następne 3 godziny przeznaczone były na praktyczne ćwiczenia studentek, które obejmowały 7 zagadnień.
Przyjmując 3 godziny lekcyjne - 135 min. i 7 zagadnień /ćwiczeń/ do przeprowadzenia, otrzymamy średnio na zagadnienie 19 min. Zakładając, że w podgrupach WSPS jest 10 studentek a w UW po 14 studentek /przy dwóch podgrupach/ otrzymamy odpowiednio 1,9 min i 1,3 min. na studentkę.
Powstaje pytanie, czy ta ilość czasu jest wystarczająca na nauczenie studentki określonych ćwiczeniem czynności? Na pewno nie można w tym czasie nauczyć czynności związanych z przywracaniem przytomności, sztucznego oddychania /jeden fanton w studium/, z masażem zewnętrznym serca, udrażniania dróg oddechowych itd.

Temat 9/3 - Krwotoki

Program przewiduje 3 godziny lekcyjne. Pierwsza godzina to wykład z pokazem. Pozostałe dwie godziny to ćwiczenia 9 zagadnień.
Czas przeznaczony dla jednej studentki na przećwiczenie czynności tych zagadnień jeszcze mniejszy i wynosi w WSPS 1 min, a w UW 0,7 min / 42 sek/.

Problem czasowy, który przedstawiłem występuje też w tematach: 9/4,5,6,7 oraz 10/2,3,4,6,7,10.

Z rozmów jakie przeprowadziłem z wykładowcami i własnej obserwacji części ćwiczeń wynika, że każdy z w/w tematów, należałoby zwiększyć średnio około 1 1/2 godziny lekcyjnej, co dałoby w sumie 18 godzin. W sumie z programowymi godzinami otrzymalibyśmy 79 godzin na ćwiczenia.

Ta ilość godzin przeznaczona na ćwiczenia umożliwiłaby wykonanie czynności praktycznych przez każdą studentkę w każdym temacie przynajmniej jeden raz w pełnym zakresie bez specjalnego spieszenia się.

W rozliczeniu godzin programowych według działów wiedzy i tematów jest 10 godzin dyspozycyjnych.

W programie stwierdza się - "Godziny dyspozycyjne zaleca się wykorzystać przede wszystkim na rozszerzenie tej problematyki szkolenia obronnego, która ma ścisły związek z kierunkiem zawodowego kształcenia studentek." 67/

W rzeczywistości 8 godzin było przeznaczonych na informacje społeczno-polityczne jednogodzinne w dwóch semestrach. Pozostało tylko dwie które można było wykorzystać w jednym z działów wiedzy. W naszym przypadku do ćwiczeń sanitarnych.

Ilość wykładowców i instruktorów przy realizacji programu /według obciążenia dydaktycznego/ w WSPS była wystarczająca, zaś w UW niewystarczająca i wynosiła 8 nauczycieli co przedstawiłem w tej części pracy w rozdziale II.2a.

Zakładając zwiększenie ilości godzin na ćwiczenia o 18 na każdą grupę szkolną /kosztem godzin dyspozycyjnych i 8 godz. z PPO/ dałoby to w WSPS - 72 godz. dodatkowego obciążenia na czterech nauczycieli tj. po 18 godzin.

Przy ogólnym rozliczeniu norma tych nauczycieli przekroczona byłaby o 18 godzin. Przy tak niewielkiej ilości przekroczonych godzin w roku w tym studium nie zachodziłaby potrzeba angażowania dodatkowych nauczycieli.

67/ J. Nowakowski. Program szkolenia obronnego studentek szkół wyższych. MSzWiN. Warszawa 1986., s. 8.

Ilość godzin na ćwiczenia w UW zwiększyłaby się o 1656 godzin /46 grup/ przy niedoborze ogólnym już istniejącym 8 nauczycieli powstałaby potrzeba dodatkowego zatrudnienia 5 nauczycieli do prowadzenia ćwiczeń.

Nie bez znaczenia są też trudności z jakimi studia wojskowe spotykały się przy zatrudnieniu nauczycieli do prowadzenia tych zajęć mając na uwadze ich przygotowanie teoretyczne i pedagogiczne.

"O potrzebie posługiwania się przez uczniów metodami opartymi na działalności praktycznej pisał już A. Komeński. Rozróżniał on bowiem w nauczaniu myślenie, mowę i działanie, podkreślając zarazem celowość racjonalnego łączenia wiedzy z czynnościami praktycznymi." 68/

W naszych studiach wojskowych w czasie realizacji programu łączenie wiedzy z czynnościami praktycznymi miało wiele do życzenia ze względu na przedstawione uwarunkowania.

Dowodem tego są wyniki wiedzy jakie otrzymałem po ocenie odpowiedzi studentek na szereg pytań zawartych w narzędziach badawczych.

d/ Programowe formy zaliczania w świetle dydaktyki polskiej i obcej

W omawianych studiach wojskowych jak i w pozostałych w Polsce program ustalał trzy podstawowe formy zaliczania wiedzy: kolokwia, repetytoria i sprawdziany w semestrach oraz egzamin końcowy.

"Kolokwium w szkole wyższej - rodzaj egzaminu, który stanowi podstawę częściowego lub całkowitego zaliczenia danego przedmiotu studiów, lecz na ogół nie ma charakteru wyczerpującego. Dość często kolokwium wiąże się z zaliczeniem udziału studenta w ćwiczeniach lub seminarium." 69/

W omawianych studiach wojskowych kolokwia prowadzone miały być w dziale PPO po temacie 3/2 - 2 godz. i po temacie 6 - 2 godz.

68/ Cz. Kupisiewicz. Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN W-wa 1976. s. 168.

69/ Program szkolenia obronnego studentek szkół wyższych. s. 125.

Studentki na miesiąc przed planowanym kolokwium zapoznane byłyby z jego tematyką.

W dniu tych zajęć otrzymałyby zagadnienia /4-5-ciu/ ze wspomnianych tematów do opisu, które po sprawdzeniu byłyby ocenione.

Repetytorium miało być prowadzone w dziale PPO - temat 10.

Forma tego repetytorium 4-godzinnego to kartkówka jednogodzina obejmująca 2-3 pytań-problemów /różne pytania z podziałem na rzędy ławek/ oraz pytania indywidualne i oceniane odpowiedzi w pozostałej części czasu z podsumowaniem zajęć.

Pytania i problemy stawiane na repetytorium dotyczyły zasadniczych zagadnień tej części programu.

Sprawdziany dotyczyły by działu medyczno-sanitarnego na temacie 9/10 - 3 godz. i na temacie 10/12 - 3 godz.

Sprawdziany te miałyby charakter teoretyczno-praktyczny.

Pierwsza godzina to sprawdzian teoretyczny - pisemny /2-3 problemów/ z przeprowadzonych tematów - w całej grupie szkolnej, a na dwóch następnych godzinach sprawdzian z umiejętności praktycznych jakie wykonywałyby studentki indywidualnie lub zespołowo w podgrupach.

Oceny z tych zaliczeń wpisywane byłyby do dzienników lekcyjnych.

Oprócz tych ocen byłyby też oceny za odpowiedzi na pytania przed i wśródlekcyjne, oraz ocena z dyscypliny.

Ocenę za dyscyplinę wystawiałby kierownik zespołu /d-ca kompanii/.

Podstawą do obniżenia oceny z dyscypliny /według ustaleń przełożonych SW/ byłyby:

- nieusprawiedliwione nieobecności na zajęciach zwolnieniem lekarskim /przy trzech takich nieobecnościach kierownik SW mógł skreślić studentkę z listy kształcących i nie dopuścić do zajęć w tym roku akademickim/,
- nie zaliczone tematy w czasie nieobecności na zajęciach i niepoprawione oceny niedostateczne jakie otrzymała studentka w czasie semestru, w ciągu 21 dni,

- negatywna postawa studentki w czasie realizacji procesu kształcenia /spóźnianie się na zajęcia, uciekanie z zajęć, arogancja itp./. Ilość tych negatywnych zjawisk decydować miała o stopniu obniżania oceny z dyscypliny.

Wszystkie otrzymane oceny przez studentkę z przedstawionych form zaliczeń, z pytań kontrolnych i dyscypliny trzech działów /POO, PPOC, medyczno-sanitarnego/ byłyby podstawą do wyliczenia średniej i wystawienia końcowej oceny za semestr.

W poprzednich latach obowiązywało zarządzenie przełożonych SW w sprawie oceny końcowej za semestr, które stwierdzało, że "ocena końcowa nie może być wyższa od oceny za dyscyplinę."

Zarządzenie to miało wpłynąć na dyscyplinowanie studentek na zajęciach.

Nie spotkałem się z takimi stwierdzeniami - zaleceniami w literaturze pedagogicznej polskiej i obcej. Uważam, że takie ocenianie jest niedopuszczalne w szkołach wyższych.

Egzamin końcowy obejmować miał cały program trzech wspomnianych działów i dotyczył studentek, które zaliczyły oba semestry.

W celu przeprowadzenia egzaminów powoływane byłyby komisje trzy i więcej osobowe przez kierownika studium.

"Do udziału w pracach komisji, należy zapraszać przedstawicieli WIOC... również Zarządu Wojewódzkiego PCK" [70] /zalecenia programowe/.

W poprzednich latach to zalecenie było realizowane.

W skład komisji egzaminacyjnej wchodzili: kierownicy cykli, starsi wykładowcy i wykładowcy z trzech działów nauczania.

Skład komisji zgodny jest /byłby/ z zaleceniami J. Pietera. Egzamin obiektywny. NK. Warszawa. 1969 r. s. 203-204.

Kierownik egzaminowanego zespołu nie wchodził w skład danej komisji.

Po zapoznaniu grupy studentek przez przewodniczącego komisji z zasadami zdawania egzaminu przystępowano by do jego realizacji.

70/ O.p. cit. s. 7

Trzy studentki według listy lub dobrowolnie w ilości trzech pozostawały na sali egzaminacyjnej i w drodze wyboru wyciągały bilety egzaminacyjne z zestawu przygotowanych pytań. Zestaw pytań zawsze był większy o pięć biletów od największej grupy szkolnej.

Bilet egzaminacyjny zawierał pięć pytań: jedno z PPO, jedno z PPOC i trzy z sanitarno-obronnego działu.

Po przygotowaniu / 10 min/ studentki przystępowały do egzaminu.

Każdy z członków komisji indywidualnie oceniał każdą odpowiedź studentki-teoretyczną i praktyczną.

Po zakończonym egzaminie w całej grupie przewodniczący po konsultacji z członkami komisji ustalał ocenę za każdą odpowiedź i wykonane czynności przez studentkę, przy ustalaniu oceny końcowej brano pod uwagę oceny za semestry. Oceny wpisywano do protokółu.

Wśród ocen indywidualnych za poszczególne pytania mogła być tylko jedna ocena niedostateczna by można było wyliczyć średnią i ustalić ocenę końcową.

"Wiedzę i umiejętności studentek wg programu należy oceniać według następującej skali ocen:

- bardzo dobrze	- 5,00 - średnia	4,51 - 5,00
- dobrze plus	- 4,50 - "	4,11 - 4,50
- dobrze	- 4,00 - "	3,51 - 4,10
- dostatecznie plus	- 3,50 "	3,11 - 3,50
- dostatecznie	- 3,00 "	2,65 i niżej". [71/]

Egzamin końcowy przyjmowany mógł być tylko komisyjnie ponieważ członkowie jej nie byli samodzielnymi pracownikami nauki. Takie zasady obowiązują w polskiej dydaktyce i obcej.

Oceny z egzaminu do indeksów wpisywał przewodniczący komisji.

Egzamin poprawkowy wzorem lat poprzednich prowadzony byłby po feriach letnich w pierwszych dniach września.

71/ O.p. cit. s. 7

Ustalony programem system kontroli i oceny postępów w SW jest zgodny z pedagogiką polską.

W. Okoń w swojej pracy pt. "Elementy dydaktyki szkoły wyższej" zaleca stosowanie kontroli bieżącej, sporadycznej /okresowej/ oraz egzaminy.

"Na system kontroli postępów składa się przede wszystkim tak zwana kontrola bieżąca, to jest systematyczne sprawdzanie postępów." 72/

W kontroli tej W. Okoń widzi formę zmuszania wszystkich /studiujących/ do systematycznego uczenia się.

Stosując testy możemy tą kontrolą objąć całe grupy młodzieży studiującej w przeciwieństwie do tradycyjnego odpytywania.

"Kontrola bieżąca pozwala również /oprócz uzyskiwania wysokich rezultatów/ zapobiegać powstawaniu luk i braków w wiedzy." 73/.

Kontrolę sporadyczną - okresową W. Okoń zaleca stosować po przerobieniu określonych partii materiału i pod koniec semestru lub roku.

W SW stosowano tą zasadę.

"Trzecim rodzajem sprawdzenia postępów młodzieży są egzaminy pełniące głównie funkcje selekcyjne." 74/

W przypadku SW są to egzaminy końcowe, których pozytywny wynik jest podstawą do ubiegania się studentek o uzyskanie uprawnień siostry pogotowia PCK.

"Egzaminy te, niezależnie od środków, jakimi posługuje się egzaminator i niezależnie od form im nadawanych mają spełnić zawsze /lub przynajmniej spełniać powinny/ pięć funkcji.

1. Funkcję wychowawczą /motyw uczenia się i postępowania/
2. Funkcję dydaktyczną /ostatnia okazja uzupełnienia wiedzy/
3. Funkcję diagnostyczną /stwierdzenie stanu wiedzy i umiejętności - efekt uczenia się/

72/ W. Okoń. Elementy dydaktyki szkoły wyższej. PWN. W-wa 1973 s.11

73/ Cz. Kupisiewicz. Niepowodzenia dydaktyczne. PWN. W-wa 1963 s.168

74/ W. Okoń. Elementy dydaktyki szkoły wyższej. PWN. W-wa 1973 s.312

4. Funkcję selekcyjną /klasyfikacja populacji na klasy/.
5. Funkcję metodyczną /daje dane do usprawnienia procesu nauczania/". 75/

Podobne podejście do systemu kontroli i ocen postępu w nauczaniu występuje w innych państwach w świecie.

Każdy proces nauczania kończy się sprawdzeniem opanowanej wiedzy i umiejętności w tej czy innej formie, częściowej zwanej też cząsteczkową, zbierającej jako egzaminu z całości wykładanej wiedzy.

J. Bogusz podaje - "Wszystkie formy kontroli działań poszczególnych osób,pododdziałów... stwarzają warunki maksymalnego określenia: jak jest, dlaczego tak jest, jak być powinno, czy może być lepiej, co należy zrobić, aby było lepiej, jak można wykonać to lepiej, czy proces wykonania zadania odpowiada złożonym kryteriom wielkości,... czy uzyskane wyniki zgodne są z zamierzeniami wyższych przełożonych."76/

Funkcje jakie spełnia system kontroli i oceny postępów w nauczaniu studentek tych uczelni /w Studium Wojskowym/ zostały zaprzepaszczone przez wydanie polecenia o odstąpieniu od tych kontroli.

Zaliczenie tego kształcenia w ostatnim roku polegało na uczestnictwie studentek na wykładach i ćwiczeniach.

Efekty tego kształcenia przedstawiam na podstawie badań, jakie przeprowadziłem przy pomocy narzędzi badawczych, w których stawiane były pytania dotyczące opanowania wiedzy teoretycznej przez studentki z tematyki sanitarno-obronnej, jako głównej części nauczania tego programu.

Odpowiedzi studentek na te pytania oceniali dr Maria Orędecka wykładowca SW WSPS i ppłk.lek.med. Andrzej Fijałkowski wykładowca SW PW.

Są to długoletni nauczyciele akademiccy z dużą wiedzą pedagogiczną i doświadczeniem dydaktycznym.

75/ K. Kruszewski. Kształcenie w szkole wyższej. PWN W-wa 1976, s. 163-172

76/ J. Bogusz. Dydaktyka wojskowa. MON, W-wa 1983 s. 340

Odpowiedzi oceniane były według przyjętej skali ocen w programie, przy zmianie z 2,65 na 2,50 oceny niedostatecznej.
Zmianę tę przyjąłem dla ujednolicenia całej skali ocen.

Zestawienie wyników odpowiedzi studentek na pytania zawarte w narzędziach badawczych.

Tabela 4.II.3d. 45

Narzędzia badawcze	Ocena średnia /53 pytania/		
	WSPS	UW	Razem
1	2	3	4
Ankieta-Kwestionariusz część II	3,20	2,97	3,05

Tabela 4.II.3d.46

Lp	Test sytuacyjny	Dobre odpowiedzi /prawidłowe/					
		WSPS		UW		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Pytanie nr 1	85	100	144	92,90	229	95,42
2	Pytanie nr 4	64	75,29	80	51,61	144	60,00
3	Pytanie nr 5	38	44,70	33	21,29	71	29,58
4	Pytanie nr 6	67	78,82	103	66,41	170	70,83

W poprzednich latach kiedy stosowano omawiane formy kontroli postępów nauczania, średnia z egzaminów końcowych w grupach szkolnych wahała się w granicach od 3,51 - ocena dobra do 4,51 - ocena bardzo dobra.
Wyniki aktualnych badań wskazują na znaczne obniżenie się średniej. Powodem tego jest głównie odstąpienie od stosowania tych form kontroli, które mobilizowały studentki do aktywnego uczestnictwa w procesie dydaktycznym, oraz malejąca i przestarzała cała baza dydaktyczna.

Nie bez znaczenia jest tu sytuacja społeczno-polityczna w kraju, która miała wpływ na postawy młodzieży studiującej zmierzającej do ograniczenia tego kształcenia w zakresie czasowym, a nawet do jego likwidacji, głównie kształcenia wojskowego.

4. Wnioski i propozycje wynikające z analizy programu pod kątem potrzeb i możliwości obrony państwa i potrzeb społecznych

a/ Cele i zadania pod kątem rzeczywistych potrzeb obronnym i społecznym

"Wśród komponentów sprawnego działania żołnierzy wiodącą rolę wyznacza się celom. Tylko wtedy, gdy w pełni zdają sobie sprawę z tego, jaki jest cel podejmowanych przez nich działalności i wynikających z niej zadań,mogą w sposób racjonalny osiągnąć należyte wyniki."77/

Twierdzenie te w pełni można odnieść do celów, zadań i wyników jakie chcemy osiągnąć w procesie dydaktyczno-wychowawczym realizowanym w studiach wojskowych.

Cele jakie mają osiągnąć studentki w tym procesie, muszą być wyraźnie wyodrębnione w ich świadomości w takim stopniu aby mogły powstać działania zorganizowane i skierowane na ich osiągnięcie. Studentki muszą być przekonane o potrzebie tego kształcenia tak w zakresie obronnym, jak i społeczno-osobistym.

Obecne studentki w przyszłości mają pełnić funkcje dowódcze w FOC, funkcje sióstr PCK, część z nich będzie pełnić funkcje dydaktyczno-wychowawcze w szkołach i zakładach zamkniętych, w sumie wychowywać dzieci i nieść pomoc potrzebującym pod kątem medyczno-sanitarnym. W związku z tym powinny świadomie akceptować ten rodzaj kształcenia - w pełni w nim uczestniczyć. Oznaczałoby to aktywny ich udział we wszystkich formach realizowanego programu.

77/ J. Bogusz. Dydaktyka wojskowa. MON. W-wa 1983, s. 71

Taką postawę studentek wywołać mogą cele, gdy są przez nie akceptowane i stawiane w odpowiedniej formie i czasie.

"Zarówno treści jak i zakres różnorodnych celów determinują warunki i środki ich urzeczywistenienia. Muszą więc być one zawsze społecznie korzystne, jasno sprecyzowane, wynikać z konkretnej sytuacji i przemawiać do wyobraźni realizujących ich żołnierzy" 78/ - studentek.

Równolegle z celami do których zmierzamy występują zadania, które należy wykonać. Jest to powiązanie celu z potrzebą.

T. Tomaszewski wyraża pogląd, iż - "obiektywną postawą zadań są obiektywne możliwości przekształcania sytuacji niepomyślnych w pomyślniejsze, znajdowania dla każdej sytuacji trudnej jej rozwiązania." 79/

Zadania to treści i umiejętności - wiedza jaką mamy przekazać według programu nauczania studentkom zgodnie z zasadami dydaktyki.

Celem naszego kształcenia /w ogólnym zarysie/ jest przygotowanie studentek do działań na rzecz obrony kraju w zmilitaryzowanych i pozostałych FOC w okresie wojny i zagrożenia oraz do działań na rzecz społeczeństwa niosąc pomoc potrzebującym w różnych sytuacjach w okresie pokoju.

Cele pod kątem potrzeb obronnych /wg programu/ osiągnięte powinny być przez działania dydaktyczne związane z realizacją tematów z PPO, PPOC oraz tematów medyczno-sanitarnych, głównie 1 - 9/10 oraz częścią zajęć tematu 10.

Cele pod kątem potrzeb społecznych osiągnięte powinny być przez wyżej podane tematy - jako baza ogólna oraz dodatkowo przez zajęcia tematu 10/9 /opieka nad matką, 10/10 /opieka nad dzieckiem/.

Powstaje tu pytanie, czy zadania jakie były stawiane przez program szkolenia obronnego studentek zostały w pełni wykonane w czasie ich realizacji oraz jaki miały wpływ na osiągnięcie zakładanych celów?

78/ O.p. cit. s. 72.

79/ T. Tomaszewski. Z pogranicza psychologii i pedagogiki. PWN. W-wa. 1970 s. 110.

Podejmując odpowiedź na to pytanie posłużę się wynikami badań, jakie przeprowadziłem wśród studentek tych uczelni.

Za kształceniem sanitarno-obronnym opowiadała się zdecydowana większość studentek. Na stawiane pytanie studentkom przed rozpoczęciem badań w grupach szkolnych - "Czy widzisz potrzebę tego kształcenia?", tylko 3 studentki z UW odpowiedziały "NIE", co stanowi 1,93 % badanych. Łącznie w obu uczelniach - 1,25 % badanych. Odpowiedzi te motywowały studentki wykształceniem medycznym rodziców, którzy mogli ich zdaniem nauczyć tego co w SW.

Przygotowanie przez szkołę średnią w zakresie sanitarno-obronnym oceniane jest przez studentki bardzo nisko, co przedstawia tabela 3.I.21, tylko 18,33 % uważa za wystarczające.

Jest to zgodne z odczuciami wykładowców tych studiów.

Przygotowanie przez rodziców w tej dziedzinie w 63,75 % /tabela 3.I.22/.

Na pytanie 41 ankiety kwestionariusza - "Jak widzisz w kontekście badanych spraw wychowanie dzieci i młodzieży", aż 46,64 % negatywnie widzi to wychowanie /tabela 3.I.23/.

W programie według studentek brak jest elementów patriotycznego wychowania /tabela 3.I.24/.

Bardzo nisko studentki oceniają program i jego realizację /tabela 3.I.25/ w tym poszczególne bloki działu sanitarno-obronnego /tabele 3.I.26, 27, 28, 29/.

W odpowiedzi na pytanie 18a /test sytuacyjny/ dotyczącego ilości wykonanych czynności praktycznych przez studentki /blok V/ okazało się, że w UW wykonały tylko w - 35,59 %, a w WSPS w - 55,49 %, łącznie w 42,63 %.

W odpowiedzi na pytanie 18b /dot. wykonanych czynności/ w UW w - 27,09 %, w WSPS - 38,03 %, łącznie w - 30,79 %.

Jak widać z tych danych udział studentek w ćwiczeniach jest niezadowalający. Spowodowany był małą ilością godzin, gabinetów i ich wyposażeniem.

Program jest steoretyzowany o czym świadczą odpowiedzi na pytanie 19, 20 oraz 21 a i b testu sytuacyjnego, co potwierdzają też wykładowcy tych studiów.

Baza dydaktyczna jest niewystarczająca, przestarzała i wyeksploatowana, nie dająca możliwości osiągania lepszych efektów dydaktyczno-wychowawczych o czym świadczą odpowiedzi studentek na 22 pytanie testu sytuacyjnego /rozdział trzeci część I.1.b./

Na ostatnie pytanie testu sytuacyjnego dotyczące prowadzenia praktyk w szpitalach i na punktach sióstr PCK po zakończeniu tego kształcenia, aż 54,17 % /tabela 3.I.30/ studentek uważa konieczność ich wprowadzenia zamiast praktyk studenckich prowadzonych przez uczelnie. Uważają badane, że byłaby to doskonała pomoc społeczna dla służby zdrowia i niezbędna dla nich praktyka. W omawianym programie jest następujące stwierdzenie - "... Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego /MEN/, może organizować praktyczne szkolenie studentek w czasie ferii letnich w wymiarze 30 dni, na podstawie programów uzgodnionych z Zarządem Szkolenia poza Wojskiem."[80/]

Drugie stwierdzenie w programie - "Zaleca się, aby w miarę możliwości zajęcia z tematu nr 10 realizować w domach pomocy społecznej.."[81/]

Celowość tych praktyk potwierdzają odpowiedzi studentek na pytanie 16 ankiety kwestionariusza część I, dotyczące ich stosunku do niesienia pomocy potrzebującym, gdzie 90,42 % odpowiada pozytywnie /tabela 3.II.31/.

Wspomniane praktyki nie były organizowane, jak też temat 10 nie był prowadzony w domach pomocy społecznej.

Realizowany program w studiach wojskowych w teoretycznej tematyce nie akcentuje elementów wychowania moralnego i humanitarnego.

Są one wyprowadzone z tematyki medyczno-sanitarnej przez nauczycieli w czasie realizacji tematów medycznych.

80/ Program Szkolenia Obronnego Studentek MNiSzW. W-wa 1986, s.5

81/ O.p. cit. s. 35.

Na pytanie 41 i 42 ankiety-kwestionariusza, dotyczące wykorzystania elementów tego kształcenia w wychowaniu dzieci i młodzieży, tylko 4,58 % badanych widzi taką możliwość.

Zdecydowana większość studentek UW nie chce być nauczycielką - "nie widzę się w roli nauczycielki."

Na pytanie 13 /ankieta-kwestionariusz część I/ - "Czy jesteś honorowym dawcą krwi" tylko 3,75 % było odpowiedzi "TAK".

Jest to wynik między innymi braku agitacji, informacji i wychowania humanitarnego.

O "humanitarnym" podejściu do niesienia pomocy rannym świadczą wyniki w tabeli 3.II.32, oraz wyniki podane w rozdziale trzecim część II.2 dotyczące niesienia pomocy innym przy zagrożeniu własnym, oraz wyniki reakcji psychicznej studentek na widok ran i krwi /tabela 3.II.33/.

Krytycznie oceniają studentki korzystania z zastępczych środków ochrony dróg oddechowych w czasie zagrożenia, co przedstawiają tabela 4.II.3a.40, 4.II.3a.41 i 4.II.3a.42.

Zakres wiedzy studentek dotyczący ochrony ludności w kontekście celu i prowadzenia zabiegów sanitarnych oceniony został w tych studiach bardzo nisko - średnia ocena 2,80 /tabela 4.II.3a.43/.

Studentki mylą zabieg sanitarny /usuwanie z ciała i odzieży BST i skażeń promieniotwórczych/ z zabiegami medycznymi.

Zakres tej wiedzy jest niezbędny w okresie wojny i pokoju.

Program zaleca korzystać w czasie zajęć z urządzeń istniejących w terenie /np. budowle ochronne, stanowiska dowodzenia OC/.

W rzeczywistości takich możliwości studia wojskowe nie miały z różnych względów.

Analizując stawiane cele przez program szkolenia, oraz dążenie do ich osiągnięcia przez realizowane w opisany sposób zadania nie mogły być osiągnięte na poziomie zadowalającym, tak w dziedzinie obronnej jak i społecznej.

Cele programowe nie były szczegółowo sprecyzowane, zadania nie mogły być w pełni wykonane ze względu na brak możliwości i konsekwencji ich

realizacji zgodnie z zasadami dydaktyki. Dowodem tego są wyniki badań ze szczególnym podkreśleniem oceny wiedzy i umiejętności studentek - tabela 4.II.3d.45 i tabela 4.II.3d.46.

b/ Program i jego realizacja w aspekcie obrony państwa i potrzeb społecznych na przyszłość

Kształcenie studentek w kierunku sanitarno-obronnym w ramach studiów wojskowych wyższych uczelni powinno być dalszym logicznym ciągiem wykładanego przedmiotu przysposobienia obronnego w szkołach średnich. Kształcenie to powinno być kolejnym wyższym ukierunkowanym etapem edukacji sanitarno-obronnej studentek. Powinno być częścią systemu tego kształcenia.

Przygotowanie przyszłych kadr dla obrony cywilnej i potrzeb społecznych ma kapitalne znaczenie dla obronności państwa w kontekście zmniejszenia strat bezpowrotnych i sanitarnych w czasie działań wojennych oraz niesienia pomocy poszkodowanym w okresie pokoju w czasie klęsk żywiołowych, katastrof i awarii.

Jest to wielkie poszerzenie kręgu osób mających podstawowe wiadomości z zakresu udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach oraz niesienie opieki chorym, a przez to przyczynianie się do wzrostu kultury zdrowotnej społeczeństwa, zwłaszcza w zakresie zasad profilaktyki zdrowotnej.

Niemałe znaczenie ma też aspekt wychowawczy wyniesiony przez tysiące studentek polskich uczelni, które będą miały wpływ na kształtowanie osobowości kolejnych młodych pokoleń, zarówno w swerze patriotyzmu, humanitaryzmu oraz w swerze ideowo-moralnej.

Są to dziesiątki tysięcy młodych kobiet z wyższym wykształceniem wchodzących w życie organizacji państwowych i społecznych.

Znaczna część tych studentek w przyszłości zajmie stanowiska dydaktyczno-wychowawcze w uczelniach, szkołach podstawowych i średnich oraz szkołach i zakładach specjalnej opieki.

Dlatego kontynuacja tego kształcenia w ramach uczelni wyższej, czy pod jej kierunkiem lub MON jest celowa i niezbędna dla kraju.

W przyszłości nie powinien być realizowany jeden program kształcenia sanitarno-obronnego studentek dla uniwersytetów, wyższych szkół pe-

dagogicznych, szkoły głównej planowania i statystyki, akademii rolniczych, wyższej szkoły rolniczo-pedagogicznej i akademii ekonomicznej jak to miało miejsce - "Wykaz uczelni /wydziałów/ w których należy realizować program szkolenia sanitarno-obronnego studentek."[82]
Jest to w sumie 29 wyższych uczelni w polsce posiadających różne wydziały /kierunki/ na których wykładane są różne dyscypliny naukowe w różnym zakresie pod kątem odmiennych celów.
Nie bez znaczenia jest tu też rodzaj ukończonej szkoły średniej przez studentki tych uczelni. Wynika z tego odmienny zakres i poziom wiedzy oraz umiejętności studentek pod kątem realizacji programu sanitarno-obronnego w studiach wojskowych.
W związku z tym należałoby na przyszłość opracować kilka programów mając na uwadze wspomniane czynniki warunkujące zakres i poziom wiedzy jaką chcemy przekazać studentkom.
Chcę zaznaczyć, że w wykazie wspomnianych uczelni - odnośnie akademii ekonomicznej realizowano dwa programy: ratownictwa ogólnego i specjalnego oraz sanitarno-obronny /w stosunku do podanych wydziałów/, ale kierowano się potrzebami obronnymi, a nie zakresem wiedzy studentek.
W uniwersytetach, w wyższych szkołach pedagogicznych, w Szkole Głównej Planowania i Statystyki oraz części wydziałów akademii rolniczych i akademii ekonomicznej obowiązywał kierunek sanitarno-obronny.
W tych uczelniach, należałoby wziąć pod uwagę zakres wiedzy studentek i opracować kilka /2-3/ zróżnicowanych programów pod kątem zakresu wiedzy dla pokrewnych wydziałów uniwersytetów i osobny dla szkół pedagogicznych - dla przyszłych nauczycielek.
Program na przyszłość powinien sprecyzować: główny cel i cele cząsteczkowe, określić jakie funkcje będą pełnić w przyszłości nasze studentki, czym się będą zajmować, za co odpowiadać w FOC i działalności społecznej.

82/ O.p. cit. s. 78-80.

Sprecyzowane cele mogą być dopiero podstawą do określenia zadań stawianych w programie, które muszą być w pełni zrealizowane. Z zadań wynikają treści oraz formy i metody oraz zabezpieczenie ich realizacji

W podobny sposób sprawy te przedstawia Cz. Kupisiewicz, który podaje, że - "Na program składają się na ogół następujące części:

1. uwagi wstępne w których określone są cele kształcenia danego przedmiotu,
2. materiał nauczania - eksponowany zwykle w postaci ogólnych działów tematycznych, poszczególnych tematów i podtematów,
3. uwagi o realizacji programu." 83/

J. Bogusz przy opracowaniu planów i programów kształcenia podaje trzy etapy: "Pierwszy - to wstępne określenie ogólnych celów i zadań dydaktycznych oraz treści i zakres nauczania przedmiotów, drugi uszczególnienie celów i zadań dydaktyczno-wychowawczych, opracowanie treści i struktury metodycznej każdego przedmiotu oraz wskazania jego miejsca w planie kształcenia, etap trzeci - formułowanie i optymalizacja kształcenia." 84/

Chodzi tu wspomnianemu autorowi o niezbędną logiczną kolejność "przerabianego materiału" i analizę jego przerabiania w przewidywanych okresach.

Zatem przedmioty a w nich tematy muszą być tak powiązane w realizacji by stanowiły jeden logiczny ciąg. Chodzi tu o uwzględnienie związków między poszczególnymi przedmiotami i możliwości ich opanowania przez uczących się.

Wspomniane etapy są tu współzależne, czego trudno się dopatrzeć w zaleceniach i układzie realizowanego programu w studiach wojskowych.

Planowanie procesu kształcenia studentek w studiach wojskowych obejmuje szereg czynności zmierzających do sformułowania celów i zadań

83/ Cz. Kupisiewicz. Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN. W-wa 1976. s. 104

84/ J. Bogusz. Dydaktyka wojskowa. MON. W-wa. 1983 s. 90.

dydaktyczno-wychowawczych oraz sposobów ich realizacji.
Twórcy programów powinni dokładnie przewidzieć pełne wykorzystanie sił i środków materiałowo-technicznych, możliwości terenowe, czas przeznaczony na realizację celów i zadań oraz wspomniane treści i umiejętności postulowane przez studentki w narzędziach badawczych. Tego właśnie było brak w realizacji istniejącego programu.
Realizacja programu powinna odbywać się dzień po dniu.
Nie należy ją rozbijać, aż na dwa semestry tj. po jednym dniu w tygodniu /co miało miejsce/, gdyż wiedza przekazywana w ten sposób rozprasza się w czasie i maleje jej zakres w pamięci studentki.
Wykładowcy i studentki często na nowo muszą wracać do wykładanych treści sprzed tygodnia i więcej by nawiązać do nowych przedstawianych treści.
Cz. Kupisiewicz opisując zasady nauczania wśród nich zasadę systematyczności podaje - "Proces złożony z łańcucha ściśle ze sobą powiązanych i warunkujących się wzajemnie aktów przebiega tym płynniej i zapewnia tym lepsze wyniki, im mniej występuje przerw i dezorganizujących go czynności." 85/
Dlatego uważam, że taki program w granicach 180 h należałoby realizować w ciągu 30 dni po 6 godzin, a po zakończeniu tego kształcenia w ustalonym czasie organizować praktyki dla studentek w tej dziedzinie w społecznej służbie zdrowia z udziałem PCK w czasie 2-4 tygodni. Praktyki takie byłyby znaczną pomocą dla służby zdrowia /w określonym zakresie/ i doskonałym doświadczeniem dla studentek w niesieniu pomocy medyczno-sanitarnej.
Celowość i potrzebę takiego kształcenia potwierdzają doświadczenia II wojny światowej i kolejnych wojen lokalnych w świecie oraz różnego rodzaju groźne katastrofy i awarie związane z rozwojem najnowszej myśli technicznej.

85/ Cz. Kupisiewicz. Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN. W-wa 1976. s. 142.

Zakończenie. ZNACZENIE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ DLA TEORII I PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ ZWIĄZANEJ Z KSZTAŁCENIEM STUDENTEK W RAMACH STUDIÓW WOJSKOWYCH

Wyniki przeprowadzonych badań umożliwiły pokazanie braków i niedociągnięć programu sanitarno-obronnego studentek i jego praktycznej realizacji w ramach studiów wojskowych głównie w zakresie:

1. nieprecyzyjnie określonych celów i zadań dydaktyczno-wychowawczych,
2. braku spójności programu nauczania przysposobienia obronnego szkół średnich i programu szkolenia sanitarno-obronnego studentek,
3. niewłaściwego doboru tematyki PPO /I część programu/ pod kątem wychowania patriotycznego, moralnego i humanitarnego związanego z zachodzącymi zmianami społeczno-politycznymi w kraju,
4. nieodpowiedniego doboru tematyki PPOC /II część programu/ pod kątem zakresu wiedzy z tej dziedziny w kontekście realizacji tematyki sanitarno-obronnej /III część programu/,
5. nieodpowiedniego doboru tematyki sanitarno-obronnej pod kątem potrzeb obronnych i społecznych a w tym potrzeb studentek,
6. braku ścisłego powiązania między blokami tematycznymi szkolenia sanitarno-obronnego,
7. małej ilości godzin dydaktycznych na tematykę sanitarno-obronną ze szczególnym podkreśleniem zajęć praktycznych,
8. nie przestrzegania zasad nauczania głównie: poglądowości /niedostatki bazy dydaktycznej/, świadomego i aktywnego udziału studentek w procesie nauczania i uczenia się /rozluźnienie ogólnej dyscypliny w uczelniach - protesty i strajk studentów/, systematyczności nauczania /rozbicie zajęć na dwa semestry - jeden raz w tygodniu zajęcia/, trwałości wiedzy /zniesienie wszystkich form sprawdzania wiedzy studentek/, operatywności /brak samodzielności myślenia i działania studentek na zajęciach praktycznych/,

wiązania teorii z praktyką /mały udział studentek w ćwiczeniach i brak praktyk w służbie zdrowia/,

9. niedostatecznej bazy dydaktycznej dużej i małej /baza lokalowa w UW i zabezpieczenia materiałowo-technicznego wykładów i ćwiczeń/,
10. zbyt małej ilości literatury pedagogicznej i fachowej tak dla kadry dydaktycznej jak i dla studentek,
11. braku odpowiedniego przygotowania pedagogicznego części nauczycieli /młodych/ kierowanych do studiów wojskowych.

Przedstawiane braki i niedociągnięcia programu oraz nie przestrzeganie zasad nauczania w procesie realizowanym w studiach wojskowych /z opisanych przyczyn/ były zasadniczymi czynnikami, które miały wpływ na ostateczne bardzo niskie wyniki tego kształcenia /tavele 4.II.3d.45 i 4.II.3d.46/.

1. Wnioski do dalszych badań nad problemem dydaktyczno-wychowawczym młodzieży w aspekcie obrony państwa

Wnioski ogólne

Na podstawie analizy programów nauczania przysposobienia obronnego w szkołach podstawowych, ponadpodstawowych, średnich i programu szkolenia sanitarno-obronnego studentek oraz wyników przeprowadzonych badań w UW i WSPS należy:

1. Przeprowadzić kompleksowe badania w zakresie dydaktyczno-wychowawczym młodzieży w aspekcie obrony państwa i potrzeb społecznych.
2. Na bazie tych wyników i doświadczeń dokonać głębokiej analizy możliwości i potrzeb obrony państwa i opracować spójny system dydaktyczno-wychowawczy młodzieży w tej dziedzinie na przyszłość.

3. Powołać organ - organy do kierowania i koordynowania przedsięwzięciami związanymi z nauczaniem i wychowaniem obronnym młodzieży oraz z zabezpieczeniem dydaktycznym realizowanych programów.
4. Opracować programy nauczania i wychowania obronnego na poszczególne szczeble edukacji /z udziałem MOM, MEN, MZiOS oraz ZG. PCK/ które określiłyby cele i zadania oraz formy i metody ich realizacji.
5. Przeprowadzić analizę doboru i przeprowadzić dobór kadry dydaktycznej tak pod kątem pedagogicznym jak i fachowym ze szczególnym zwróceniem uwagi na dobór kadr do realizacji tych programów w wyższych uczelniach.
6. Dokonać analizy potrzeb i możliwości przygotowania kadr dydaktycznych przez COSKOC, ośrodki wojewódzkie oraz centrów medycznych dla realizacji tych programów.
7. Przeprowadzić badania nad możliwością powołania centralnego ośrodka przygotowania materiałów dydaktycznych dla zabezpieczenia realizacji całego systemu kształcenia obronnego /filmy, video, przeźrocza, foliogramy itp./.
8. Dokonać analizy potrzeb i możliwości zabezpieczenia procesów nauczania w literaturę pedagogiczną i fachową,

a/ w okresie pokoju.

Dla studentek, które będą przechodzić kształcenie sanitarno-obronne opracować kilka programów /2-3/ mając na względzie rodzaje uczelni a w nich wydziały o zbieżnych programach /np. fizyka, matematyka, chemia; socjologia, psychologia, biologia; pedagogika i jej kierunki/ tj. stopień gotowości studentek do realizacji programów sanitarno-obronnych.

Przed przystąpieniem do opracowania wspomnianych programów dokonać głębokiej analizy potrzeb i możliwości obrony państwa, potrzeb społecznych oraz zasad tworzenia programów by można było:

3. Powołać organ - organy do kierowania i koordynowania przedsięwzięciami związanymi z nauczaniem i wychowaniem obronnym młodzieży oraz z zabezpieczeniem dydaktycznym realizowanych programów.
4. Opracować programy nauczania i wychowania obronnego na poszczególne szczeble edukacji /z udziałem MOM, MEN, MZiOS oraz ZG. PCK/ które określiłyby cele i zadania oraz formy i metody ich realizacji.
5. Przeprowadzić analizę doboru i przeprowadzić dobór kadry dydaktycznej tak pod kątem pedagogicznym jak i fachowym ze szczególnym zwróceniem uwagi na dobór kadr do realizacji tych programów w wyższych uczelniach.
6. Dokonać analizy potrzeb i możliwości przygotowania kadr dydaktycznych przez COSKOC, ośrodki wojewódzkie oraz centrów medycznych dla realizacji tych programów.
7. Przeprowadzić badania nad możliwością powołania centralnego ośrodka przygotowania materiałów dydaktycznych dla zabezpieczenia realizacji całego systemu kształcenia obronnego /filmy, video, przeźrocza, foliogramy itp./.
8. Dokonać analizy potrzeb i możliwości zabezpieczenia procesów nauczania w literaturę pedagogiczną i fachową,

a/ w okresie pokoju.

Dla studentek, które będą przechodzić kształcenie sanitarno-obronne opracować kilka programów /2-3/ mając na względzie rodzaje uczelni a w nich wydziały o zbieżnych programach /np. fizyka, matematyka, chemia; socjologia, psychologia, biologia; pedagogika i jej kierunki/ tj. stopień gotowości studentek do realizacji programów sanitarno-obronnych.

Przed przystąpieniem do opracowania wspomnianych programów dokonać głębokiej analizy potrzeb i możliwości obrony państwa, potrzeb społecznych oraz zasad tworzenia programów by można było:

- sprecyzować zasadnicze cele i zadania tego kształcenia,
- ustalić działy -przedmioty a w nich cele i zadania cząsteczkowe, tematykę, formy i metody nauczania oraz czas ich realizacji,
- ustalić terminy i czas na konsultację, zaliczenia, sprawdziany i egzaminy.

Ustalając działy – przedmioty mając na uwadze cele i zadania tego kształcenia przyjąć:

1. Wychowanie patriotyczno-obronne - z aspektami wychowania moralnego i humanitarnego.
2. Podstawowe problemy obrony cywilnej - w okresie pokoju i wojny.
3. Kształcenie sanitarno-obronne - z aspektami społeczno-wychowawczymi.

W celu realizacji kształcenia sanitarno-obronnego studentek przeprowadzić analizę możliwości i powołać Międzyuczelniane Centrum Kształcenia Obronnego w dużych ośrodkach akademickich pod kierownictwem IOCK, lub kształcenie to włączyć i podporządkować uczelniom kierując do ich dyspozycji przygotowane kadry dydaktyczno-wychowawcze oraz wykorzystać część kadry uczelni w określonych dziedzinach i zakresie.

W centralnych ośrodkach kształcenia obronnego przeanalizować możliwość realizacji programów w systemie ciągłym /z dnia na dzień w ciągu miesiąca czasu/ w uzgodnieniu z uczelniami.

Dla zabezpieczenia realizacji tego kształcenia wykorzystać centralny ośrodek przygotowania materiałów dydaktycznych w przypadku drugim dodatkowo bazę poligraficzną uczelni.

W celu zabezpieczenia procesu dydaktyczno-wychowawczego w literaturę pedagogiczną i fachową dokonać analizy możliwości wydawniczych IOCk, MZiOS, GZ. PCK oraz uczelni.

Po otrzymaniu wyników badań, wywiadów, analiz przyjąć optymalny wariant kształcenia obronnego studentek.

W toku analiz może okazać się, że w dużych ośrodkach akademickich odpowiedniejszy będzie pierwszy wariant kształcenia, a w małych ośrodkach drugi wariant.

W centralnych ośrodkach kształcenia obronnego studentek należałoby po analizie możliwości realizować też program ratownictwa ogólnego i specjalnego.

Program ten do tej pory realizowany był w studiach wojskowych uczelni technicznych, części wydziałów akademii rolniczych i akademii ekonomicznej.

Po zaakceptowaniu proponowanych w ogólnym zarysie programów i miejsca realizacji przystąpić można do działań dydaktyczno-wychowawczych.

W toku tej działalności należy nadal prowadzić badania i analizę realizacji programów pod kątem ich modyfikacji i usprawnienia procesów dydaktyczno-wychowawczych dla zapewnienia osiągnięcia zakładanych celów.

b/ w okresie wojny

Analizując problemy dydaktyczno-wychowawcze młodzieży w aspekcie obrony państwa w okresie zagrożenia, a szczególnie w okresie wojny mam na uwadze przygotowanie jej do działań w zmilitaryzowanych i pozostałych formacjach obrony cywilnej typu medycznego. Chodzi mi o przygotowanie młodzieży do działań w szczególnie trudnych warunkach przy maksymalnym zagrożeniu. Jest to okres działań tych formacji w którym wystąpią masowe straty bezpowrotne i sanitarne w siłach zbrojnych i wśród ludności cywilnej głównie na skutek użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia. W czasie tych działań należy liczyć się ze znacznymi stratami bezpowrotnymi i sanitarnymi w samych formacjach medycznych.

W związku z tym należałoby przeprowadzić wnikliwą analizę pod kątem szacunkowych potrzeb i możliwości zabezpieczenia okresu wojny w odpowiednio przygotowane siły medyczno-sanitarne.

Te dane szacunkowe mogą dopiero stać się etapem wyjściowym do dalszych badań w celu ustalenia:

1. Istniejących sił medyczno-sanitarnych /FOC/ w okresie pokoju
2. Zasobów - rezerw istniejących osób w kraju /w tym młodzieży/ posiadających przygotowania medyczno-sanitarne dla organizacji nowych sił /formacji medycznych/.
3. Kolejnych potrzeb i możliwości w tym zakresie.

Główną bazą dla przygotowania kolejnych potrzeb medyczno-sanitarnych w tym zakresie byłaby młodzież szkół podstawowych, ponadpodstawowych, średnich oraz młodzież szkół wyższych.

Znając szacunkową ilość młodzieży szkół szczebla podstawowego i średniego, zakres i poziom jej przygotowania medyczno-sanitarnego, należałoby przyjąć w toku badań i analiz miejsce, zakres, poziom oraz formy i metody przygotowania jej pod kątem współczesnych zasad i środków prowadzenia wojny do działań w formacjach obrony cywilnej typu medycznego /mam na uwadze młodzież żeńską/.

W stosunku do młodzieży uczelni wyższych /studentek/ należałoby przeprowadzić badania i ustalić, które uczelnie ograniczają działalność dydaktyczną na okres wojny, a które zawieszają.

Na tej podstawie można przeprowadzić badania i ustalić szacunkowe możliwości i potrzeby kształcenia medyczno-sanitarnego studentek studiujących w czasie działań wojennych i studentek, które zmuszone zostały przetrwać studia.

W obu przypadkach należałoby przeprowadzić badania pod kątem opracowania skróconych oddzielnych programów kształcenia medyczno-sanitarnego studentek oraz miejsca i sposobu realizacji programu w przypadku drugim.

Przy opracowaniu programów należałoby przeprowadzić wnikliwą analizę tematów poszczególnych działów pod kątem zakresu wiedzy i umiejętności medyczno-sanitarnych niezbędnych w okresie wojny.

W dziale Podstawowych Problemów Obrony Cywilnej wprowadzić tematy: "Broń ABC i czynniki jej rażenia" oraz "specjalne budowle ochronne przeznaczone na punkty pomocy lekarskiej /PPL/, punkty pomocy sanitarnej /PPS".

W dziale medyczno-sanitarnym skrócić do minimum /lub usunąć/ tematykę związaną z działalnością PCK i tematykę dotyczącą organizacji służby zdrowia w kraju.

Główny nacisk w tym dziale położyć na zajęcia praktyczne związane z niesieniem pierwszej pomocy rannym i porażonym bronią masowego rażenia.

Zajęcia praktyczne /ćwiczenia/ prowadzić w szpitalach i przychodniach służby zdrowia itp.

W tym celu należałoby ustalić możliwości prowadzenia tych zajęć z jednostkami organizacyjnymi służby zdrowia. Przy tak prowadzonych zajęciach wykorzystana byłaby zasada wiązania teorii z praktyką.

"Formy realizacji tej zasady w pracy dydaktyczno-wychowawczej mogą być rozmaite, gdyż w działalności poznawczej człowieka czynności praktyczne spełniają różnorakie funkcje." 86/

W dziale tym należałoby też rozszerzyć tematykę dotyczącą znajomości leków i zasad podawania ich chorym.

Nie bez znaczenia będą tu badania dotyczące doboru i przygotowania kadr dydaktycznych do realizacji tych programów /dla poszczególnych grup młodzieży/ oraz badania dotyczące możliwości zabezpieczenia materiałowo-technicznego tych procesów kształcenia w okresie wojny.

Były to zasadnicze wnioski do dalszych badań związane z problemami dydaktyczno-wychowawczymi młodzieży w aspekcie obrony państwa na przyszłość.

85/ O.p. cit. s. 148

PROJEKT MON W SPRAWIE SŁUŻBY WOJSKOWEJ I SZKOLENIA OBRONNEGO MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ

/ załącznik nr 5 - kopia dokumentu/

Projekt ten na polecenie Ministra Obrony Narodowej został opracowany przez Główny Inspektorat Obrony Terytorialnej i jako propozycja został przesłany Ministrowi Edukacji Narodowej.

Projekt zawiera :

I. Ogólne propozycje zmian organizacyjnych systemu,

II. Propozycje szczegółowych rozwiązań,

III. Wnioski i propozycje.

GRUPY SZKOLNE W STUDIUM WOJSKOWYM /GRONA/

Pochodzenie / Zamieszkanie	Wydziały /grupy																						Razem w 46 grupach	Procent w 46 grupach
	Historia	Historia Polonistyka	Polonistyka	Dziennikar.	Filozof. Socjolog.	Pedagogika	Pedagogika	Fizyka	Geologia	Geografia	Matematyka Inform. mechan.	Profilakt. społeczna	Prawo administr.	Prawo administr.	Neofilologia	Neofilologia	Biologia	Chemia	Ekonomika	Psychologia	Psychologia Zarządz.	Rucysysyłka		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Nr gr. stan	1/20	5/23	6/22	10/19	12/25	13/28	17/31	18/20.	19/26	20/25.	21/26	24/26	26/28	30/27	32/26.	36/24	38/31.	40/27	41/28	42/29	43/30	44/33	1200	100,00
Pochodzenie		H-P			F-S																Ps-Z			
robotnicze	8	3	6	3	4	12	11	4	8	9	7	-	6	7	7	5	2	4	12	5	-	9	280	23,33
chłopskie	1	1-1	-	4	2-2	3	-	-	2	2	-	6	-	1	2	1	-	2	2	-	9-1	3	76	6,33
inteligenckie	11	19	16	12	19-9	13	20	16	16	14	19	20	22	19	17	18	29	21	14	24	21-9	19	844	70,33
Zamieszkanie		H-P																						
wieś	1	2-1	-	3	2	2	-	-	2	3	-	-	-	1	2	1	9	2	2	-	-	5	1200	100,00
m. miasto	2	3-1	10	6	4	8	15	5	9	6	2	10	7	3	3	-	2	10	6	6	10	19	72	6,00
śr.miasto	5	4-2	2	2	1	1	1	5	2	3	1	2	3	2	1	10	20	1	2	1	1	1	305	25,42
d. miasto	12	14-6	10	8	18	17	15	10	13	13	23	14	18	21	20	13	-	14	18	22	19	8	137	11,42
Nr gr. stan	2/28		7/21	11/21		14/30					22/28	25/21	27/28	31/28	33/26	37/27	39/31					45/33	686	57,16
Pochodzenie																								
robotnicze	2		6	4		11					5	3	5	8	6	7	1					7		
chłopskie	1		-	-		1					5	2	1	3	-	1	-					5		
inteligenckie	19		15	17		18					18	16	22	17	20	19	30					21		
Zamieszkanie																								
wieś	1		1	-		1					3	2	1	3	-	-	-					5		
m. miasto	4		3	2		11					10	13	7	7	4	2	3					15		
śr.miasto	3		3	3		6					8	2	3	2	4	1	1					3		
d. miasto	20		12	16		12					7	4	17	16	18	24	25					10		
Nr gr. stan	3/16		8/24.			15/23					23/27		28/28		34/29.							46/30		
Pochodzenie																								
robotnicze	6		7			10					10		3		4							7		
chłopskie	1		2			1					2		1		1							2		
inteligenckie	9		15			12					15		24		24							21		
Zamieszkanie																								
wieś	2		3			2					1		1		1							2		
m. miasto	8		-			8					10		8		5							7		
śr.miasto	1		7			-					3		-		1							1		
d. miasto	5		14			13					13		19		22							20		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Nr gr. stan	4/26		9/18			16/29							29/30		35/24									
Pochodzenie																								
robotnicze	14		3			6							3		4									
chłopskie	1		1			1							-		1									
inteligenckie	11		14			22							27		19									
Zamieszkanie																								
wieś	3		2			1							-		-									
m. miasto	4		4			11							7		2									
śr. miasto	8		1			1							1		3									
d. miasto	11		11			16							22		19									

Uwaga: H - Historia
P - Polonistyka
Ps - Psychologia
Z - Zarządzanie

Załącznik nr 2

ANKIETA - KWESTIONARIUSZ

CZĘŚĆ I

1. Nazwa uczelni
2. Wydział
3. Rok studiów
4. Płeć
5. Miejsce zamieszkania do 15 roku życia
   a/ na wsi
   b/ w małym mieście /do 20 tys./
   c/ w średnim mieście /20 - 100 tys./
   d/ w dużym mieście /ponad 100 tys./
6. Rodzaj ukończonej szkoły
   a/ ogólnokształcąca
   b/ medyczna
   c/ średnia techniczna
7. Gdzie mieszkasz aktualnie ?
   a/ z rodzicami
   b/ w internacie /akademiku/
   c/ na stancji
   d/ gdzie indziej
8. Stan cywilny
   a/ wolna /wolny/
   b/ zamężna
   c/ czy posiadasz dzieci /ile/ - tak - nie
9. Czy posiadasz rodzeństwo ?
   a/ tak
   b/ nie

   Jeśli tak, to podaj ich wiek
   - bracia,
   - siostry

10. Czy należysz do organizacji młodzieżowych, społecznych ?

a/ tak

b/ nie

Jeśli tak, to do jakiej

Czy uznajesz się w tych organizacjach za:

- aktywistę
- niezbyt aktywnego członka
- biernego członka

11. Czy wyniesione wiadomości sanitarno-medyczne ze szkoły średniej uważasz za wystarczające ?

a/ tak

b/ nie

Jeśli tak lub nie, to dlaczego ?

12. Czy przechodziłaś przeszkolenie PCK i którego stopnia ?

a/ tak

b/ nie

13. Czy jesteś honorowym dawcą krwi ?

Jeśli tak, to ile krwi oddałaś - ml ...

Jeśli nie, to dlaczego ?

14. Czy z domu wyniosłaś podstawowe wiadomości i umiejętności sanitarno-medyczne ?

a/ tak

b/ nie

c/ czy w Twoim domu jest apteczka PCK

- tak
- nie

15. Wykształcenie rodziców

a/ ojca

- niepełne podstawowe
- podstawowe
- zasadnicze zawodowe
- niepełne średnie
- średnie
- niepełne wyższe

n/ matki

- wyższe
- nie wiem

Jeśli wyższe, to jakie

- ojca
- matki

16. Jaki jest wój stosunek do niesienia pomocy potrzebującym ?

a/ zdecydowanie tak

b/ obojętny

c/ zdecydowanie nie

Jeśli punkt "a", to dlaczego ?

17. Jaki jest stosunek twoich rodziców do niesienia pomocy potrzebującym ?

a/ ojca b/ matki

- zdecydowanie tak
- obojętny
- zdecydowanie nie

Jeśli punkt "a", to dlaczego ?

a/ ojca b/ matki

18. Jak oceniasz generalnie sytuację materialną swojej rodziny ?

a/ b.dobra

b/ dobra

c/ przeciętna

d/ raczej zła

e/ b. zła.

CZĘŚĆ II

Ta część dotyczy programu szkolenia w części sanitarno-medycznej.

1. Jaki jest cel i zadania sił medycznych ?

a/ w okresie pokoju

b/ w okresie wojny

2. Co wiesz o PCK i jego zadaniach

3. Co wiesz na temat organizacji na wypadek wojny

a/ szpitali

b/ domów pomocy społecznej

4. Jaka jest ogólnie rola i zadania sióstr PCK ?
5. Podaj podstawowe przyczyny chorób zakaźnych
6. Co sądzisz o zastępczych środkach ochrony dróg oddechowych ?
   a/ półmaska
   b/ maska przeciwpyłowa
   c/ tampony
7. Co zaliczasz do pierwszej pomocy przedlekarskiej ?
   a/ czy udzieliłaś pomocy przedlekarskiej ?
      - tak
      - nie
8. Na czym polega sztuczne oddychanie metodą ?
   a/ usta - usta
   b/ usta - nos
9. Czy w czasie szkolenia ćwiczyłaś czynności dotyczące sztucznego oddychania ?
   a/ na istocie żywej
   b/ na manekinie
10. Na czym polega proces sztucznego oddychania i zewnętrznego ucisku serca ?
   a/ czy w czasie szkolenia wykonywałeś te czynności ?
   Jeśli tak, to na:
   - istocie żywej,
   - manekinie.
11. Podaj rodzaje krwotoków
   a/ jakie czynności należy wykonać przy tamowaniu krwotoków ?
   b/ czy wykonywałeś w/w czynności - jeśli tak to na
      - istocie żywej
      - manekinie.
12. Jakie znasz rodzaje złamań kończyn
   a/ wymień czynności przy unieruchomieniu kończyny dowolnej
   b/ czy wykonywałeś te czynności - jeśli tak, to na:
      - istocie żywej
      - manekinie.

13. Podaj rodzaje ran
14. Podaj rodzaje opatrunków i ich zastosowanie
15. Czego dotyczą i na czym polegają zabiegi sanitarne ?
16. Podaj rodzaje oparzeń
    a/ opisz dowolne oparzenie - krótko
    b/ w jakiej pomocy udzielisz przy poparzeniu II stopnia ?
17. Jakiej pomocy udzielisz osobie przy odmrożeniu kończyny dolnej ?
18. Jakie czynności należy wykonać przy odciętej kończynie górnej /pomoc przedlekarska/ ?
19. Podaj rodzaje transportu rannych
    a/ na co zwrócisz szczególną uwagę przy transporcie osób z uszkodzeniami:
    - kręgosłupa,
    - miednicy

    b/ czy przenosiłaś rannych /na ćwiczeniach/ - jeśli tak to przy pomocy jakiego sprzętu ?
20. Podaj czynności wykonane przy poparzeniu oczu:
    a/ środkami fosforo-organicznymi,
    b/ środkami bojowymi.
21. Jakiej udzielisz pomocy przy:
    a/ uszkodzeniu klatki pierwsiowej,
    b/ uszkodzeniu narządów moczowo-płciowych,
    c/ uszkodzeniu otwartym brzucha.
22. Podaj podstawowe funkcje dotyczące opieki nad chorymi.
23. Jakie powinno być postępowanie przy schorzeniach układu
    a/ krążenia,
    b/ oddechowego,
    c/ pokarmowego.
24. Podaj kilka nazw leków i podaj ich zastosowanie.
25. Podaj warunki jakim winna odpowiadać osoba opiekująca się chorymi.

26. Jakim warunkom powinno odpowiadać pomieszczenie przeznaczone dla chorych osób ?
27. Podaj elementy obserwacji chorego.
28. Czy mierzyłaś chorej osobie
    a/ temperaturę - tak, nie
    b/ tętno - tak, nie
29. W jakich sytuacjach stosuje się
    a/ termofor z ciepłą wodę,
    b/ termofor z lodem,
    c/ kompresy i okłady.
30. Podaj rodzaje diet przy chorobach
    a/ wątroby,
    b/ nerek,
    c/ przy nadciśnieniu.
31. Co powinna zawierać apteczka domowa ?
32. Co zawiera torba sanitarna ?
33. Podaj na czym polega /ogólnie/ higiena kobiety ciężarnej ?
34. Czy byłaś w poradni "K" lub "D" ?
    a/ tak
    b/ nie
35. Jakie znasz choroby weneryczne ?
    a/ co o nich sądzisz ?
36. Czy kąpałaś dziecko lub lalkę na zajęciach ?
    a/ tak
    b/ nie
37. Czy ubierałaś dziecko lub lalkę na zajęciach ?
    a/ tak
    b/ nie.
38. Kiedy i z czego robi się dziecku lewatywkę ?
39. Jak się zachowasz dostrzegając zmiany w zachowaniu dziecka wskazujące na chorobę ?

40. Czy wykonywałaś iniekcję ?

    a/ tak

    b/ nie

    Jeśli tak, to na:

    - żywej istocie,
    - przy pomocy tamponu.

41. Jak widzisz w kontekście badanych spraw wychowanie dzieci i młodzieży ?

42. Jakie elementy szkolenia obronnego wykorzystasz jako nauczycielka w wychowaniu patriotycznym ?

43. Jakie elementy szkolenia obronnego wykorzystasz jako nauczycielka w wychowaniu humanitarnym ?

44. Czy szkolenie obronne ułatwi ci pracę z dziećmi i młodzieżą w szkole ?

    a/ tak - dlaczego

    b/ nie - dlaczego

Załącznik nr 3

TEST SYTUACYJNY

1. Przypuśćmy, że kraj nasz jest w stanie wojny, Ty jesteś w ZOPPM i wykonujesz zadania w strefie frontowej, w rejonie tym są ranni oczekujący od Ciebie pomocy.
   Któremu rannemu udzielisz pomocy w pierwszej kolejności i dlaczego ?
   a/ ze złamaną kończyną,
   b/ z uszkodzoną tętnicą /krwotok/
   c/ poparzonemu II stopnia
   d/ nie jestem zdecydowana.
2. Jesteś w strefie frontowej, masz udzielić pomocy rannym, któremu w pierwszej kolejności?
   a/ żołnierzowi własnej armii,
   b/ żołnierzowi obcej armii,
   c/ nie udzielę pomocy żołnierzowi armii obcej.
3. Jesteś w schronie, na zewnątrz którego jest skażenie promieniotwórcze 10 R/h, leżą tam ranni wymagający pomocy. Ty nie masz środków ochronnych - czy wyjdziesz ze schronu i udzielisz pomocy ?
   a/ tak
   b/ nie
4. Masz uprawnienia siostry PCK, jesteś w miejscu wypadku drogowego, leży ciężko ranny, prawdopodobnie z połamanymi żebrami.
   Jakbyś postąpiła w tej sytuacji ?
   a/ przeniosła rannego na ławkę obok stojącą,
   b/ starała się przywrócić przytomność rannemu,
   c/ wezwała pogotowie nie ruszając rannego.
5. Załóżmy, że znajdujesz się na PPS, na którym jest ranny z dużym upływem krwi, od Ciebie zależy jego życie.
   Co byś zdecydowała:
   a/ wzywała lekarza,
   b/ wykonywała opatrunek uciskowy,

c/ transportowała z innymi rannego na PPL,

d/ wykonała transfuzję krwi.

6. W akademiku zemdlała twoja koleżanka, padając doznała obrażeń Jakbyś postąpiła ?

a/ wzywałabym lekarza,

b/ cuciła na miejscu upadku,

c/ cuciła po przeniesieniu na łóżko.

7. Czy uważasz, że program szkolenia sanitarno-obronnego realizowany w ramach SW jest:

a/ dobry,

b/ b.dobry,

c/ dostateczny,

d/ niedostateczny,

e/ nie mam wyrobionego poglądu.

8. Co sądzisz o I bloku programu szkolenia sanitarno-obronnego ?

a/ czy treści podawane na zajęciach są wystarczające

- tak
- nie
- nie mam wyrobionego poglądu

9. Co sądzisz o II bloku programu ?

a/ czy podawane wiadomości dotyczące PCK, organizacji służby zdrowia, sióstr PCK są wystarczające ?

a/ tak

b/ nie

- dlaczego ?

10. Czy wiadomości przekazywane z III bloku programu a dotyczące chorób zakaźnych, zatruć i zakażeń BST są wystarczające ?

a/ tak

b/ nie

- dlaczego

11. Czy wiadomości przekazywane z IV bloku programu dotyczące pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach są wystarczające ?
    a/ tak
    b/ nie
    - dlaczego
12. Czy uważasz, że zagadnienia dotyczące: bezdechu, zatrzymania pracy serca, udarów i porażenia prądem wystarczy przekazać na zajęciach:
    a/ metodą słowną,
    b/ metodą praktyczną,
    c/ przy pomocy filmu dydaktycznego.
13. Czy uważasz, że opis i pokaz wzorowy tamowania krwotoków jest wystarczający dla opanowania przez Ciebie umiejętności ?
    a/ tak
    b/ nie
    - jeśli nie, to dlaczego ?
14. W czasie wyświetlania filmu dydaktycznego dotyczącego ran i ich opatrywania jak reagujesz ?
    a/ oglądam bez większych napięć,
    b/ na pewne obrazy nie patrzę,
    c/ wychodzę wtedy z sali,
    d/ mdleję.
15. Wiadomo, że w ramach SW w czasie szkolenia jest niemożliwe pokazanie oparzeń i udzielenie pomocy na istotach żywych.
    Wykładowca stosuje metody, środki dające efekty dydaktyczne.
    a/ jakie u Ciebie stosował,
    b/ jakie Twoim zdaniem należy stosować.
16. W czasie zajęć na temat złamań kończyn wykładowca powinien po pokazie wzorowym udzielenia pomocy ćwiczyć w grupie te czynności
    a/ czy był pokaz wzorowy
    - tak
    - nie

b/ czy brałaś udział w ćwiczeniu

- tak
- nie

17. Prowadzone zajęcia dotyczące uszkodzenia narządów: wzroku, nosa, uszu, gardła itp. były jako:

a/ wykład,

b/ wykład z pokazem,

c/ ćwiczenia.

18. V blok tematyczny dotyczy opieki nad: chorymi, inwalidami, matką i dzieckiem.

a/ czy praktycznie wykonywałeś takie czynności jak:

- przygotowanie łóżka dla chorej osoby,
- nacieranie chorej osoby,
- stawianie baniek,
- przenoszenie z łóżka na nosze chorej osoby,
- mierzenie temperatury ciała i zapis na bloku,
- zakrapianie nosa i oczu,

b/ czy przygotowywałeś takie narzędzia i urządzenia do pracy, jak

- strzykawka i igła,
- termometr,
- czepiec sabadylowy,
- ciśnieniomierz,
- przyrząd "Ambu",
- inne.

19. Jakie tematy ze znanego Ci programu uważasz za niepotrzebne i dlaczego ?

-

-

20. Jakie tematy ze znanego Ci programu uważsza za potrzebne i dlaczego ?

-

-

21. Jakie tematy Twoim zdaniem powinny znaleźć się w programie i dlaczego ?

a/ dla potrzeb obrony cywilnej

-

-

b/ dla potrzeb własnych

-

-

22. Jakie są Twoje poglądy o środkach i sprzęcie dydaktycznym stosowanych w SW ?

a/ plansz poglądowych

-

b/ przeźroczy

-

c/ filmów dydaktycznych

-

d/ modeli

-

e/ manekinów

-

f/ środków techniki wizualnej

-

g/ sprzętu medycznego

-

h/ środków medycznych

-

i/ wydawnictw w bibliotece

-

j/ wyposażenie sal wykładowych /gabinetów/

-

k/ inne pomoce dydaktyczne

-

Daj krótki opis.

23. Czy uważasz, że potrzebna jest po takim szkoleniu praktyka np. w szpitalu na punkcie sióstr PCK ?

a/ tak

b/ nie

- Jeśli tak to w jakim zakresie czasowym i czego głównie powinna dotyczyć ?

a/

b/

Wybrane przez ciebie odpowiedzi podkreśl, lub daj krótką odpowiedź.

Załącznik nr 4

Wykaz filmów dydaktycznych wykorzystywanych w realizacji programu szkolenia obronnego studentek szkół wyższych - - kierunek sanitarno-obronny

1. Współczesne środki rażenia
2. "Wrocław" /akcja ratunkowa w zakładzie pracy/
3. Rozśrodkowanie
4. Budowle ochronne
5. Alarm
6. Zaciemnienie oświetlenia
7. Zabiegi sanitarne
8. Wstrząs oligowoliczny
9. Resuscytacja
10. Sztuczne oddychanie
11. Zewnętrzny ucisk serca
12. Tamowanie krwotoków
13. Chirurgiczne opatrywanie ran
14. Udzielenie pierwszej pomocy
15. Materiały opatrunkowe
16. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach
17. Pierwsza pomoc w oparzeniach
18. Pierwsza pomoc poparzonym napalmem
19. Pielęgnacja chorych w oddziałach intensywnej opieki
20. Zapobieganie odleżynom
21. Pierwsza pomoc na polu walki "strzykawka"
22. Zapobieganie ciąży
23. Szkoła rodzenia
24. Choroby weneryczne
25. Kąpiel noworodka

Załącznik nr 5

Projekt

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ
Prof. dr hab. Henryk SAMSONOWICZ
W a r s z a w a

Uwzględniając fakt akceptacji przez Pana Ministra rozwiązań ustalonych w czasie spotkania przedstawicieli MEN, MON, RGNiSzW oraz środowisk akademickich w dniu 25 maja br. w sprawie szkolenia wojskowego i obronnego studentów /a zwłaszcza pkt. 4 "Protokółu..."/ - w okresie przejściowym i w roku akademickim 1990/91 - proponuję:

1. Utworzyć 14 zintegrowanych międzyuczelnianych studiów wojskowy w większych ośrodkach akademickich i 9 studiów wojskowych o zmniejszonej obsadzie etatowej w mniejszych ośrodkach, które w dalszej perspektywie przekształciłyby się odpowiednio w Ośrodki Metodyczne Kształcenia Obronnego /OMKO/ i Punkty Konsultacyjne /PK/ funkcjonujące w strukturze MON. Szczegółowe dane - zał. nr 1 i 2.

Zasadniczym zadaniem międzyuczelnianych studiów byłoby, ze względu na brak na tym etapie w pełni przygotowanej cywilnej kadry dydaktycznej szkół wyższych, współuczestnictwo w realizacji procesu kształcenia obronnego od stycznia 1991 r.

Zgodnie z sugestią Pana Ministra - m.in. zawartą w odpowiedzi na dezyderat nr 2 Komisji Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego dotyczącej reformy szkolenia wojskowego studentów z dnia 6.12.1989 r. - międzyuczelniane studia wojskowe i studia wojskowe o zmniejszonej obsadzie etatowej funkcjo-

nowałyby w zasadzie w samodzielnych obiektach administrowanych przez uczelnie i finansowanych z budżetu MEN. W dalszej perspektywie /od [illegible] akademickiego 1991/92/ studia wojskowe przestaną funkcjonować, a specjalistyczne wsparcie dydaktyczne procesu kształcenia obronnego w wyższych uczelniach realizowane byłoby przez nowo zorganizowane ośrodki metodyczne kształcenia obronnego i punkty konsultacyjne usytuowane w obiektach wojskowych i finansowane przez MON.

2. Powołać międzyresortową komisję, która zgodnie z treścią "Protokółu uzgodnień..." do końca października br. ustaliłaby wydziały i kierunki studiów w poszczególnych uczelniach, na których realizowana byłaby problematyka kształcenia obronnego oraz wymiar godzin i zestaw tematyki.

Znając przychylność Kierownictwa resortu wobec problematyki edukacji obronnej młodzieży akademickiej wyrażam przekonanie, że Pan Minister podejmie stosowne działania wobec rektorów nadzorowanych uczelni w celu pomyślnego wdrożenia proponowanych rozwiązań. Ze swej strony deklaruję pełne wsparcie resortu i zainteresowanych instytucji MON w sprawnym funkcjonowaniu nowego modelu edukacji obronnej młodzieży akademickiej, realizowanej siłami wyższych uczelni.

Z żołnierskim pozdrowieniem

gen. armii Florian SIWICKI

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ
GŁÓWNY INSPEKTOR OBRONY TERYTORIALNEJ
WICEMINISTER OBRONY NARODOWEJ

Warszawa, data _____

MINISTER OBRONY NARODOWEJ
Obywatel gen. armii Florian SIWICKI

Śladem uzgodnień podjętych na spotkaniu przedstawicieli MON, MEN, RGNiSzW oraz środowisk akademickich w dniu 25.05.br. w sprawie służby wojskowej i szkolenia obronnego młodzieży akademickiej oraz dekretacji Obywatela Generała na moim meldunku w przedmiotowej sprawie, proponuję następujący tryb przeorganizowania systemu kształcenia wojskowo-obronnego studentów szkół wyższych:

I. Ogólne przesłanki zmian organizacyjnych systemu

a/ przygotowanie wojskowo-obronne młodzieży akademickiej wg dotychczasowego systemu zakończone zostanie do końca września br.

Konsekwencją organizacyjną przejścia na nowy system edukacji obronnej studentów byłaby likwidacja studiów wojskowych /za wyjątkiem wyższych szkół morskich/;

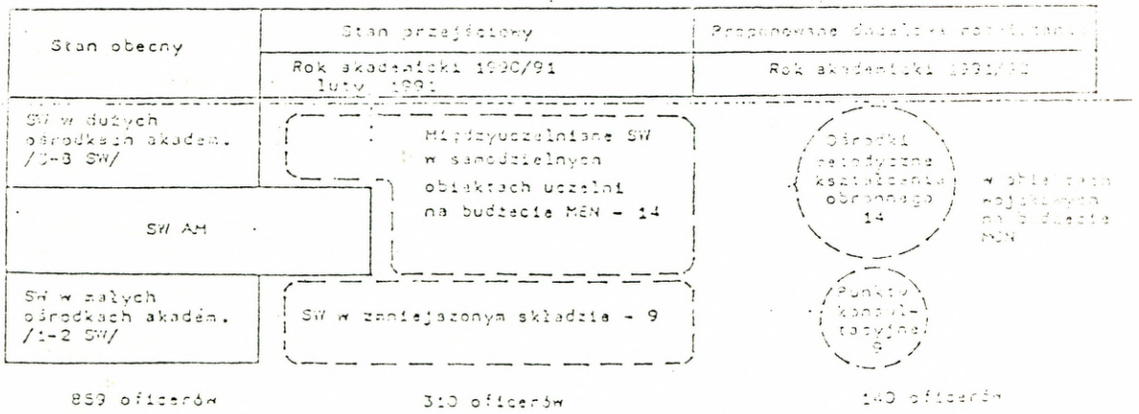
b/ w celu zapewnienia realizacji programu kształcenia obronnego przez uczelnie w okresie przejściowym, tj. w roku akademickim 1990/91, a także racjonalnego rozwiązania problemu kadrowego SW - proponuje się utworzyć Międzyuczelniane Studia Wojskowe i Studia Wojskowe o zmniejszonej obsadzie osobowej, które w dalszej

perspektywie przekształciłyby się w Ośrodki Metodyczne Kształcenia Obronnego /OMKO/ i punkty konsultacyjne /PK/.

Jeśliby jednak ustawowe uregulowania stanowiące podstawę zmian systemowych /nowelizacja Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP/ nie nastąpiły do rozpoczęcia nowego roku akademickiego 1990/91, studia wojskowe /w zmniejszonych składach/ musiałyby przedłużyć swój czas funkcjonowania do końca roku akademickiego 1990/91 wspierając proces dydaktyczny kształcenia obronnego w wyższych uczelniach cywilnych i wówczas tryb przejścia na strukturę pośrednią, tj. na Międzyuczelniane Studia Wojskowe nie miałby miejsca;

c/ powyższe, ogólne propozycje wpisują się w projekt nowelizacji "Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP" opracowany przez Sztab Generalny WP oraz zgodne są ze stanowiskiem MEN i opinią RGNiSzW.

Układ funkcjonalny proponowanych wyżej zmian organizacyjnych przedstawiałby się następująco:

W celu płynnego przejścia do nowych struktur organizacyjnych szkolenia obronnego proponuje się dwa etapy realizacyjne:

I etap - do końca czerwca 1991 r. - utworzenie 14 zintegrowanych międzyuczelnianych SW w większych ośrodkach akademickich i pozostawienie 9 SW o zmniejszonej obsadzie etatowej w małych ośrodkach. Zasadniczym zadaniem tych studiów, ze względu na brak odpowiednio przygotowanej cywilnej kadry dydaktycznej szkół wyższych byłoby specjalistyczne - dydaktyczne wsparcie w toku realizacji programu kształcenia obronnego. Dla zapewnienia odpowiedniego funkcjonowania nowo utworzonych struktur należałoby zatrudnić około 310 oficerów

II etap - od lipca do października 1991 r. - stopniowe przekształcenie zintegrowanych SW w 14 ośrodków metodycznych kształcenia obronnego w dużych ośrodkach akademickich i 9 punktów konsultacyjnych w małych ośrodkach /w pojedynczych uczelniach/. Stan obsady etatowej kadry ulegałby zmniejszeniu do 140 oficerów. Szczegółowe dane - zał. 1 i 2.

III. Propozycje szczegółowych rozwiązań

I etap - utworzenie i funkcjonowanie MuSW

a/ dla zachowania ciągłości edukacji obronnej młodzieży akademickiej oraz umożliwienia stopniowego przesuwania /odpływu/ kadry poza SW /do innych jednostek organizacyjnych sił zbrojnych lub zwalnianie do rezerwy/ do końca bieżącego roku utworzone byłyby MuSW oraz dotychczas funkcjonujące studia o zmniejszonej obsadzie kadro-

wej. Studia byłyby wyłączone ze struktur uczelni. Kierowanie i merytoryczny nadzór nad ich działalnością sprawowałby Departament Spraw Obronnych MEN w ścisłym współdziałaniu z DSO pozostałych resortów nadzorujących szkoły wyższe.

Międzyuczelniane Studia Wojskowe i studia wojskowe o zmniejszonej obsadzie kadrowej - zgodnie z zapewnieniem MEN - m.in. zawartym w odpowiedzi na dezyderat nr 2 Komisji Edukacji, Nauki i Postępu Technicznego dotyczącej reformy szkolenia wojskowego studentów z dnia 6.12.1989 r. funkcjonowałyby w zasadzie w samodzielnych obiektach administrowanych przez uczelnie i finansowane z budżetu MEN. Resorty nadzorujące szkoły wyższe partycypowałyby w nakładach finansowych. Przekazało, użytkowane przez studia obiekty /sale wykładowe oraz ich obudowa dydaktyczna/ stanowiące własność uczelni wykorzystane byłyby zgodnie z decyzją ich władz. Kształcenie obronne młodzieży na wybranych kierunkach studiów w uczelniach i wsparcie MON rozpoczęłoby się od stycznia 1991 r.

W celu ustalenia wydziałów i kierunków studiów poszczególnych uczelni, na których realizowana byłaby problematyka kształcenia obronnego oraz doboru tematów omawianego przedmiotu należałoby powołać międzyresortową komisję /MON, MEN, MEiOS, MHiS oraz KBNiIT/, która powinna zgodnie z treścią "Protokołu uzgodnień..." zakończyć pracę do końca października br.

b/ przyjmując za podstawę szacunkową ilość grup szkoleniowych w poszczególnych uczelniach należałoby przewidzieć do zatrudnienia w MuSW ogółem 310 oficerów. W dużych ośrodkach obsada etatowa studium wynosiłaby 20-30 oficerów, w małych i średnich 7-16 i w studiach o zmniejszonej obsadzie kadrowej od 2 do 6 oficerów /zał. nr 1/.

Proponowane rozwiązanie spowoduje potrzebę przeniesienia poza SW jeszcze w bieżącym roku około 550 oficerów, w tym 145 kadry kierowniczej /kierowników i zastępców/. Z ogólnej liczby - 155 oficerów zostanie zwolnionych z zawodowej służby wojskowej, z uwagi na osiągnięcie wieku emerytalnego, natomiast około 390 oficerów z wymusem studiów II° i dużym doświadczeniem dydaktycznym, należałoby zagospodarować w strukturach sił zbrojnych bądź zwolnić do rezerwy. W studiach pozostałaby kadra o najwyższych kwalifikacjach, w 1/4 legitymująca się tytułem doktora.
Szczegółowe dane zawiera zał. nr 3.

Przejście na MuSW i studia o zmniejszonej obsadzie kadrowej pozwoliłoby na znaczne oszczędności finansowe. Szacunkowo koszty kształcenia obronnego młodzieży akademickiej, w porównaniu z bieżącymi, uległyby zmniejszeniu o 2/3.

II etap - przejście do struktur docelowych

a/ zadania kształcenia obronnego studentów od roku akademickiego 1991/92 uczelnie realizowałyby według nowych ustaleń w zasadzie własnymi siłami przy wsparciu dydaktycznym i organizacyjnym Ośrodków Metodycznych Kształcenia

Obronnego i punktów konsultacyjnych. Po zakończeniu zajęć w uczelniach, tj. od lipca 1991 r. MuSW i studia o zmniejszonej obsadzie kadrowej przekształcałyby się w 14 OMKO i 9 PK. Ich zadaniem byłaby koordynacja oraz współuczestnictwo w kształceniu obronnym młodzieży na poszczególnych etapach edukacji. Wykorzystując wzorcową bazę metodyczno-szkoleniową w ramach OMKO mogłyby być organizowane w porozumieniu z władzami uczelni kursy metodyczne dla nauczycieli akademickich angażowanych do realizacji bloku tematów kształcenia obronnego. Od roku akademickiego 1991/92 OMKO /PK/ funkcjonowałyby w obiektach wojskowych, kierowane i nadzorowane przez Zarząd Szkolenia Poza Wojskiem lub instytucję, która w perspektywie przejmie zadania Zarządu. Koszty związane z całokształtem działalności ośrodków /PK/ pokrywane byłyby z budżetu resortu MON.

b/ uwzględniając prognozowane zadania OMKO /PK/, należałoby przewidzieć zatrudnienie w nich około 140 oficerów. /W dużych OMKO - od 9 do 13, w małych i średnich - 4-7, a w PK - 2 oficerów/. Zaistnieje potrzeba przemieszczenia i zagospodarowania w strukturach sił zbrojnych lub zwolnienie do rezerwy dalszych około 170 oficerów. W OMKO /PK/ zostaliby najlepsi dydaktycy - specjaliści ukierunkowani na specyfikę kształcenia obronnego w poszczególnych typach uczelni.

Przejście na nowy system OMKO /PK/ zwolniłoby całkowicie resorty nadzorujące szkoły wyższe od obowiązku utrzymywania i finansowania funkcjonujących w okresie przejściowym MuSW oraz SW o zmniejszonym składzie osobo-

wyk. Całość kosztów utrzymania i działalności ponosiłby resort OH.

Powyższe propozycje rozwiązań opracowano w konsultacji z dyrektorami departamentów spraw obronnych, ministerstw nadzorujących szkoły wyższe oraz z rektorami i kierownikami SW wybranych ośrodków akademickich /Warszawa, Kraków, Łódź/.

III. Wnioski i propozycje

1. Realizacja wspólnych uzgodnień z 25.05.br wymaga decyzji i wyprzedzających działań w stosunku do terminu przyjęcia uwarunkowanej Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP, w sprawie:

a/ przeorganizowania SW, ustalenia obiektów i źródeł finansowania WuSW i SW o zmniejszonych stanach etatowych.

b/ ustalenia kierunków studiów oraz opracowania wykazu tematów w zakresie kształcenia obronnego w poszczególnych typach uczelni. W tym celu powołany zostanie międzyresortowy zespół /MON, MEN, MNiSW, MSWiA i KdsMiMF/, który w terminie do końca września przedstawi wyniki pracy.

c/ "zagospodarowania" nadwyżek kadrowych powstałych w wyniku reorganizacji dotychczasowego systemu kształcenia wojskowo-obronnego młodzieży akademickiej. Oddział Kadr CIOT we współdziałaniu z Zarządem Szkolenia Pionu Wojskiem i departamentami spraw obronnych resortów nadzorujących szkoły wyższe przedłoży do końca czerwca

br. Departamentowi Kadr MON proponuje działań kadrowych.

2. W przypadku akceptacji proponowanych rozwiązań zaistnieje potrzeba uwzględnienia w planie organizacyjnym Sztabu Generalnego WP na rok 1991 utworzenia ośrodków metodycznych kształcenia obronnego /punktów konsultacyjnych/ oraz ujęcia w budżecie MON środków finansowych na ich funkcjonowanie.

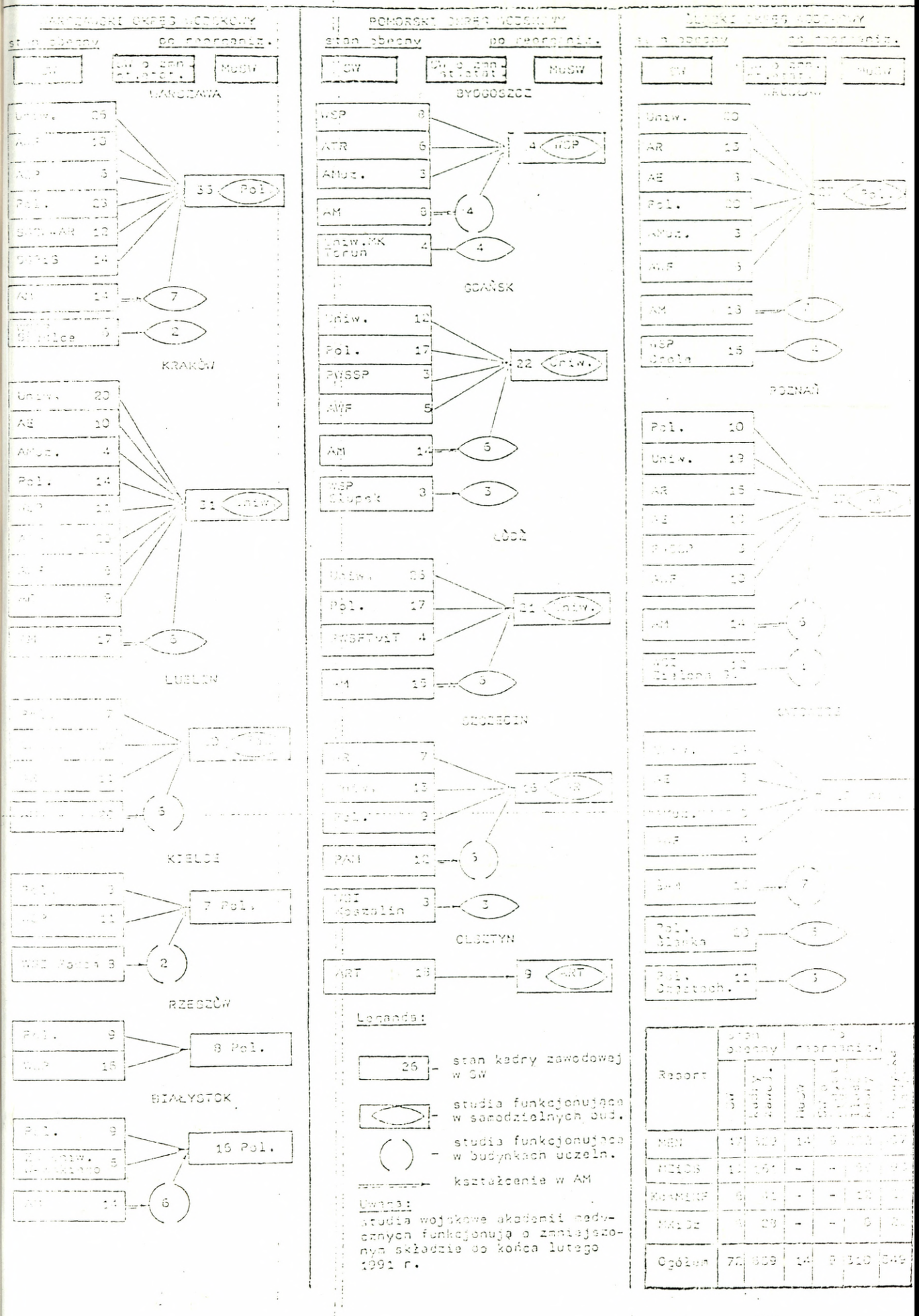
3. Zbliżony do proponowanego system edukacji obronnej młodzieży akademickiej funkcjonuje na Węgrzech. Celowe byłoby skorzystanie z tamtejszych doświadczeń poprzez wizytację kilku ośrodków kształcenia i ewentualne wdrożenie zebranych doświadczeń w proponowanych strukturach.

Proszę Obywatela Generała o decyzję. W załączeniu przedkładam harmonogram wdrożenia rozwiązań oraz projekt pisma do MEN.

gen. broni Jerzy SIWICKI

Załącznik nr 1

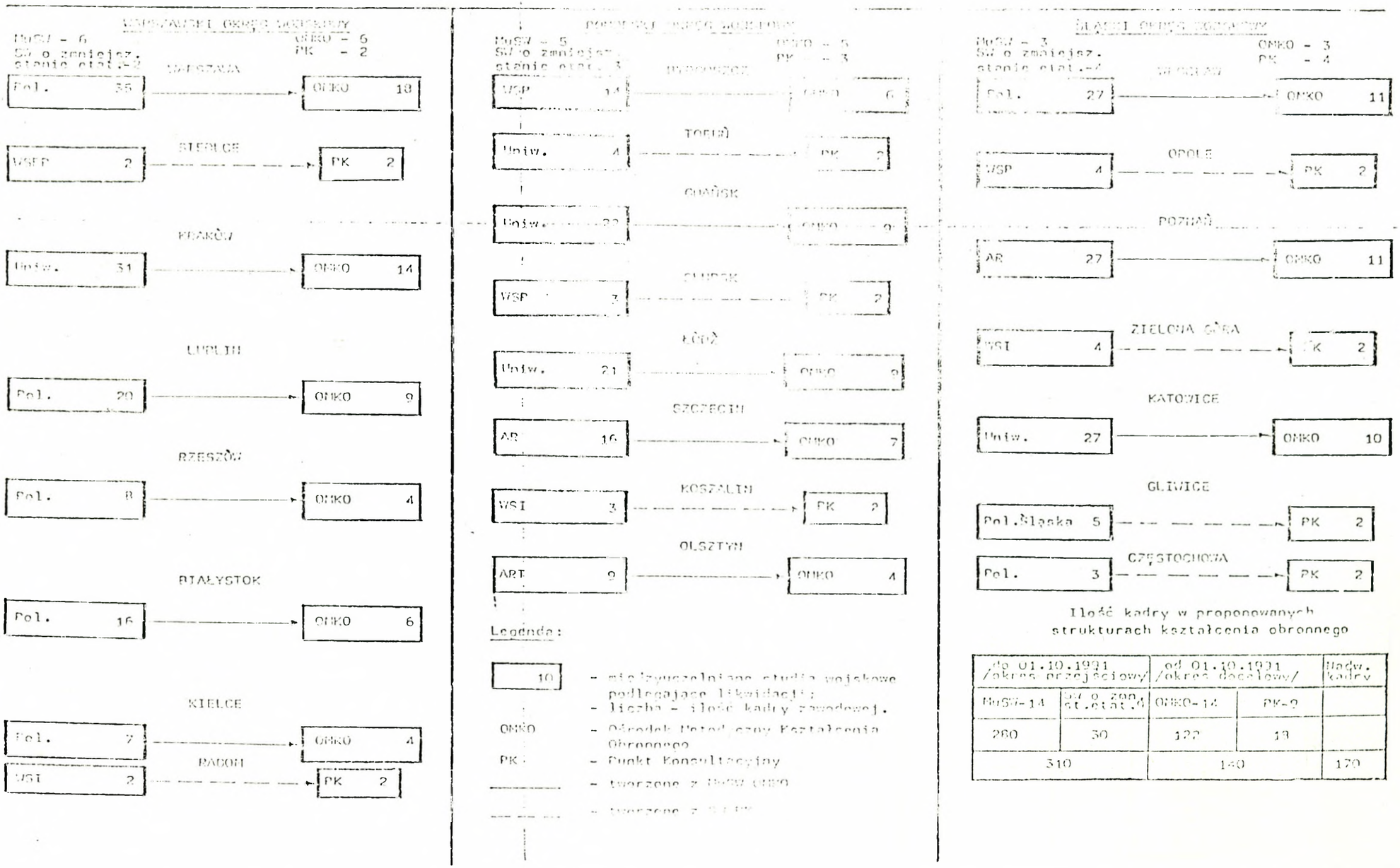
EMAT UTWORZENIA OŚRODKÓW METODYCZNYCH KSZTAŁCENIA OBRONNEGO I PUNKTÓW
SULTACYJNYCH /OMKOiPK/ etap - od 01.10.1990 r- 30.06.1991 r./

Resort	Stan obsady		Reorganizacja			
MON	17	562	14	8	310	346
MSWiA	1	201	-	-	36	36
KomUW	8	14	-	-	13	13
MKiDz		39	-	-	9	9
Ogółem	72	809	14	8	368	390

SCHEMAT UTWORZENIA OŚRODKÓW SZKOLENIA SPECJALNEGO, PODSTAWOWEGO I PUNKTÓW KONSULTACYJNYCH ZOSTA[illegible] PK/

/ II etap - okres od 01.07 do 01.10.1991 r./

Ilość kadry w proponowanych strukturach kształcenia obronnego

do 01.10.1991 /okres przejściowy/		od 01.10.1991 /okres docelowy/		Nadw. kadry
MuSW-14	SW o zmn. st.etat.4	ONKO-14	PK-9	
280	30	122	18	
310		140		170

Załącznik nr 3

P O D Z I Ę K O W A N I E

kadry zawodowej międzyuczelnianych studiów wojskowych
/ośrodków metodycznych kształcenia obronnego i punktów konsultacyjnych/

Nazwa międzyuczelnianych studiów wojskowych /ośrodków metodycznych kształcenia obronnego i punktów konsultacyjnych/	Orientacyjna ilość grup szkoleniowych	Stan kadry w SW ośrodków akademickich		Orientacyjne potrzeby kadry		Nadwyżka kadry w okresie przejściowym /I etap/			Nadwyżka kadry po utworzeniu OMKO i PK /II etap/		
		Etatowy	Ewidencyjny	W tym z tytułu ubezpieczenia zwiększ. o zast. etat. i ubezp. Het.Kszt. Obr.-Punkt. Konsul.		Ogółem	Do zwolnienia z zawodowej sł.wojskowej	Do zwolnienia w siłach zbrojn.	Ogółem	Do zwolnienia z zawodowej sł.wojskowej	Do zwolnienia w siłach zbrojn.
2	4	5	6	7		8	9	10	11	12	13
Ośrodek akademicki W-wa	279	141	109	35	18	74	-	-	17		
MnSW przy Pol.W-wskiej /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSKP Siedlce	15	7	6	2	2	4	-	-	-		
RAZEM	294	148	115	37	20	78	26	60	17	4	13
Ośrodek akademicki Kraków	210	138	111	31	14	80	20	60	17	9	8
MnSW przy Un.Jagiell. /OMKO/											
Ośrodek akademicki Lublin	104	68	67	20	9	37	12	26	11	4	7
MnSW przy Pol.Lubelskiej /OMKO/											
Ośrodek akademicki Kielce	19	19	19	7	4	12	-	-	3		
MnSW przy Pol.Świętok/OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSP Radom	34	9	8	2	2	5	-	-	-		
RAZEM	57	28	27	9	6	17	3	10	3	1	2
Ośrodek akademicki Katowice	81	45	34	8	4	15	2	14	4	2	2
MnSW przy Pol.Śląskiej /OMKO/											
Ośrodek akademicki Białystok	66	35	28	16	6	12	2	10	10	2	8
MnSW przy Pol.Białost. /OMKO/											
Ośrodek akademicki Bydgoszcz	64	36	26	14	6	11	-	-	9		
MnSW przy WSP Bydgoszcz /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ Un.MK Toruń	31	17	13	4	2	9	-	-	2		
RAZEM	95	53	39	18	8	20	3	10	11	1	7
Ośrodek akademicki Gdańsk	130	70	51	22	9	29	-	-	15		
MnSW przy Un.Gdańskim /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSP Słupsk	16	9	9	3	2	5	-	-	1		
RAZEM	146	79	60	25	11	34	8	25	16	1	13

2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ośrodek akademicki Łódź	123	71	62	21	9	41	7	34	12	1	11
MuSW przy Un.Łódzkim /OMKO/											
Ośrodek akademicki Szczecin	76	50	41	16	7	25	-	-	9		
MuSW przy AR Szczecin /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSI Koszalin	7	8	8	3	2	5	-	-	1		
RAZEM	83	58	49	19	9	30	8	33	10	2	9
Ośrodek akademicki Olsztyn	37	23	18	9	4	9	4	5	5	1	4
MuSW przy ART Olsztyn /OMKO/											
Ośrodek akademicki Wrocław	167	102	88	27	11	61	-	-	16		
MuSW przy Pol.Wrocławskiej /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSP Opole	28	17	15	4	2	11	-	-	2		
RAZEM	195	119	103	31	13	72	23	49	18	1	17
Ośrodek akademicki Poznań	174	98	81	27	11	54	-	-	16		
MuSW przy AR Poznań /OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ WSI Zielona Góra	23	13	12	4	2	8	-	-	2		
RAZEM	197	111	93	31	13	62	16	46	18	2	16
Ośrodek akademicki Katowice	132	71	44	27	10	17	-	-	17		
MuSW przy Un.Śląskim/OMKO/											
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ Pol.Śląska	39	25	20	6	2	15	-	-	3		
SW o zmniejszonym stanie etatowym /PK/ Pol.Częst.	30	13	11	3	2	8	-	-	1		
RAZEM	201	109	75	36	14	40	11	39	21	2	16
O G Ó Ł E M	1060	1064	809	310	140	549	155	394	170	32	157

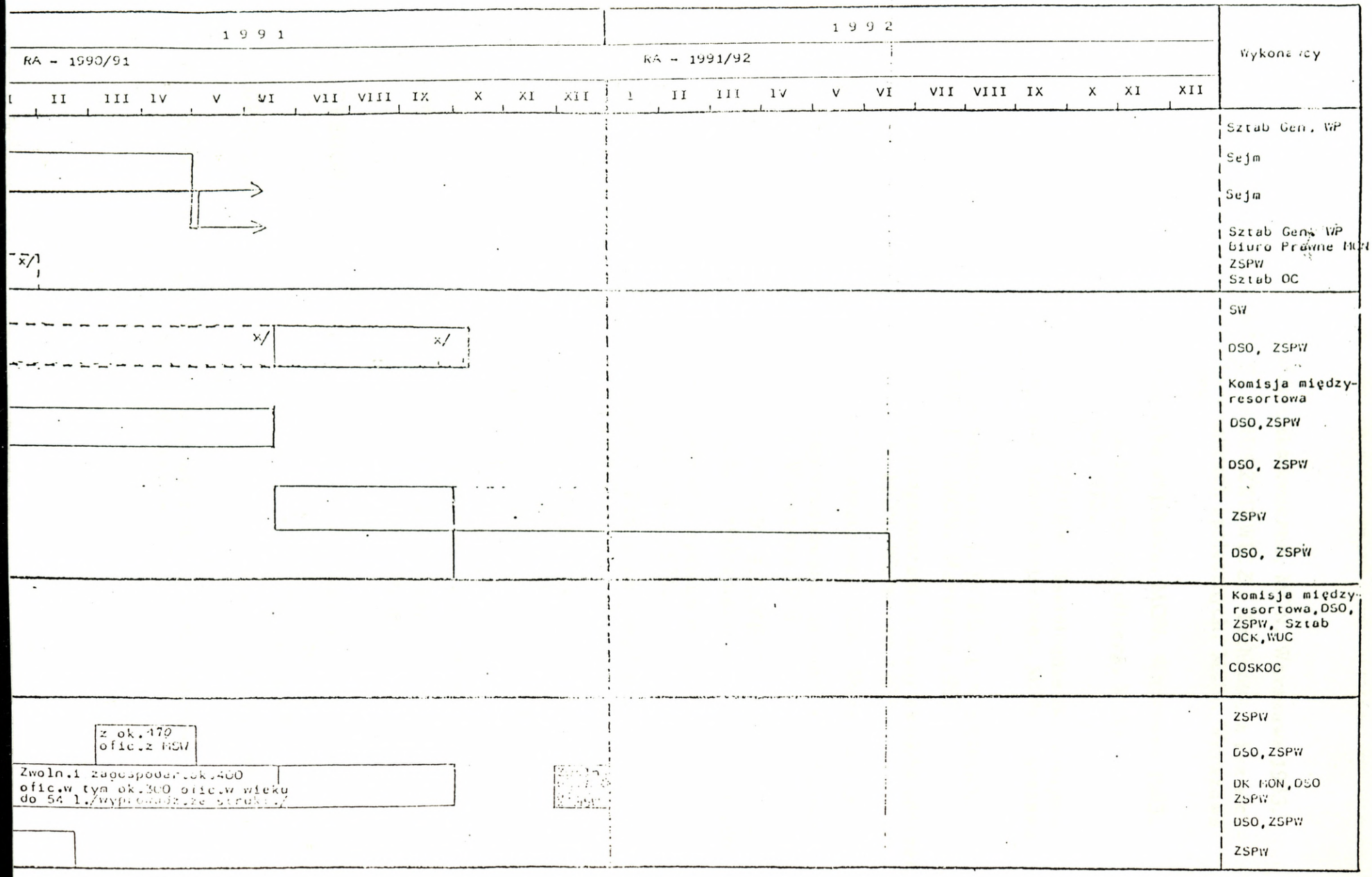
UWAGA:

Dane podstawę do naliczenia liczby kadry zawodowej w proponowanych MuSW i studiach o zmniejszonym stanie etatowym oraz OMKO i PK - przyjęto orientacyjną liczbę grup kształcenia obronnego.

ZARZĄD SZKOLENIA POZA WOJSKIEM

Wyszczególnienie / Terminy przedsięwzięć	Rok kalendarzowy / Rok akademicki/RA/ / Miesiąc	1990 RA - 1989/90 VI VII VIII IX X XI XII
Proces decyzyjny i legislacyjny	Mała nowelizacja Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP	do rozpoczęcia RA — Ewentualnie do końca 1990 r.x/
	Praca nad nową Konstytucją RP - Przyjęcie 3 maja 1991 r.	
	Opracowanie i przyjęcie nowych Ustaw w oparciu o nową Konstytucję	
	Decyzje MON,MEN... RGNiSzW o akceptacji nowych rozwiązań	
	Opracowanie Zarządzenia Szefa OCK w sprawie przysposobienia i kształcenia obronnego młodzieży	
Przedsięwzięcia organizacyjne	Zakończenie zajęć wojskowych i szkolenia obronnego SW wg dotychczas obowiązujących zasad	
	Rozpoczęcie procesu likwidacji SW - zorganizowanie sieci międzyuczelnianych SW	
	Ustalenie wykazu uczelni,w których ma być prowadzone specjalistyczne kształcenie obronne	
	Rozpoczęcie kształcenia obronnego w WUC wg nowych zasad - Wspieranie dydaktyczne kształcenia obronnego przez NuSW /przejściowo/ lub przez SWx/	
	Ewentualna konsultacja na Węgrzech w sprawie organizacji i funkcjonowania Ośrodków Metodycznych Kształcenia Obronnego /jesień 1990 r./	
	Przejście od Międzyuczelnianych SW do struktury - Ośrodków Metodycznych Kształcenia Obronnego lub bezpośrednio od struktury SW do systemu OMKO w przypadku nieznowelizowania Ustawy o Powszechnym Obowiązku Obrony RP do rozpoczęcia RA 1990/91x/	
	Pełne funkcjonowanie nowego systemu organizacyjno-programowego kształcenia obronnego /WUC - wspierane przez Ośrodki Metodyczne Kształcenia Obronnego/	
Opracowanie tematyczne przygotowania kadr. Obudowa dydaktyczna kszt. obronnego	Opracowanie i uzgodnienie bloków tematycznych kształcenia obronnego	
	Obudowa dydaktyczna tematów / podstawowe skrypty i pomoce szkoleniowe/	
	Kursy szkoleniowe dla nauczycieli uniwersyteckich angażowanych do kształcenia obronnego	
Działania kadrowe	Ustalenie z DK, OK GIOT, Dyr. DSO i kier.SW trybu działań kadrowych	
	Rozmowy kadrowe z poszczególnymi grupami oficerów z SW	77 kSW ok. /55-59/ /400 ofic. DSO — zwoln.155 ofic. w wieku emerytal /po rozwiązaniu/
	Zwolnienia /zagospodarowanie/ poszczególnych grup oficerów z SW	
	Ustalenia kadrowe dotyczące obsady międzyuczelnianych SW	
	Ustalenia kadrowe dotyczące obsady Ośrodków Metodycznych Kształcenia Obronnego	

kolenia wojskowego i obronnego

BIBLIOGRAFIA

Z. BAKO - Wojna ekonomiczna, MON. Warszawa 1983.

A. BODNAR, J. BOGUSZ, F. JANUSZKIEWICZ - Technologia kształcenia w naukach społecznych. MON. Warszawa 1978.

J. BOGUSZ - Dydaktyka wojskowa. MON. Warszawa 1983.

J. BOGUSZ, T.KARWAT- Poradnik dydaktyczny oficera. MON. Warszawa 1973.

J. BOGUSZ, A. PARZYSZEK, R. STĘPIEŃ - Kształcenie aktywizujące w wyższej szkole wojskowej. MON. Warszawa 1977.

KOMITET REDAKCYJNY pod kierownictwem J. BORDZIŁOWSKIEGO. MEW. T-I. MON. Warszawa 1967.

A. CYBULSKI - Metodyka prognozowania i oceny skutków uderzeń jądrowych. MON. Warszawa 1983.

J. CHMURKOWSKI - Embargo strategiczne. MON. Warszawa 1971.

M. CIEŚLAK - Modele zapotrzebowania na kadry kwalifikowane. PWN. Warszawa 1976.

R.H. DEVIS LAWRECE, T. ALEKSANDER, S.L.YELON - Konstruowanie systemów kształcenia. PWN. Warszawa 1983.

E. FLEMING - Unowocześnienie systemu dydaktycznego. PWN. Warszawa. 1974.

M. GODLEWSKI - Pedagogika - Podręcznik akademicki. PWN. Warszawa 1974.

A. GOŁĄB - Normy moralne a gotowość do udzielenia pomocy innym. W. REJKOWSKI /red/ - Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi, KiK. Warszawa 1976.

E. GOŁĄBEK - Szkolenie sanitarne. P.Wr. Wrocław 1972.

A. GÓRSKI - Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice. PWN. Warszawa 1987.

Z. GREGOREK, L. MAŁOWIEJSKI, M. TOMCZAK, W. SEREK, M.WIEJDEN - Organizacja badań ankietowych w wojsku. Poradnik praktyczny. WAP, Warszawa 1983.

Z. GRZELAK - Socjologowie o wychowaniu. ISKRY. Warszawa 1974.

Ch.J. HITCH, R.N. MEKCAN - Ekonomika obrony w erze jądrowej. MON. Warszawa 1965.

B. HYDZIK - Rozwijanie samodzielności studentów w procesie dydaktycznym. MON. Warszawa 1977.

F. JANUSZKIEWICZ - Technologia kształcenia i jej uwarunkowania. PWN. Warszawa 1976.

F. JANUSZKIEWICZ - Technologia kształcenia w szkolnictwie wyższym. PWN. Warszawa 1978.

A. KAMIŃSKI - Funkcje pedagogiki społecznej. PWN. Warszawa 1982.

T. KARWAT - Modele programowania w dydaktyce. MON. Warszawa 1972.

K. KONARZEWSKI - Podstawy oddziaływań wychowawczych. PWN. Warszawa 1982.

Z. KOSYRZ - O osobowości oficera wychowawcy. MON. Warszawa 1972.

K. KRUSZEWSKI - Nauczanie programowe w systemie dydaktycznym. PWN. Warszawa 1972.

K. KRUSZEWSKI - Kształcenie w szkole wyższej. PWN. Warszawa 1976.

Cz.KUPISIEWICZ - Podstawy dydaktyki ogólnej. PWN. Warszawa 1977.

Cz.KUPISIEWICZ - O efektywności nauczania problemowego. PWN. Warszawa 1973.

Cz.KUPISIEWICZ - Niepowodzenia dydaktyczne. PWN. Warszawa 1963.

L. LEJA - Unowocześnianie infrastruktury dydaktycznej. UAM. Poznań 1976.

T. LEWOWICKI - Proces kształcenia w szkole wyższej. PWN. Warszawa 1988.

T. LESKI - Prawo i wychowanie. MON. Warszawa 1985.

O. LIPOWSKI - Pedagogika specjalna. PWN. Warszawa 1981.

Z. MISZTAL - Kultura i wychowanie. MON. Warszawa 1985.

M. MIŁOWSKI - Broń masowego rażenia /skrypt/ St. Miłosna 1983.

H. MUSZYŃSKI - Zarys teorii wychowania. PWN. Warszawa 1976.

H. MUSZYŃSKI - Ideał i cele wychowania. WSiP. Warszawa 1974.

H. MUSZYŃSKI - Teoretyczne podstawy wychowania moralnego. PZWS. Warszawa 1963.

H. MUSZYŃSKI - Wychowanie moralne w zespole. PZWS. Warszawa 1964 /streszczenie/.

H. MUSZYŃSKI - Podstawy wychowania społeczno-moralnego. PZWS. Warszawa 1967.

J. NOWAKOWSKI - Program szkolenia obronnego studentek. MON. Warszawa 1986.

S. NOWAK - Metody badań socjologicznych. PWN. Warszawa 1965.

T. NOWACKI - Dydaktyka Wojskowa. MON. Warszawa 1966.

W. OKOŃ - Elementy dydaktyki szkoły wyższej. PWN. Warszawa 1973.

W. OKOŃ - Słownik pedagogiczny. PWN. Warszawa 1975.

Z. PAWŁOWSKI - Wstęp do statystycznej metody reprezentacyjnej. PWN. Warszawa 1972.

A. PARZYSZEK - Dokształcanie zawodowe w wojsku. MON. Warszawa 1973.

I. PIETER - Egzamin obiektywny. PWN. Warszawa 1969.

K. SIMONS - Multimedia "Studio" Warszawa 1975 /nr 5/

B.G. SŁODKIEWICZ - Problemy zastosowania technicznych środków nauczania w szkole wyższej. Technologia Kształcenia cz. 5. PWN, Poznań 1974.

W. STANKIEWICZ - Ekonomika wojenna. MON. Warszawa 1981 /wyd. II/.

B. SUCHODOLSKI - Problemy wychowania w cywilizacji nowoczesnej PWN. Warszawa 1974.

K. SZANIAWSKI - Metody statystyczne w socjologii. PWN. Warszawa 1968.

F. SIEMIŃSKI, W. SKRZYDŁO, J. ZIEMBIŃSKI - Konstytucja i podstawowe akty ustawodawcze PRL, WP. Warszawa 1978.

W. SZCZERBA - Pedagogika wojskowa. MON. Warszawa 1966.

S. SZULC - Metody statystyczne. PWN. Warszawa 1954.

B. SZUNYOGH - Psychological Warfare, An Introduction to Ideological Propagand and the Techniquesof Psychological Warfare, New York 1955.

R. THOMAS - The Debt Weopon: A. Corrot ar a Stick "Newsweek" - 25.I.1982.

T. TOMASZEWSKI - Z pogranicza psychologii i pedagogiki. PWN. Warszawa. 1970.

Komitet Redakcyjny - przewodniczący J. URBANOWICZ, MEW. T-II, MON. Warszawa 1970.

S. WOŁYNKA - Pielęgniarstwo ogólne, cz. I i II. PZWL. Warszawa 1986.

B. WOŹNICKI - NATO lat osiemdziesiątych. MON. Warszawa 1982.

IOCK - Program szkolenia podstawowego oddziałów i samodzielnych pododdziałów ratownictwa ogólnego. MON. Warszawa 1985.

IOCK - Program szkolenia ludności z zakresu powszechnej samoobrony. MON. Warszawa 1983.

NATO Glossary of Military Terms and Definitions in English and French AAP-6/I/1971.

UKŁAD WARSZAWSKI - Sojusz w imię pokoju. Wydawnictwo Agencji Nowosti 1984.

DZIENNIK USTAW PRL Nr 7, 1984.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 54773
Akademii Obrony Narodowej